

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS

Aurelija TAMULIONIENĖ

Nida PODERIENĖ

Sonata VAIČIAKAUSKIENĖ

Lietuvos mokyklų
lenkų ir rusų kalba
mokinių kalbos
vartojimo polinkiai
ir kalbinės
nuostatos

MOKSLO STUDIJA

VILNIUS
2023

Mokslo studija apsvaistyta Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos tyrimų centro 2023 m. lapkričio 30 d. posėdyje (protokolas Nr. 3B-10) ir patvirtinta spausdinti Lietuvių kalbos instituto Mokslo tarybos 2023 m. gruodžio 29 d. posėdyje (protokolas Nr. MT-11).

Recenzentės:

prof. dr. Irena Smetonienė (Vilniaus universitetas)

doc. dr. Laura Kamandulytė-Merfeldienė (Vytauto Didžiojo universitetas,
Valstybinė lietuvių kalbos komisija)

Mokslo studija iš dalies (medžiagos rinkimas, 3 aut. l. teksto rašymas) rengta Valstybinės lietuvių kalbos komisijos finansuojamo projekto *Lietuvių kalbos prestižas: tautinių mažumų mokyklų mokinių kalbinės nuostatos ir jų ryšys su lietuvių kalba* (vadovė dr. Aurelija Tamulionienė) lėšomis pagal Lietuvių kalbos prestižo stiprinimo programą.

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos integralios bibliotekų informacinės
sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*.

ISBN 978-609-411-347-5

doi.org/10.35321/e-pub.63.mokyklu-lenku-rusu-kalba

© Aurelija Tamulionienė, 2023

© Nida Poderienė, 2023

© Sonata Vaičiakauskienė, 2023

© Virginija Vilkauskienė, santraukos vertimas į anglų kalbą, 2023

© Silva Jankauskaitė, apipavidalinimas, 2023

© Lietuvių kalbos institutas, 2023

TURINYS

PRATARMĖ ... 5

ĮVADAS ... 6

LIETUVIŲ KALBOS MOKYMO PRAKTIKA TAUTINIŲ MAŽUMŲ MOKYKLOSE – MOKYTOJŲ PATIRTIS ... 20

1.1. Tyrimo medžiaga ir respondentų charakteristika ... 21

1.2. Tyrimo rezultatai ... 23

1.2.1. Mokymo sunkumai mokant tautinių mažumų kalba mokyklų mokinius lietuvių kalbos ... 23

1.2.2. Mokinių patirtis mokantis lietuvių kalbos mokytojų akimis ... 30

1.2.3. Pagalba mokiniams mokantis lietuvių kaip antrosios kalbos ... 32

1.2.4. Mokytojų siūlymai, rekomendacijos ir pastebėjimai mokant lietuvių kalbos tautinių mažumų mokyklose ... 35

1.3. Apibendrinimas ... 37

MOKYKLŲ LENKŲ UGDOMĄJA KALBA MOKINIŲ KALBOS VARTOJIMO POLINKIAI IR KALBINĖS NUOSTATOS ... 40

2.1. Kalba kasdieniame gyvenime ... 41

2.1.1. Šeimos kalba ... 42

2.1.2. Kalbos pasirinkimas bendraujant su draugais gyvai ir socialiniuose tinkluose ... 48

2.1.3. Kalbos pasirinkimas žiūrint filmus ir ieškant informacijos internete ... 52

2.1.4. Kalbos pasirinkimas skaitant knygas ... 55

2.2. Mokinių kalbinės nuostatos ... 61

2.2.1. Kalbos prestižas ... 62

2.2.2. Mokinių nuostatos dėl kalbos mokymosi ... 68

2.2.3. Santykis su kalba kaip tapatybės dalimi ... 76

2.3. Apibendrinimas ... 79

MOKYKLŲ RUSŲ UGDOMĄJA KALBA MOKINIŲ KALBOS

VARTOJIMO POLINKIAI IR KALBINĖS NUOSTATOS ... 81

3.1. Kalba kasdieniame gyvenime ... 83

3.1.1. Šeimos kalba ... 83

3.1.2. Kalbos pasirinkimas bendraujant su draugais gyvai ir socialiniuose tinkluose ... 89

3.1.3. Kalbos pasirinkimas žiūrint filmus ir ieškant informacijos internete ... 96

3.1.4. Kalbos pasirinkimas skaitant knygas ... 100

3.2. Mokinių kalbinės nuostatos ... 105

3.2.1. Kalbos prestižas ... 105

3.2.2. Mokinių nuostatos dėl kalbos mokymosi ... 111

3.2.3. Santykis su kalba kaip tapatybės dalimi ... 118

3.3. Apibendrinimas ... 121

IŠVADOS ... 123

LITERATŪRA ... 127

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS ... 132

LENTELIŲ SĄRAŠAS ... 135

LANGUAGE USE TENDENCIES AND LINGUISTIC ATTITUDES OF STUDENTS

IN POLISH AND RUSSIAN SCHOOLS IN LITHUANIA (Summary) ... 136

1 PRIEDAS. 3–4 klasės mokinio klausimynas lietuvių kalba lenkų ugdomąja kalba mokykloms ... 145

2 PRIEDAS. 3–4 klasės mokinio klausimynas lenkų kalba lenkų ugdomąja kalba mokykloms ... 149

3 PRIEDAS. 3–4 klasės mokinio klausimynas lietuvių kalba rusų ugdomąja kalba mokykloms ... 153

4 PRIEDAS. 3–4 klasės mokinio klausimynas rusų kalba rusų ugdomąja kalba mokykloms ... 157

5 PRIEDAS. 5–8 klasės mokinio klausimynas lietuvių kalba lenkų ugdomąja kalba mokykloms ... 161

6 PRIEDAS. 5–8 klasės mokinio klausimynas lenkų kalba lenkų ugdomąja kalba mokykloms ... 165

7 PRIEDAS. 5–8 klasės mokinio klausimynas lietuvių kalba rusų ugdomąja kalba mokykloms ... 169

8 PRIEDAS. 5–8 klasės mokinio klausimynas rusų kalba rusų ugdomąja kalba mokykloms ... 173

9 PRIEDAS. Anketa mokytojams, dirbantiems tautinių mažumų mokyklose ir mokantiems lietuvių kalbos ... 177

PRATARMĖ

Mokyklų lenkų ir rusų ugdomąja kalba mokiniams, kaip ir visiems Lietuvoje gimusiems ir augantiems vaikams, lietuvių kalba – tėvynės kalba. Lietuvių kalbos mokomasi nuo ikimokyklinio ugdymo iki baigiant mokyklą pagal vienodas visoms Lietuvos mokykloms lietuvių kalbos ir literatūros bendrąsias programas, lietuvių kalbos mokymosi pasiekimai įvertinami įgyjant pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą. Lietuvių kalbos vartojimą palaikanti kalbinė aplinka ir teigiamos nuostatos, veikiančios kalbinį elgesį, padeda kalbą išmokti sparčiau, kalbinė kompetencija įgyjama ir jos mokantis, ir vartojant visose komunikacinėse srityse ir kontekstuose.

Studijoje parodomas mokyklose lenkų ir rusų kalba besimokančių vaikų kalbinis poveikslas, pradedant kalbos vartojimo polinkiais ir baigiant kalbinių nuostatų ir mokymosi ryšiu. Ši studija naudinga tyrėjams, mokytojams, tautinių mažumų mokyklose besimokančių vaikų tėvams, švietimo ir kalbos politikos formuotojams.

Esame nuoširdžiai dėkingos visiems tyrime dalyvavusiems mokiniams, mokytojams, mokyklų administracijai.

Autorės nuoširdžiai dėkoja mokslo studijos recenzentėms prof. dr. Irenai Smetonienei (Vilniaus universitetas) ir doc. dr. Laurai Kamandulytei-Merfeldienei (Vytauto Didžiojo universitetas, Valstybinė lietuvių kalbos komisija) už vertingas ir taiklias pastabas. Už palaikymą dėkojame Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos tyrimų centro vadovei dr. Anžėlikai Gaidienei, už vertingus patarimus – Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos tyrimų centro kolegėms dr. Agnei Aleksaitei, dr. Aurelijai Gritėnienei, dr. Silvijai Papaurėlytei-Klovienei, dr. Danutei Liutkevičienei, dr. Ritai Miliūnaitėi, dr. Daivai Murmulaitytei, dr. Veslavai Čižik-Prokaševai, dr. Vilijai Sakalauskienei, dr. Loretai Vaičiulytei-Semėnienei, dr. Žydrūnei Šalaviejūtei, dr. Daivai Šveikauskienei, dr. Ramunei Vaskelaitei, dr. Jolitai Urbanavičienei, doc. dr. Rasuolei Vladarskienei.

Už atidų žvilgsnį redaguojant mokslo studiją autorės dėkoja dr. Ilonai Čiužauskaičiai, už vertimą į anglų kalbą – Virginijai Vilkauskienei, už knygos maketavimą – Silvai Jankauskaitei, o už rūpestį visais leidybiniais klausimais – leidybos organizavimo specialistei Virginijai Gaidytei.

Už paramą atlikti tyrimą dėkojame Valstybinei lietuvių kalbos komisijai.

Autorės

ĮVADAS

***

Studijos įvade apžvelgiamos Lietuvos mokyklos tautinių mažumų kalbomis, aprašoma tyrimų apžvalga, nurodoma tyrimo metodologija ir metodika, pristatomas tyrimo aktualumas ir reikšmė.

***

Lietuva yra viena iš nedaugelio valstybių, suteikiančių galimybę tautinių mažumų vaikams visose ugdymo pakopose mokytis gimtąja kalba. Tautinių mažumų švietimas gimtąja kalba sudaro puikias sąlygas Lietuvoje gyvenantiems ir lenkų bei rusų tautinių mažumų kalba mokyklose besimokantiems mokiniams išsaugoti ir visais lygmenimis išmokti savo gimtąją kalbą. Tai, kaip bendraujame namuose, mokykloje, socialinėje erdvėje, su draugais ir pan., formuoja mūsų kalbinę aplinką. Lietuvoje gyvenantys tautinių mažumų vaikai tiesiogiai (bendraudami) ar netiesiogiai (matydami užrašus, žiūrėdami televiziją ir pan.) su lietuvių kalba susiduria gana anksti. Vėliau pradėję lankyti mokyklą, nors ir ugdomi gimtąja kalba, jie mokomi ir valstybinės kalbos, baigę mokyklą laiko tokį patį valstybinės kalbos egzaminą kaip ir lietuvių kalba mokykloje besimokantys mokiniai, kuriems lietuvių kalba dažniausiai yra gimtoji. Vis dėlto mokinių, besimokančių lenkų ir rusų ugdomąja kalba mokyklose, lietuvių kalbos mokėjimo pasiekimai žemesni, lyginant su mokyklų lietuvių ugdomąja kalba (jose mokosi ne tik lietuviai, bet ir kitų tautybių vaikai) mokinių lietuvių kalbos rezultatais, siauresnis lietuvių kalbos žodynas. Šis atotrūkis liudija, kad tautinių mažumų mokyklose besimokantys mokiniai susiduria su nelengva užduotimi – mokytis ir išmokti lietuvių kalbos kaip ir lietuviškose mokyklose besimokantys mokiniai, kuriems lietuvių kalba dažniausiai yra gimtoji.

Studijos tikslas – nustatyti kalbos vyravimo kasdienėje vartosenoje sritis, iširti, kuriai kalbai (kalboms) mokiniai teikia pirmenybę komunikacinėse situacijose, išnagrinėti mokinių nuostatas dėl vartojamų kalbų ir jų mokymosi.

Atsižvelgiant į tikslą buvo keliami tokie uždaviniai:

- 1) remiantis mokytojų apklausos tyrimu aptarti lietuvių kalbos mokymo ypatumus ir mokymosi sėkmę lemiančius veiksnius;
- 2) iširti mokinių kalbinį paveikslą – kalbos vartojimą šeimoje ir kalbos pasirinkimą kitų kalbų atžvilgiu kasdieniame gyvenime;
- 3) išnagrinėti kalbines nuostatas kalbos prestižo, mokymosi ir kalbinės tapatybės aspektais.

Tiriant duomenis remtasi prielaida, kad tyrimo duomenis gali lemti mokinių amžius – pasirinkta tirti 3–8 klasių mokinius.

Studijos struktūra. Studiją sudaro *Įvadas*, trys pagrindiniai skyriai ir *Išvados*.

Įvade pateikiama bendroji informacija, tyrimų apžvalga, aprašoma metodologija ir tyrimo metodai, pristatomas tyrimo aktualumas ir reikšmė.

Pirmajame skyriuje, remiantis mokytojų apklausos duomenimis, pateikiama bendroji kontekstinė informacija dėl aktualių lietuvių kalbos mokymo ypatumų, su kuriais susiduria lietuvių kalbos ir literatūros mokytojai, dirbantys tautinių mažumų mokyklose. Pirmojo skyriaus autorė Sonata Vaičiakauskienė.

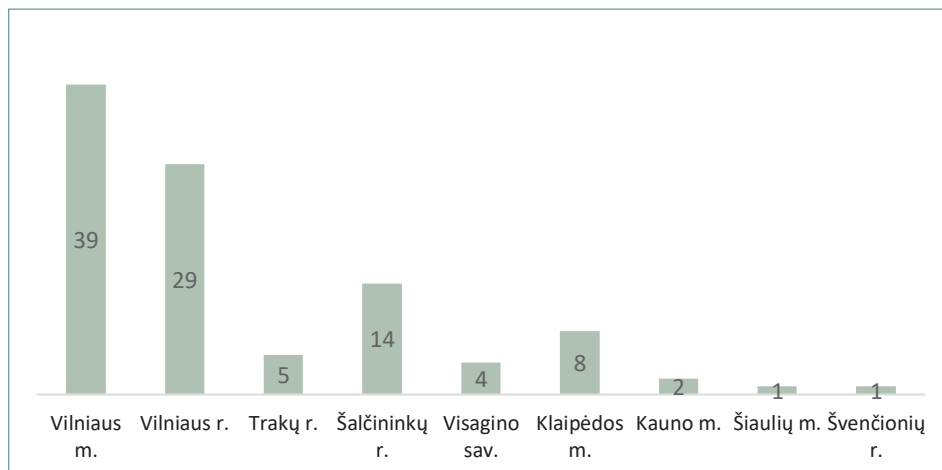
Antrajame ir trečiajame skyriuose, remiantis kiekybiniais ir kokybiniais duomenimis, nagrinėjama lenkų ir rusų ugdomąja kalba besimokančių vaikų kalbinė aplinka, vertinamos priežastys, lemiančios vienos kalbos pasirinkimą kitų kalbų atžvilgiu, nagrinėjamos mokinių nuostatos dėl mokyklos mokomosios kalbos ir lietuvių kalbos socialinės vertės ir kalbinės tapatybės, įvertinant kalbinių nuostatų ir motyvacijos mokytis lietuvių kalbos svarbą. Antrojo ir trečiojo skyrių autorės Nida Poderienė, Aurelija Tamulionienė.

Išvados apibendrinama, kokį mokyklose lenkų ir rusų kalba besimokančių mokinių kalbinį poveiklį atskleidžia tyrimo duomenys, vertinant kalbinę aplinką, kalbos (kalbų) pirmumo pasirinkimo polinkius ir kalbines nuostatas.

Lietuvos mokyklos tautinių mažumų kalbomis. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos ir Nacionalinės švietimo agentūros parengtoje ataskaitoje *Lietuvos tautinių mažumų švietimo būklės analizė 2021 (2022)* teigiama, kad Lietuva plėtoja mokyklų tautinių mažumų mokomosiomis kalbomis švietimą. Kaip nurodoma minėtoje analizėje, tautinių mažumų bendrasis ugdymas įgyvendinamas 9 savivaldybėse, o mokyklų, vykdančių ugdymą tautinių mažumų kalbomis, tinklas yra tankiausias Pietryčių Lietuvoje – net 92 iš visų 103 veikiančių tokių mokyklų Lietuvoje (žr. 1 paveikslą). Bendrojo ugdymo mokyklų tautinių mažumų kalbomis tinklas nuo 2018 m. Lietuvoje lieka iš principo nepakitęs – mokyklų sumažėjo tik dviem. Svarbu atkreipti dėmesį, kad šiuo metu 45 tautinių mažumų mokyklose ugdymas vyksta lenkų kalba, 27 mokyklose – rusų kalba, vienoje mokykloje – baltarusių kalba, kitos mokyklos yra mišrios.

Nacionalinės švietimo agentūros duomenimis, 2018–2019 m. Lietuvoje lenkų ugdomąja kalba mokyklose mokėsi 9204 mokiniai, 2022–2023 m. jų padaugėjo iki 9266, taigi skaičius nuo 2018 m. padidėjo 0,7 proc. Rusų kalba mokyklose 2018–2019 m. mokėsi 11 706 mokiniai, 2022–2023 m. jų padaugėjo iki 13 483, taigi skaičius padidėjo 15 proc. Tiriamuoju 2020–2021 m. laikotarpiu lenkų kalba mokyklose mokėsi 9119 mokinių. Didžioji jų dalis mokėsi Vilniaus miesto ir rajono savivaldybėse

1 PAV. Bendrąjį ugdymą vykdančių tautinių mažumų mokyklų skaičius 2021 m.¹

(70 proc.), mažiau Šalčininkų savivaldybėje (24 proc.) ir Trakų savivaldybėje (6 proc.). Rusų kalba mokyklose mokėsi 12 552 mokiniai. 2020–2021 m. laikotarpiu didžioji dalis vaikų rusų kalba mokyklose mokėsi Vilniuje ir Vilniaus rajone (64 proc.), Klaipėdoje – 21 proc., Visagine – 7 proc. ir visai nedaug mokinių (2 proc.) mokėsi Trakų ir Šalčininkų rajonuose (1 proc.).

Tautinių mažumų kalbinis ugdymas kitose Baltijos valstybėse. Vertinant kitų Baltijos šalių tautinių mažumų mokyklų situaciją svarbu paminėti, kad ir Latvija, ir Estija yra priėmusios sprendimą ateityje valstybės ir savivaldybių ugdymo įstaigose mokymą vykdyti tik valstybine kalba, vadinasi, ir tautinių mažumų mokyklų mokiniai visų mokomųjų dalykų mokysis latvių ar estų kalbomis.

Šie pokyčiai Latvijoje pradėti jau nuo 2023 metų. Dalies klasių (1, 4 ir 7) mokinių ugdymas vyksta tik latvių kalba, visas klases įtraukti planuojama iki 2025-ųjų. Šį sprendimą Latvijoje pastūmėjo ir 2010–2015 m. atlikta išsami analizė „Kalbos padėtis Latvijoje: 2010–2015 m.“ (Druviete ir kt. 2017). Šios analizės duomenimis, 39 proc. tautinių mažumų jaunuolių laisvai kalba latviškai, tiek pat jaunuolių latvių kalbą moka gerai, o 22 proc. pripažįsta, kad yra įgiję tik pagrindinius latvių kalbos įgūdžius arba latvių kalbą moka prastai. To paties tyrimo duomenimis, dauguma Latvijos gyventojų (apie 70 proc.) mano, jog dalykai latvių kalba turėtų būti pradėti mokyti jau darželiuose.

¹ Duomenys iš: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/05/Tautiniu-mazumu-svietimo-bukles-analize-2022-05-23.pdf>.

Be to, kasmet daugėja tautinių mažumų švietimo programų absolventų, kurie pasirenka laikyti valstybinius latvių kalbos egzaminus (plg.: 2013–2014 mokslo metais šią galimybę pasirinko 76 proc. tautinių mažumų moksleivių, o 2016–2017 mokslo metais šis skaičius siekė net 92 proc.) (Druviete ir kt. 2017: 48–49). Latvių kalba ir kultūra yra Latvijos visuomenę vienijantis pagrindas, todėl vienas iš pagrindinių šio pokyčio siekių – puoselėti latvių kalbą ir ugdyti tautinio tapatumo, pilietinės visuomenės ir socialinės integracijos vertybes ilgalaikėje perspektyvoje. Perėjimas prie mokymo valstybine kalba vidurinėse mokyklose padės sustiprinti latvių kalbos vaidmenį, užtikrinti Latvijoje gyvenančių skirtingų tautybių kultūrų savitumą ir plėtrą².

Estijoje taip pat planuojama iki 2030 m. pereiti prie mokymo estų kalba visose valstybės ir savivaldybių ugdymo įstaigose. 2022 m. paskelbtas estų kalbos švietimo veiksmų planas³, kuriame aiškiai pabrėžiama, kad reikia užtikrinti kokybišką ugdymą estų kalba visiems Estijos mokiniams nuo ikimokyklinio ugdymo iki aukštojo mokslo. Pagrindinis šio pokyčio tikslas – suteikti visiems Estijos vaikams, nepriklausomai nuo jų gimtosios kalbos, kokybišką išsilavinimą estų kalba. Tai padės ugdyti estų tautinį identitetą, skatins socialinę integraciją, mažins švietimo ir socialinę bei ekonominę susiskaidymą. Švietimo aplinka estų kalba užtikrins geresnes tolesnio mokymosi galimybes, sėkmę darbo rinkoje ir dalijimąsi bendra informacija bei vertybėmis Estijoje⁴.

Tyrimų apžvalga. Mokyklos tautinių mažumų mokomosiomis kalbomis aktuali visos Lietuvos švietimo sistemos dalis, todėl ir šios srities tyrimai aktualūs visai švietimo bendruomenei. Svarbiausias klausimas, į kurį krypta mokslininkų akys, kalbant apie lietuvių kalbos kaip negimtosios ir valstybinės kalbos mokymą(si), išlieka tas pats – kodėl didžiosios dalies tautinių mažumų mokyklų mokinių lietuvių kalbos kokybė neprilygsta besimokantiems mokyklose lietuvių kalba ir vis dar sunku kalbėti apie didesnę pažangą palyginus su lietuviškų mokyklų mokiniais (*Ilgalaikės valstybinės kalbos politikos galimybių studija 2022*). Kitas šios srities tyrėjams rūpimas klausimas – kokios priežastys ir veiksniai trukdo mokyklų tautinių mažumų kalba mokiniams mokytis lietuvių kalbos. Minėtoje studijoje teigiama, kad tautinių mažumų bendruomenės skirtingai vertina švietimą lietuvių kalba, bet vis daugiau šeimų pirmenybę teikia

2 Daugiau informacijos: https://www.izm.gov.lv/en/article/discover-important-facts-regarding-transition-studying-state-language?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F.

3 Daugiau informacijos: <https://www.hm.ee/en/node/234>.

4 Daugiau informacijos: <https://www.hm.ee/en/node/234>, https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=52133.

lietuviškoms, o ne mažumų mokykloms, todėl pastebima tendencija, kad pastarosiose besimokančių mokinių palaiptams mažėja. Apibendrinti rezultatai rodo, kad tautinių mažumų mokyklų mokinių, atliekančių lietuvių kalbos testus, pasiekimai yra vis dar gerokai prastesni, lyginant su bendraamžių, besimokančių mokyklose, kuriose dėstoma lietuvių kalba; ypač tai pasakytina apie kaimo vietovėse veikiančias mokyklas. Švietimo būklės analizė rodo, kad dėl skirtingos tautinių mažumų mokyklose taikomos politikos ir mokymo metodų mokinių lietuvių kalbos žinios paprastai būna gerokai prastesnės. Neabejotinai reikšmingiausi veiksniai tautinių mažumų mokyklų mokinių rezultatams išlieka valstybinės kalbos mokėjimas, svarbi ir kultūrinė bei socialinė-ekonominė aplinka.

Prieš kelerius metus buvo atliktas tyrimas Vilniaus lietuvių, lenkų ir rusų ugdomosiomis kalbomis gimnazijose, kuriuo siekta ištyti mokinių, besimokančių III gimnazijos klasėje, lietuvių kalbos mokėjimo kokybę (Vilkienė ir kt. 2019). Šio tyrimo mokslininkės lietuvių, lenkų ir rusų ugdomųjų kalbų mokyklų mokinių lietuvių kalbą tyrė trimis aspektais – buvo lyginama skirtingų ugdomųjų kalbų mokyklų mokinių žodyno apimtis, gilintasi į lietuvių kalbos mokėjimo lygį ir ieškota koreliacijos tarp mokinių nuostatų ir motyvacijos mokytis lietuvių kalbos ir pasiekimų. Tyrimas pagrindė tyrėjų iškeltą prielaidą, kad plačiausias žodynas, kaip ir tikėtasi, būdingas mokyklų lietuvių ugdomąja kalba mokiniams, lenkų mokomosios kalbos gimnazistų žodynas šiek tiek siauresnis ir siauriausias žodynas tų mokinių, kurie mokėsi mokyklose, kuriose ugdymas vyksta rusų kalba. Keliant klausimą, ar gali tautinių mažumų kalba besimokančių mokinių žodynas prilygti lietuvių ugdomąja kalba besimokančiųjų žodynui, aprašomo tyrimo metu paaiškėjo įdomus faktas, kad dalies lenkiškų ir rusiškų mokyklų mokinių žodynas prilygsta lietuviškų mokyklų mokinių žodynui. Lyginant lietuvių ir tautinių mažumų – lenkų ir rusų ugdomųjų kalbų – mokyklų mokinių lietuvių kalbos kokybę, paaiškėjo, kad geriausių visų trijų kalbinių grupių mokinių lietuvių kalbos kokybė yra panaši – tautinių mažumų mokyklų vaikų lietuvių kalbos mokėjimas priartėja prie besimokančių lietuvių kalba mokyklose. Tačiau to negalima pasakyti apie vidutinius ir silpnesnius mokinius.

Loreta Vilkienė (2019) tyrė lietuvių, lenkų ir rusų ugdomųjų kalbų mokyklų aukštesnių gimnazijos klasių mokinių komunikacinę kompetenciją – tyrimo metu gilintasi, kiek ir kokių klaidų daro lietuviškų mokyklų mokiniai, o kokios klaidos būdingos tautinių mažumų mokyklų mokiniams. Tyrimo išvadose teigiama, kad natūralu,

jog lietuviškų mokyklų mokiniai apskritai daro mažiau bet kokio kalbos lygmens klaidų, bet ir lietuviškų mokyklų, ir tautinių mažumų mokyklų mokiniai iš esmės daro tokio pat pobūdžio klaidų, o dažniausios – leksikos klaidos. Lyginant lietuviškų mokyklų mokinių ir tautinių mažumų mokyklų mokinių raštingumą, pasitvirtino mokslininkės kelta prielaida, kad tautinių mažumų mokyklų mokiniai maždaug tris kartus dažniau daro rašybos klaidų.

Mokslininkės Rugilė Miškinytė ir Loreta Vilkienė (2023) pirmą kartą Lietuvos tautinių mažumų mokyklose atliko lietuvių kalbos kaip svetimosios kalbos nerimo tyrimą. Tirti buvo pasirinkti baigiamųjų – 11–12 – klasių mokiniai, kurie, tikėtina, prieš baigiamuosius egzaminus patiria didžiausią nerimą. Respondentų nerimui tirti buvo išskirti keturi faktoriai: neigiamo vertinimo baimė, bendravimo lietuvių kalba baimė, nepasitikėjimas savimi ir nerimas, susijęs su mokymo metodika. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad net 75 proc. tiriamųjų jaučia vidutinį ir stiprų nerimą. Tyrimo metu taip pat paaiškėjo, kad egzistuoja neigiama koreliacija tarp vertinimo ir svetimos kalbos nerimo, t. y. aukštesni įvertinimai šiek tiek mažina nerimą, ir atvirkščiai – prastesni pažymiai didina nerimą per lietuvių kalbos pamokas; ypač tai pasakytina apie merginas. Tautinių mažumų mokyklų mokiniams lietuvių kalba nėra tokia pati kaip kitos svetimosios kalbos (pavyzdžiui, anglų, prancūzų ir pan.), todėl keliamas klausimas, kodėl esama bendravimo lietuvių kalba baimės. Tyrėjos kelia prielaidą, kad atsakymo reikėtų ieškoti kitais metodais gilinantis į klausimą. Taip pat pedagogų turėtų būti ieškoma atsakymų į tai, kaip stiprinti mokinių pasitikėjimą savimi. Čia svarbus veiksnys tampa amžius, kada mokinys pradeda vartoti lietuvių kalbą. Tyrimu nustatyta, kad tie mokiniai, kurie lietuvių kalbą pradėjo vartoti ankstyvojoje vaikystėje, būdami 2–3 metų, jaučia mažesnę nerimą nei tie, kurie ėmė kalbėti ja būdami 6–8 metų.

Justina Bružaitė-Liseckienė (2020) prieš kelerius metus tyrė, kokią įtaką rusų ugdomąja kalba mokyklų mokinių lietuvių kalbos gramatiniam taisyklingumui turi sociolingvistiniai veiksniai. Tyrimo autorė analizavo, kas konkrečiai lemia respondentų lietuvių kalbos veiksmožodžio valdomo objekto raiškos taisyklingumą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad rusų mokomosios kalbos mokyklų mokinių lietuvių kalbos veiksmožodžio valdomo objekto raiškai poveikį pirmiausia daro amžius, kada jie pradeda mokytis lietuvių kalbos, – iki trejų metų lietuviškai (taip pat kaip ir rusiškai) kalbėti pradėję mokiniai reikšmingai taisyklingiau reiškė veiksmožodžio valdomą objektą negu tie mokiniai, kurie lietuvių kalbos pradėjo mokytis vėliau – 6–8 metų. Tyrimo

autorė taip pat daro išvadą, kad matyti teigiama koreliacija tarp mokinių gebėjimų taisyklingai reikšti veiksmažodžio valdomą objektą, taigi apskritai tarp gramatinio raštingumo, ir jų lietuvių kalbos ir literatūros pasiekimų. Minėtinas ir kiek anksčiau J. Bružaitės-Liseckienės (2016) atliktas tyrimas, kaip mokiniai, pradėję mokytis lietuvių kalbos kaip antrosios, atpažįsta gramatinę giminės kategoriją. Tyrimo analizė atskleidė, kad tiksliau nustatyti giminės kategorijos reikšmes sekėsi tiems, kurių gimtosios kalbos turi gramatinę giminės kategoriją.

Tautinių mažumų mokinių pasiekimų rezultatų ir jiems įtaką turinčių veiksnių sąsajas analizavo Olga Sviglinskienė (2022). Tyrimas atskleidė, kad nors tankus tautinių mažumų mokyklų tinklas mūsų šalyje užtikrina ugdymą tautinės mažumos kalba (lenkų, rusų), o ugdymo įstaigos atviros vietos bendruomenėms, vis dėlto tokios mokyklos nėra iki galo optimizuotos ir reikalauja pertvarkų. Pirmiausia mokinių pasiekimams neigiamą įtaką daro rajonuose vis dar išlikę jungtinių klasių komplektai, netolygus mokinių srautų pasiskirstymas, senstantis pedagogų kolektyvas. Kitas svarbus šio tyrimo akcentas tas, kad valstybinio lietuvių kalbos ir literatūros egzamino suvienodinimas vis dar neduoda laukiamų rezultatų. Priešingai, kaip pažymi tyrimo autorė, tautinių mažumų mokinių valstybinio brandos (beje, ir kitų, nacionaliniu lygmeniu vykdomų, mokinių pasiekimų patikrinimo) rezultatai išlieka žemesni ir netenkina švietimo bendruomenės. Šiuo tyrimu taip pat nustatyta, kad mokinių pasiekimams teigiamai atsiliepiama namų aplinka (šeima, socioekonominės sąlygos ir kt.), tėvų įtaka ir požiūris į mokslą, dėmesys vaiko pažangai, mokymuisi palanki aplinka.

Iš ankstesnių tyrimų, skirtų lietuvių kalbai tautinių mažumų mokyklose analizuoti, minėtini L. Vilkenės (2006; 2007) atlikti tyrimai. Mokslininkė prieš beveik du dešimtmečius kėlė klausimą, kuris itin aktualus šiandien, – ko reikia, kad būtų galima suvienodinti valstybinį lietuvių kalbos ir literatūros egzaminą ir jį vertinti pagal tuos pačius kriterijus kalbant apie lietuvių mokomosios kalbos ir tautinių mažumų mokyklų mokinius, t. y. kokiomis sąlygomis gimtakalbis ir kitakalbis gali tapti lygiaverčiais komunikacijos dalyviais – kompetentingais tikslinės kalbos vartotojais. Šių tyrimų autorės akcentuota, kad viena būtinų sąlygų – tikslingas mokymas.

Atliktas išsamus Lietuvos gyventojų kalbinių nuostatų ir kalbinio elgesio tyrimas (*Sociolingvistinė Lietuvos panorama 2022*) rodo, kad didžioji mūsų šalies gyventojų dalis, tarp jų ir mokiniai, moka dvi ir daugiau kalbų. Populiariausios, dažniausiai vartojamos dvi kalbos – anglų ir rusų. Naujausias sociolingvistinis tyrimas atskleidė,

kad stiprėjanti anglų kalbos socialinė vertė daro neigiamą įtaką lietuvių kalbai – šalyje mažėja gyventojų, vertinančių lietuvių kalbą kaip reikalingiausią. Vis dėlto šio tyrimo metu paaiškėjo, kad lietuvių kalba kaip negimtoji tarp tautinių mažumų bendruomenėms priklausančių gyventojų jau yra visiškai įsitvirtinusi, ją kaip geriausiai mokamą iš kitų kalbų nurodo dauguma nelietuvių kilmės gyventojų. Be to, tyrimo rezultatai atskleidžia, kad stiprėja negimtakalbių lietuvių kalbos vartotojų teigiamos nuostatos dėl lietuvių kalbos.

Skirmantės Kubiliūtės tyrimuose analizuota rusų ir rusakalbio jaunimo etninės tapatybės klausimai (Kubiliūtė 2021). Rezultatai rodo, kad daugiasluoksnės, arba hibridinės, tapatybės formavimasis būdingas tautinių mažumų atstovams. Ketvirtadalis visų apklaustų jaunuolių patvirtino turį dvigubą ruso-lietuvio tapatybę, t. y. jautėsi abiejų grupių nariais. Tyrimo metu paaiškėjo, kad beveik visi hibridines tapatybes turintys jaunuoliai tapatinosi su etnine mažuma – rusais ir šalies etnine dauguma – lietuviais, o viešumoje beveik visi apklaustieji vartoja lietuvių kalbą, su draugais – lietuvių, rusų, darbe – kartais net tris ar keturias skirtingas kalbas. Vis dėlto tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad nepaisant to, kokias kalbas mokėjo ir vartojo ar kokios tautybės buvo, daugiasluoksnės tapatybės atstovai vengė tapatintis su kuria nors konkrečia etnine grupe, įvardijo save kaip „pasaulio piliečius“, „europiečius“, „žmones“. Be to, šis tyrimas atskleidė, kad dėl savo tapatybės yra linkęs dvejoti ir jaunimas, t. y. jau suaugę individai. Autorė daro prielaidą, kad ilgos tapatybės paieškos gali būti sietinios su vėlesniu jaunimo brendimu.

Tyrimo metodologija ir medžiaga. Tyrimo teorinį pagrindą sudaro Horvardo Gileso etnolingvistinio gyvybingumo koncepcija (Giles ir kt. 1977: 306–348), kurioje etnolingvistinis gyvybingumas apibrėžtas kaip tai, „kas įgalina grupę elgtis kaip savitą ir aktyvų kolektyvinį subjektą tarpgrupinėse situacijose“. Gyvybingumo koncepcija į mokslinius tyrimus buvo įtraukta 8-ojo dešimtmečio pabaigoje, siekiant užčiuopti kalbinius ir psichologinius procesus, kuriais aiškintinas etninių bendruomenių elgesys. Vienas iš pagrindinių etnolingvistinio gyvybingumo teorijos kintamųjų yra socialinis ir etninis tapatumas. Žmonės skirsto savo socialinį pasaulį ir save pagal narystę ir grupes, suvokdami save kaip tam tikrų grupių narius. Šis priklausymo grupei jausmas apibrėžiamas kaip „socialinė tapatybė“. Remiantis empiriniais tyrimais į etnolingvistinio gyvybingumo parametrus buvo įtraukti tokie rodikliai kaip kalbos dominavimas, prestižas, kalbos mokėjimas ir kalbinės nuostatos. Tyrimo duomenys

analizuojami apimant šiuos pagrindinius parametrus: namų kalbos, kalbos pirmumo pasirinkimo ir kalbinių nuostatų.

Studijos *empirinis pagrindas* – 2021 m. mokyklose lenkų ir rusų kalba pradinėse ir progimnazijos klasėse tyrimo metu sukaupti kiekybiniai ir kokybiniai duomenys: 1) mokytojų užpildytos anketos, 2) mokinių užpildytos anketos, 3) mokinių rašytinės kalbos tekstynai.

Tyrimo duomenys surinkti iš skirtingų Lietuvos savivaldybių: Klaipėdos, Šalčininkų, Vilniaus, Vilniaus rajono ir Visagino⁵.

Tyrimo dalyviai – mokyklų lenkų ir rusų kalba 3–8 klasių mokiniai ir jų lietuvių kalbos ir literatūros mokytojai. Mokinių, dalyvavusių tyrime, bendrąją charakteristiką atspindi 1 lentelės duomenys.

1LENTELĖ. Tyrime dalyvavusių mokinių imtis ir bendroji charakteristika

Mokomoji kalba	3–4 klasių mokiniai	5–6 klasių mokiniai	7–8 klasių mokiniai	Iš viso
Lenkų	108	64	91	263
Rusų	105	95	101	301

Kaip matyti 1 lentelėje, iš viso tyrime dalyvavo 564 mokiniai, iš jų 263 mokiniai iš lenkų ugdomąja kalba mokyklų, 301 mokinys – iš rusų ugdomąja kalba mokyklų.

Tyrime dalyvavo 40 lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų, kurie dirbo tyrime dalyvavusių mokinių klasėse: 32,5 proc. mokytojų iš mokyklų lenkų ugdomąja kalba ir 67,5 proc. mokytojų iš mokyklų rusų ugdomąja kalba.

Pažymėtina, kad šioje mokslo studijoje analizuojama tyrimo medžiaga rinkta 2021 m. pabaigoje, pandemijos sąlygomis, kai nebuvo galimybės atvykti į mokyklas susirinkti duomenų, todėl mokytojams buvo parengtos instrukcijos, kaip surinkti

⁵ Duomenys rinkti dalyvaujant Valstybinės lietuvių kalbos komisijos finansuojamame projekte *Lietuvių kalbos prestižas: tautinių mažumų mokyklų mokinių kalbinės nuostatos ir jų ryšys su lietuvių kalbos mokėjimu* (Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininko 2019 m. balandžio 25 d. įsakymu Nr. N-5 (175) patvirtinta programa *Lietuvių kalbos prestižo stiprinimo programa*, vykdančioji institucija Lietuvių kalbos institutas, sutarties sudarymo data 2021 m. spalio 1 d., Nr. K-9/2021). Projekto tyrimo tikslas – ištirti lenkų ir rusų ugdomąja kalba mokyklų mokinių nuostatas dėl lietuvių kalbos vartojimo įvairiose komunikacinėse situacijose, socialinės kalbos vertės, mokymosi motyvacijos, kalbinės ir kultūrinės tapatybės aspektais.

tyrimo medžiagą, taip pat buvo gauti mokinių tėvų sutikimai. Mokiniai informuoti, kad jų darbai ir klausimynuose pateikta informacija bus nuasmeninta, darbai koduoti, naudojami tik mokslinio tyrimo tikslais.

Mokytojų užpildytos anketos. Mokytojams skirtos anketos (žr. 9 priedą) buvo sudarytos iš dviejų dalių: pirmoje dalyje siekta išsiaiškinti bendrą mokytojų charakteristiką, todėl jų buvo prašyta nurodyti savo darbo patirtį mokykloje (metais) ir su kokių klasių mokiniais dirba, o antrąją dalį sudarė 7 atvirieji klausimai, susiję su lietuvių kalbos mokymu. Atviraisiais klausimais respondentų buvo prašyta įvardyti svarbiausias problemas, su kuriomis jie susiduria, mokydami lietuvių kalbos tautinių mažumų mokyklų mokinius. Apklausiant mokytojus, prašyta nurodyti, kas mokiniams, mokantis lietuvių kalbos, sekasi lengviausiai ir kas – sunkiausiai. Mokytojų teirautasi, kas stiprina mokinių motyvaciją mokytis lietuvių kalbos, taip pat kokios pagalbos mokiniams reikia labiausiai per lietuvių kalbos pamokas. Tyrimo metu rūpėjo išsiaiškinti, kokie mokymo metodai pasiteisina labiausiai mokant lietuvių kalbos kaip negimtosios kalbos. Svarbu buvo išgirsti pačių mokytojų, dirbančių su tautinių mažumų mokyklų mokiniais, siūlymus, rekomendacijas ir pastebėjimus – jų patirtis ir išsakyta nuomonė smarkiai prisideda tobulinant ugdymo(si) procesą tautinių mažumų mokyklose.

Mokinių užpildytos anketos. Mokiniams skirtos anketos (žr. 1–8 priedus) buvo sudarytos iš trijų dalių. Pirmoji anketos dalis skirta bendrai respondentų charakteristikai, taip pat siekta išsiaiškinti, kokia kalbinė tiriamųjų aplinka, mokymosi pasiekimai, kitos dvi – klausimynas tiriamųjų kalbų vartojimo polinkiams, nuostatoms ir tendencijoms įvertinti. Į pirmąją anketos dalį buvo įtraukta 17 klausimų. Pirmieji 7 klausimai skirti statistiniams duomenims apie tiriamuosius susirinkti: kurioje mokykloje ir klasėje mokosi, amžius, lytis, gyvenamoji vieta (miestas ar kaimas) ir prašyta nurodyti tėvų išsilavinimą – vidurinis, profesinis ar aukštasis. Kiti pirmosios dalies klausimai orientuoti į respondentų kalbinės aplinkos, kalbos (kalbų) vartojimo polinkių tyrimą ir informaciją apie mokomųjų dalykų pasiekimus. Respondentų prašyta nurodyti, kuriomis kalbomis bendraujama namuose, kuriomis kalbomis žiūri filmus, skaito knygas, naršo internete, bendrauja su draugais gyvai ir socialiniuose tinkluose. Baigdami pildyti pirmąją anketos dalį, mokiniai turėjo pažymėti kalbą, kurią jie mokosi – lenkų / rusų, lietuvių ir anglų, taip pat matematikos įvertinimus: a) labai gerai, b) gerai ir c) patenkinamai. Antroji ir trečioji mokinių anketos klausimyno dalys – 26 teiginių klausimynas (11 teiginių antrojoje dalyje ir 15 – trečiojoje dalyje), skirtas

respondentų kalbinėms nuostatoms, kalbos vartojimo ir pasirinkimo polinkiams iš-
tirti, mokyklos mokomosios kalbos – rusų arba lenkų ir lietuvių kalbos socialinės
vertės parametrus aktualizuoti. Antrosios dalies klausimai susiję su mokyklos kal-
bos – rusų arba lenkų – vartojimu ir vertinimu, anglų kalbos poveikiu mokinių kalbai,
o trečiosios anketos dalies teiginiai susiję su lietuvių kalbos vartojimu ir vertinimu.

Mokinių klausimyno pagrindą sudaro klausimai iš lietuvių kalba mokyklo-
se 2018–2019 m. vykdyto mokinių kalbos ir kalbinių nuostatų tyrimo klausimyno
(plačiau žr. Poderienė, Vaičiakauskienė 2019; Tamulionienė 2019), kad būtų galima
nustatyti bendras kalbos vartojimo polinkių tendencijas, būdingas visų mokomųjų
kalbų mokiniams, ir skirtumus, kurie išryškėja mokyklų lenkų ir rusų ugdomąja kalba
mokinių grupėse. Sudarant klausimyną tautinių mažumų mokyklų mokiniams, kon-
sultuotasi su kognityvinę ir socialinę mokinių raidą tiriančia psichologe dr. Lauryna
Rakickiene; tartasi, kaip pateikti mokiniams klausimus, kad jie būtų vienodai supran-
tami ir pradinių, ir progimnazijos klasių mokiniams, kad nelygintų kalbų tiriamais
kalbinių nuostatų aspektais. Mokykloms anketos buvo pateiktos lietuvių ir mokyklos
ugdomąja kalba. Mokyklos galėjo pasirinkti, kuria kalba pildys anketas, taip pat ir
formą – popierinę arba internetinėje platformoje.

Mokinių rašytinės kalbos tekstynas. Kokybinio tyrimo medžiagą sudaro
projekto metu sukauptų dviejų – lenkų ir rusų ugdomąja kalba – kalbų rašytinės
kalbos tekstynai. Rašytines atliktis sudaro vaikų rašinėliai tema „Susipažinkite, tai –
aš!“. Prašyta mokytojų nepateikti jokių patarimų dėl rašinio turinio ar raiškos. Raši-
niui rašyti buvo skirta 30 minučių. Mokinių buvo prašoma rašinius rašyti tik lietuvių
kalba. Vaikų rankraščiai suskaitmeninti išlaikant autentišką rašybą, skyrybą, teksto
skirstymą į pastraipas. Iš viso rašytinės vaikų kalbos tekstyną sudaro 38 844 žodžiai,
564 atliktys.

Laikantis asmens duomenų apsaugos skaitmeninant duomenis iš visų atlikčių iš-
imta asmenis identifikuojanti informacija (adresai ir pavardės). 2 lentelėje pateikta šia-
me tyrime naudoto tekstyno sandara. Ortografiškai transkribuota empirinė medžiaga
sukaupta kaip lenkų (LMKR) ir rusų (RMKR) ugdomąja kalba besimokančių mokinių
rašytinės kalbos tekstynai⁶.

6 Sukaupti tekstynai saugomi Lietuvių kalbos institute. Gauti sutikimai jų medžiagą naudoti tik
šio tyrimo tikslais, todėl tekstynai viešai neskelbiami.

2 LENTELĖ. Mokinių rašytinės lietuvių kalbos tekstynai

Mokomoji kalba	Rašytinės kalbos tekstynai
Lenkų (LMKR)	17 921 žodis; 263 atliktys
Rusų (RMKR)	20 923 žodžiai; 301 atliktis

Tyrimo duomenų analizės metodai. Studijoje tyrimo medžiaga analizuojama derinant kokybinių ir kiekybinių tyrimo duomenų analizės metodus. Tyrimas paremtas kokybine analize, o vertinant tyrimo medžiagos statistinius rodiklius, taip pat tendencijoms ir polinkiams pagrįsti pasitelkiamas kiekybinis vertinimo metodas. Studijoje analizuojama lenkų mokyklų mokinių kalbų vartojimo polinkiai, kalbinės nuostatos, koreliacijos tarp kalbos pirmumo pasirinkimo ir nuostatų. Koreliacijos rusų mokyklų mokinių neanalizuotos įvertinus jų reikšmę: rusų ugdomąja kalba besimokančių vaikų vartosenoje ir pasirenkant pirmumą kitų kalbų atžvilgiu vyrauja rusų kalba, todėl netikslinga tirti skirtingų kalbų vartojimo ir pasirinkimo sąveikos. Darbas yra sinchroninis, analitinis aprašomasis. Tyrimo metu surinkti kiekybiniai duomenys apdoroti *Microsoft Office Excel* elektronine skaičiuokle. Kiekybinių duomenų sąsajoms vertinti skaičiuotas Pirsono koreliacijos koeficientas (r). Rašytinės kalbos tekstynams tirti naudotasi analitiniu, interpretaciniu ir aprašomuoju metodais. Pirmiausia iš LMKR ir RMKR tekstynų išskirti sakiniai (apimant ir greta esančius kontekstinius sakinius), kuriuose pavartoti žodžiai su šaknimis *kalb-*, *lietuov-*, *lenk-*, *rus-*. Išskirti tekstyno iliustraciniai pavyzdžiai sugrupuoti į semantinius laukus pagal 1) kalbos vartojimo socialinį ir kultūrinį kontekstą: šeima, draugai, mokykla, gyvenamoji vietovė ir 2) kalbos vartojimo sritis: recepciją, produkavimą, sąveiką. Remiantis tekstyno iliustraciniais pavyzdžiais, išskyrus pagrindines socialinės ir kultūrinės aplinkos sritis, išrinkti visi iliustraciniai sakiniai, apimantys šeimos aplinką, su žodžiais, kurių šaknis *šeim-*, *tėv-*, *mam-*, *brol-*, *ses-*, *senel-*, *močiut-*, ir visos su rašybos klaidomis pavartotos jų formos. Analogiškai išrinkti iliustraciniai pavyzdžiai, reprezentuojantys kitas kalbinės aplinkos sritis (pavyzdžiui, su leksemų su šaknimis *mok-*, *mokykl-*, *mokyt-*). Taip sugrupuoti tekstyno iliustraciniai pavyzdžiai sudarė galimybę analizuoti konkrečios kalbinės aplinkos (šeimos, draugų, vietos bendruomenės, mokyklos) poveikio intensyvumą (pavyzdžiui, šeimos, o ne draugų bendros kalbos dažnesnį pirmumo pasirinkimą mokyklų lenkų ugdomąja kalba mokinių atveju), taip pat konkrečios kalbinės aplinkos įtaką kalbinėms

nuostatoms (pavyzdžiui, šeimos nuostatų svarbą mokinių asmeniniam santykiui su lietuvių kalba). Tekstyno iliustracinių pavyzdžių grupavimas pagal kalbinės veiklos sritis ne tik papildė kiekybinius duomenis apie kalbų vartojimo polinkius, bet ir atskleidė naujus, į klausimyną neįtrauktus aspektus. Pavyzdžiui, analizuojant kalbos pirmumo pasirinkimą recepcijos veiklose, iš išskirtų tekstyno iliustracinių sakinių su žodžių šaknimis *skait-*, *knyg-* paaiškėjo, kad mokiniai dažniausiai skaito programinę literatūrą, o tiriant kalbos produkavimo ypatybes, tekstyno analizė atskleidė dažnai su mokytojų nuomone ir įžvalgomis nesutampantį mokinių požiūrį į kalbų mokymosi motyvaciją.

Tyrimo aktualumas ir reikšmė. Tyrimo aktualumas ir reikšmė grindžiama kompleksiniu požiūriu. Šioje studijoje pirmą kartą Lietuvoje tiriamos skirtinguose Lietuvos regionuose lenkų ir rusų kalba mokyklų mokinių, besimokančių pradinio ugdymo ir progimnazijos klasėse, kalbos vartojimas ir kalbos (kalbų) pasirinkimas kitų kalbų atžvilgiu, taip pat mokinių kalbinės nuostatos pagal amžiaus grupes, parodoma, kaip formuojasi vertybinės nuostatos, asmeninis, tapatybinis santykis su kalba. Pažymėtina, kad tautinių bendrijų tautinių mažumų lietuvių kalbos vartojimo ir ugdymo klausimai susiję su Lietuvos visuomenės savimone. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme nurodyta, kad visų mokomųjų kalbų mokyklos turi užtikrinti, kad visi Lietuvos mokiniai išmoktų lietuvių kalbą; mokinių pasiekimų tyrimų duomenys rodo, kad mokinių, besimokančių tautinių mažumų mokyklose, lietuvių kalbos mokymosi pasiekimai nėra pakankami. Raštingumo ugdymui didžiausias dėmesys skiriamas pradinio ir pagrindinio ugdymo pakopose. Šio amžiaus mokinių grupėse atliktas tyrimas padės nustatyti lietuvių kalbos mokymosi motyvacijos ir kalbinių nuostatų ryšį, kalbos mokymąsi skatinančius ir silpninančius veiksnius.

Šios kolektyvinės mokslo studijos autorės yra paskelbusios publikacijų nagrinėjama studijoje tema:

Poderienė Nida 2022: Kalbų vartojimas ir kalbinės nuostatos: mokyklų lenkų ugdomąja kalba atvejais. – *Bendrinė kalba* 95, 25–47. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/bendrinekalba/article/view/2207/2320>.

Poderienė Nida 2023: Lenkų ugdomąja kalba mokyklų mokinių kalbinis paveikslas. – *Gimtoji kalba* 11, 10–16.

Tamulionienė Aurelija 2023: Rusų ugdomąja kalba mokyklų mokinių kalbinis paveikslas. – *Gimtoji kalba* 12, 16–20.

Vaičiakauskienė Sonata 2023: Akistata su lietuvių kalba: lietuvių kalbos mokytojų patirtis tautinių mažumų mokyklose. – *Gimtoji kalba* 10, 7–11.

1

LIETUVIŲ KALBOS MOKYMO PRAKTIKA TAUTINIŲ MAŽUMŲ MOKYKLOSE – MOKYTOJŲ PATIRTIS

***

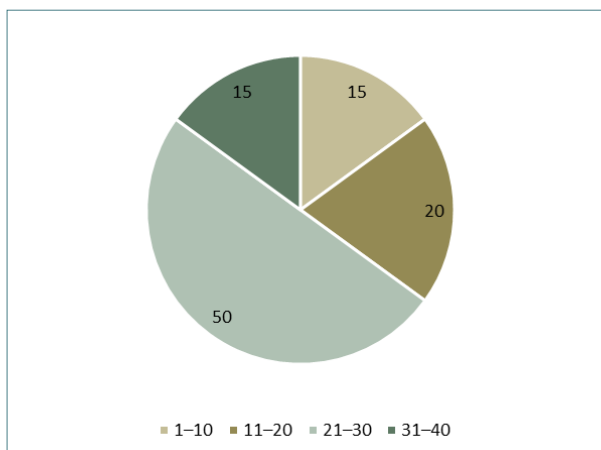
Šioje mokslo studijos dalyje analizuojamos aktualios lietuvių kalbos mokymo problemos, su kuriomis susiduria lietuvių kalbos ir literatūros mokytojai, dirbantys tautinių mažumų mokyklose. Aktualizuojami mokymo ypatumai, svarbūs mokytojams, mokantiems lietuvių kalbos kaip negimtosios kalbos, kokios pagalbos mokiniams reikia labiausiai, svarstoma, kokie veiksniai stiprina tautinių mažumų mokyklų mokinių motyvaciją mokytis lietuvių kalbos.

***

1.1. TYRIMO MEDŽIAGA IR RESPONDENTŲ CHARAKTERISTIKA

Šiuo metu švietimas išgyvena savotišką *perversmą* – 2022 m. rugsėjo 30 d. švietimo, mokslo ir sporto ministras savo įsakymu patvirtino 44 atnaujintas bendrąsias programas⁷. Iš viso buvo atnaujintos 47 programos. Nuo 2022 mokslo metų pradžios jau įgyvendinamos Priešmokyklinio ugdymo, Lietuvių kalbos pagal kalbos mokėjimo lygius bei Tautinės mažumos (lenkų) gimtosios kalbos ir literatūros programos. Kalbant apie pokyčius švietime dažniausiai didžiausias dėmesys krypta į ugdymo turinį, mokyimo formas, mokinių pasirengimą, jų pažangos vertinimą ir, svarbiausia, į mokytojus kaip pagrindinius viso švietimo proceso vykdytojus ir dalyvius. Šio mokslo studijos skyriaus tikslas – aptarti aktualias lietuvių kalbos mokymo problemas, su kuriomis susiduria mokytojai lituanistai, dirbantys tautinių mažumų mokyklose.

Mokslinėje literatūroje, kurioje aptariamas ugdymo turinys, mokytojai (žr. 9 priedą) įvardijami kaip aktyvūs švietimo politikos dalyviai, profesionalai (plg. Poteliūnienė ir kt. 2019), nuo kurių galios, įgytos ir sukauptos patirties daugiausia priklauso ugdymo turinio įgyvendinimo sėkmė (Fogo ir kt. 2019; Nagrockaitė 2015; Niculescu 2015). Vadinasi, ugdymo procese labai svarbi mokytojų darbo patirtis mokykloje. Tyrimo dalyvavusių mokytojų darbo patirtį (metais) iliustruoja 2 paveikslas.

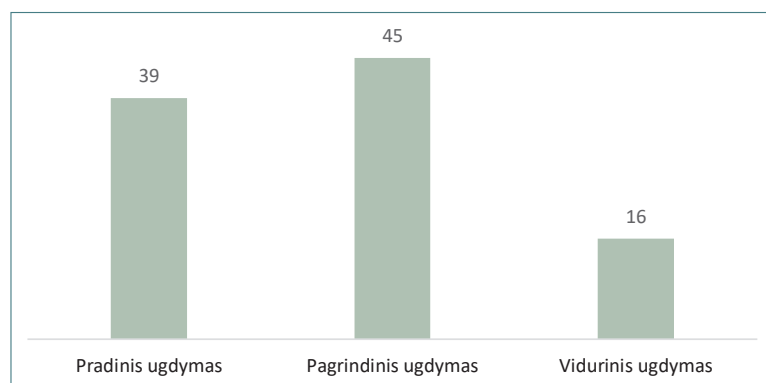

2 PAV. Mokytojų darbo patirtis metais, proc.

⁷ Rengiant šį skyrių pasinaudota autorių jau paskelbtu straipsniu (Vaičiakauskienė 2023).

Kaip matyti iš pateikto paveikslo, pusės (50 proc.) tyrime dalyvavusių tautinių mažumų mokyklų lietuvių kalbos mokytojų darbo patirtis svyruoja nuo 20 iki 30 metų. Tyrimo duomenys patvirtina Lietuvoje vyraujančią tendenciją, kad šalyje daugiau nei pusė visų mokytojų priklauso 50–59 m. ir daugiau nei 60 m. amžiaus grupei (*Lietuvos tautinių mažumų švietimo būklės analizė 2021–2022*; Razmantienė, Melnikė 2021). Penktadalio (20 proc.) respondentų darbo patirtis svyruoja tarp 11 ir 20 metų. Šeštadalio (15 proc.) tautinių mažumų mokyklose dirbančių lietuvių kalbos mokytojų darbo patirtis neviršija 10 metų; ir atitinkamai likusio šeštadalio (15 proc.) mokytojų darbo patirtis yra daugiau kaip 30 metų. Mokslinėje literatūroje (Fogo ir kt. 2019; Poteliūnienė ir kt. 2019; Nagrockaitė 2015) akcentuojama, kad mokytojai yra svarbiausi ugdymo turinio ir kūrėjai, ir formuotojai – jie dirba vadovaudamiesi patvirtintomis programomis, tačiau ugdymo formų pasirinkimas ir gebėjimas tinkamai ir efektyviai organizuoti visą ugdymo procesą nemažai priklauso nuo turimos mokytojų patirties.

Apibūdinant respondentus, į anketą buvo įtrauktas svarbus klausimas: *Kokios klasių mokinius mokote?* Tyrime dalyvavusių mokytojų atsakymus atspindi 3 paveikslas.

3 PAV. Mokytojų pasiskirstymas pagal klasių koncentrus, proc.

Kaip matyti iš 3 paveikslo duomenų, beveik pusė (45 proc.) tyrime dalyvavusių mokytojų dirba su pagrindinio ugdymo centru, t. y. 5–8 klasių, mokiniais, kiek mažesnė dalis (39 proc.) – su pradinių klasių mokiniais, likusi dalis (16 proc.) moko aukštesnių klasių mokinius. Tiesa, čia derėtų atkreipti dėmesį, kad tyrimas buvo atliekamas tautinių mažumų mokyklose, todėl tam tikra dalis mokytojų dirba su skirtingo centro mokiniais⁸.

⁸ Atskirai ta dalis mokytojų nebuvo išskirta, nes kalbant apie lietuvių kalbos ugdymą tautinių mažumų mokyklose apskritai, tai nėra aktualu.

Apibendrinant tyrime dalyvavusių lietuvių kalbos mokytojų darbo patirtį ir darbą su skirtingų koncentrų mokiniais galima teigti, kad šalies tautinių mažumų mokyklose dirba didžiulę patirtį sukaupę lietuvių kalbos mokytojai, aktyviai dalyvaujantys švietimo procese ir kaip kūrėjai, ir kaip ugdymo turinio formuotojai, gebantys pasirinkti tinkamas ugdymo formas ir kritiškai vertinti ugdymo turinio priemones ir mokymo medžiagą.

1.2. TYRIMO REZULTATAI

Kaip jau minėta, mokytojų anketą sudarė dvi dalys. Pirmojoje dalyje buvo du klausimai, kuriais siekta charakterizuoti respondentus, antrojoje – 7 klausimai, skirti išsiaiškinti, su kokiais sunkumais susiduria lituanistai mokydami lietuvių kalbos kaip negimtosios kalbos, kas jų mokiniams sunkiausia ir kas lengviausia, kas motyvuoja mokinius mokytis lietuvių kalbos, kokie mokymo metodai pasiteisina labiausiai ir kokie mokytojų siūlymai ir rekomendacijos padėtų tobulinti lietuvių kalbos mokymo procesą tautinių mažumų mokyklose.

1.2.1. Mokymo sunkumai mokant tautinių mažumų kalba mokyklų mokinius lietuvių kalbos

Norint išsiaiškinti, su kokiais svarbiausiais sunkumais susiduria lietuvių kalbos mokytojai mokydami lietuvių kalbos kaip negimtosios kalbos, mokytojams skirtoje anketoje buvo pateiktas klausimas: *Su kokiomis svarbiausiomis problemomis susiduriate, mokydamas lietuvių kalbos tautinių mažumų mokyklų mokinius?* Remiantis tyrime dalyvavusių mokytojų atsakymais galima išskirti kelias dominuojančias problemas: 1) skurdus mokinių žodynas, 2) nepakankama kalbinė aplinka, 3) mokinių motyvacijos stoka ir 4) kiti sunkumai. Daugiau nei pusė (60 proc.) respondentų įvardijo, kad didžiausias trikdys mokant lietuvių kalbos tautinių mažumų mokyklos mokinius yra nepakankamas mokinių žodynas: „Skurdus žodynas“, „Labai skurdus žodynas“, „Vaikai ateina į mokyklą su skurdžiu žodynu, nekalbantys lietuviškai“, „Skurdus mokinių žodynas“, „Mokinių žodynas yra labai skurdus, kadangi daugumos mokinių šeimose visai nekalbama lietuviškai“, „Mokiniams trūksta žodžių kalbėjimui“ ir pan.

Mokinio žodynas – tam tikra leksikos vienetų (žodžių, žodžių junginių, idiomų) visuma, mokinio vartojama tam tikroje mokymo pakopoje (*Lingvodidaktikos terminų*

žodynas 2012). Kalbant apie tautinių mažumų mokyklų mokinių žodyną, svarbu atkreipti dėmesį, kad, priklausomai nuo mokinio kalbos, skiriama gimtosios kalbos žodynas, kuris visada yra gausesnis, ir svetimosios, tikslinės kalbos žodynas, kurio apimtis mažesnė. Mokinio žodyno apimčiai apibūdinti svarbus gausumas (žodžių skaičius, žodžių teminės grupės) ir turtingumas (sinonimai, antonimai, frazeologizmai). Kaip akcentuojama mokslinėje literatūroje (Bialystok ir kt. 2010), be jokios abejonės, dvikalbystės sąlygomis gyvenančio mokinio žodynas neprilygs gimtakalbio mokinio žodynui. Prieš kelerius metus atliktas Vilniaus miesto skirtingų kalbinių grupių – lietuvių, lenkų ir rusų mokomųjų kalbų mokyklų mokinių – žodyno tyrimas (Vilkienė ir kt. 2019) atskleidė, kad, kaip ir buvo tikėtasi, plačiausias žodynas būdingas mokyklų lietuvių ugdomąja kalba mokiniams, šiek tiek siauresnis – lenkų mokomosios kalbos gimnazistų, siauriausias žodynas tų mokinių, kurie mokosi mokyklose, kuriose ugdymas vyksta rusų kalba. Įdomu tai, kad Vilniaus miesto mokyklose atliktas tyrimas parodė, kad dalies lenkiškų ir rusiškų mokyklų mokinių žodynas prilygsta lietuviškų mokyklų mokinių žodynui. Šią mintį pagrindžia ir kitas tyrimas (Vilkienė 2019), įrodantis, kad negimtakalbio komunikacinė kompetencija gali priartėti prie gimtakalbio lygio. Mokslinėje literatūroje (Tomasello 2005) teigiama, kad mokantis kalbos nereikia savarankiško „kalbos instinkto“: leksikos ištekliai tiesiogiai koreliuoja su gramatikos žiniomis, nes gramatika atsiranda kalbėtojams kuriant kalbines konstrukcijas iš pasikartojančių simbolių sekų. Vadinas, mūsų tyrime dalyvavusių mokytojų įvardyta svarbiausia problema – nepakankamas mokinių žodynas – yra pagrįsta, ir tai mokytojai traktuoja kaip vieną iš rimtesnių trukdžių mokant lietuvių kalbos tautinių mažumų mokyklose.

Kita svarbi problema, trukdanti mokyti lietuvių kalbos kaip negimtosios, mokytojų nuomone, tai, kad nėra kalbinės aplinkos: „Nėra kalbinės aplinkos“, „Kalbinės aplinkos nebuvimas“, „Daugelis mokinių lietuvių kalbą girdi tik per lietuvių kalbos pamokas“, „Didžiausia problema yra ta, kad nemažai mokinių labai mažai bendrauja lietuviškai, išskyrus lietuvių kalbos pamokas“, „Tėvai su vaikais bendrauja rusų kalba, todėl yra labai sunku pasiekti gerų rezultatų“, „Mokiniai niekur negirdi lietuvių kalbos, tik per pamoką“, „Dauguma tėvų <...> nėra orientuoti į kalbinės aplinkos kūrimą (lietuviški TV kanalai, būreliai ir pan.)“, „Šeimose mažai dėmesio skiriama lietuvių kalbai“ ir pan. Lietuvos Respublikos teisinis švietimo reglamentavimas numato, kad tautinių mažumų mokyklose tautinės mažumos kalbos arba mokoma kaip atskiro dalyko, arba mokymas vyksta tautinės mažumos kalba ir dalis dalykų – lietuvių kalba

(*Lietuvos tautinių mažumų švietimo būklės analizė 2021–2022*; dar žr. Svirginskienė 2022). Mokykla, įgyvendindama ugdymo turinį, susitaria dėl viso ugdymo proceso arba kai kurių dalykų mokymo tautinės mažumos kalba. Mokyklose, kuriose įteisintas tautinės mažumos kalbos mokymas, ugdymo procesas vyksta dvikalbio ugdymo būdu: tautinės mažumos kalba ir lietuvių kalba. Kitose tautinių mažumų mokyklose mokymas vyksta tautinės mažumos kalba, išskyrus lietuvių kalbos ir literatūros ir užsienio kalbos pamokas bei pamokas, kai mokomasi Lietuvos istorijos ir geografijos, pasaulio pažinimo, pilietiškumo pagrindų. Švietimo dokumentuose įteisinta nuostata, kad mokiniai, besimokantys tautinių mažumų ir valstybine kalba, lietuvių kalbos ir literatūros mokosi pagal tą pačią bendrąją dalyko programą, kuriai skiriama tiek pat pamokų. Mūsų tyrimas buvo atliktas kaip tik tokiose tautinių mažumų mokyklose, kuriose ugdymas vyksta tautinės mažumos – lenkų arba rusų – kalba. Vadinasi, lietuvių kalbos ir literatūros mokiniai daugiausia mokosi tik per šio dalyko pamokas – kaip tik šią problemą ir iškelia tyrime dalyvavę mokytojai. Tyrimo rezultatai rodo aiškią mokytojų nuostatą, kad mokytis lietuvių kalbos kaip negimtosios (šiuo atveju ir kaip valstybinės) kalbos vien lietuvių kalbos ir literatūros pamokų neužtenka – būtina sukurti ir užtikrinti tinkamą kalbinę aplinką tautinių mažumų mokyklų mokiniams mokytis lietuvių kalbos. Šiam tikslui įgyvendinti mokytojams lituanistams į pagalbą turėtų ateiti mokyklų ir administracijos atstovai, kitų dalykų mokytojai, kurie paskatintų ir įtrauktų mokinius į renginius, projektus, kitus kūrybinius užsiėmimus, vykdomus lietuvių kalba.

Moksliniais tyrimais įrodyta (Tamulionienė 2020; Poderienė, Tamulionienė 2020; Poderienė 2022), kad vertinant mokinių kalbinę aplinką svarbu atkreipti dėmesį į kalbų vartojimo pasirinkimą šiais atvejais: 1) kokiomis kalbomis kalbama namų aplinkoje, 2) kokiomis kalbomis pasirenkama žiūrėti filmus, 3) kokiomis kalbomis skaitomos knygos ir 4) kokiomis kalbomis naršoma internete. Analizuojamo tyrimo rezultatai apie mokinių kalbinę aplinką pateikiami 2 ir 3 studijos skyriuose (dar žr. Poderienė 2022). Tyrime dalyvavę mokytojai itin akcentuoja, kad kalbinės aplinkos nebuvimas tiesiogiai koreliuoja su skurdžiu mokinių žodynu: „Daugumos mokinių šeimose nekalbama lietuviškai. To pasekmė – skurdus mokinių žodynas“, „Mokiniai neturi kalbos pagrindų, kalbinės aplinkos žodynui plėtoti“, „Mokinių žodynas yra labai skurdus, kadangi daugumos mokinių šeimose visai nekalbama lietuviškai“. Vadinasi, tyrime dalyvavę tautinių mažumų mokyklų mokytojai argumentuotai pasigenda šeimos, kitų mokomųjų dalykų mokytojų įsitraukimo į ugdymo procesą mokant lietuvių kalbos kaip negimtosios kalbos.

Dar vienas svarbus veiksnys, trukdantis pasiekti aukštų mokymosi rezultatų, respondentų įsitikinimu, yra mokinių motyvacijos stoka: „Mokiniam trūksta motyvacijos“, „Motyvacijos stoka“, „Žema mokymosi motyvacija“, „Mokinių motyvacijos stoka“, „Neturi motyvacijos mokytis. Nėra atsakomybės“, „Motyvacijos trūkumas“ ir pan. Edukologijos moksle motyvacija apibrėžiama kaip tam tikro elgesio, veiksmų, veiklos skatinimas įvairiais motyvais (plg. Jovaiša 2007). Moksliniais tyrimais (Patall ir kt. 2008; Barkauskaitė, Motiejūnienė 2004; Strakšytė, 2008; Barkauskaitė, Sinkevičienė 2012; Jegelavičienė ir kt. 2016; Poderienė 2022) įrodyta, kad egzistuoja tiesioginė koreliacija tarp motyvacijos ir mokymosi pasiekimų, mokymosi motyvacija būtina kaip esminis ugdymo proceso aspektas. Be to, mokinių pasiekimų lygis priklauso nuo mokyklos klimato ir santykių su mokytojais. Vadinasi, pagrįstai galima teigti, kad motyvacijos stoka šiuolaikiniame ugdymo procese – vienas didžiausių iššūkių ne tik mokytojams, bet ir patiems mokiniams bei jų tėvams.

Siekiant išsiaiškinti, kokie veiksniai konkrečiai ugdo mokinių motyvaciją mokytis lietuvių kalbos, į klausimyną buvo įtrauktas klausimas: *Kas stiprina mokinių motyvaciją mokytis lietuvių kalbos?* Tyrime dalyvavusių tautinių mažumų mokyklų lietuvių kalbos mokytojų atsakymus galima suskirstyti į 4 grupes:

1) teigiamas pamokos mikroklimatas, mokytojo paskatinimas, padaršinimas ir grįžtamasis ryšys: „Mokytojo paskatinimas, bendravimas“, „Psichologinis pamokos klimatas, skatinimas, palaikymas, pasidžiaugimas kad ir mažais dalykais“, „Mokytojo grįžtamasis ryšys <...>“, „Mokytojo palaikymas <...>“, „<...> pozityvus nusiteikimas“, „<...> glaudus mokytojo ir mokinio bendradarbiavimas“;

2) teigiamos šeimos ir visuomenės nuostatos dėl lietuvių kalbos: „Šeimos požiūris į lietuvių kalbos mokymąsi“, „<...> pozityvus tėvų nusiteikimas ir aktyvus jų dalyvavimas vaikų mokymosi procese“, „Stengiasi gerai mokytis tie, kurių tėvai moka kalbą. Tėvai jiems pavyzdys“, „Žinojimas, kad kalbos mokėjimas jiems padės gauti geresnį darbą“, „Noras įgyti gerą išsilavinimą“, „Šalis, kurioje gyvena. Tai galimybė suprasti, bendrauti, siekti“;

3) mokinių patiriama sėkmė, teigiamas vertinimas: „Kai mokiniai patiria sėkmę“, „Pagyrimai, komentarai“, „Geri įvertinimai. Galimybė pagerinti gautus įvertinimus“, „<...> pažymys, individualūs siekiai“, „<...> tyrinėjimo poreikio skatinimas, įsivertinimas, pažangos stebėjimas“;

4) mokytojų kūrybingumas ir originalumas organizuojant ugdymo(si) procesą: „Dalyvavimas edukacinėje veikloje <...>“, „Kūrybinės užduotys,

žaidimai, aktyvios pertraukėlės, iliustracijos, pasakos, dainelės“, „Pamokos netradicinėje aplinkoje, projektai, kūrybiniai darbai“, „Idomios, įtraukiančios pamokos, suprantamos, patrauklios užduotys“, „Sudominimas, intriga, kūrybinė užduotis“.

Ilgalaikiai tyrimai (Grincevičienė 2009) rodo aiškią tendenciją, kad didžioji dalis mokinių savo pagrindinei veiklai – mokymuisi – skiria ne tiek laiko, jėgų ir pastangų, kiek norėtų mokytojai ir patys mokiniai. Pristatant tyrimo rezultatus akcentuojama, kad stipri gerų mokymosi rezultatų motyvacija vaikams išugdoma šeimose, palaikoma ir stiprinama kompetentingiems mokytojams kūrybingai organizuojant ugdomąjį procesą. Šias tendencijas patvirtina ir mūsų atliktas tyrimas. Grįžtant prie tyrimo rezultatų ir galvojant, ką būtų galima koreguoti ugdymo procese, kad sustiprėtų mokinių motyvacija siekti geresnių rezultatų, pirmiausia derėtų susitelkti į mokytojų ir mokinių tėvų bendradarbiavimą, didesnę tėvų indėlį ugdant teigiamas mokinių nuostatas dėl pasiekimų rezultatų, juolab kad moksliniais tyrimais įrodyta, kad motyvacija vaidina svarbų vaidmenį mokantis svetimųjų kalbų (plačiau žr. Vilkienė ir kt. 2019; Ramonienė 2022). Tai akcentuoja ir klausimyną užpildę mokytojai: „Dauguma tėvų orientuojasi tik į gerą pažymį, o ne į vaiko žinias, jo pastangas, norą ir galimybes dirbti, kalbinės aplinkos kūrimą“, „Didžiausia problema – kai kurių tėvų požiūris. Jie patys nemoka kalbos, todėl ir jų vaikai galvoja, kad lietuvių kalba nereikalinga“, „Daugumos mokinių šeimose nekalbama lietuviškai“, „[Neigiamas – *aut. past.*] tėvų požiūris“.

Šiuolaikinis ugdymo procesas neišivaizduojamas be skaitmeninio turinio ir daugialypės aplinkos. Naujausias atliktas tyrimas (Pielikienė 2023) atskleidžia, kad šandien didžiausia švietimo problema yra ta, kad kai kurie mokytojai bando mokyti mokinius, kurie kalba keliomis kalbomis, daugiausia remdamiesi pasenusiais metodais. Šiuolaikinių mokinių ir mokytojų konfliktą galima išspręsti žengiant koją kojon su švietimo naujovėmis – pasitelkti skaitmeninį turinį ir daugialypę mokymo(si) terpę. Konkrečiai kalbant apie lietuvių kalbos mokymosi motyvaciją formuojančius veiksnius, galima išskirti kelis svarbius aspektus: 1) patrauklus ugdymo turinys ir teigiamų mokinių nuostatų formavimas, 2) tinkamos pasirinktos mokymo(si) strategijos, atitinkančios mokinių lūkesčius, 3) skaitymo ir rašymo įgūdžių formavimas, 4) mokymo(si) medžiaga turi remtis nacionaliniais mokinių pasiekimų tyrimais ir 5) mokymo(si) priemonės ir visa ugdymo veikla turi remtis tyrimais (plačiau žr. Salienė 2011). Akcentuotina, kad 2023–2024 mokslo metais tiek tautinių mažumų, tiek ir lietuvių ugdomąja

kalba mokyklose ugdymo procesas bus organizuojamas pagal atnaujintas bendrąsias programas. Mokytojams sudaryta galimybė 30 proc. ugdymo turinio ir priemonių rinktis savo nuožiūra atliepiančioms mokinių lūkesčius, atsižvelgiant į jų pasiekimus ir galimybes. Atitinkamai ugdymo turinys diktuos ir mokymo(si) strategijų pasirinkimą. Turint prieš akis minėtus dalykus keltina prielaida, kad stiprinant mokinių motyvaciją siekti geresnių rezultatų didelis vaidmuo ir darbas tenka patiems mokytojams. Kaip rodo tarptautiniai tyrimai (Razmantienė, Melnikė 2021), Lietuvoje mokytojai nebijo prisiimti atsakomybės parinkdami mokymo medžiagą ir dalyko turinį, svarbus mokytojo vaidmuo ir nustatant mokinių vertinimo bei drausmės tvarkas mokykloje. Tikėtina, kad atnaujintas ugdymo turinys, mokytojų pasirinktos mokymo(si) strategijos, skaitmeninis turinys, virtualios mokymo(si) aplinkos atlieps šiuolaikinių mokinių poreikius ir motyvuos juos labiau įsitraukti į ugdymo procesą. Nereikia pamiršti, kad pasirinkimo galimybė didina vidinę motyvaciją, pastangas, užduoties atlikimą, ugdo kompetencijas (plg. Patall ir kt. 2008).

Tyrime dalyvavę mokytojai, be jau minėtų problemų, su kuriomis susiduria mokydami lietuvių kalbos tautinių mažumų kalba besimokančius mokinius, įvardija ir kitus sunkumus, pavyzdžiui, „Kultūrinis neišprusimas“, „Dėmesio nelaikymas, išsi-
blaškymas, paviršutinės žinios“, „Labai mažai skaito lietuvių kalba meninės literatūros (nebent priverstinai – užklasinis skaitymas)“, „<...> mokiniai nenori skaityti literatūros kūrinių“, „Be to, šiuolaikinė karta mažiau skaito“, „<...> neskaito knygų“, „Prasti kalbėjimo įgūdžiai, sudėtinga suvokti tekstą“, „Priešmokyklinis, ikimokyklinis ugdymas nevyksta, pamokų skaičius mažas <...>“, „Per sudėtinga suvienodinta programa“, „Vadovėliai nėra pritaikyti kaip negimtosios kalbos mokymui“, „Neturi lietuvių kalbos pagrindų <...>“, „Labai sunku, nes tuo pačiu metu mokosi trijų kalbų“ ir pan. Moksliniais tyrimais (Clark 2013; Jerrim ir Moss 2019; Piečienė 2023) įrodyta, kad grožinės literatūros skaitymas turi didelę įtaką asmenybės formavimuisi, jos kultūriniam išprusimui, taip pat tiesiogiai koreliuoja su aukštesniais skaitymo ir kalbėjimo gebėjimais ir apskritai su geresniais mokymosi pasiekimais. Vis dėlto, kaip rodo tyrimas, šiandieniniame ugdymo procese mokytojai (ir švietimo bendruomenė) susiduria su nemenku išbandymu – mokiniai skaitymui skiria vis mažiau laiko, auga neigiamas požiūris į skaitymą, vis sunkiau motyvuoti mokinius skaityti grožinius kūrinius. Kaip rodo tyrimai (Clark ir Picton 2020), nenoras skaityti grožinę literatūrą fiksuojamas 14–16 metų paaugliams. XXI amžius laikytinas skaitmeniniu amžiumi – vis daugiau laiko praleidžiama naršant

internete, bendraujant socialiniuose tinkluose, ir tai, be abejonės, keičia paauglių skaitymo įpročius, skaitymo motyvacijos veiksnius ir pačią skaitymo elgseną. Vienas iš būdų sudominti mokinius grožinės (ir ne tik) literatūros skaitymu – socialinis skaitymas skaitmeninėje aplinkoje. Tyrimas atskleidė, kad galimybė skaityti literatūros kūrinius socialinio skaitymo skaitmeninėje aplinkoje iš pradžių sukelia trumpalaikį skaitytojo susidomėjimą, kuris vėliau, tikėtina, virsta pirminiu motyvacijos veiksmu, išaugančiu į aukštos kokybės skaitymo motyvaciją. Neseniai atliktas mokslinis tyrimas (Piečienė 2023) tik patvirtina būtiną nuostatą, kad, įterpiant virtualias priemones skaitymui sužadinti, skaitymo procesas tampa įvairiapusiškesnis, suprantamesnis, išsamesnis. Minėtame tyrime dalyvavusių paauglių teigimu, juos inspiruotų skaityti interaktyvios veiklos, susitikimai su bendraminčiais, galimybė dalytis perskaitytų knygų įžvalgomis, virtualūs knygų pristatymai. Kita vertus, 2021 m. tarptautinio skaitymo gebėjimų tyrimo PIRLS (angl. *Progress in International Reading Literacy Study*) rezultatai rodo, kad Lietuva pagal ketvirtokų skaitymo gebėjimus patenka į sėkmingiausių šalių dešimtuką. Prieš dvejus metus vykusiam tyrimo dalyvavo 65 šalys. Lietuvos mokinių pasiekimai šiame tyrime geriausi per du dešimtmečius – nuo tada, kai šalis dalyvauja šiame tyrime. Lietuvos rezultatai statistiškai reikšmingai aukštesni (552 taškai) už PIRLS skalės vidurkį (500 taškų) ir yra geresni, palyginti su PIRLS 2016 rezultatu (548 skalės taškai) (Dukynaitė, Skripkienė 2023).

Minėtoje ataskaitoje nurodoma, kad Lietuvoje daugiau nei penktadaliui (22 proc.) tyrime dalyvavusių mokinių labai patinka skaityti, ir tai neabejotinai turi teigiamą ryšį su vidutiniais skaitymo pasiekimais. Taigi mokytojai turėtų pasitelkti teigiamus skaitančių mokinių pavyzdžius ir plėsti jaunosios kartos skaitytojų bendruomenę.

Nedidelė dalis tyrime dalyvavusių lituanistų mokydami lietuvių kalbos tautinių mažumų mokyklų mokinius pasigenda tinkamų vadovėlių. Nors tautinių mažumų mokykloms Lietuvoje skiriamos didesnės mokymo lėšos, tai yra 20–24 proc., taip pat 20 proc. didesnės lėšos vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms įsigyti (*Lietuvos tautinių mažumų švietimo būklės analizė 2021–2022*), vis dėlto mokyklų aprūpinimas tinkamais vadovėliais, tarp jų ir lietuvių kalbai mokyti, išlieka opi problema. Respondentų įvardyta problema dėl tinkamų vadovėlių lietuvių kalbai mokyti sietina veikiausiai su faktu, kad vadovėlių leidybos apimtys tautinių mažumų mokykloms (ir lietuvių mokykloms taip pat) pastaraisiais metais sulėtėjo, nes nuo 2018-ųjų buvo pradėta ruošti atnaujinti bendrąsias ugdymo programas. Šiuo metu vyksta intensyvūs darbai

rengiant ir leidžiant naujus vadovėlius pagal atnaujintą ugdymo turinį⁹. Reikia tikėtis, kad nauji parengti vadovėliai pagal atnaujintą ugdymo turinį atlieps ir mokytojų, ir mokinių poreikius.

Kiti sunkumai, su kuriais susiduria tautinių mažumų mokyklų lietuvių kalbos mokytojai, tarkime, „Prasti kalbėjimo įgūdžiai, sudėtinga suvokti tekstą“, „Neturi lietuvių kalbos pagrindų <...>“ ir kt., sietini su jau aptartais – nepakankama kalbine aplinka, skurdžiu žodynu, mokinių motyvacijos stoka.

1.2.2. Mokinių patirtis mokantis lietuvių kalbos mokytojų akimis

Siekiant išsiaiškinti, kas, mokytojų nuomone, mokiniams lengviausia ir kas sunkiausia mokantis lietuvių kalbos kaip negimtosios kalbos, respondentų buvo paprašyta atsakyti į du klausimus: *Kas mokiniams, mokantis lietuvių kalbos, sekasi lengviausiai? ir Kas jiems sunkiausia?* Analizuojant mokytojų atsakymus, kas mokiniams lengviausia, išryškėjo kelios tendencijos – pirmiausia lengviausia mokiniams atlikti tas užduotis, kurios nereikalauja aukštesnių mąstymo gebėjimų ir daugiau ar mažiau laikytinos rutininėmis: „Pritaikyti elementarias taisykles, pvz., pažymėti dvibalses, minkštumo ženklą“, „Atsakyti į elementarius klausimus, nurašyti ir iliustruoti tekstus“, „Atsakyti į klausimus, kurie nereikalauja pagrindimo, argumentavimo“, „Parašyti pagal pavyzdį (atlikti gramatinę užduotį)“, „Atkartoti“, „Nurašyti tekstą, atsakyti į trumpus, nesudėtingus klausimus, kurie nereikalauja pagrindimo“; ir antra – lengviau mokiniai susidoroja su užduotimis, kurios ugdo sakinės (bet ne rašytinės!) kalbos įgūdžius: „Perskaityti ir papasakoti nesudėtingą tekstą, atsakyti į klausimus“, „Lengviausia mokiniams sekasi atpasakoti turinį“, „Paplepti apie nieką (paprastus kasdienius reikalus)“, „Skaityti tekstus“, „Lengviau sekasi mokytis dainelių, eilėraščių, atlikti užduotis žodžiu pagal pavyzdį“, ypač, mokytojų pastebėjimu, mokiniams patinka mokytis atmintinai: „Deklamuoti“, „Išmokti atmintinai eilėraščių“, „Mokytis atmintinai, deklamuoti <...>“, „Mokytis atmintinai eilėraščių“, „Tai, ką reikia išmokti atmintinai“. Šios užduotys veikiausiai mokiniams sudaro galimybių gauti aukštesnį įvertinimą ir patirti mokymosi sėkmę, kuri stiprina motyvaciją mokytis ir siekti geresnių įvertinimų.

9 Prieiga internete: emokykla.lt.

Atskirai derėtų išskirti tuos mokytojų atsakymus, kurie susiję su kalbine aplinka ir užduočių kūrybiškumu: „Lengviausia sekasi mišrių šeimų mokiniams (vienas tėvelis lietuvis) arba dalyvaujantiems miesto mastu būreliuose, sporto mokyklose, dalyvaujantiems viešajame miesto gyvenime (koncertuose, konkursuose, akcijoje)“, „Atlikti kūrybines užduotis, nedidelius projektinius darbus“, „<...> atlikti kūrybines užduotis“, „Atlikti įvairius kūrybinius darbus“, „Minčių žemėlapių, veikėjų stebėjimo schemų kūrimas“, „Lengvos, įdomios, įtraukiančios užduotys“. Lietuvių kalbos mokytojų atsakymai dar kartą įrodo aiškų tiesioginį ryšį tarp tinkamos kalbinės aplinkos ir negimtosios kalbos mokymo(si) (mokėjimo). Respondentų atsakymai leidžia teigti, kad tik įdomios, patrauklios ir kūrybiškumu išsiskiriančios užduotys ir projektiniai darbai įtraukia mokinius į ugdymo procesą ir skatina jų motyvaciją mokytis, ir tai mokiniams sudaro prielaidų siekti geresnių mokymosi rezultatų. Visa tai, be jokios abejonės, inspiruoja ir aukštesnį negimtosios kalbos išmokimo lygį.

Tyrime dalyvavusių lietuvių kalbos mokytojų atsakymai, kas mokiniams sunkiausia mokantis lietuvių kalbos, atskleidė, kad mokiniams sunkiausia mokytis gramatikos dalykų plačiąja prasme: „Gramatikos užduotys, rašyba“, „Rašyba, skyryba, gramatika“, „Sunkiausia taikyti taisykles, gramatines žinias <...>“, „Taikyti lietuvių k. (gramatikos) žinias praktikoje“, „Gramatinių formų vartojimas, ypač skaitvardžių, įvardžių vartojimas“, „Mokiniai rašydami daro tikrai nemažai rašybos, gramatikos, skyrybos ir stiliaus klaidų“, „Sunkiausia pritaikyti išmoktas gramatikos taisykles praktiškai <...>“, „Jiems labai sunku mokytis gramatikos <...>“ ir pan. Moksliniais tyrimais (Bružaitė-Liseckienė 2020) nustatyta, kad mokinių amžius yra labai svarbus veiksnys mokantis negimtosios kalbos – kuo anksčiau mokiniai pradeda mokytis kalbos, tuo jiems lengviau ateityje atlikti įvairias kalbines užduotis ir apskritai didėja jų kalbos taisyklingumas. Vadinasi, mūsų tyrime dalyvavę respondentai pagrįstai įvardijo, kad sunkumų mokiniams kyla mokantis lietuvių kalbos, nes „priešmokyklinis, ikimokyklinis ugdymas nevyksta [lietuvių kalba – *aut. past.*]“.

Kitas dalykas, kuris sunkiai įveikiamas tautinių mažumų mokyklų mokiniams mokantis lietuvių kalbos – teksto suvokimo užduotys, t. y. užduotys, reikalaujančios aukštesnių mąstymo gebėjimų ir kultūrinio apsiskaitymo, tarkime, „Suvokti ir analizuoti tekstą, rašyti įvairius kūrybinius darbus“, „Suprastiti neadaptuotus tekstus, rašyti“, „Teksto supratimo užduotys“, „Teksto supratimas“, „Atlikti kūrybinio rašymo užduotis, dalyvauti pokalbiuose, diskusijose“, „Suprasti

ir rašyti. Kritiškai ir logiškai mąstyti“, „<...> atlikti teksto suvokimo užduotis“ ir pan. Tarptautinių PIRLS ir OECD PISA tyrimų (Dukynaitė, Skripkienė 2023; Zabulionis 2020), kuriais vertinami skaitymo ir teksto suvokimo gebėjimai, ataskaitose teigiama, kad didžiajai daliai mūsų mokinių pavyksta įveikti minimalių mąstymo gebėjimų reikalaujančias užduotis – atpažinti, nustatyti ir atkurti aiškiai išdėstytas informacijos detales, daryti tiesiogines išvadas, tačiau tyrime dalyvavusių mokinių interpretavimo, integravimo, teksto turinio vertinimo rezultatai gerokai prastesni. Taigi pagrįstai galima teigti, kad Lietuvos mokiniams trūksta kritinio mąstymo gebėjimų, reflektavimo ir analizavimo įgūdžių, kūrybingumo. Kaip tik minėtų dalykų lietuvių kalbos ir literatūros pamokose pasigenda ir tyrime dalyvavę tautinių mažumų mokyklų lituanistai.

1.2.3. Pagalba mokiniams mokantis lietuvių kaip antrosios kalbos

Siekiant išsiaiškinti, kokia pagalba reikalinga tautinių mažumų mokyklų mokiniams mokytis lietuvių kalbos, tyrime dalyvavusių mokytojų buvo paprašyta atsakyti į du klausimus: *Kokios pagalbos mokiniams reikia labiausiai?* ir *Kokie mokymo metodai, Jūsų nuomone, pasiteisina labiausiai dirbant su tautinių mažumų mokiniais?* Gilinantis į pirmojo klausimo atsakymus galima išskirti kelis svarbius dalykus – tautinių mažumų mokyklų mokiniams mokantis lietuvių kalbos mokytojai aktualizuoja šiuos aspektus:

1) platesnės *lietuviškos* kalbinės aplinkos, paremtos mokinių ir ypač jų tėvų ir kitų šeimos narių sąmoningumu, kūrimą ir sąlygų sudarymą: „Tėvų sąmoningumo, kad gyvenant Lietuvoje vaikas pradėtų mokytis lietuvių kalbos greta su gimtąja kalba <...>“, „Progimnazijoje turėtų geografijos, istorijos, dailės pamokos vykti lietuvių kalba <...>“, „Skatinti mokinius kitų dalykų pamokose kalbėti lietuviškai, aktyviai dalyvauti vaikų, jaunimo organizacijų veikloje“, „Bendravimo lietuviškai per visų dalykų pamokas. Nuolatinės motyvacijos. Daugiau lietuviškų renginių vaikams“, „Girdėti lietuvių kalbą kasdieninėse situacijose“, „Šeimos narių įsitraukimo mokant lietuvių kalbos. Vaikai turi girdėti lietuvių kalbą ne tik per pamokas, bet ir kasdieninėje aplinkoje“, „Šeimos įsitraukimo, kad vaikai ir namuose kalbėtų lietuviškai“, „Labiausiai reikalinga, kad tėvai būtų sąmoningi ir padėtų savo vaikams mokytis“, „Kalbinės aplinkos ir tėvų pagalbos formuojant atsakomybę ir atsakingumą už savo mokymosi rezultatus“;

2) individualios pagalbos teikimą ir personalizuoto mokymo(si) galimybę: „Individualaus darbo su kiekvienu mokiniu“, „Individualių konsultacijų, užduočių paaiškinimų“, „Dėstančio mokytojo pagalba mokiniui po pamokų“, „Personalizuoto mokymosi“, „<...> kuriu pagalbas pati“;

3) tinkamų vadovėlių ir kitos mokomosios medžiagos teikimą: „Vadovėlių ar pratybų, tinkančių tautinių mažumų mokykloms. Pratybų žodyno turtingumui, teksto suvokimui“, „Trūksta pritaikytų tekstų silpniausiems mokiniams“, „Tinkamų vadovėlių <...>“, „Reiktų tinkamos metodinės medžiagos mokytojams ir mokiniams, kur dėmesys būtų skiriamas žodyno tobulinimui ir kritiniam mąstymui“;

4) numatyti ir skirti daugiau laiko (pamokų) lietuvių kalbai mokytis: „Manau, kad yra vienas geras receptas – skirti papildomų valandų lietuvių kalbos mokymui <...>“, „Reikia papildomų pamokų“, „Daugiau laiko konsultacijoms“.

Vis dėlto didžiausias iššūkis per lietuvių kalbos ir literatūros pamokas, respondentų nuomone, yra susijęs su skurdžiu mokinių žodynu, kitaip tariant, labiausiai per pamokas mokiniams reikia pagalbos tekstui suprasti – mokiniai dažnai prašo padėti ne tik išsiaiškinti nežinomų žodžių reikšmes, bet ir išversti sudėtingesnius tekstus: „Pagalba suprasti sudėtingesnius tekstus <...>“, „<...> verčiant sudėtingus tekstus“, „Reikalauja teksto vertimo“, „Aiškinti nesuprantamų žodžių reikšmes“, „Jiems reikia padėti išversti tekstą ir klausimą <...>“, „Leksikos mokymas <...>“.

Reziumuojant analizuojamo klausimo, kokios pagalbos reikia mokiniams, atsakymus, matyti, kad tautinių mažumų mokyklų lituanistai akcentuoja, kad būtina sudaryti sąlygas plėsti tinkamą kalbinę aplinką lietuvių kalbai mokytis įtraukiant kitų dalykų mokytojus, mokinių tėvus, kitus šeimos narius. Tinkama kalbinė aplinka leidžia plėtoti ir gilinti mokinių žodyną, įgalina juos savarankiškai atlikti įvairias užduotis, ypač teksto suvokimo, siekti aukštesnių mokymosi rezultatų. Mokant lietuvių kalbos tautinių mažumų mokyklų mokinius būtina atsižvelgti į kiekvieno mokinio individualius gebėjimus, sudaryti galimybes personalizuotam mokymui. Svarstyтина prielaida skirti daugiau pamokų / konsultacijų lietuvių kalbai mokytis; taip pat aktualu, kad mokytojai galėtų dirbti naudodamiesi tinkamai parengta mokymo(si) medžiaga.

Mokslininkų (Galkienė, Cijūnaitienė 2007; Juškienė, Velička 2006) įrodyta, kad teikiant pagalbą besimokančiajam labai svarbus veiksnys – tinkamų mokymo metodų taikymas, kuris tiesiogiai koreliuoja su dalyko išmokimu. Vadinasi, labai svarbu, kad mokytojas, organizuodamas ugdymo procesą, pasirinktų ir taikytų tinkamus mokymo

metodus. Moksliniais tyrimais (Galkienė, Cijūnaitienė 2007) nustatyti mokymo metodų pasirinkimo kriterijai: a) mokinių gebėjimai, b) ugdymo turinys, c) mokytojo gebėjimai ir patirtis ir d) mokymosi sąlygos. Kalbant apie pagalbą tautinių mažumų mokyklų mokiniams mokantis lietuvių kalbos, respondentų buvo paprašyta įvardyti, kokie mokymo metodai pasiteisina labiausiai. Remiantis tyrimo medžiaga galima išskirti kelias mokymo metodų, kurie labiausiai pasiteisina dirbant su tautinių mažumų mokiniais, grupes:

1) aktyvieji mokymo metodai, skatinantys mokinius įsitraukti į pamokų veiklas: „Savaime aišku, kad aktyvieji mokymosi metodai (diskusija, literatūrinis teismas, inscenizacija, kūrybiniai darbai ir pan.) padeda mokiniams įsiminti dėstomą medžiagą“, „Aktyvaus mokymosi metodai <...>“, „Įvairūs aktyvūs mokinio metodai, <...>“, „Visi metodai, skatinantys smalsumą, keliantys mokymosi motyvaciją, skatinantys mokinius vartoti lietuvių kalbą kasdieniniame gyvenime, aktyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje“, „Mokiniai turi tapti aktyviais kalbos vartotojais“ ir pan.;

2) mokinių bendradarbiavimu grįsti metodai: „Darbas grupėmis turint gerus lyderius, <...>, situacijų kūrimas“, „<...> darbas grupėmis, stipresniojo pagalba silpniau besimokančiajam <...>“, „Darbas poromis, grupėse <...>“, „<...> darbas porose, komandoje“, „Darbas poromis, grupėse“ ir pan.;

3) interaktyvūs ir vizualizacijomis paremti metodai: „Integruotos pamokos, interaktyvūs mokymo metodai“, „<...> skaitmeninių mokymo(si) objektų naudojimas <...>“, „Pateikčių ir mokomųjų objektų naudojimas <...>“, „Vaizdinių priemonių demonstravimas, kalbėjimo įgūdžių skatinimas kuriant ir pristatant kūrybinius darbelius, begarsių filmukų įgarsinimas“, „Mokomoji vaizdinė medžiaga. Teksto iliustravimas“ ir pan.;

4) įvairūs kalbiniai žaidimai, ypač žemesnių klasių mokiniams: „Žaidimai, žaidybinės situacijos; dainelės, skaičiuotės <...>“, „Žaidimas, eilėraščių, dainelių mokymasis, įdomios užduotys <...>“, „Kalbiniai žaidimai, vaidmenų žaidimai <...>“, „<...> pradinių klasių mokiniams – žaidimai, demonstravimas, mąstymo žemėlapiai“ ir pan.

Apibendrinant mokytojų atsakymus, kokie mokymo metodai pasiteisina labiausiai dirbant su tautinių mažumų mokiniais, pasakytina, kad tyrimo rezultatai tik patvirtina moksliniais tyrimais (Juškienė, Velička 2006) pagrįstą teiginį – mokant užsienio kalbų tinkamiausias būdas realizuoti efektyvų mokymo procesą yra aktyvieji

metodai, kurie leidžia objektyviai spręsti klausimą, ko ir kaip mokyti. Iš respondentų atsakymų galima spręsti, kad mokymo metodus jie pasirenka atsižvelgdami į mokinių gebėjimus, ugdymo turinį, mokymosi sąlygas, t. y. jaučia klasės situaciją ir kontekstą: „Įvairių metodų derinimas“, „Kiekvienas metodas naudingas savaip, nes visi jie skirtingi“ ir pan.

1.2.4. Mokytojų siūlymai, rekomendacijos ir pastebėjimai mokant lietuvių kalbos tautinių mažumų mokyklose

Mokytojai kaip aktyvūs švietimo proceso organizatoriai, dalyviai ir vykdytojai geriausiai pažįsta ir jaučia savo mokinius, todėl labai svarbu išgirsti jų nuomones, į ką reikėtų konkrečiai atsižvelgti mokant lietuvių kalbos tautinių mažumų mokinius, kokios jų rekomendacijos, siūlymai ir pastebėjimai. Šiuo tikslu į mokytojų anketą buvo įtrauktas klausimas *Jūsų mintys, siūlymai ir pastebėjimai mokant lietuvių kalbos tautinių mažumų mokyklose*. Ypač mokytojų rekomendacijos, pastebėjimai ir siūlymai aktualūs laikotarpiu, kai ruošiamasi pradėti dirbti pagal atnaujintas bendrąsias programas – diegti ugdymo procese atnaujintą turinį, grįstą kompetencijomis. Išanalizavus respondentų atsakymus, išryškėjo kelios tendencijos, kurios galėtų prisidėti diegiant atnaujintą ugdymo turinį. Pirmiausia mokytojai išsakė susirūpinimą dėl ugdymo programų – nemaža dalis pedagogų yra įsitikinę, kad tautinių mažumų mokyklų mokiniai vis dar nėra pajėgūs mokytis pagal suvienodintas lietuvių kalbos ir literatūros visų trijų pakopų bendrąsias programas: „Mokiniai (didžioji dalis) negeba konkuruoti su gimtakalbiais, todėl reikėtų į tai atsižvelgti rengiant ugdymosi programas ir egzaminų programas“, „Turi būti kitokia programa negimtakalbiams. Kur, jei ne mokykloje, mokytis kalbos tautinėms mažumoms. <...>“, „Tautinių mažumų vaikams sunku įveikti lietuvių kalbos mokymosi programą“, „Sakyčiau, kad programa yra per sunki“ ir pan. Čia derėtų priminti, kad nuo 2013 m. tautinių mažumų ir lietuvių mokomosios kalbos mokyklų mokiniai privalo laikyti tokį patį lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą. Tiesa, lietuvių mokomosios kalbos ir tautinių mažumų mokyklų mokinių brandos darbų vertinimo kriterijai skiriasi iki šiol, nors dar iki 2020 m. buvo planuota suvienodinti (LKL VBE 2023). Taigi tyrimo respondentai aiškiai įvardija jau ne vienus metus švietimo bendruomenei aktualią dilemą – dėl kokių priežasčių tautinių mažumų mokyklų mokiniai vis dar nėra pajėgūs konkuruoti su lietuvių ugdomąja kalba

mokyklų mokiniais. Kaip jau minėta, nuo 2023 m. rugsėjo 1 d. pradedamos diegti atnaujintos visų dalykų, tarp jų ir lietuvių kalbos ir literatūros, ugdymo programos. Programų atnaujinimas mokytojams suteikia daugiau laisvės ir savarankiškumo – jiems sudaroma galimybė savo nuožiūra rinktis 30 proc. ugdymo turinio. Keltina prielaida, kad tai bent iš dalies padės sumažinti lietuvių kalbos mokėjimo atskirtį visais kalbos lygmenimis tarp tautinių mažumų mokyklų mokinių ir mokinių, besimokančių lietuvių ugdomąja kalba.

Kita svarbi mokytojų įžvalga (beje, jau ne kartą išryškėjusi ankstesniuose jų atsakymuose) – tautinių mažumų mokyklose dirbantys lituanistai pasigenda integralumo kuriant tinkamą kalbinę aplinką lietuvių kalbai mokyti(s): „Pradinių klasių, kitų dalykų mokytojai nekalba lietuviškai, o integracija labai padėtų mokytis svetimos kalbos. <...>“, „Bendradarbiaujant su tėvais, kitais mokyklos kolegomis integruoti kalbinę aplinką“, „Dauguma mokinių yra imlūs, norintys daugiau sužinoti, išmokti, bet nepakanka 5-ių pamokų per savaitę pamilti ir išmokti kalbą, reikia platesnio žvilgsnio į kalbos mokymąsi (kaip ir minėjau, humanitarinių mokslų dalykai turėtų būti mokomi lietuvių kalba)“, „Vaikai turi ateiti į mokyklą suprantantys lietuvių kalbą, mokantys kalbėti lietuviškai. O, kad tai būtų ne svajonė, o realybė, tai pagrindus turi padėti šeima, tėsti darželis, mokykla“, „Vyresnėse klasėse dėstyti kuo daugiau mokomųjų dalykų lietuvių kalba“, „Priešmokyklinukai turi per mažai lietuvių kalbos pamokų. Į pirmą klasę ateina daug vaikų, kurie visiškai nekalba ir nesupranta lietuviškai“ ir pan. Taigi lietuvių kalbos mokytojų išsakyta pozicija, kad lietuvių kalbai mokyti tautinių mažumų mokyklose neužtenka tik dalyko pamokų, turėtų būti išgirsta švietimo politiką formuojančių lyderių ir kitų švietimo bendruomenės narių. Būtina sudaryti sąlygas kurti ir plėtoti tinkamą kalbinę aplinką lietuvių kalbai mokyti tautinių mažumų mokyklose.

Dar vienas svarbus (irgi jau ne kartą minėtas) tyrime dalyvavusių tautinių mažumų mokyklų lituanistų išsakytas pastebėjimas – trūksta tinkamų vadovėlių ir kitos mokomosios medžiagos mokyti tautinių mažumų mokyklų mokinius lietuvių kalbos: „Reikalingas tinkamas vadovėlis ir užduočių komplektai lietuvių kalbai mokyti“, „Trūksta metodinės medžiagos kitataučių ugdymui“, „Mokytojams per mažai pagalbos – pats turi adaptuoti tekstus, kurti užduotis, sudaryti testus. Mokytojas paliktas vienas. Atėjęs nekalbantis mokinys negali, nesugeba mokytis lietuvių kalbos kaip gimtosios“ ir pan. Analizuojant respondentų atsakymus jau buvo

iškelta problema, kad tautinių mažumų mokyklų aprūpinimas tinkamais vadovėliais, tarp jų ir lietuvių kalbai mokyti, išlieka opi problema. Norisi tikėti ir mokytojams suteikti vilčių, kad šiuo metu rengiami nauji lietuvių kalbos vadovėliai tautinių mažumų mokykloms pagal atnaujintas bendrąsias programas¹⁰ ateis į pagalbą ir mokytojams, ir mokiniams. Pagaliau ir pats mokytojas, savo nuožiūra įvertinęs, ko ir kaip reikia mokyti mokinius, galės rinktis mokomąją medžiagą, atliepančią mokinių galimybes ir poreikius.

1.3. APIBENDRINIMAS

Tyrimas atskleidė, kad tiriamųjų mokytojų darbo patirtis atitinka bendrą Lietuvos mokytojų tendenciją – pusės (50 proc.) tyrime dalyvavusių tautinių mažumų mokyklų lietuvių kalbos mokytojų darbo patirtis svyruoja nuo 20 iki 30 metų. Penktadalio (20 proc.) respondentų darbo patirtis svyruoja tarp 11 ir 20 metų. Šeštadalio (15 proc.) tautinių mažumų mokyklose dirbančių lietuvių kalbos mokytojų darbo patirtis neviršija 10 metų; ir atitinkamai likusio šeštadalio (15 proc.) mokytojų darbo patirtis skaičiuojama daugiau kaip 30 metų. Vertinant, su kokių klasių mokiniais dirba respondentai, paaiškėjo, kad beveik pusė (45 proc.) tyrime dalyvavusių mokytojų dirba su pagrindinio ugdymo koncentro mokiniais, kiek mažesnė dalis (39 proc.) – su pradinėse klasių mokiniais, o likusi dalis (16 proc.) moko aukštesnių klasių mokinius. Taigi pagrįstai galima teigti, kad šalies tautinių mažumų mokyklose dirba didžiulę mokymo patirtį sukaupę lietuvių kalbos mokytojai.

Įsigilinus į mokytojų atsakymus, įvardijančius, su kokiomis svarbiausiomis problemomis susiduria mokydami tautinių mažumų mokinius, galima išskirti kelias vyraujančias problemas: 1) skurdus mokinių žodynas, 2) nepakankama kalbinė aplinka, 3) mokinių motyvacijos stoka, 4) taip pat pasigendama tinkamų vadovėlių ir kitos mokymo medžiagos, per mažai pamokų ir konsultacijų lietuvių kalbai mokyti, menkas mokinių kultūrinis išprusimas. Iš mokytojų atsakymų galima spręsti, kad tautinių mažumų mokinius motyvuoja aktyviai įsitraukti į ugdymo(si) procesą šie veiksniai: 1) teigiamas pamokos mikroklimatas: mokytojo paskatinimas, padrąsinimas ir grįžtamasis ryšys, 2) teigiamos šeimos ir visuomenės nuostatos dėl lietuvių kalbos,

¹⁰ Prieiga internete: emokykla.lt.

3) mokinių patiriama sėkmė, teigiamas vertinimas ir 4) kūrybiškumu ir originalumu grįstos interaktyvios užduotys.

Nepakankama kalbinė aplinka ir skurdus tautinių mažumų mokinių žodynas – du svarbiausi veiksniai, lemiantys neigiamą mokinių patirtį mokantis lietuvių kalbos, – mokiniams sunkiausia mokytis lietuvių kalbos gramatikos dalykų, nes, kaip akcentavo lituanistai, lietuvių kalbos iš principo mokoma(si) tik per dalyko pamokas; ir tai, be jokios abejonės, yra rimtas trukdis konkuruoti tautinių mažumų mokyklų mokiniams su mokyklų, kuriose ugdymas vyksta lietuvių kalba, mokiniais. Tautinių mažumų mokiniams taip pat sunkiai sekasi ir teksto suvokimo užduotys, t. y. užduotys, reikalaujančios aukštesnių mąstymo gebėjimų, literatūrinio ir kultūrinio apsiskaitymo. Mokytojų nuomone, labiausiai per pamokas mokiniams reikia pagalbos tekstui suprasti – mokiniai dažnai prašo padėti ne tik išsiaiškinti nežinomų žodžių reikšmes, bet ir išversti sudėtingesnius tekstus. Taigi didžioji dalis tyrime dalyvavusių lietuvių kalbos mokytojų pasigenda kitų mokyklos bendruomenės narių: tėvų, kitų šeimos narių, mokomųjų dalykų mokytojų, ypač humanitarinių mokslų, įsitraukimo kuriant ir plėtojant tinkamą kalbinę aplinką lietuvių kalbai mokyti(s). Tyrimo rezultatai rodo, kad lengviausiai tautinių mažumų mokiniai per lietuvių kalbos pamokas įveikia tas užduotis, kurios nereikalauja aukštesnių mąstymo gebėjimų – rutina paremtas užduotis. Tyrimo metu taip pat paaiškėjo, kad mokiniams lengviau sekasi atlikti užduotis, kurios ugdo sakinės (bet ne rašytinės!) kalbos įgūdžius.

Tyrimo analizės duomenys rodo, kad mokant negimtosios kalbos tinkamiausias būdas realizuoti efektyvų mokomąjį procesą yra aktyvieji metodai, kurie leidžia objektyviai spręsti klausimą, ko ir kaip mokyti. Tautinių mažumų mokyklų lituanistai be aktyviųjų mokymo metodų per pamokas naudoja mokinių bendradarbiavimu grįstus metodus, taip pat interaktyvius ir vizualizacijomis paremtus metodus, o žemesnėse klasėse – įvairius kalbinius žaidimus. Iš respondentų atsakymų galima spręsti, kad mokymo metodus jie pasirenka atsižvelgdami į mokinių gebėjimus, ugdymo turinį, mokymosi sąlygas.

Teikdami siūlymus, pastebėjimus ir rekomendacijas, kaip būtų galima padėti tautinių mažumų mokiniams sėkmingiau mokytis lietuvių kalbos, respondentai išsakė susirūpinimą dėl ugdymo programų – nemažai pedagogų yra įsitikinę, kad tautinių mažumų mokyklų mokiniams vis dar sunku mokytis pagal suvienodintais lietuvių kalbos ir literatūros visų trijų pakopų bendrąsias programas. Jeigu suvienodinta lietuvių

kalbos ir literatūros programa, tikslinga būtų tautinių mažumų mokyklų mokiniams ir sąlygas sudaryti vienodas lietuvių kalbai ir literatūrai mokytis. Ar ne laikas būtų pradėti galvoti, kad ugdymas tokiose mokyklose turėtų vykti lietuvių – valstybine – kalba, išimtį taikant gimtajai kalbai ir kai kuriems atskiriems dalykams, pavyzdžiui, istorijai mokytis. Kitas svarbus aspektas, galintis pakeisti tiek pačių lietuvių kalbos mokytojų, dirbančių tautinių mažumų mokyklose, tiek ir jų mokinių nuostatas ir, svarbiausia, pasiekimus, – tyrimo dalyviai pasigenda integralumo kuriant tinkamą kalbinę aplinką lietuvių kalbai mokytis(s). Minėtina ir dar viena aktuali ir respondentų įvardyta problema – mokytojai pasigenda tinkamai parengtų vadovėlių ir kitos mokomosios medžiagos lietuvių kalbai mokytis tautinių mažumų mokyklose.

2

MOKYKLŲ LENKŲ UGDOMĄJA KALBA MOKINIŲ KALBOS VARTOJIMO POLINKIAI IR KALBINĖS NUOSTATOS

***

Šiame mokslo studijos skyriuje pristatomi tyrimų rezultatai lenkų ugdomąja kalba mokyklose, rodantys dažniausiai vartojamą namų kalbą, kalbos pasirinkimą kitų kalbų atžvilgiu, nuostatas dėl lietuvių ir lenkų kalbos mokėjimo ir mokymosi svarbos, socialinės vertės, mokinių asmenybinį santykį su lietuvių ir lenkų kalba.

***

Šiame studijos skyriuje pristatomi ir analizuojami mokyklų lenkų ugdomąja kalba pradinėse ir progimnazijos klasėse atlikto kiekybinio ir kokybinio tyrimo rezultatai apie mokinių kasdieniame gyvenime vyraujančias kalbas ir nuostatas jų atžvilgiu. Tyrimo rezultatai, iš kurių matyti kalbų vartojimo polinkiai, aptariami šiais aspektais: 1) kuri kalba (kalbos) vyrauja šeimoje, 2) kuriai kalbai teikiamas pirmumas kitų kalbų atžvilgiu įvairiose komunikacinėse situacijose. Kalbinės nuostatos analizuojamos kalbų prestižo, kalbų mokymosi ir kalbinės tapatybės aspektais.

Tyrimo dalyvavo 263 mokiniai – 22 proc. iš Vilniaus ir 78 proc. iš Šalčininkų rajono savivaldybės mokyklų. Pagal amžiaus grupes respondentų imtį sudaro 41 proc. mokinių iš pradinių 3–4 klasių (8–10 metų), 59 proc. iš progimnazijos klasių: 24 proc. iš 5–6 klasių (11–12 metų) ir 35 proc. iš 7–8 klasių (13–15 metų), proporcingai pagal lytį – 51 proc. berniukų ir 49 proc. mergaičių. Tyrimo dalyvių bendroji charakteristika pateikiama *Įvade*.

Kiekybinio tyrimo duomenis sudaro 263 mokinių atsakymai į klausimyno klausimus, kokybinio tyrimo – 263 mokinių 17 921 žodžio rašytinės kalbos tekstynas (toliau – LMKR tekstynas). Remiantis LMKR tekstyno duomenimis aptariamos svarbios kalbos vartojimo ir nuostatų ypatybės, būdingos tiriamųjų amžiui ir lenkų ugdomąja kalba mokyklų mokiniams, nes LMKR tekstyną sudaro tekstai, apie save parašyti be nukreipiamųjų klausimų.

Aš aštuntos klasės mokinė. Gyvenu taip, kaip ir kiti žmonės. Kasdien vaikštau į mokyklą, po mokyklos į muzikos mokyklą ir taip visa savaitę kasdien. Bet dėl to turiu ką papasakoti apie save ir savo gyvenimą.

2.1. KALBA KASDIENIAME GYVENIME

Kasdieniam gyvenimui bendra asmens ir kitų žmonių kalba nustato tvarką, kuriai esant kasdienis gyvenimas įgyja prasmę. Mokslininkai Peteris L. Bergeris ir Thomas Luckmannas pažymi, kad kalbai būdingas prigimtinis abipusiškumas: „Aš gyvenu geografiškai apibrėžtoje vietovėje; <...> aš įtrauktas į žmonių santykių tinklą, kuris taip pat tvarkomas naudojant žodyno priemones. Šitaip kalba pažymi gyvenimo

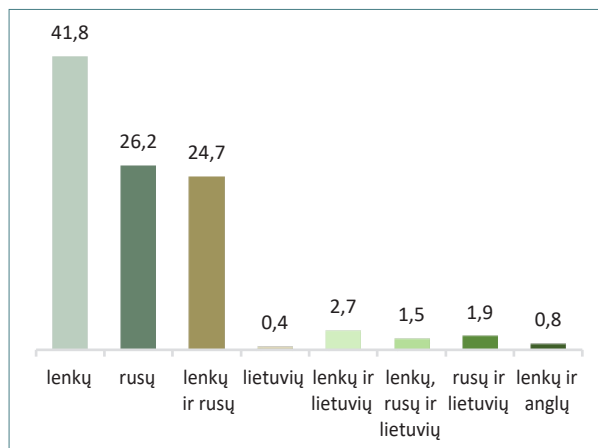
koordinates ir užpildo tą gyvenimą prasmingais objektais. Išties negaliu gyventi kasdienio gyvenimo be nuolatinės sąveikos ir bendravimo su kitais žmonėmis“ (Berger, Luckmann 1999: 36–38). Kalba formuojamas pasaulis (Mickūnas 2018: 26), kalba formuoja tapatybę. Anthony Giddensas išskiria asmens tapatumo kūrimosi sritis: artimiausias ratas – tėvai, antrasis – šeimos aplinka: santykiai su tėvais, broliais, seserimis, seneliais ir kitais artimais žmonėmis, trečiasis ratas – santykiai su žmonėmis už šeimos ribų, tokiais kaip bendraamžiai, kaimynai. Šie trys „aš“ branduolį supantys ratai – sava erdvė, savas, daugiau ar mažiau nekonfliktiškas pasaulis, kuriame žmogus jaučiasi saugus ir užtikrintas, nes socializacijos procese jis jau spėjęs sugerti šį pasaulį reguliuojančius papročius ir taisykles (Giddens 2000: 55–56). Augdamas šeimoje, bendraudamas su savos bendruomenės nariais vaikas kuriasi kalbinį pasaulėvaizdį, o per kalbą – ir kultūrinį tapatumą¹¹.

2.1.1. Šeimos kalba

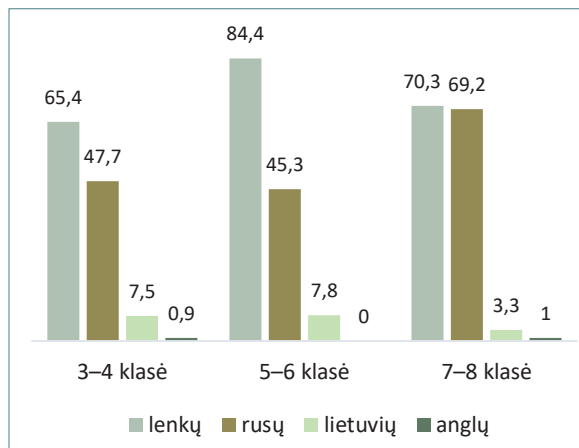
Formuojantis asmenybei, šeimai tenka išskirtinis vaidmuo. Vaikas perima tėvų kalbą, šeimos kalbos terpėje formuojasi jo kultūriniai poreikiai ir kalbinis elgesys daugelyje kasdienio gyvenimo sričių. Kuri kalba (kalbos) vyrauja šeimoje, taip pat kurios kalbos, be dominuojančios, dar vartojamos namuose, aiškintasi remiantis mokinių atsakymais į klausimus *Kuria kalba dažniausiai kalbi namuose?* (lenkų, rusų, lietuvių, anglų, kita (įrašykite)) ir *Kuria dar kalba ar kalbomis kalbi namuose?* (lenkų, rusų, lietuvių, anglų, kita (įrašykite), nekalbu kita kalba). Gauti duomenys, kuria kalba mokiniai dažniausiai bendrauja šeimoje, matyti 4 ir 5 paveiksluose.

Iš duomenų matyti, kad dauguma mokinių šeimoje dažniausiai vartoja lenkų kalbą, bet daliai jų lenkų kalba nėra vienintelė šeimos bendravimo kalba. Tik lenkiškai šeimoje bendrauja šiek tiek mažiau nei pusė (41,8 proc.) mokinių. Lenkiškai ir kita kalba šeimoje bendrauja daugiau kaip ketvirtadalis (29,7 proc.) respondentų: didžiausia dalis (24,7 proc.) namuose kalba lenkiškai ir rusiškai, 6,5 proc. respondentų su šeima bendrauja ir lietuviškai. Tik rusų kalbą, kaip dažniausiai namuose vartojamą kalbą, nurodė ketvirtadalis (26,2 proc.) apklaustųjų. 6 paveiksle duomenys pagal klases pateikti neišskiriant dvikalbystės atvejų. Atsakydami į klausimą mokiniai nurodė

¹¹ Rengiant šį skyrių pasinaudota autorių jau paskelbtais straipsniais (Poderienė 2022; 2023).

4 PAV. Kalba, kuria dažniausiai kalba namuose, proc.

5 PAV. Kalba, kuria dažniausiai kalba namuose (pagal klases), proc.

vieną arba kelias kalbas, vyraujančias šeimos kasdienėje vartosenoje. Pradinių klasių vaikų šeimose du trečdaliai (65,4 proc.) mokinių bendrauja lenkiškai, beveik pusė (47,7 proc.) – rusiškai, lietuvių kalbą namuose vartoja vos 7,5 proc. vaikų.

Pažymėtina, kad, palyginti su kitomis amžiaus grupėmis, daugiausia yra pradinių klasių mokinių, kurių šeimose dominuoja viena kalba: beveik pusė vaikų šeimose kalbasi tik lenkiškai, trečdalis – tik rusiškai. Šioje amžiaus grupėje mažiausiai dvikalbių: dešimtadalis vaikų vartoja lenkų ir rusų kalbas, 3,7 proc. mokinių – lenkų ir lietuvių kalbą, 2,8 proc. vaikų namuose bendrauja rusiškai ir lietuviškai, vienas mokinys namuose vartoja lenkų, rusų ir lietuvių kalbas, vienas mokinys nurodė, kad namuose bendrauja ir angliškai. 5–6 klasių mokinių grupėje didžiausia dalis – vartojančių lenkų kalbą (84,4 proc.), rusiškai kalbančių beveik perpus mažiau (45,3 proc.). Šioje amžiaus grupėje pusė mokinių šeimose kalbasi tik lenkiškai, mažiausia dalis rusakalbių – tik rusų kalbą šeimose vartoja 14 proc. mokinių. Trečdalis mokinių dvikalbiai – beveik trys nuošimčiai šeimose bendrauja lenkiškai ir rusiškai, 4,7 proc. vartoja lenkų ir lietuvių kalbas, vienas mokinys pažymėjo, kad namuose kalba lenkiškai, rusiškai ir lietuviškai, vienas respondentas nurodė, kad šeimose bendrauja rusiškai ir lietuviškai.

Baigiamųjų progimnazijos klasių grupėje pagal namų kalbą rezultatai pasiskirsto apylygiai tarp lenkų ir rusų kalbų (atitinkamai 70,3 proc. ir 69,2 proc.). Pastebėtina, kad 7–8 klasių grupėje daugiausia mokinių, namuose vartojančių rusų kalbą. Tik lenkiškai namuose bendrauja trys nuošimčiai mokinių (31,9 proc.), mažesnė dalis – tik rusiškai (28,6 proc.), beveik keturi nuošimčiai vaikų namuose kalba keliomis kalbomis,

dažniausiai – lenkiškai ir rusiškai (37,4 proc.), 2 proc. vaikų nurodė namuose kalbantys lenkiškai, rusiškai ir lietuviškai. Vienas mokinys pažymėjo lenkų ir anglų kalbas, vienas nurodė, kad namuose bendrauja rusiškai ir lietuviškai.

Taigi iš gautų duomenų galima spręsti, kad šeimoje vyraujančios kalbos (kalbų) požiūriu mokiniai nėra homogeniška kalbinė bendruomenė – dauguma namuose bendrauja lenkiškai arba dviem kalbomis – lenkiškai ir kita (dažniausiai rusų) kalba, dalis mokinių (nuo 14 proc. iki ketvirtadalio) šeimoje vartoja tik rusų kalbą. Lietuvių kalba greta lenkų ir (arba) rusų kalbos namuose bendrauja labai mažai (nuo 3,3 proc. iki 7,8 proc.) mokinių. Daugialypį mokinių kalbinį poveiklį šeimoje vartojamos kalbos požiūriu patvirtina ir 2019 m. penkiose lenkų ugdomąja kalba mokyklose gimnazijos klasių mokinių grupėse Irenos Masojć atliktas tyrimas. Jis atskleidė, kad tik 25 proc. mokinių kaip vienintelę artimųjų bendravimo kalbą nurodė lenkų kalbą, dažniausiai pažymėtos kelios ar daugiau kalbų (Masojć 2020: 41).

Į klausimą *Kuria dar kalba ar kalbomis kalbi namuose?* atsakymus pateikė 79 proc. mokinių. Jie dažniausiai nurodė rusų, lenkų, lietuvių, anglų kalbas, kai kurie parašė, kad kitų kalbų nevartoja, arba pakartojo tą pačią kalbą, nurodytą kaip pagrindinę. Respondentai, kurie, atsakydami į klausimą apie dažniausiai vartojamą namuose kalbą, nurodė lenkų kaip šeimos kalbą, kaip vartojamas kitas kalbas žymėjo rusų, lietuvių ir anglų. Duomenys, kurias kalbas lenkakalbiai vaikai vartoja namuose, pagal klases matyti 3 lentelėje.

3 LENTELĖ. *Lenkų kalbą, kaip vyraujančią kalbą, nurodžiusių mokinių kitų kalbų vartojimas šeimoje, proc.*

Klasė	Rusų kalba	Lietuvių kalba	Anglų kalba
3–4	51,9	13,5	5,7
5–6	64,5	22,6	–
7–8	53,8	30,8	11,5
Iš viso:	56	20,2	5,5

Visų amžiaus grupių lenkakalbiai mokiniai kaip kartais dar vartojamą kalbą dažniausiai nurodė rusų (56 proc.) kalbą, dvigubai rečiau – lietuvių (20,2 proc.) kalbą. Duomenų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes atskleidžia, kad kuo vyresni mokiniai,

tuo dažniau pažymi ir lietuvių kalbą, tikėtina, kad lietuvių kalba namuose kartais vartojama mokymosi tikslais.

Rusakalbiai mokiniai į klausimą, kurią kalbą (kalbas) dar vartoja namuose, dažniausiai nurodė lenkų kalbą (61,2 proc.). Lietuviškai namuose kartais kalba 19,4 proc. mokinių, kad anglų kalbą kartais namuose vartoja, pažymėjo 3 proc. respondentų.

Lenkų kalba, kaip kartais vartojama kalba, dažnesnė pradinių klasių mokinių šeimų kalbinėje aplinkoje. Galima daryti prielaidą, kad rusakalbės šeimos, leisdamos vaikus į mokyklą lenkų ugdomąja kalba, stengiasi padėti vaikams išmokti mokyklos kalbos, nes visų dalykų mokoma lenkiškai. Palyginus mokinių, šeimoje bendraujančių lenkiškai, ir mokinių, šeimoje bendraujančių rusiškai, kitų kalbų vartojimo polinkius, paaiškėjo, kad iš lenkakalbių šeimų didžiausia mokinių dalis kitą namuose dar vartojamą kalbą nurodo rusų, o iš rusakalbių – lenkų kalbą. Lietuvių kalba, kaip kartais vartojama kalba, nežymiai dažnesnė lenkų nei rusų šeimų kalbinėje aplinkoje.

Remiantis mokinių šeimose dominuojančios kalbos tyrimo rezultatais galima teigti, kad mokyklų lenkų ugdomąja kalba mokinių šeimų kalbinėje aplinkoje vyrauja lenkų, lenkų ir rusų arba rusų kalba. Nors tyrimas atliktas keliose Vilniaus ir Šalčininkų savivaldybių gimnazijose, jo duomenys apie mokinių dalį, kuri namuose vartoja ne lenkų, o kitą kalbą, beveik sutampa su Lietuvos mastu 2018 m. OECD PISA penkiolikmečių mokinių skaitymo pasiekimų tyrimo antrinės analizės duomenimis (Zabulionis 2020: 17–19). Iš lenkų kalba OECD PISA testą atlikusių mokinių ketvirtadalis (24,2 proc.) nurodė, kad namuose dažniausiai vartoja ne lenkų, o kitą kalbą. Šio tyrimo duomenimis, rusų kalbą, kaip namų kalbą, nurodžiusių mokinių – 26,2 proc. Mokiniais, kurių gimtoji kalba nėra lenkų kalba, reikia daugiau paramos, kad išmoktų ir lenkų kalbą, ir lietuvių kalbą.

Kokią didelę įtaką mokyklų lenkų ugdomąja kalba mokinių kalbos raidai, jų nuostatoms ir kalbiniam elgesiui turi šeima, atskleidžia rašytinės kalbos LMKR tekstyno analizė. Pirmiausia reikia pažymėti, kad LMKR tekstyne nerasta neigiamos konotacijos šeimos apibūdinimų. Lenkų ugdomąja kalba mokyklų mokinių tekstuose parodytas stiprus ryšys su šeima – tėvais, broliais, seserimis, seneliais. Pasakodami apie save keturi penktadaliai vaikų ir paauglių kalba apie priklausymą šeimai, ryšį su šeimos nariais ir giminėmis. Šeimos apibūdinimas – dažna esminės informacijos apie save dalis:

- 1) Aš esu 7 klasės mokinė. Gyvenu Šalčininkuose. Man 13 metų. Turiu vyresnį brolių, mamą ir tėtį.
- 2) Mano vardas <...>. Man dešimt metų. Esu ketvirtokė. Gyvenu Šalčininkuose su savo šeima. Mano šeima sudaro: mama, tėtis ir aš.
- 3) Mano vardas <...>. Turiu gražią ir mylinčią šeimą. Šeimoje aš pats jauniausias. Gyvenu gražioje vietoje. Turiu papugą ir šunį.
- 4) Labas aš <...>, mokausi 6 klasėje, man 12 metų. Gyvenu nuo 3 metų iki 8 metų vaikų namuose. Tada mane pasiėmė labai gera šeima. Jau praėjo 4 metai, kai ten gyvenu.
- 5) Labas aš esu <...>. Man 12 metų. Gyvenu Šalčininkuose lankau Šalčininkų gimnaziją į 7 klasę. Gyvenu savo namuose su šeima. Turiu sėsesį, šunį ir katina.

Iš pasakojimų apie šeimą galima išskirti tokius dėmenis: šeimos sudėtį, šeimos kasdienio gyvenimo veiklas, tarpusavio ryšį, tėvų vaidmenį vertybėms formuoti. Pasakojimuose išskiriami broliai ir seserys ir apibūdinimo išsamumu, ir vertinamosiomis savybėmis, nusakančiomis charakterio bruožus:

- 6) Aš esu 8 klasėje. Aš turiu vyresnį brolių kuris visada rupinasi mane. Tarp musu yra 3 metai ir 8 mėnesiai skirtumas. Man su brolių visada yra linksma.
- 7) Šeimoje esu ne viena. Turiu jaunesnį brolių. Ankščiau visada su juo ginčėmės, bet dabar turime gerus santykius, bet ne visada.
- 8) Turiu viena broli kuri labai myliu jis man kelia nuotaiką, padeda, aiškina ir taip toliau.

Bendravimas su broliais ir seserimis apima didžiąją šeimos laisvalaikio dalį, taigi žaisdami, per namų ruošos darbus ir kitas įvairiausias veiklas mokiniai vartoja ne tik bendrą šeimos kalbą, bet ir brolių bei seserų tarpusavio bendravimo kalbos ypatybes. Emocinis ryšys su šeima išreiškiamas tiesiogiai (*Labai myliu savo šeimą*), atskleidžiamas pažymint, kad daug laiko praleidžia kartu (*Dar mėgstu žaisti įvairius stalo žaidimus su tėvais. Žiema su tėvais važiuojame ant kokio nors didelio kalniuko, ir ten čiuožinėjame*), pabrėžiant šeimos svarbą gyvenime. Tėvų autoritetas, jų įtaka formuojantis mokinių nuostatoms išryškėja, kai mokiniai išsako savo nuomonę apie žmones, kultūros tradicijas, mokymąsi:

- 9) Mylių gyvūnus, mano mama visada sakė kad jie yra daug geresni nei žmonės. <...> Su tuo aš visiškai sutinku. <...> Nežinau net kodėl suaugę žmonės tokie pikti.
- 10) Aš mama tėvas ir seserė grodžio 24 d. puošti eglutė, tai mano šeima tradicija.
- 11) Manau, kad ne visos pamokos man prireiks gyvenime, bet kaip sako mano tėvas: „Ne viska reikia daryti, bet viska reikia mokėti“.

Tėvai diegia atvirą arba įtarų požiūrį į žmones, perduoda ir palaiko tradicijas, ugdo moralines savybes, formuoja nuostatas dėl mokymosi reikalingumo, ugdo gyvenimo būdo įpročius, lemiančius kasdienio gyvenimo, buities kokybę. Savo nuostatas, etinius vertinimus mokiniai grindžia tėvų suformuotomis vertybėmis:

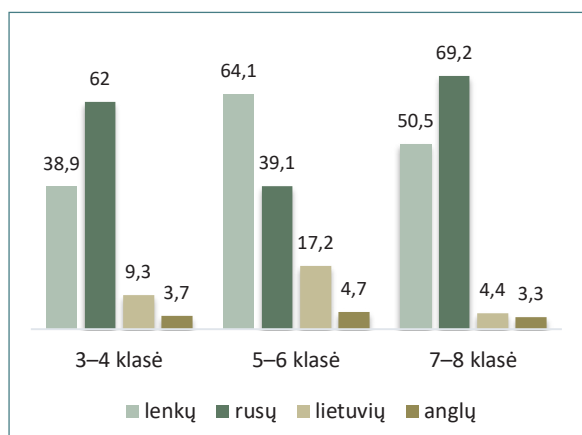
- 12) Man šeima yra labai svarbu, nes su ją aš galiu išskleisti savo mintis, galiu pakalbėti apie tuos dalykus apie kuriuos su nieku nekalbu. Kai turėsiu vaikų, norėčiau būti panašus į savo tėvus. Kai užaugsiu, labai norėčiau turėti gerą darbą, šeimą ir būti sėkmingų žmogumi.
- 13) Ateityje norėčiau būti advokatu arba dirbti policijoje, nes ten dirba beveik visa mano šeima, ir tai man patinka. Man svarbiausia gyvenime yra šeima ir vaikai, norėčiau nors 2-3. Aišku iš kart norėčiau surasti gerą darbą su geru atlyginimu, kad mano vaikai ir aš gerai gyventumėme ir daug keliautumėme.
- 14) Kai užaugsiu, noriu tapti gydytoja, labai noriu padėti žmonėms. <...> Žmoguje vertinu nuoširdumą, pasitikėjimą ir norą padėti žmonėms įvairiuose situacijuose. <...> Mano tėvai nori, kad aš išaugčiau geru žmogumi.

LMKR tekstyno analizė atskleidė, kad priklausymas šeimai sudaro didelės dalies tyrime dalyvavusių mokinių kultūrinio, kalbinio tapatumo pamatą. Vaiko raidos kognityvinę, socialinę ir emocinę raidą tiriantys psichologai teigia, kad kuo vyresni mokiniai, tuo labiau pradeda psichologiškai atsiskirti nuo tėvų, siekia didinti nepriklausomybę nuo suaugusiųjų. Tačiau LMKR tekstyno medžiaga atskleidžia, kad lenkų ugdomąja kalba mokyklų visų amžiaus grupių mokiniai visų pirma tapatinasi su šeima ir šeimos kultūra, šeima lieka svarbi jų pasaulio dalis. Taigi mokinių kalbinė aplinka pirmiausia yra jų tėvų, brolių, seserų ir senelių vartojamos kalbos terpė. Šeimos kalba vyrauja daugumoje kasdienio mokinių gyvenimo sričių – bendraujant su tėvais, broliais, seserimis ir seneliais, žiūrint televizijos laidas, žaidžiant žaidimus, dalyvaujant pamaldose ir daugelyje kitų šeimos kalbos vartojimo kontekstų.

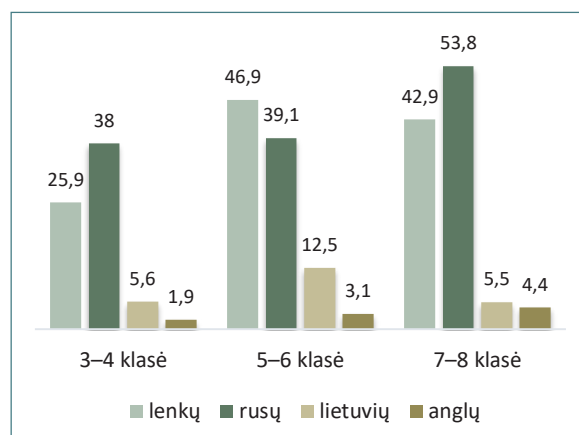
2.1.2. Kalbos pasirinkimas bendraujant su draugais gyvai ir socialiniuose tinkluose

Už šeimos rato yra artimiausia kalbinė-kultūrinė aplinka – draugai ir bendraamžiai. Kuria kalba mokiniai *beveik visada* bendrauja su draugais, atskleidžia mokinių atsakymai, kokią kalbą jie renkasi. Mokinių prašyta nurodyti, kurią kalbą (kalbas) vartoja bendraudami su draugais gyvai ir socialiniuose tinkluose: *Pažymėkite, kaip dažnai bendraujate su draugais šiomis kalbomis?* (□ lenkų, □ rusų, □ lietuvių, □ anglų, □ kita (įrašykite)) ir *Pažymėkite, kaip dažnai rašote trumpąsias žinutes (SMS) ir bendraujate socialiniuose tinkluose („Facebook“ ir kt.) šiomis kalbomis?* (□ lenkų, □ rusų, □ lietuvių, □ anglų, □ kita (įrašykite)). Galimi atsakymai: *beveik niekada, kartais, beveik visada*.

Pastebėtina, kad atsakydami į klausimą mokiniai *beveik visada* vartojamą kalbą žymėjo arba tik vieną, arba kelias kalbas. Kuri kalba (kalbos) vyrauja bendraujant su draugais ir socialiniuose tinkluose bei SMS žinutėmis pagal klases, matyti 6 ir 7 paveiksluose.

6 PAV. Kalba, kuria beveik visada bendrauja su draugais, proc.

7 PAV. Kalba, kuria beveik visada rašo trumpąsias žinutes (SMS) ir bendrauja socialiniuose tinkluose, proc.

Gauti rezultatai rodo, kad bendraujant gyvai ir socialiniuose tinkluose vyrauja dvi kalbos – rusų ir lenkų. Pagal amžiaus grupes akivaizdūs tos pačios kalbos pasirinkimo polinkiai – ir bendraujant gyvai, ir socialiniuose tinkluose dažniau pasirinkama ta pati kalba: didesnė dalis 3–4 ir 7–8 klasių mokinių abiem atvejais *beveik visada* bendrauja rusiškai, 5–6 klasių mokiniai – lenkų kalba. Nustatyta statistiškai reikšminga teigiama koreliacija tarp tos pačios kalbos pirmumo pasirinkimo abiejose

situacijose – ir bendraujant su draugais gyvai, ir per ryšio priemones: lietuvių kalbos pasirinkimo atveju $r=0,486$, lenkų kalbos – $r=0,481$, rusų kalbos – $r=0,426$. Kalbos pirmumo pasirinkimo pagal amžiaus grupes lyginamoji analizė atskleidė sąsajas tarp šeimos kalbos ir kalbos, kuria bendraujama su draugais, ir vietovės kalbinės-kultūrinės aplinkos įtaką bendros kalbos, bendraujant su draugais, pasirinkimui. Šių abiejų veiksnių poveikis išryškėja lyginant šeimos kalbos, mokinių gyvenamosios vietovės ir bendravimo su draugais kalbos pasirinkimo polinkius. 5–6 klasių grupėje daugiausia mokinių, namuose kalbančių lenkiškai (beveik 50 proc.), dvikalbiai, šeimoje vartojantys lenkų ir rusų kalbas, – 28 proc., tik rusų kalbą namuose vartoja mažiausia dalis (12,5 proc.), iš šių klasių daugiausia mokinių, besimokančių Vilniuje. Palyginti su kitomis amžiaus grupėmis, didesnė 5–6 klasių mokinių dalis su draugais gyvai ir socialiniuose tinkluose vartoja lenkų kalbą. Taigi galima daryti prielaidą, kad šeimos kalbinė kultūrinė aplinka veikia draugų ir bendravimo kalbos pasirinkimą. Vietovės kalbinės aplinkos įtaką atskleidžia lietuvių kalbos vartojimo polinkiai: lietuviškai namuose kalba vos dešimtadalis šių klasių vaikų, bet su draugais *beveik visada* lietuviškai bendrauja 17,2 proc., o socialiniuose tinkluose – 12,5 proc. apklaustųjų. *Beveik niekada* lietuvių kalbos nevirtadalis (26,6 proc.), t. y. mažiau nei kitose tyrime dalyvavusiose amžiaus grupėse, iš kurių lietuviškai *beveik niekada* su draugais nekalba net pusė mokinių – 51,9 proc. iš pradinių ir 51,6 proc. iš 7–8 klasių. Vertinant duomenis iš visos tyrimo dalyvių imties paaiškėjo, kad draugų rate lietuvių kalbos visai nevirtadalis nuo ketvirtadalio iki pusės tyrime dalyvavusių mokinių, ir tai rodo tam tikrą mokinių kalbinės bendruomenės atskirumą lietuviakalbės socialinės ir kultūrinės aplinkos požiūriu, nes visose Lietuvos vietovėse veikia mokyklos, kuriose mokosi bendraamžiai iš šeimų, kurių namų kalba yra lietuvių arba lietuvių ir kita kalba.

Kalbos pirmumo pasirinkimas bendraamžių grupėje atskleidžia sąsajas su šeimos kalba ir kultūra bei gyvenamosios vietovės veiksnio įtaką. Bendravimo su draugais vartojamos kalbos aprėptį ir intensyvumą galima analizuoti remiantis LMKR tekstyno duomenimis. Žodžių su šaknimi *draug-* tekстыne pavartota 270 kartų. LMKR tekstyno analizė atskleidė, kad mokyklų lenkų kalba mokiniams ypač svarbus ryšys su šeima, tačiau ir bendravimas su draugais yra vienas iš pagrindinių jų socialinių poreikių. Mokiniams svarbus socialinis statusas, pagrįstas dalyvavimu vienoje ar kitoje bendraamžių grupėje, savo vietos joje radimas. Tai, kad neturi daug draugų, mokiniai linkę laikyti savo trūkumų pasekmėmis:

- 15) Turiu nedaug draugu todėl kad mažai kalbu.
 16) Dabar papasakosiu daugiau apie savo charakterį, turiu problemų bendraujant su naujais žmonėmis, todėl neturiu daug draugų.

Kokią reikšmę mokinių gyvenime turi draugai, paaiškėja analizuojant, kokius savo būdo bruožus jie išskiria charakterizuodami save. Dažniausiai vaikai save apibūdina tomis savybėmis, kurios lemia gerus santykius su bendraamžiais:

- 17) Pas mane yra daug draugų. Esu draugiškas.
 <...> negalėjau atsistoti už save, drovi, o dabar kitaip. Taip pat turiu daug daugiau draugų, nes esu dabar draugiška.
 18) Taigi esu labai faina, draugiška, ir miela. Labai myliu bendrauti su klasiokais, šeima, draugais. Su žmoniais labai yra lengvai susipažinti ir nereikia tik bijoti.

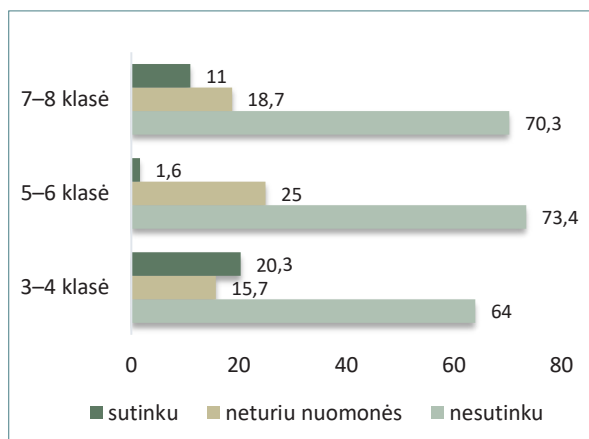
Draugiškumas, komunikabilumas laikoma svarbiomis teigiamomis savybėmis, lemiančiomis pritapimą, pripažinimą paauglių grupėje ir pozityvų savęs vertinimą. Turėti daug draugų mokiniai laiko vertybe, su amžiumi svarbiau ne tai, kiek jų turi, o draugų būdo savybės. Kuriose kasdienio gyvenimo veiklose mokiniai vartoja bendrą draugų kalbą, atskleidžia iliustraciniai pavyzdžiai:

- 19) Mūsų ryšis su Emilija yra labai stiprus, galiu jai viską sakyti ir ji man visada padės, draugaujame jau 8 metus. Kartu su ją nusprendėme eiti į muzikos mokyklą, bet dabar labai gailimės dėl šio pasirinkimo, bet liko tik metai ir viskas, diplomai mūsų. Kai 5 klasėje atėjau į šį licėjų man jis labai patiko, suradau daug naujų draugų. <...> Per šiuos 14 metų lankydavau viską ką tik galime pvz.: baseinas, šokiai, choras, muzikos mokykla, arkliai, skautai ir taip toliau. Dar man patinka žaisti kompiuterinius žaidimus, dažnai žaidžiu su savo draugais.
 20) Man patinka žaisti kompiuterius žaidimus su draugais.
 21) Aš mėgstu žaisti su draugais tinklinių ir vaikščioti.
 22) Mes turime stadioną Čiužakampyje ir ten visada žaidžiame futbolą.
 23) Manau, kad irgi esu gera draugė ir manimi irgi pasitiki. Mėgstu su jais kalbėti, juoktis ir tiesiog praleisti laiką.

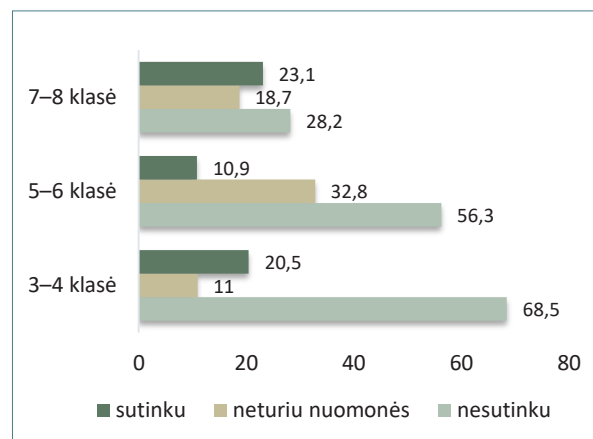
Socialinėje sąveikoje, bendros kalbos terpėje, formuojasi mokinių nuostatos, kuriomis grindžiamas santykis su kitu, kalbinio elgesio ypatumai. Bendraujant su

artimiausiais draugais ir bendraamžiais vyrauja mokinių grupei priimtinausia kalba, dažniau rusų (<...> *pas mane daugiausiai draugų kalba rusiškai*), rečiau – lenkų, labai ribotai – lietuvių kalba. Šiuos duomenis papildė mokinių nuomonė apie vertinamuosius teiginius *Lenkų kalba man padeda susirasti draugų* ir *Lietuvių kalba man padeda susirasti draugų*. Iš visų amžiaus grupių mažiau kaip pusė mokinių pritaria lenkų kalbos mokėjimo norint bendrauti su bendraamžiais reikšmei (atitinkamai 45 proc., 48 proc. ir 41 proc.), net ketvirtadalis tam nepitaria. Kad lietuvių kalba yra reikalinga norint susirasti draugų, mano tik nuo ketvirtadalio iki keturių nuošimčių mokinių; kad lietuvių kalba nėra reikalinga naujiems socialiniams ryšiams su bendraamžiais, įsitikinę ketvirtadalis mokinių. Duomenys, kad lietuvių kalbą *beveik visada* (greta kitos – lenkų ar rusų kalbos) bendraudami su draugais vartoja tik nuo kelių iki keliolikos procentų mokinių, atskleidžia socialinių ryšių, bendravimo tinklų skirtį pagal kalbinius-kultūrinius požymius arba kad skirtingų gimtųjų kalbų bei dvikalbiai mokiniai dažniausiai bendrauja jiems bendra nelietuvių kalba.

Lenkų ir lietuvių, lenkų ir anglų kalbų sąveika mokinių kalbos vartosenoje analizuota remiantis mokinių atsakymais, ar kalbėdami lenkiškai į savo kalbą įterpia daug lietuvių ir anglų kalbos žodžių. Mokinių prašyta įvertinti teiginius *Kalbėdamas lenkiškai vartoji daug lietuvių kalbos žodžių* ir *Kalbėdamas lenkiškai vartoji daug anglų kalbos žodžių*, pažymint vieną iš pateiktų atsakymų: *nesutinku*, *neturiu nuomonės*, *sutinku*. Šiuo klausimu norėta nustatyti, kuri kalba, mokinių nuomone, yra dažnesnė jų vartojamoje lenkų kalboje. Gautus rezultatus iliustruoja 8 ir 9 paveikslai.

8 PAV. *Kalbėdamas lenkiškai vartoji daug lietuvių kalbos žodžių, proc.*

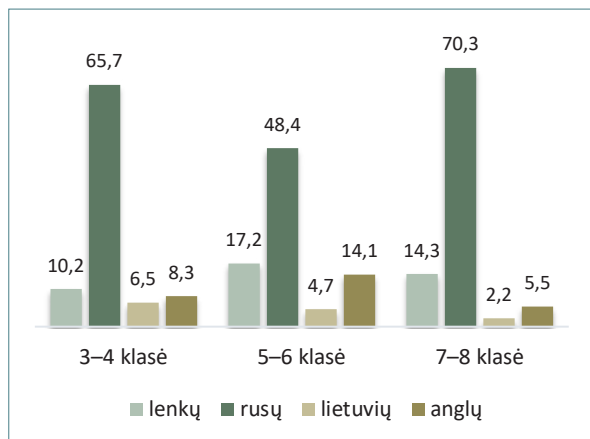
9 PAV. *Kalbėdamas lenkiškai vartoji daug anglų kalbos žodžių, proc.*

Iš paveiksluose pateiktos informacijos matyti, kad pradinių klasių mokiniai abiejų kalbų – ir lietuvių, ir anglų – leksikos dažnumą savo kalboje vertina panašiai. Tam, kad dažnai vartoja lietuviškus ir angliškus žodžius, pritaria tik penktadalis vaikų, tiek pat nepritaria ir neturi nuomonės. Vyresni mokiniai daug rečiau pažymi į lenkų kalbą dažnai įterpiančius lietuviškus žodžius (atitinkamai 20,3 proc., 1,6 proc. ir 11 proc.), nepritariančių yra beveik iki trijų ketvirtadalių (atitinkamai 64 proc., 73,4 proc. ir 70,3 proc.). Anglų kalbos atveju matyti esminiai amžiaus grupių skirtumai: kuo vyresni mokiniai, tuo mažiau jų nepritaria, kad į lenkų kalbą įterpia daug angliškų žodžių (atitinkamai 68,5 proc., 56,3 proc. ir 28,2 proc.). Progimnazijoje lenkų kalboje anglų kalbos leksika kur kas dažniau vartojama nei lietuvių. Remiantis šiais duomenimis, galima daryti išvadą, kad mokinių vartojamai lenkų kalbai anglų kalbos poveikis yra akivaizdus, didesnio lietuvių kalbos poveikio mokinių lenkų kalbai atsakymai nepatvirtina. Pažymėtina, kad anglų kalba yra ne vienintelė kalba, daranti didžiausią poveikį mokinių lenkų kalbai. Gimnazijos klasėse atlikto kokybinio tyrimo duomenys rodo, kad gimnazistai į savo kalbą įterpia daug inkliuzų iš rusų kalbos (Masojć 2020: 43).

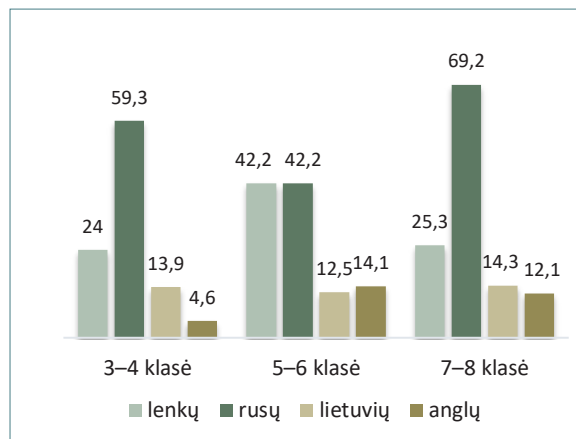
2.1.3. Kalbos pasirinkimas žiūrint filmus ir ieškant informacijos internete

Kalbos pirmumo kitų kalbų atžvilgiu pasirinkimas analizuotas tiriant ir kalbos dominavimą recepcijos veiklose. Mokinių klausta, kaip dažnai jie žiūri filmus, ieško informacijos internete, skaito knygas šiomis kalbomis: lenkų, rusų, lietuvių, anglų, kita (įrašykite). Prašyta pažymėti vieną iš atsakymų: *beveik niekada, kartais, beveik visada*. Kuria kalba mokiniai *beveik visada* žiūri filmus ir naršo internete, matyti 10 ir 11 paveiksluose.

Lyginant duomenis pagal amžiaus grupes, išryškėjo tendencijos: žiūrint filmus vyrauja rusų kalba (atitinkamai 65,7 proc., 48,4 proc. ir 70,3 proc.). Antra pagal pasirinkimą yra lenkų kalba, ja filmus žiūri gerokai mažiau mokinių (atitinkamai 10,2 proc., 17,2 proc. ir 14,3 proc.), trečia pagal pasirinkimą kalba – anglų, rečiausiai pasirenkama lietuvių kalba, ja filmus žiūri iki 6,5 proc. mokinių; iš visų amžiaus grupių lietuviškai žiūrinčių filmus mažiausia dalis, sudaranti vos 2,2 proc., yra baigiamųjų progimnazijos klasių grupėje. Ieškant informacijos internete, taip pat dominuoja rusų kalba, išskyrus 5–6 klasių grupės mokinius, kurie internete linkę naršyti lenkiškai ir rusiškai. Palyginus

10 PAV. Kalba, kuria beveik visada žiūri filmus, proc.

11 PAV. Kalba, kuria beveik visada naršo internete, proc.

kalbos pirmumo pasirinkimą šiose veiklose paaiškėjo, kad internetinėje erdvėje didesnę dalis, nei žiūrint filmus, visose amžiaus grupėse renkasi lenkų kalbą. Lietuvių kalba šioje veikloje dažnesnė nei anglų kalba. Aptariant kalbos pasirinkimą ieškant informacijos internete, reikia įvertinti aplinkybę, kad tyrimas vykdytas COVID-19 pandemijos sąlygomis – tuo metu, kai mokyklose buvo mokomasi mišriu būdu – klasėse ir per nuotolį. Todėl informacijos ieškojimas internete tiek lenkų, tiek lietuvių kalba sudarė didesnę mokymosi proceso dalį.

Kaip minėta, filmų žiūrėjimas yra viena iš dažnesnių šeimos laisvalaikio veiklų, naršymas internete – labiau susijęs su mokinių interesų sritimis ir namų darbais, bet tarp abiejų šių veiklų kalbos pasirinkimo yra tiesioginis ryšys: nustatyta statistiškai reikšminga teigiama koreliacija tarp filmų žiūrėjimo ir naršymo internete lenkų kalba – $r=0,484^{**}$, taip pat rusų kalbos abiejose veiklose pasirinkimo – $r=0,459^{**}$. Mokiniai, naršantys internete lenkų kalba, dažniau linkę šia kalba žiūrėti filmus, pirmumą teikiantys rusų kalbai taip pat ją dažniau renkasi abiem veikloms. Panaši tendencija išryškėjo ir dėl anglų kalbos vartojimo (koreliacijos koeficientas $r=0,465^{**}$). Paaiškėjo ne tik šių abiejų veiklų kalbos pasirinkimo ryšys, bet ir sąsajos tarp kalbos pasirinkimo bendraujant su draugais, naršant internete ir žiūrint filmus. Nustatyta statistiškai reikšminga neigiama koreliacija tarp rusų kalbos pirmumo pasirinkimo bendraujant socialiniuose tinkluose ir lenkų kalbos pasirinkimo ieškant informacijos internete ($r=-0,323^{**}$), taip pat tarp bendravimo su draugais rusiškai ir lenkų kalba naršymo internete ($r=-0,308^{**}$) bei šia kalba žiūrimų filmų ($r=-0,344^{**}$). Galima daryti išvadą,

kad rusų kalba dominuoja kaip tarpusavio bendravimo kalba, bet lenkų kalba žiūrintys filmus ir naršantys internete rečiau bendrauja rusiškai su draugais gyvai ir socialiniuose tinkluose. Taip pat paaiškėjo, kad filmų žiūrėjimas nėra tik šeimos laisvalaikio veikla, sąsajos tarp kalbos pasirinkimo bendraujant su draugais ir žiūrint filmus rodo, kad šis užsiėmimas yra ir bendraamžių laisvalaikio leidimo būdas.

Kokią kasdienio gyvenimo dalį mokiniai skiria abiem veikloms, taip pat ir kalbos, kuri pasirenkama, vartojimo dažnumą papildoma LMKR tekstyno duomenys. Apie naršymą internete mokiniai užsimena itin retai, dažniausiai internetinėje erdvėje jie žaidžia žaidimus, klausosi muzikos. Filmai – vieni iš dažniausiai minimų kasdienio laisvalaikio pomėgių. Pasakodami apie žiūrėjimus filmus, mokiniai įvardija mėgstamiausius žanrus, kartais – ir kalbą, iš LMKR tekстыne paminėtų – rusų ir anglų kalbos.

24) Mėgstu žiūrėti filmus su savo šeima, mėgstamiausias tai Svaty.

25) Žiūriu labai daug filmu, man labiausiai patinka serialas „Molodežka“ čia yra rusų serealas.

26) Man patinka žiūrėti veiksmo filmas ir komedija.

27) Savo laisvalaikį aš praleidžiu vaikščiodama su draugais, žiūrėdama filmus ir klausydama muzikos. Filmus aš žiūriu ne tik rusų kalbą, dažnai žiūriu filmus anglų kalbą.

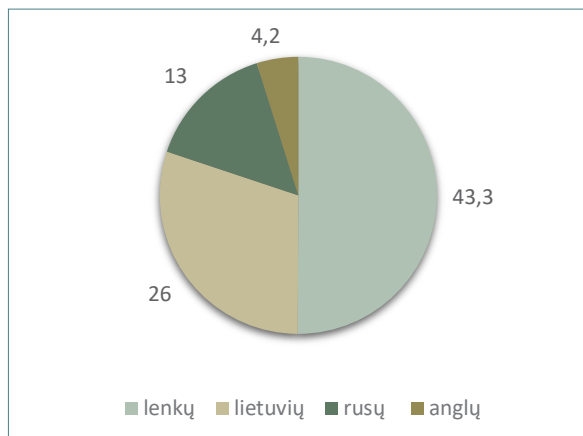
Vertinant tyrimo duomenis, kuriai kalbai mokiniai teikia pirmumą žiūrėdami filmus ir naršydami internete, paaiškėjo, kad dažniausios kalbos – lenkų ir rusų, visose amžiaus grupėse filmų kalba pasirenkama dažniau rusų nei kitos kalbos. Nustatyta statistiškai reikšminga teigiama koreliacija tarp tos pačios kalbos pasirinkimo abiejose srityse, o statistiškai reikšmingai neigiama koreliacija tarp rusų kalbos pirmumo pasirinkimo bendraujant ir lenkų kalbos vartojimo žiūrint filmus bei naršant internete. Lietuvių kalba abiejose veiklose pasirenkama retai, ypač kai renkamas, kuria kalba žiūrėti filmus, kelis kartus dažniau ieškant informacijos internete. Anglų kalbos atveju – priešingai, šia kalba dažniau mokiniai žiūri filmus, nei naršo internete.

Gimnazijos klasių mokiniai žiūrėdami filmus taip pat teikia pirmumą rusų kalbai (86 proc.), ši kalba vyrauja ir klausantis populiariosios muzikos (84 proc.), antra pagal pasirinkimą yra anglų kalba – ja žiūri filmus 45 proc., klausosi populiariosios muzikos 74 proc. gimnazistų (Masojć 2020: 45–46). Taigi ne tik pradinių ir progimnazijos klasių mokiniai, bet ir gimnazistai žiūrėdami filmus pirmumą teikia rusų kalbai.

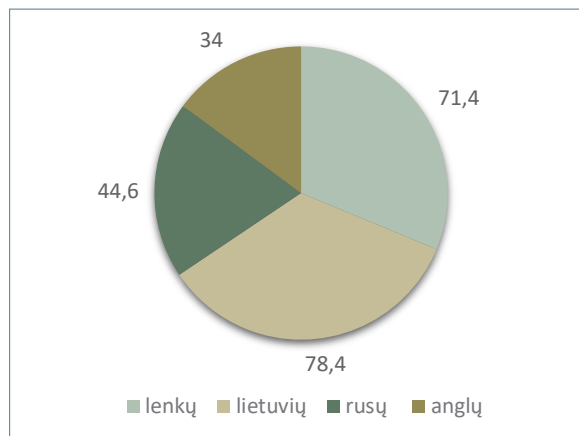
2.1.4. Kalbos pasirinkimas skaitant knygas

Skaitymas yra būdas įaugti į kalbos ir kultūros pasaulį. Skaitant lavinamas estetinis skonis ir kognityviniai gebėjimai. Kaip jau rašyta *Ivade*, tarptautinių skaitymo pasiekimų tyrimų PIRLS, kuris atliekamas ketvirtose klasėse, ir OECD PISA, kuris atliekamas penkiolikmečių grupėje, mokinių iš mokyklų lenkų ugdomąja kalba skaitymo rezultatai yra prastesni, palyginti su mokyklų lietuvių ir rusų kalba mokinių pasiekimais. Svarbu pažymėti, kad tyrimo užduotis mokiniai atlieka mokyklos ugdomąja kalba, todėl iš šių tyrimų rezultatų galima spręsti ir apie mokinių skaitymo gebėjimus, ir apie mokyklos mokomosios kalbos mokėjimą. Kalbinis veiksnys svarbus visų dalykų rezultatams, nes kalba perduodamas ir suvokiamas mokymosi turinys, ja atliekamos beveik visų mokomųjų dalykų užduotys, tačiau skaitymo pasiekimams kalbos mokėjimo kokybė daro didžiausią įtaką (Zabulionis 2020: 17–19). Geresnių skaitymo rezultatų įmanoma pasiekti tik mokantis suprasti vis sudėtingesnius tekstus, o teksto sunkumą pirmiausia lemia jo kalbos sudėtingumas, todėl sudėtingesniems tekstams suprasti būtinas pakankamas lingvistinių kompetencijų lygmuo – žodyno, gramatikos, sintaksės, taip pat tokie kalbos aspektai kaip rišlumas, aiškumas. Pavyzdžiui, mokinys, kurio kalbos mokėjimo lygis yra geras, supras tokius tekstus, kuriuose yra abstrakčiosios leksikos, sudėtingesnių sintaksinių struktūrų (BEKM 2008: 211).

Kalbinių išteklių aprėptis lemia tekstų supratimo galimybes. Remiantis empiriniais tyrimais nustatyta, kad gimtąja kalba tekstus suvokiančiojo leksikos apimtis varijuoja nuo 10 000 iki 100 000 žodžių (Alderson 2005: 35–36). Norint suvokti skaitomą tekstą, reikia suprasti 95 proc. jo žodžių, kitus 5 proc. galima nuspėti iš konteksto. Kad asmuo suprastų 97 proc. teksto leksikos, žodyno apimtis turi būti apie 5000 žodžių. Jeigu kalbos ištekliai apima tik 2000 žodžių, asmuo suvokia 90 proc. teksto, tokia leksikos apimtis nepakankama teksto elementų ryšiams ir teksto visumai suprasti (Alderson 2005: 35–36). Grožiniai tekstai sudėtingesni nei negrožiniai. Jeigu mokiniai geba suprasti grožinius tekstus, ir negrožinių tekstų supratimo lygis yra aukštesnis. Skaitydami knygas mokiniai sparčiai mokosi kalbos – plečia kalbinių išteklių aprėptį visais kalbos lygmenimis, todėl sistemingo skaitymo praktika ypač svarbi kalbai išmokti. Kuria kalba mokiniai įgyja skaitymo patirtį, aiškintasi analizuojant mokinių atsakymus į klausimą *Kaip dažnai skaitote knygas šiomis kalbomis* □ lenkų, □ rusų, □ lietuvių, □ anglų, □ kita (įrašykite), pažymint vieną iš atsakymų: *beveik niekada, kartais, beveik visada*. Gautų atsakymų rezultatai matyti 12 ir 13 paveiksluose.

12 PAV. Kalba, kuria beveik visada skaito knygas, proc.

13 PAV. Kalba, kuria beveik visada ir kartais skaito knygas, proc.

Mokiniai atsakydami *beveik visada* nurodė vieną arba kelias kalbas, atsakydami *kartais* dažniausiai žymėjo kelias kalbas. Iš mokinių atsakymų paaiškėjo, kad iš tirtų kalbos vartojimo sričių skaitymas yra vienintelė kalbos vartojimo veikla, kurioje vyrauja lenkų ir lietuvių kalbos. Lenkų ir lietuvių kalbos pasirinkimas skaitant knygas – neabejotinas mokyklos poveikis. Skaityti knygas yra viena iš privalomų abiejų mokomųjų dalykų ugdymo veiklų. Lenkiškai *beveik visada* skaito 43,3 proc. mokinių, antra pagal dažnumą yra lietuvių kalba (26 proc.), mažiausiai mokinių (4,2 proc.) skaito angliškai. Atsakydami į klausimą, kaip dažnai skaito knygas nurodytomis kalbomis, mokiniai vertino ne tik kalbos pasirinkimą, bet ir kiek laiko skiria skaitymo veiklai. Duomenys rodo, kad *beveik visada* knygas skaito mažiau kaip pusė mokinių. Atsakydami į klausimą, kuria kalba skaito, kuo vyresni mokiniai, tuo mažesnė dalis rinkosi atsakymą *beveik visada*, daugėjo pasirinkusių atsakymą *kartais*. Mokinių atsakymų rezultatai apie kalbos pasirinkimą *beveik visada* ir *kartais* leidžia daryti išvadą, kad mokinių knygų skaitymo kalbos – lenkų ir lietuvių – vartojamos dažniausiai, šiomis kalbomis skaito daugiau kaip du trečdaliai mokinių (atitinkamai 71,4 proc. ir 78,4 proc.). Mažiau nei pusės mokinių skaitymo veiklose vartojama rusų kalba (44,6 proc.), trečdalis mokinių (34 proc.) bent kartais skaito ir angliškai.

Tyrimu siekta išsiaiškinti, kaip su amžiumi kinta sistemingo, nuolatinio skaitymo praktika ir ar (kaip) keičiasi skaitymo kalbos pasirinkimas. Todėl detaliau analizuoti knygų skaitymo kalbos pasirinkimo polinkiai pagal amžiaus grupes. Duomenys, kuria kalba mokiniai *beveik visada* skaito knygas pagal amžiaus grupes, pateikti 4 lentelėje.

4 LENTELĖ. Kalba, kuria mokiniai beveik visada skaito knygas, pagal klases, proc.

Klasė	Lenkų kalba	Lietuvių kalba	Rusų kalba	Anglų kalba
3–4	53,7	24	13	7,4
5–6	44,4	34,4	9,4	3,1
7–8	31,9	18,7	16,5	2,2

Rezultatų kaita pagal amžiaus grupes parodė, kad nors vyraujanti kalba kasdienio sistemingo skaitymo praktikoje yra lenkų kalba, kuo vyresni mokiniai, tuo mažesnė jų dalis *beveik visada* skaito lenkiškai (pagal klases atitinkamai 53,7 proc., 44,4 proc. ir 31,9 proc.). Mažiausia dalis nuolatos skaitančių mokinių yra baigiamosiose progimnazijos klasėse. Remiantis duomenimis, ne tik lenkų, bet ir kitomis kalbomis, išskyrus rusų kalbą, šio amžiaus mokiniai sistemingai skaito rečiau. Pažymėtina, kad nurodžiusių, kad knygas lenkų kalba skaito *beveik visada* ir *kartais*, dalis pagal amžiaus grupes beveik nesiskiria (atitinkamai 72,2 proc., 69,4 proc. ir 72,6 proc.). Taigi lenkiškai sistemingai ir kartais skaito daugiau kaip du trečdaliai mokinių.

Antra pagal dažnumą skaitymo kalba – lietuvių. Tokius rezultatus, be abejo, lemia lietuvių kalbos ir literatūros mokymo praktika. Visose Lietuvos mokyklose mokiniai lietuvių kalbos ir literatūros, kaip ir kitų mokomųjų dalykų, mokosi pagal tą pačią bendrojo ugdymo programą, knygų skaitymas, įskaitant ir savarankišką skaitymą namuose, yra mokymosi dalis. Kaip matyti iš duomenų, nuolatos lietuviškai skaito iki trečdaliao mokinių: atsakymą *beveik visada* pažymėjo ketvirtadalis pradinių klasių mokinių (24 proc.), trečdalis iš 5–6 (34,4 proc.), tik penktadalis iš 7–8 klasių (18,7 proc.). Galima daryti prielaidą, kad nuolat lietuviškai skaitančių 5–6 klasių mokinių padaugėja, nes, palyginti su pradine mokykla, nuo 5 klasės literatūrai skiriama daugiau laiko, daugiau nagrinėjama didesnės apimties prozos kūriniai, kuriuos reikia perskaityti namuose. Išryškėjo tendencija, kad lietuviškai skaitančių *beveik visada* ir *kartais* mokinių taip pat žymiai sumažėja 7–8 klasėse (atitinkamai pagal klases 79,6 proc., 95,3 proc. ir 60,5 proc.). Tokia stipri kaita pagal amžiaus grupes, kai beveik trečdaliu 7–8 klasėse sumažėja mokinių, skaitančių lietuviškai, nenustatyta nei lenkų, nei rusų kalbų atveju. Pažymėtina, kad iš visų amžiaus grupių išsiskiria 7–8 klasių mokiniai, iš jų didžiausia dalis (35 proc.) pažymi lietuvių kalba knygų neskaitantys. Skaitymo lietuvių kalba praktikos trūkumas riboja galimybes mokiniams plėsti lietuvišką žodyną,

kalbinius išteklius, kurie turi įtakos ne tik tekstų supratimo, bet ir lietuvių kalbos vartojimo pasiekimams aukštesnėse progimnazijos klasėse.

Rusų kalba yra trečia pagal dažnumą pasirenkama kalba. Iš visų kalbinės veiklos sričių, kuriose rusų kalba dažniausiai dominuoja greta lenkų kalbos, t. y. žiūrint filmus, ieškant informacijos internete, skaitymas apima mažiausią kalbinės patirties dalį. Rusiškai *beveik visada* skaito apie dešimtadalis pradinių ir 5–6 klasių mokinių (atitinkamai 13 proc. ir 9,4 proc.), tačiau, skirtingai nei kitų kalbų atveju, nuolat skaitančių šia kalba dalis šiek tiek išauga 7–8 klasėse (16,5 proc.). Kaip ir lenkų skaitymo kalbos dažnumo atveju, rusiškai skaitančių *beveik visada* ir *kartais* dalis aukštesnėse klasėse nemažėja (pagal klases atitinkamai 51 proc., 40,7 proc. ir 42,2 proc.). Taigi rusų kalbos, kaip skaitymo kalbos, pasirinkimo pagal amžiaus tarpsnius dinamika panaši kaip lenkų kalbos. Angliškai visose amžiaus grupėse nuolat skaito mažiau kaip dešimtadalis (atitinkamai 7,4 proc., 3,1 proc. ir 2,2 proc.) mokinių, bet daug didesnė dalis anglų kalba knygas skaito *beveik visada* ir *kartais* (atitinkamai pagal klases 23 proc., 54 proc. ir 25 proc.).

Analizuojant rezultatus matyti statistiškai reikšminga neigiama koreliacija tarp mokinių amžiaus ir mokinių atsakymų, kad *beveik visada* skaito knygas lenkų kalba ($r=-0,253^{**}$). Paaiškėjo ryšys tarp lenkų ir lietuvių skaitymo kalbos pasirinkimo nuolat skaitant knygas – nustatyta statistiškai reikšminga teigiama koreliacija tarp abiejų kalbų pasirinkimo skaitymo tikslais ($r=0,382^{**}$). Išryškėjo sąsajos tarp kalbos pasirinkimo skaitant ir kitose kalbos vartojimo srityse – nustatyta statistiškai reikšminga teigiama skaitymo kalbos pasirinkimo ir tos pačios kalbos vartojimo kitose kalbinės veiklos srityse koreliacija. Statistiškai reikšminga teigiama koreliacija išryškėjo tarp skaitymo lenkų kalba ir lietuvių kalbos pasirinkimo naršant internete ($r=0,269^{**}$), žiūrint filmus ($r=0,284^{**}$). Paaiškėjo statistiškai reikšminga neigiama koreliacija tarp skaitymo lenkų kalba ir rusų kalbos vartojimo naršant internete ($r=-0,277^{**}$), rusiškai bendraujant su draugais ($r=-0,352^{**}$), kitais atvejais nustatyta neigiama koreliacija nėra statistiškai reikšminga. Galima teigti, kad lenkų ir rusų kalbos, kaip dominuojančios kalbos, konkuruoja kasdienėje mokinių vartosenoje: kuo dažniau vienoje ar kitoje kalbinėje veikloje pasirenkama rusų kalba, tuo rečiau vartojama lenkų, ir atvirkščiai.

Įdomu pradinių ir progimnazijos klasių mokinių skaitymo kalbos pasirinkimą palyginti su gimnazistų skaitymo veiklose vyraujančiomis kalbomis. I. Masojć tyrimo duomenys patvirtina tokias pačias tendencijas – skaitymas yra vienintelė sritis, kurioje

dominuoja dvi Lietuvos lenkus identifikuojančios kalbos – lenkų ir lietuvių kalba. Lenkiškai skaito 77 proc., lietuviškai – 65 proc., rusų kalba – 34 proc., anglų kalba – 19 proc. aukštesniųjų gimnazijos klasių mokinių (Masojć 2020: 45).

Nuolatinę skaitymo praktiką viena ar kita kalba lemia ne tik mokytojų skiriamos užduotys skaityti knygas, bet ir skaitymo įpročiai, kurie susiformuoja tik skaitant. Tyrimo metu aiškintasi, ar mokiniai mėgsta skaityti knygas. Teiginį *Aš mėgstu skaityti knygas* jie galėjo pagrįsti pasirinkdami vieną iš galimų atsakymų: *nesutinku*, *neturiu nuomonės*, *sutinku*. Iš visos tyrimo imties šiam teiginiui pritaria 38 proc., pagal amžiaus grupes atitinkamai 50,9 proc., 37,5 proc. ir 23,1 proc. Taigi, kaip minėta, yra atvirkštinė priklausomybė tarp pomėgio skaityti ir mokinių amžiaus – nustatyta statistiškai reikšminga neigiama koreliacija ($r=-0,265^{**}$). Lyties aspektu analizės rezultatai neparodė statistiškai reikšmingos koreliacijos. Svarbu pažymėti, kad išaiškėjo tiesioginė priklausomybė tarp pomėgio skaityti ir knygų skaitymo lenkų kalba ($r=0,326^{**}$), silpnesnė statistiškai reikšminga koreliacija su lietuvių kalba ($r=0,200^{**}$), su skaitymu rusų kalba ryšys nenustatytas. Galima daryti išvadą, kad nuolatinio skaitymo praktika formuoja skaitymo įgūdžius ir pomėgį skaityti. Lietuvių kalbos atveju silpną tiesioginę priklausomybę tarp pomėgio skaityti ir knygų skaitymo lietuvių kalba galima paaiškinti labai ribotu lietuvių kalbos vartojimu kasdiniame mokinių gyvenime. Nepakankamas kalbos mokėjimas nedidina motyvacijos šia kalba skaityti.

LMKR tekstyno analizės duomenimis, lietuviškai mokiniai dažniau linkę skaityti į rekomenduojamų knygų sąrašą įtrauktas knygas:

- 28) Skaitau lietuvių kalbos knygos labiausiai man patiko knygą „Ronja plėšiko duktė“.
- 29) <...> mes su mokytoja lietuviu skaitom daug knygų.
- 30) Dabar aš skaičiau: Violeta Palčinskaitė Kazys Saja „Dėmesio! Žiūrėk į mane. Labai idomu.
- 31) Mėgstu skaiti knygas.
- 32) Laisva laika aš skaitau knygą „Ragana Lilė“

Nors tyrimo kiekybinių duomenų analizė rodo, kad knygas mėgsta skaityti nuo ketvirtadalio iki pusės mokinių, rašiniuose, greta kitų laisvalaikio pomėgių, mokiniai mini ir knygų skaitymą:

33) Lankau baleto mokyklą jau penkeri metai ir anglų kalbos būrelį. Man labai patinka šokti ir labai noriu išmokti anglų kalbos. Labai mėgstu skaityti knygas, gaminti įvairiausius darbelius.

34) Aš mėgstu žaisti futbolą, skaityti knygas ir piešti.

35) Aš mėgstu skaityti knygas, dainuoti, piešti, šokti visokiausius šokius iš youtube, bendrauti su draugais, filmoti tiktokus, žiūrėti horror ir serialus.

Tik išskirtiniais atvejais rašiniuose mokiniai parašo, kad nemėgsta skaityti (pavyzdžiui, *Man nepatinka skaityti ir važiuoti dviračiu*). Neskaitantys knygų apie jas savo rašiniuose dažniausiai ir nekalba. Pasakodami apie save mokiniai rašo, kas jiems svarbu, kuo gyvena. Vertinant kiekybinius tyrimo duomenis, kurie atskleidžia, kad net trečdalis mokinių yra indiferentiški skaitymo atžvilgiu, t. y. *neturi nuomonės*, ar mėgsta skaityti knygas, galima daryti prielaidą, kad šio amžiaus mokinių skaitymo įpročiai ir pomėgiai dar formuojasi, labiausiai – šeimos ir mokyklos kultūros lauke. Stiprinti vidinę motyvaciją skaityti, siūlant įvairios tematikos *vis sudėtingesnius* kūrinius, yra pats svarbiausias uždavinys ir tėvams, ir mokytojams, mokantiems skirtingų polinkių, gabumų, skirtingų gimtųjų kalbų ir kultūrinės patirties vaikus.

***

Iš tyrimo duomenų paaiškėjo, kad mokyklų lenkų ugdomąja kalba mokiniai kalbiniu požiūriu yra nevienalytė kalbinė bendruomenė. Dauguma mokinių šeimoje bendrauja lenkų, lenkų ir rusų arba rusų kalba. LMKR tekstyno duomenys atskleidė stiprų mokinių ryšį su šeima, todėl ir kalbos pasirinkimą kasdieniame gyvenime dažnai lemia, kuri kalba (kalbos) vyrauja šeimoje. Kalbos pirmumo pasirinkimas bendramžių grupėje atskleidžia sąsajas su šeimos kalba ir kultūra bei gyvenamosios vietovės veiksnio įtaką. Kasdienėje mokinių vartosenoje konkuruoja dvi kalbos – lenkų ir rusų. Nustatyta statistiškai reikšminga neigiama koreliacija tarp šių kalbų pasirinkimo. Bendraujant su draugais gyvai ir socialiniuose tinkluose dominuoja lenkų arba rusų kalba. Rusų kalba daug dažniau pasirenkama žiūrint filmus. Skaitymas yra vienintelė sritis, kurioje pirmumą mokiniai teikia lenkų ir lietuvių kalbai. Kuo vyresni mokiniai, tuo rečiau linkę skaityti knygas. Todėl su amžiumi mažėja mokinių galimybės plėsti kalbinius išteklius, kurie turi įtakos ne tik tekstų supratimo, bet ir lietuvių kalbos vartojimo pasiekimams aukštesnėse progimnazijos klasėse. Išskyrus skaitymą, visose

kitose kalbinės veiklos srityse lietuvių kalba vartojimo aprėptis labai siaura. Tyrimo duomenys patvirtina tendencijas, kurios būdingos ir lietuviškų mokyklų mokinių kalbiniam elgesiui, – kuo vyresni mokiniai, tuo didesnė dalis receptijos ir produkavimo veiklose renkasi anglų kalbą. Mokinių vartojamai lenkų kalbai anglų kalbos poveikis yra akivaizdus, didesnio lietuvių kalbos poveikio mokinių lenkų kalbai atsakymai nepatvirtina.

Mokausi gerai, man sekasi su lenkų ir rusų kalbomis, tačiau su lietuvių nelabai pasiseka. Nors labai noriu suprasti ir laisvai kalbėti lietuviškai, bet realiai niekaip nepaeina. Tai stengiuosi su draugais susirašinėti lietuviškai, žiūrėti žinias, skaityti naujienas apie politiką. Beje, man tai labai įdomų. Domina mane ekologijos, žmogaus teisės, gyvūnų teisės temos. <...> Kai žmonės mato panašius į savę, jie pradeda gylintys į tą temą.

2.2. MOKINIŲ KALBINĖS NUOSTATOS

Nuostatos – gilūs asmenybės elgesį kreipiantys vertybiniai įsitikinimai, kurių formavimasis vyksta ne abstrakčiai, nuostatos formuojasi kontekste – šeimos kultūros terpėje, mokyklos, gyvenamosios vietovės kultūros lauke. Vertybinės orientacijos veikia asmens tapatumo raidą, tapatybės formavimasis yra būtina sąlyga, kad vėliau, suaugus, išsivystytų asmens vientisumo jausmas (Eriksonas 1968). Nuostatos kalbos atžvilgiu susiformuoja vaikystėje (Giles ir kt. 1983: 141). Lietuvos mokyklų lietuvių ugdomąja kalba mokinių kalbinių nuostatų tyrimai atskleidė, kad jau trečios klasės mokiniai turi tvirtą požiūrį į lietuvių kalbos svarbą (Poderienė, Vaičiakauskienė 2019: 214). Su amžiumi, veikiamos vertybinių prioritetų pokyčių ir kalbinės, kultūrinės aplinkos, nuostatos gali keistis.

Šiame poskyryje mokinių kalbinės nuostatos analizuojamos kalbos prestižo, kalbos mokėjimo svarbos, jos mokymosi vertinimo ir asmeninio santykio su kalba aspektais. Daugiausia dėmesio skiriama nuostatų lietuvių kalbos atžvilgiu analizei, siekiant išsiaiškinti, kaip mokiniai vertina lietuvių kalbą, palyginti su mokyklos ugdomąja lenkų

kalba ir tarptautine anglų kalba. Tyrimo kiekybiniai duomenys analizuoti pagal amžiaus grupes, kad galima būtų vertinti, ar (kaip) su amžiumi keičiasi mokinių požiūris į kalbas.

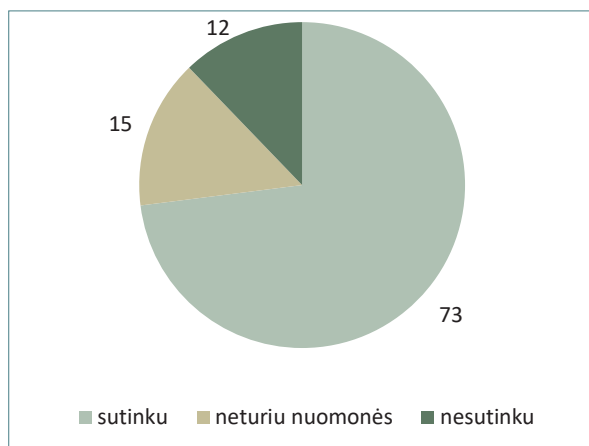
Mokinių kalbinės nuostatos tirtos remiantis mokinių požiūrį išreiškiančiais atsakymais į vertinamuosius teiginius apie lenkų, lietuvių ir anglų kalbas, pažymint vieną atsakymą iš trijų pateiktų: *nesutinku*, *neturiu nuomonės*, *sutinku*, ir rašytinės kalbos LMKR tekstyno duomenimis.

2.2.1. Kalbos prestižas

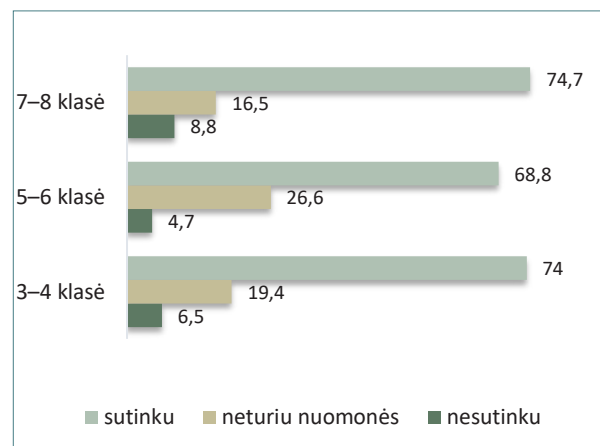
Kalbos prestižas – kalbos statusas kalbinėje bendruomenėje. Jis tiesiogiai susijęs su kalbos galia, kuri lemia tos kalbos vertę (Bonfiglio 2002: 23). Kalbos socialinė vertė yra vienas iš svarbiausių kalbos prestižo požymių. Nuostatos dėl kalbos prestižo analizuotos keliais aspektais: 1) kalbos svarba viešajame gyvenime ir 2) jos statusas mokinių kalbinėje bendruomenėje.

Kalbos socialinė vertė. Mokinių požiūris į lietuvių kalbą, kaip visuomenės bendravimo kalbą, lenkų ir lietuvių kalbų mokėjimo reikšmė siekiant profesinio gyvenimo tikslų tirta remiantis mokinių atsakymais į vertinamuosius teiginius: *Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad visur galėčiau susikalbėti*, *Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti lenkų kalbą* ir *Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą*.

Mokinių nuomonę apie lietuvių kalbos, kaip visuomenės kalbos, mokėjimo svarbą iliustruoja 14 ir 15 paveikslai.

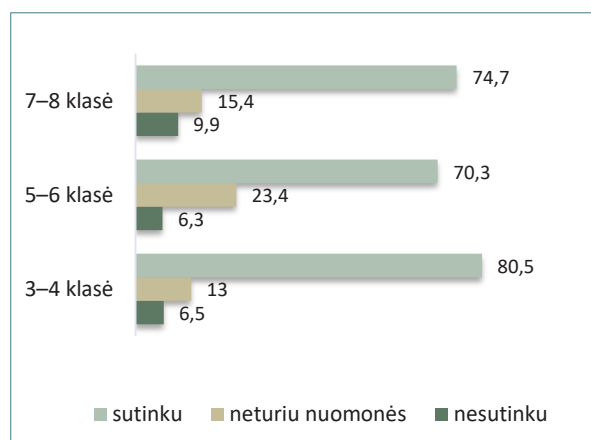
14 PAV. Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad visur galėčiau susikalbėti, proc.

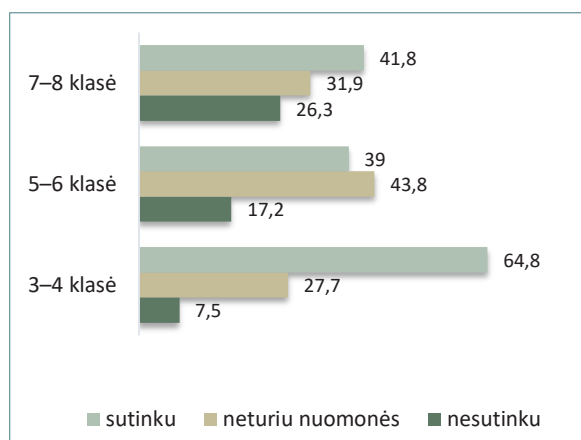
15 PAV. Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad visur galėčiau susikalbėti (pagal klases), proc.

Kaip matyti iš rezultatų, lietuvių kalba, kaip visuomenės bendravimo kalba, turi aukštą socialinę vertę. Lietuvių kalbos gero mokėjimo svarbą viešajame gyvenime patvirtina beveik trys ketvirtadaliai respondentų, manančių priešingai – vos dešimtadalis (12 proc.). Pastebėtina, kad su amžiumi mokinių nuostatos šiuo klausimu nekinta – visose klasėse rezultatai pasiskirsto tolygiai tiek pritariančių (pagal amžiaus grupes atitinkamai 74 proc., 68 proc. ir 74,7 proc.), tiek nepritariančių (atitinkamai 6,5 proc., 4,7 proc. ir 8,8 proc.) dalimis. Nustatyta statistiškai reikšminga teigiama koreliacija tarp lietuvių kalbos, kaip bendravimo kalbos, ir lietuvių kalbos mokėjimo svarbos vertinimo ($r=0,366^{**}$). Akivaizdu, kad lietuvių kalbos valstybinis statusas lemia ir mokinių požiūrį į lietuvių kalbos mokėjimo svarbą bei reikšmę kasdienėje veikloje.

Vertinant duomenis svarbu pažymėti, kad mokiniai nebuvo skatinami lyginti skirtingų kalbų. Kaip minėta *Ivade*, klausimynas buvo sudarytas taip, kad greta nebūtų klausimų apie kalbas tuo pačiu aspektu. Visi mokyklų lenkų kalba mokiniai klausymą pildė elektroniniu būdu, tik atsakius į vieną klausimą, buvo matomas kitas. Kaip mokiniai vertina lietuvių ir lenkų kalbos svarbą siekiant profesinio gyvenimo tikslų, iliustruoja 16 ir 17 paveikslai.

16 PAV. Lietuvių kalbos mokėjimo svarba norint gauti gerą darbą, proc.

17 PAV. Lenkų kalbos mokėjimo svarba norint gauti gerą darbą, proc.

Rezultatai apie mokinių požiūrį į lietuvių ir lenkų kalbos reikalingumą ateities profesijai atskleidė kelis dalykus: 1) kalbinės aplinkos (šalies ir gyvenamosios vietovės) įtaką lūkesčiams dėl profesinės karjeros perspektyvų, 2) mokinių požiūrį į kalbos (kaip komunikacinės kompetencijos) mokėjimo svarbą. Paaiškėjo, kad visose amžiaus grupėse beveik keturi penktadaliai mokinių pritaria teiginiui, kad svarbu mokėti lietuvių

kalbą norint gauti gerą darbą (atitinkamai 80,5 proc., 70 proc. ir 74,7 proc.). Lietuvoje išsilavinimas, tiek profesinis, tiek aukštasis, įgyjamas nacionaline kalba, mokėti lietuvių kalbą svarbu dirbant bet kokią darbą. Įsitikinusių, kad lietuvių kalba nėra reikalinga profesinei veiklai, mokinių dalis tesudaro mažiau kaip dešimtadalį (atitinkamai 6,5 proc., 6,3 proc. ir 9,9 proc.). Tikėtina, kad tokį vertinimą lemia ateities lūkesčiai gyventi ne Lietuvoje arba nuomonė, kad siekiant profesinių gyvenimo tikslų Lietuvoje gerai mokėti lietuvių kalbą nėra svarbu.

Remiantis rezultatais, apie pusė mokinių (nuo 42 proc. iki 65 proc.) gerą lenkų kalbos mokėjimą taip pat vertina kaip reikalingą norint gauti norimą darbą. Lyginant duomenis pagal amžiaus grupes matyti, kad daug didesnė dalis pradinių klasių mokinių pritaria šiam teiginiui (64,8 proc.), o aukštesnėse klasėse pritariančių mažiau nei pusė (atitinkamai 39 proc. ir 41,8 proc.). Galima daryti prielaidą, kad pradinių klasių mokiniai labiau tapatinasi su gyvenamąja vieta, kurioje dažniau vartojama lenkų kalba, profesija, kuriai reikia mokėti lenkų kalbą. Nustatyta statistiškai reikšminga teigiama koreliacija tarp mokinių požiūrio į lietuvių kalbos mokėjimo siekiant gauti norimą darbą reikalingumo ir nuostatos, kad reikia gerai mokėti lietuvių kalbą ($r=0,349^*$), ir tarp lietuvių kalbos svarbos norimam darbui ir teigiamo lietuvių kalbos pamokų vertinimo ($r=0,349^{**}$). Visų šių trijų kintamųjų tiesioginė priklausomybė rodo, kad mokiniai, vertinantys lietuvių kalbos svarbą visuomenės ir profesiniame gyvenime, įsitikinę, kad svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą.

Mokinių atsakymus, koks lietuvių kalbos vertinimo ryšys su valstybinės lietuvių kalbos statusu, papildė LMKR tekstyno analizė. Ji atskleidė, kad mokinių požiūrį į lietuvių kalbos mokėjimo svarbą lemia kalbiniai poreikiai gyvenant Lietuvoje ir ateities lūkesčiai:

- 36) Aš myliu savo kraštą ir savo miestą, nes čia gyveno visos mano artumeji. Ateityje noriu gyventi Vilniuje ir ten dirbti.
- 37) Ateityje norėčiau būti advokatu arba dirbti policijoje, nes ten dirba beveik visa mano šeima, ir tai man patinka.
- 38) Mokausi vidurinio ir aukštesnio lygio. Mokausi anglų kalbos, kad galečiau kalbėtis su žmonėmis užsienyje, nes dauguma pasaulio moka anglų kalbą.
- 39) Dar nežinau kuo noriu būti ateityje, bet mokykloj man patinka mokytis anglų kalbos, nes noriu lengvai ją kalbėti.

40) Mano mėgstamiausė dainininkė – Lana del rey. Be galo mėgstu klausytis jos dainų. Klausydama jas aš randu savo sielą-tikrąją savę, manau, kad jos dainos padės man suprasti kas aš esu.

41) Noriu aplankyti Ameriką, noriu ten persikelti, man tai atrodo labai šaunu. Amerikoje žmonės skiriasi nuo čia esančių, fotografijos ten labai gražios, galima sakyti, kad mano svajonė ten persikelti. Ir dar aš noriu tabulinti anglų kalbą o kai užaugsiu noriu atsidaryti savo internetine parduotuve.

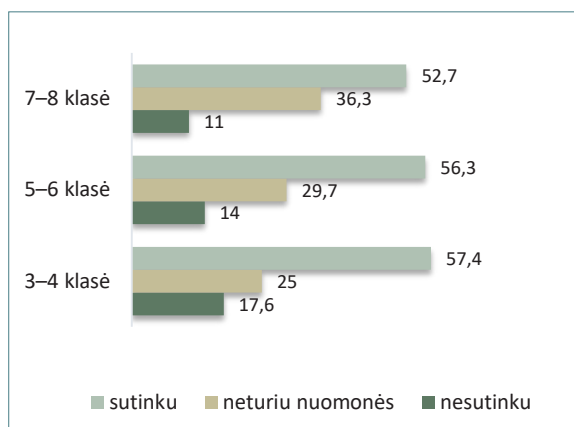
42) Mano svajonė yra gyventi Graikijoje.

43) Daugiausiai aš noriu iškelti iš Lietuvos į Amerika, Lenkija arba Šveicija.

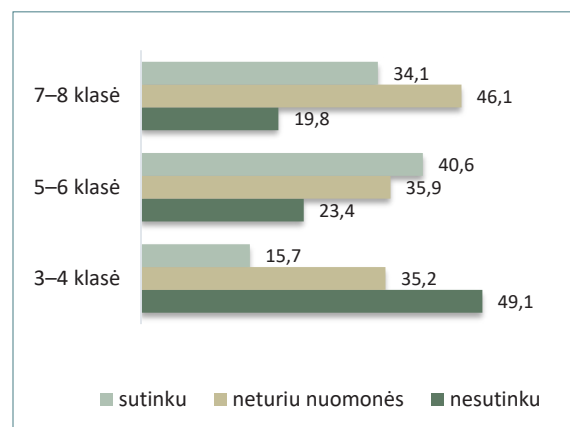
44) Noriu ateityje gyventi Islandijoje arba Norvegijoje. Ateityje noriu turėti įmonę. Jeigu man pavyks, noriu padidinti savo įmone Europoje.

Lietuvių kalbos prestižas pirmiausia siejamas su lietuvių kalbos socialine verte, nauda dabarties gyvenime. Kalbos gero mokėjimo svarba vertinama pragmatiškai ir galvojant apie ateitį.

Kalbos prestižas bendraamžių grupėje. Vaikų ir paauglių požiūrį į kalbos vertę veikia jos prestižo vertinimas bendraamžių grupėje. Mokinių požiūris į lietuvių ir anglų kalbų prestižą analizuotas remiantis atsakymais į teiginius: *Bendrauti su draugais angliškai madinga* ir *Bendrauti su draugais lietuviškai madinga*. Gauti duomenys pateikti 18 ir 19 paveiksluose.

18 PAV. *Bendrauti su draugais lietuviškai madinga, proc.*

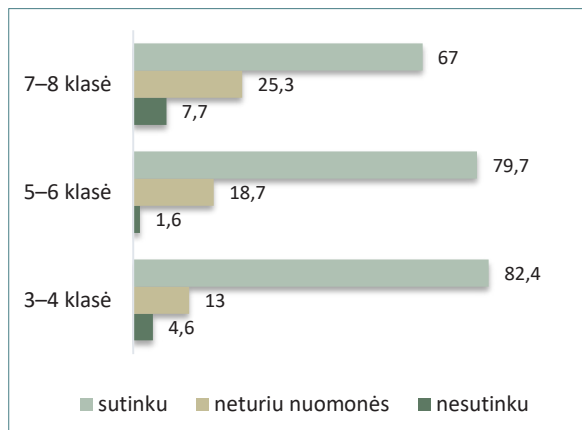

19 PAV. *Bendrauti su draugais angliškai madinga, proc.*

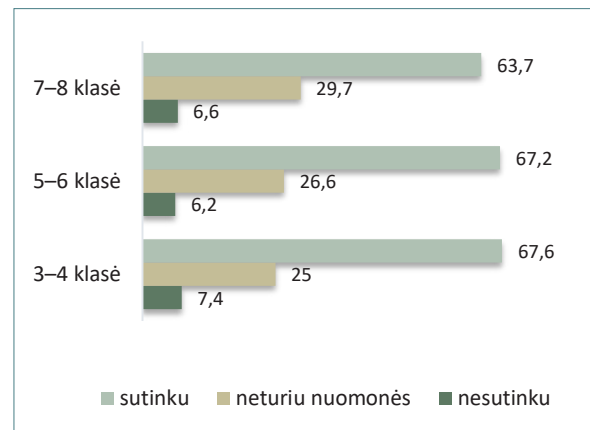
Lietuvių kalbos atveju mokinių požiūris į lietuvių kalbos prestižą bendraamžių grupėje su amžiumi beveik nesikeičia (žr. 19 paveikslą). Pritariančių, kad bendrauti

su draugais lietuviškai madinga, visose amžiaus grupėse daugiau kaip pusė, nepriitariančių – mažiau nei penktadalis. Rezultatai patvirtina su amžiumi augantį anglų kalbos prestižą (žr. 20 paveikslą). Teigiančių, kad su draugais kalbėti angliškai madinga, palyginti su pradinėmis klasėmis, progimnazijoje padidėja dvigubai (atitinkamai 15,7 proc., 40,6 proc. ir 34,1 proc.), taip nemanančių perpus mažėja (atitinkamai 49,1 proc., 23,4 proc. ir 19,8 proc.). Kuo vyresni mokiniai, tuo anglų kalba užima vis didesnę jų kasdienio gyvenimo, taip pat – ir kalbos vartojimo dalį.

Kalbos mokėjimo svarba. Viena esminių lenkų ugdomąja kalba mokyklų mokinių ypatybių, kad didelė jų dalis yra daugiakalbiai. Namuose, mokykloje, draugų grupėje, laisvalaikio veiklose jie dažnai vartoja skirtingas kalbas. Kasdienėje vartosenoje vyrauja lenkų ir rusų kalbos, lietuvių kalba – skaitant ir per pamokas mokantis lietuvių kalbos. Anglų kalbos jie mokosi ne tik per pamokas, bet ir klausydami mėgstamų muzikos grupių dainų, žaisdami kompiuterinius žaidimus ir kitose laisvalaikio veiklose. Mokinių nuostatos dėl trijų kalbų – mokyklos kalbos, valstybinės kalbos ir tarptautine laikomos anglų kalbos – mokėjimo svarbos jų gyvenime nagrinėtos lyginant mokinių atsakymus į vertinamuosius teiginius: *Svarbu gerai mokėti lenkų kalbą*, *Svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą*, *Svarbu gerai mokėti anglų kalbą* ir *Norėdamas daug pasiekti, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą*. Nuostatos dėl šių kalbų matyti 20–23 paveiksluose.

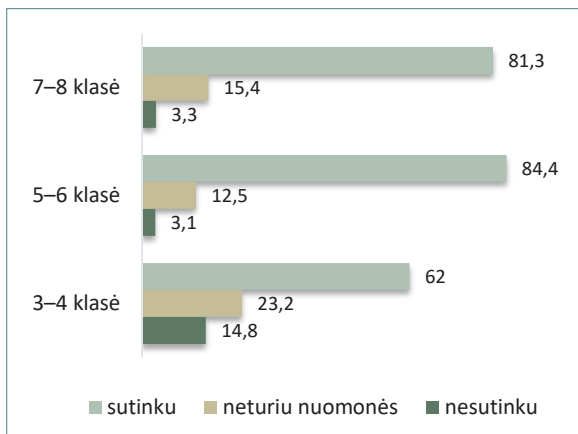
20 PAV. Svarbu gerai mokėti lenkų kalbą, proc.

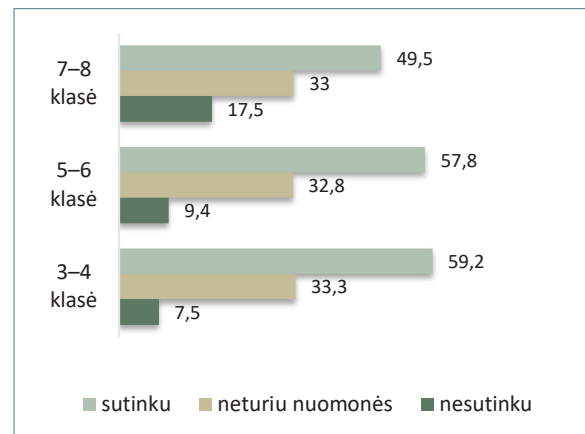
21 PAV. Svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą, proc.

Dauguma mokinių visų trijų kalbų mokėjimą vertina kaip svarbų, tačiau nagrinėjant duomenis pagal amžiaus grupes matyti, kad jų vertinimas skiriasi. Lietuvių kalbos mokėjimo reikšmingumo vertinimas su amžiumi lieka panašus: du trečdaliai mokinių

pritaria, kad svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą (atitinkamai 67,6 proc., 67,2 proc. ir 63,7 proc.), nesutinkančių – mažiau nei dešimtadalis (atitinkamai 7,4 proc., 6,2 proc. ir 6,6 proc.), neturi nuomonės – ketvirtadalis mokinių (atitinkamai 25 proc., 26,6 proc. ir 29,7 proc.). Taigi nuostatos dėl lietuvių kalbos nekinta ir pritariančių, ir indiferentiškų, ir nesutinkančių dalimi. Esminiai skirtumai išryškėja lyginant mokinių nuostatas dėl lenkų kalbos ir anglų kalbos mokėjimo reikšmės. Lenkų kalbos mokėjimo svarbą labiausiai vertina pradinė klasių mokiniai. Su amžiumi tolygiai mažėja dalis mokinių, manančių, kad svarbu gerai mokėti lenkų kalbą (pagal klases atitinkamai 82,4 proc., 79,7 proc. ir 67 proc.), neturinčių nuomonės šiuo klausimu dalis didėja, vis dėlto įsitikinusių, kad nesvarbu gerai mokėti lenkų kalbą, tėra mažiau nei dešimtadalis (pagal klases 4,6 proc., 1,6 proc. ir 7,7 proc.).

22 PAV. Svarbu gerai mokėti anglų kalbą, proc.

23 PAV. Norėdamas daug pasiekti, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą, proc.

Priešinga tendencija išryškėjo anglų kalbos atveju (žr. 22 paveikslą). Mažiausiai pritariančių jos mokėjimo vertei yra tarp pradinė klasių mokinių (62 proc.), beveik tiek pat, kiek lenkų kalbos svarbą vertinančių 7–8 klasės mokinių. Matyti tendencija, kad su mokinių amžiumi mažėja lenkų kalbos ir išauga anglų kalbos vertinimas (5–6 ir 7–8 klasėse atitinkamai 84,4 proc. ir 81,3 proc.). Lyginant mokinių požiūrį į visas tris kalbas jų svarbumo aspektu matyti, kad labiausiai vertinama anglų kalba, po jos lenkų, trečia – lietuvių. Su amžiumi mažėja lenkų kalbos svarba, didėja anglų, dėl lietuvių kalbos mokinių nuostatos iš esmės nekinta. Išryškėjo lietuvių kalbos socialinės vertės, jos prestižo bendraamžių grupėje ir kalbos mokėjimo svarbos ryšys – visais šiais aspektais mokinių nuostatos su amžiumi nekinta, taip pat ir nuomonę

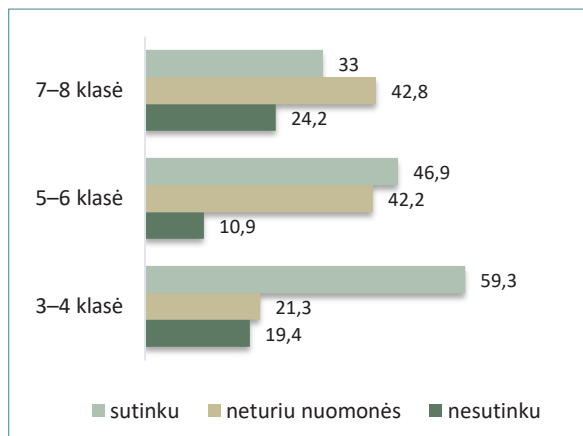
išreiškiančių atsakymų pasiskirstymas amžiaus grupėse visais šiais aspektais. Tačiau kai mokiniai vertina, kiek svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą, jos mokėjimą siedami su asmeninio gyvenimo tikslais, kuo vyresni mokiniai, tuo mažiau linkę lietuvių kalbą vertinti kaip svarbią (žr. 23 paveikslą). Nepritariančių, kad svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą siekiant savo gyvenimo tikslų, dalis išauga dvigubai, pritariančių dalis taip pat mažėja. Galima daryti prielaidą, kad lietuvių kalbos vertinimui turi įtakos mokinių kalbinis elgesys – mokinių kasdieniame gyvenime su amžiumi didėja anglų kalbos vartojimo aprėptis, jos svarba mokinių asmeniniame gyvenime.

Mokinių požiūrio į kalbų vartojimo svarbą lyginamoji analizė atskleidė, kad mokiniai įsitikinę, jog svarbu mokėti ir lenkų, ir lietuvių, ir anglų kalbas – visose amžiaus grupėse pozityvų požiūrį į visų trijų kalbų mokėjimo reikalingumą išreiškia ne mažiau kaip du trečdaliai mokinių. Kalbos vartojimo polinkiai, kalbinis elgesys veikia kalbines nuostatas – kuo aukštesnė klasė, tuo labiau mažėja lenkų kalbą ir, priešingai, didėja anglų kalbą vertinančių mokinių dalis. Taigi analizuodami duomenis pagal amžiaus grupes matome tiesioginį kalbos pirmumo pasirinkimo ir kalbinių nuostatų kaitos ryšį. Mokinių nuostatos dėl lietuvių kalbos su amžiumi iš esmės lieka tos pačios – daugiau kaip pusė mokinių teigia, kad svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą. Galima daryti išvadą, kad mokinių požiūrį į gero lietuvių kalbos mokėjimo reikšmę lemia valstybinis lietuvių kalbos statusas ir mokinių lūkesčiai dėl ateities – lietuvių kalbos mokėjimo svarba kuriant savo gyvenimą Lietuvoje.

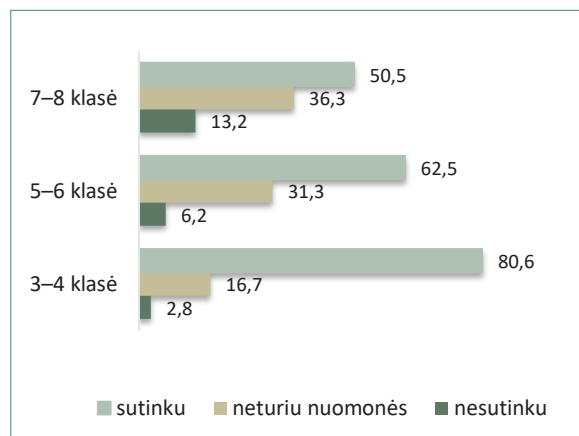
2.2.2. Mokinių nuostatos dėl kalbos mokymosi

Mokyklų lenkų ugdomąja kalba mokiniai, kaip atskleidė kalbinio elgesio skirtinguose komunikaciniuose kontekstuose analizė, dažniausiai vartoja kelias kalbas, labai ribotai – lietuvių kalbą. Mokymosi sėkmę lemia ir kalbos mokėjimo svarbos, ir kalbos mokymosi emocinis vertinimas. Tiriant mokinių požiūrį į lietuvių ir lenkų kalbų mokymosi motyvaciją analizuoti teiginių *Man patinka mokytis lietuvių kalbos* ir *Man patinka mokytis lenkų kalbos* atsakymai. Atsakymai pagal amžiaus grupes pateikti 24 ir 25 paveiksluose.

Gauti rezultatai atskleidė bendrą tendenciją – kuo vyresni mokiniai, tuo mažiau jų noriai mokosi, ne išimtis lietuvių ir lenkų kalbos. Lyginant duomenis pagal kalbas paaiškėjo, kad visų klasių mokiniams labiau patinka mokytis lenkų kalbos nei

24 PAV. Man patinka mokytis lietuvių kalbos, proc.

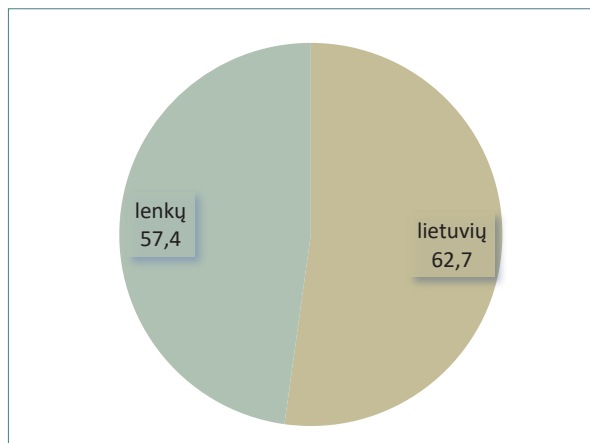

25 PAV. Man patinka mokytis lenkų kalbos, proc.

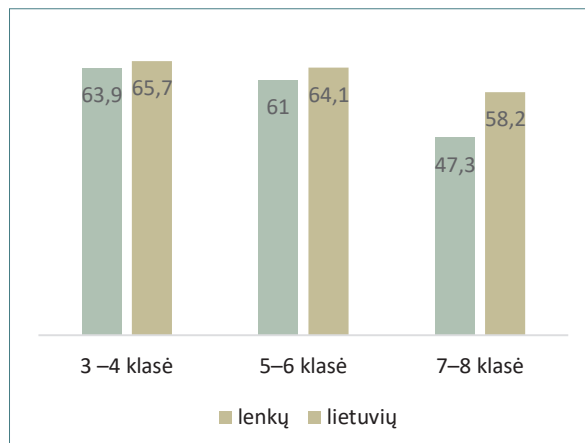
lietuvių. Lenkų kalbos mokymosi motyvacijos atžvilgiu jų vertinimas pozityvesnis – pritariančių, kad patinka mokytis lenkų kalbos, dalis svyruoja nuo keturių penktadalių iki pusės, įsitikinusių, kad nepatinka, tėra tik nuo kelių procentų iki dešimtadalio, taip pat mažiau mokinių, kurie neturi nuomonės šiuo klausimu. Lietuvių kalbos atveju išryškėjo, kad nuo pradinės mokyklos iki progimnazijos baigiamųjų klasių ne tik perpus mažėja mokymosi motyvacija, bet ir, palyginti su lenkų kalba, visose klasėse dvigubai didesnė mokinių dalis lietuvių kalbos mokytis nemėgsta – nuo dešimtadalio iki ketvirtadalio apklaustųjų.

Du svarbiausi mokinių motyvaciją mokytis skatinantys veiksniai – šeimos nuostatos ir mokyklos kultūra. Mokinių buvo klausta, ar šeima skatina mokytis kalbos ir ar kalbos pamokos patinka. Kalbines, kaip ir kitas vertybines, nuostatas vaikas formuojasi šeimoje. Šeimos požiūrį į lenkų ir lietuvių kalbų mokymąsi iliustruoja vaikų atsakymai į vertinamuosius teiginius: *Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lenkų kalbos* ir *Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lietuvių kalbos*. Mokinių klausta apie šeimos narius, o ne tik apie tėvus, nes ir seneliai kartais turi ne mažesnę poveikį vaikų nuostatoms. Kiek mokinių pritaria šiam teiginiui, pažymėję atsakymą *sutinku*, matyti 26 ir 27 paveiksluose.

Klausimai buvo pateikti apie dvi kalbas – lenkų, mokyklos ugdomąją kalbą, ir lietuvių kalbą, todėl iš atsakymų paaiškėjo keli dalykai – kiek tėvai rūpinasi vaikų mokymosi pažanga, jų nuostatos dėl abiejų kalbų mokymosi ir kuriose klasėse tėvų įtaka yra didžiausia. Iš rezultatų galima daryti prielaidą, kad daugiau nei pusė vaikų auga mokymąsi skatinančioje aplinkoje (žr. 27 paveikslą). Tėvai skatina abiejų kalbų

26 PAV. Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lenkų kalbos ir Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lietuvių kalbos, Sutinku, proc.

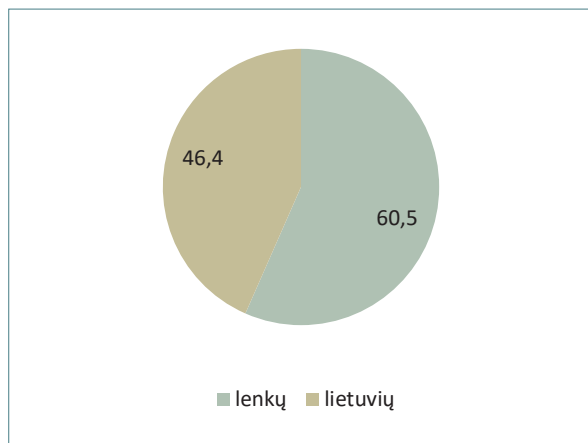

27 PAV. Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lenkų kalbos ir Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lietuvių kalbos, Sutinku, (pagal klases), proc.

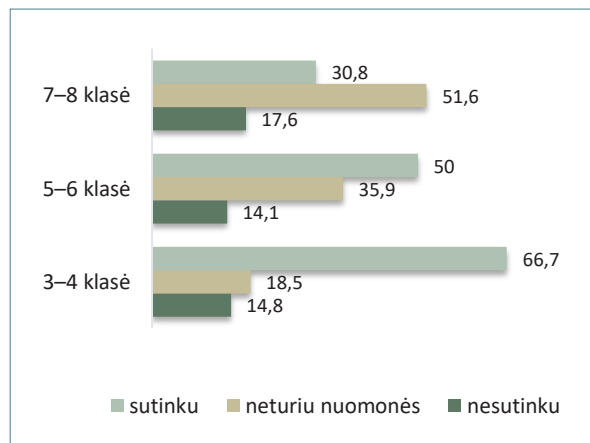
mokymąsi, šiek tiek dažniau – lietuvių kalbos. Tikėtina, kad šios kalbos mokytis vaikams daugiakalbėje aplinkoje yra sunkiau, todėl tėvai skiria šiek tiek daugiau dėmesio šiam mokomajam dalykui visose klasėse. Baigiamosiose progimnazijos klasėse tėvai mažiau linkę motyvuoti savo vaikus mokytis lenkų kalbos, bet dėmesys lietuvių kalbos mokymosi rezultatams išlieka beveik toks pat kaip ir žemesnėse klasėse. Pastebėtina, kad apie 40 proc. mokinių atsakydami į klausimą žymėjo atsakymus *neturiu nuomonės* arba *nesutinku*, vadinasi, beveik pusės mokinių motyvaciją mokytis palaiko tik pačių mokinių polinkiai, gabumai ir mokyklos kultūra, kaip mokoma kalbų.

Mokinių požiūris į lietuvių ir lenkų kalbų mokymąsi mokykloje nagrinėtas remiantis mokinių nuomone apie šių dalykų pamokas. Mokinių prašyta įvertinti teiginius *Lenkų kalbos pamokos man patinka* ir *Lietuvių kalbos pamokos man patinka*. Abiejų dalykų pamokų pozityvus vertinimas, kai mokiniai pažymėjo *sutinku*, iliustruotas 28 paveiksle, lietuvių kalbos pamokų vertinimas pagal amžiaus grupes – 29 paveiksle.

Atsakymai pagal kalbas rodo tokias pačias tendencijas, kaip ir šių abiejų kalbų mokėjimo svarbos ir motyvacijos mokytis vertinimo atveju. Visais šiais aspektais daugiau mokinių prioritetą teikia lenkų kalbai. Kad patinka lenkų kalbos pamokos, teigia šeši nuošimčiai (60,5 proc.) apklaustųjų, kad patinka lietuvių kalbos pamokos – vos mažiau nei pusė (46,4 proc.). Analizuojant mokinių nuomonės apie lietuvių kalbos pamokas kaitą nuo pradinės mokyklos iki baigiamųjų progimnazijos klasių, akivaizdi

28 PAV. Lenkų kalbos pamokos man patinka ir Lietuvių kalbos pamokos man patinka, proc.

29 PAV. Lietuvių kalbos pamokos man patinka (pagal klases), proc.

atvirkštinė mokinių amžiaus ir pozityvaus lietuvių kalbos pamokų vertinimo priklausomybė (atitinkamai 66,7 proc., 50 proc. ir 30,8 proc.), taigi 7–8 klasėse teigiamai lietuvių kalbos pamokas vertina perpus mažiau mokinių nei pradinėse. Priešingai, kuo aukštesnė klasė, tuo labiau išauga indiferentiškų mokinių dalis, 7–8 klasėse neturinčių nuomonės apie lietuvių kalbos pamokas tris kartus daugiau nei pradinėse. Galima daryti prielaidą, kad nemažai daliai paauglių (trečdaliui 5–6 klasių ir pusei 7–8 klasių) lietuvių kalbos pamokos yra viena iš rutininio mokyklinio gyvenimo elementų. Mokinių, kurie negatyviai vertino lietuvių kalbos pamokas, yra nedaug, skirtingose klasėse svyruoja nuo 14,1 proc. iki 17,6 proc.

Iš visų tirtų kalbinių nuostatų aspektų stipriausias ryšys paaiškėjo tarp požiūrio į kalbos mokymąsi ir teigiamo pamokų vertinimo. Nustatyta statistiškai reikšminga stipri teigiama koreliacija ($r=0,729$). Pradinėse klasėse daugiau kaip pusė mokinių mėgsta mokytis lietuvių kalbos ir dviem trečdaliams patinka lietuvių kalbos pamokos (atitinkamai 59,3 proc. ir 66,7 proc.), nepatinka nei mokytis, nei dalyko pamokos penktadaliui pradinukų (atitinkamai 19,4 proc. ir 14,8 proc.). Progimnazijos klasėse teigiamas požiūris į lietuvių kalbos mokymąsi ir pamokas tolygiai mažėja, 7–8 klasėse apie lietuvių kalbos mokymąsi ir mokymą teigiamai atsiliepia tik trečdalis mokinių, išauga neturinčių nuomonės dalis (atitinkamai 42,8 proc. ir 51,6 proc.). Pažymėtina, kad tokia tendencija ryškėja kalbant ne tik apie lietuvių mokomąjį dalyką, bet ir apie kitas disciplinas. Kaip konstatuojama Lietuvos švietimo būklės analizėse, pradinė klasių mokiniai yra smalsiausi ir noriai mokosi, palyginti su progimnazijos mokiniais.

Skirtingi pradinių klasių grupės rezultatai patvirtina bendras tendencijas – pradinio ugdymo klasių mokiniai pasižymi didesne mokymosi motyvacija.

LMKR tekstyno duomenys atskleidė požiūrio į kalbos mokymąsi ir pamokų vertinimą kelis aspektus: mokėti daugiau kalbų laikoma privalumu, išsilavinimo požiūriu, kalbos mokymosi poreikį lemia, kiek ji yra ir bus naudinga gyvenime:

45) Aš mokų 5 kalbos ir biški žinau ispanų, aš pati mokausi. Kai aš užaugsiu aš planuoju dirbti žurnalistu ir labai norėčiau gyventi Ispanijoje arba Barselonoje. Bet man reikia labai mokytis.

46) Apie mokyklą nieko idomaus. Mokausi beveik gerai. Turiu ten daug draugų, jeigu ištikruju mėgstu visada atrodyti gražiai ir turtingai. Mokausi 4 kalbas pvz. lenkų – patinka ši kalba, bet savo ateityje ne matau šios kalbos savo gyvenime (p o to paaiškinsiu kodėl.), rūsų – man patinka ši kalba, pas mane daugiausiai draugų kalba rusiškai, lietuvių – patinka, iškart 3 klasei nemėgsdavau šios kalbos, bet mano mama privertė mane mokytis ir didelis jai Ačiū. Jeigu ne ji tai nežinočiau ką daryčiau Lietuvoj be lietuvių kalbos kaip beždžionė be rankų. O pagaliau angli kalba – patinka, bet iki šiol niekaip negaliu pradėti jį mokytis. Aš žinau, aš puikiai suprantu, kad gyvenime man jo prireiks, nes praeitį planuoju išvažiuoti į Italiją ir ten savo mažą biznesą, bet dėja, kažkodėl negaliu save priversti būtent dabar, bet manau, kad pradėsiu, nes jeigu ne norėsi nieko nepadarysi.

47) Noriu aplankyti Ameriką, noriu ten persikelti, man tai atrodo labai šaunu. Amerikoje žmonės skiriasi nuo čia esančių, fotografijos ten labai gražios, galima sakyti, kad mano svajonė ten persikelti. Ir dar aš noriu tabulinti angli kalbą o kai užaugsiu noriu atsidaryti savo internetine parduotuve.

48) Dar aš labai mėgstu ukrainiška kalba, aš mokausi ja per youtube. Kai aš užaugsiu aš noriu važiuoti į Ukraina ir ten surasti vyrą.

Mokymosi motyvaciją stipriai veikia tėvų nuostatos, jų lūkesčiai dėl vaikų išsilavinimo, emocinė ir kultūrinė mokyklos aplinka:

49) Ne myliu mokytis, dabar aš parašiau taip daug nes mokytoja pasakė kad ne žiūrės į mūsų darbus. Dabar yra laikas, kai ypač sunkū gyventi dėl pandemijos, bet man tai nelabai trukdo, tik nepatinka kad klasėje šalta o mes negalim apsirengti kaip norim.

50) Mano mėgstamiausios pamokos yra chereografija, dailė ir matematika. Mūsų klasė yra šauni. Aš turiu daug draugų. Mano mokytojos yra <...> Ji labai gera. Mes ją labai mylime.

51) Mano ne mėgstamiausias pamoką tai geografia nes mokytoja yra pikta.

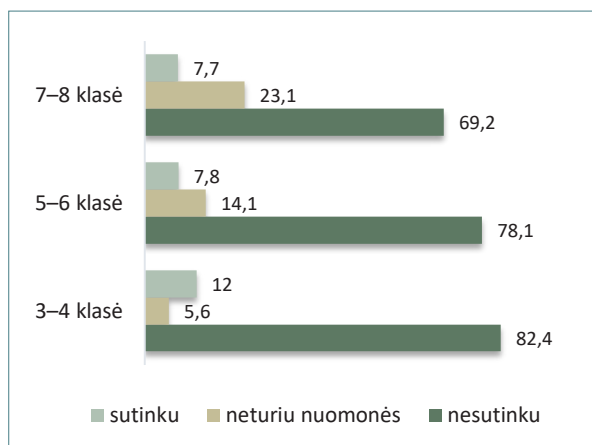
- 52) Man patinka mokytis, bet pagal mano pažymius taip nepasakysi. Ne visi mokytojai man patinka, tikrai mokytojas iš anglų kalbos ne patinka, jis nemoka gražiai bendrauti.
- 53) Mokykloje labai mėgstu lietuvių kalbos pamoka. <...> Galvoju mokyklose yra geriausia lietuvių kalbos mokytoja Jolita <...>.

Pasakodami apie mokyklą mokiniai mini mėgstamiausias pamokas, iš mokomųjų kalbų pamokų dažniau išskiria anglų kalbos pamokas. Remiantis tyrimo rezultatais galima daryti išvadą, kad pozityvus mokinių požiūris į lietuvių kalbos pamokas turi didelę įtaką jų kalbos mokymosi motyvacijai, bet, kaip rodo LMKR tekstyno analizės duomenys, norą mokytis kalbos labai stipriai veikia pragmatiniai motyvai – kiek ji svarbi kasdieniame gyvenime ir kiek reikalinga mokinių ateičiai.

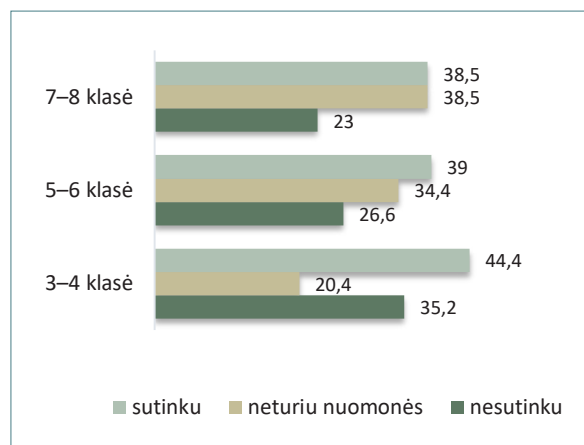
Lenkų ir lietuvių kalbų sunkumo vertinimas. Analizuojant duomenis, koks mokinių požiūris dėl lenkų ir lietuvių kalbų sunkumo, reikia įvertinti aplinkybę, kad lenkų kalba vartojama visuose kalbiniuose kontekstuose: didžioji dalis mokinių lenkiškai bendrauja namuose, mokykloje, šia kalba, greta rusų kalbos, mokiniai bendrauja su draugais gyvai ir socialiniuose tinkluose, lenkų kalba yra pirmoji skaitymo kalba. Lietuvių kalba vartojama siaurame komunikacijos lauke. Iš visų tirtų kalbos vartojimo sričių tik skaitymas yra veikla, kurioje, be lenkų kalbos, mokiniai pasirenka ir lietuvių kalbą. Lietuvių kalbos vartojimo patirtį didžioji dalis mokinių įgyja tik per lietuvių kalbos pamokas. Todėl natūralu, kad kalbos vartojimo aprėpties kasdieniame gyvenime skirtumai lemia skirtingą šių kalbų sunkumo vertinimą.

Mokinių nuostatos dėl kalbų sunkumo vertinimo tirtos analizuojant mokinių atsakymus į teiginius *Lenkų kalba man yra sunki* ir *Lietuvių kalba man yra sunki*. Gauti rezultatai pagal klases matyti 30 ir 31 paveiksluose.

Kaip ir tikėtasi, patvirtinančių, kad lenkų kalba sunki, mažiau nei dešimtadalis (atitinkamai 12 proc., 7,8 proc. ir 7,7 proc.). Kad lenkų kalba nėra sunki, teigia nuo dviejų trečdalių iki keturių penktadalių mokinių. Pastebėtina, kad tuo tvirtai įsitikinusių su amžiumi tolygiai mažėja (atitinkamai 82,4 proc., 78,1 proc. ir 69,2 proc.). Galima daryti prielaidą, kad lenkų kalbą kaip sunkią vertina mokiniai, kurie yra iš mišrių arba rusakalbių šeimų, nes namų kalbos veiksnys šiame amžiaus tarpsnyje didžiausias. Kalbant apie lietuvių kalbą rezultatai iš esmės skiriasi. Kad lietuvių kalba sunki, teigia beveik pusė pradinių klasių vaikų (44,4 proc.), aukštesnėse klasėse taip manančių sumažėja vos 5 proc. (pagal klases atitinkamai 44,4 proc., 39 proc. ir 38,5 proc.).

30 PAV. Lenkų kalba yra sunki, proc.

31 PAV. Lietuvių kalba yra sunki, proc.

Lietuvių kalbos nelaikančių sunkia dalis svyruoja nuo trečdaliao iki ketvirtadaliao. Matyti, kad su amžiumi nepritariančių, kad lietuvių kalba sunki, nežymiai mažėja.

Kalbos sunkumo vertinimo ir jos mokymosi rezultatų sąsajos ryškėja lyginant nuostatų dėl kalbos sunkumo ir mokymosi pasiekimų pokytį skirtingo amžiaus grupėse. Mokinių prašyta pažymėti, kokius įvertinimus jie dažniausiai gauna iš lenkų kalbos, lietuvių kalbos, anglų kalbos ir matematikos.

Pradinių klasių mokiniai pažymiais nėra vertinami, todėl pateikiami tik 5–6 ir 7–8 klasių mokymosi rezultatai (5 lentelė).

5 LENTELĖ. Mokymosi rezultatai pagal mokomuosius dalykus ir klases, proc.

Lenkų kalba	Labai gerai (9, 10)	Gerai (7, 8)	Patenkinamai (4, 5, 6)
7–8	35,2	45	19,8
5–6	53,1	34,4	12,5
Lietuvių kalba	Labai gerai (9, 10)	Gerai (7, 8)	Patenkinamai (4, 5, 6)
7–8	23,1	46,2	29,7
5–6	40,6	45,3	14,1
Anglų kalba	Labai gerai (9, 10)	Gerai (7, 8)	Patenkinamai (4, 5, 6)
7–8	42,9	41,8	15,4
5–6	59,4	23,4	17,2
Matematika	Labai gerai (9, 10)	Gerai (7, 8)	Patenkinamai (4, 5, 6)
7–8	23,1	36,3	40,6
5–6	46,9	36	17,2

Lyginant mokymosi rezultatų kaitą pagal amžiaus grupes matyti, kad kuo vyresni mokiniai, tuo mažesnė jų dalis demonstruoja geriausius mokymosi pasiekimus, išauga patenkinamai besimokančiųjų skaičius, vienintelė išimtis – anglų kalbos rezultatai. Remiantis mokinių atsakymais, lietuvių kalbos rezultatai yra geri – daugiau kaip trečdalis mokinių gauna labai gerus ir gerus pažymius (atitinkamai 85,9 proc. ir 69,3 proc.). Taigi lietuvių kalbos mokymosi rezultatai tarsi neturi veikti mokinių nuostatų dėl lietuvių kalbos sunkumo, nes iš mokinių atsakymų aiškėja, kad daugumai sekasi gerai. Tačiau lyginant su lenkų ir anglų kalbų rezultatais, matyti, kad lietuvių kalbos įvertinimai žemesni. Iš visų mokomųjų kalbų lietuvių kalbos rezultatai prasčiausi ir lyginant įvertinimų pokytį pagal amžiaus grupes: baigiamųjų progimnazijos klasių mokinių lietuvių kalbos pasiekimai, palyginti su 5–6 klasių mokinių rezultatais, krin-ta perpus: labai gerai besimokančiųjų dalis dvigubai sumažėja (atitinkamai 40,6 proc. ir 23,1 proc.), dukart išauga gaunančių patenkinamus pažymius (atitinkamai 14,1 proc. ir 29,7 proc.). Panaši rezultatų kaita aiškėja kalbant ir apie matematiką. Anglų kalbos mokinių mokymosi pasiekimai yra geriausi: palyginti su kitomis kalbomis, daugiau mokinių gauna aukščiausius įvertinimus, mažiau – patenkinamus, išskyrus 5–6 klasę, kai mokykloje pradeda mokytis šios kalbos. Antra pagal mokymosi rezultatus – lenkų kalba. Taigi iš visų trijų kalbų mokiniams sunkiau sekasi mokytis lietuvių kalbos.

Kad lietuvių kalba yra sunki, mokiniai teigia ir pasakodami apie save:

- 54) Dar Lietuvių kalbą yra labai sunki, jau žinau kad pridariau daugėlis klaidų. Mokų rusų ir lenkų kalbos daug gėriau
- 55) Mokausi gerai, man sekasi su lenkų ir rusų kalbomis, tačiau su lietuvių nelabai pasiseka. Nors labai noriu suprasti ir laisvai kalbėti lietuviškai, bet realiai niekaip nepaeina. Tai stengiuosi su draugais susirašinėti lietuviškai, žiurėti žinias, skaityti naujienas apie politiką.

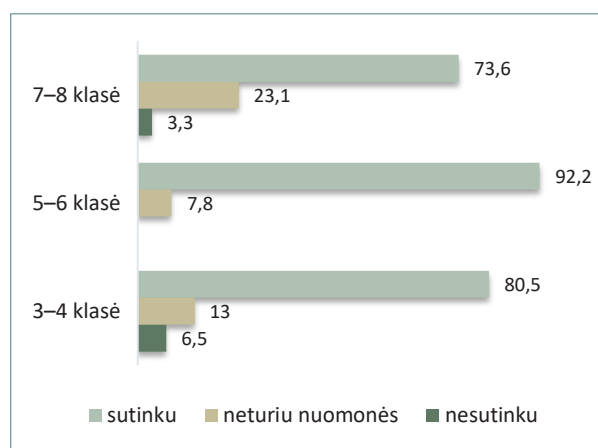
Išryškėjo tiesioginė lietuvių kalbos sunkumo vertinimo ir jos mokymosi motyvacijos bei teigiamo lietuvių kalbos pamokų vertinimo priklausomybė. Nustatyta statistiškai reikšminga neigiama koreliacija tarp atsakymo *Lietuvių kalba man yra sunki* ir atsakymo *Patinka mokytis lietuvių kalbos* ($r=-0,355^{**}$), taip pat tarp atsakymo *Lietuvių kalba man yra sunki* ir atsakymo *Lietuvių kalbos pamokos man patinka* ($r=-0,295^{**}$). Pastebėtina, kad neigiama koreliacija nustatyta ir tarp lietuvių kalbos kaip sunkios

kalbos vertinimo, ir jos vartojimo kasdieniame gyvenime, t. y. bendravimo lietuviškai socialiniuose tinkluose ($r=-0,279^{**}$), kalbėjimo lietuviškai su draugais ($r=-0,166$), knygų skaitymo lietuvių kalba ($r=-0,164$).

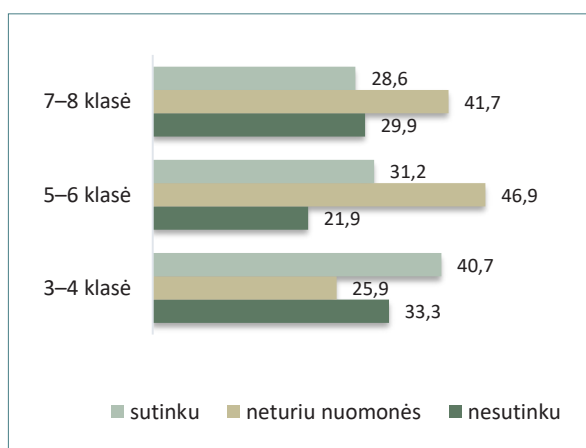
Galima daryti išvadą, kad nuostatoms dėl lietuvių kalbos sunkumo turi įtakos šie tarpusavyje susiję kintamieji: poreikis mokytis kalbos pragmatiniais tikslais, lietuvių kalbos pamokų vertinimas ir lietuvių kalbos vartojimo aprėptis kasdieniame gyvenime.

2.2.3. Santykis su kalba kaip tapatybės dalimi

Kalbinė tapatybė formuojasi šeimos kultūros terpėje. Mokyklų lenkų ugdomąja kalba mokinių kalbinės tapatybės savivoką per dvylika metų ugdo ir mokykla. Ryšys su kalba formuojasi ją vartojant, per kalbą perimant ir kalbinės bendruomenės kultūros bruožus. Mokslininkai pažymi kelis svarbius asmens santykio su kalba aspektus: atvirumą kultūrinei tapatybei ir (arba) palankumą kultūrinei bendruomenei (Gardner 2007: 16), socialinius ir asmeninius siekius (Kmiotek, Boski 2017: 13). Asmeninis santykis su lenkų ir lietuvių kalba tirtas remiantis mokinių atsakymais į vertinamuosius teiginius: *Lenkų kalba yra mano kalba* ir *Lietuvių kalba yra mano kalba*. Mokinių atsakymai, kokios jų nuostatos dėl abiejų kalbų, matyti 32 ir 33 paveiksluose.

32 PAV. *Lenkų kalba yra mano kalba, proc.*

33 PAV. *Lietuvių kalba yra mano kalba, proc.*

Rezultatų analizė rodo, kad didžioji mokinių dalis patvirtina tapatybinį ryšį su lenkų kalba (atitinkamai 80,5 proc., 92,2 proc. ir 73,6 proc.). Kaip jau pažymėta, 5–6 klasių grupėje daugiausia mokinių, kurie šeimoje, su draugais ir socialiniuose

tinkluose bendrauja lenkiškai. Kad lenkų kalba yra kalbinės tapatybės dalis, nepitaria tik keli procentai (pagal klases atitinkamai 6,5 proc., 7,8 proc. ir 3,3 proc.). Nors lenkų kalba ne visiems mokiniams yra gimtoji kalba, dalis namuose vartoja rusų kalbą, bet lenkų kalbos, kaip tapatybės dalies, savivoka stipri visose amžiaus grupėse. Tapatybinę ryšį su lietuvių kalba nurodo mažiau nei pusė pradinėse klasių mokinių (40,7 proc.), apie trečdalis iš progimnazijos klasių. Kad lietuvių kalba nėra sava kalba, įsitikinę net trečdalis pradinukų, penktadalis 5–6 ir beveik trečdalis 7–8 klasių mokinių. Šiuo klausimu neturi nuomonės nuo ketvirtadalio iki beveik pusės mokinių (pagal amžiaus grupes 25,9 proc., 46,9 proc., 41,7 proc.).

LMKR tekstyno analizė atskleidė stiprią mokyklos kultūros įtaką mokinių kalbinės ir kultūrinės tapatybės savivokai. Savo lenkiškąją tapatybę mokiniai pirmiausia sieja su mokyklos, kurioje mokosi, kalba ir kultūra:

- 56) Aš esu 8 klasėje, lenkų mokykloje.
- 57) Aš mokausi lenkiškoje mokykloje.
- 58) Mano mokykla yra lenkiška. Mokausi lenkų gimnazijoje.

Vos keli mokiniai nurodo savo arba tėvų etninę tapatybę:

- 59) <...> esu lenkas bet gymiu Lietuvoje, vilniuojau.
- 60) Mano tėtis lietuvis, o mama lenkė, dėl to aš puikiai moku abi kalbas.

Dar vienas kalbinės tapatybės dėmuo – gyvenamosios vietovės bendruomenės vartojama kalba (kalbos), jos kalbinė tapatybė. Mokinių gyvenimas skleidžiasi konkrečiai apibrėžtoje erdvėje, kurioje gimė ir auga:

- 61) Gyvenu Vilniuje nuo pat pradžios savo gyvenimo.
- 62) Aš gimiau Šalčininkuose, dabar gyvenu Kaniūkų kaime.

Pastebėtina, kad kalbant apie tai, iš kur aš esu, kalbos aspektas neįvardijamas, iš kalbos pasirinkimo bendraujant su bendraamžiais galima spręsti, kad socialiniai ryšiai dažniausiai plėtojami rusų ir (arba) lenkų kalba. Nors tiesiogiai itin retai įvardijamas, kalbinės tapatybės ir vietos, kurioje žmogus išsaknyja, ryšys akivaizdus. Tapatindamasis su savo namais (šeima), konkrečia gyvenamąja vieta ir šalimi, asmuo

tapatinasi su jos kalba ir kultūra. Todėl nagrinėjant asmeninį santykį su kalba, vietos aspektas yra viena iš asmens tapatybės dedamųjų. Pastebėtina, kad asmeninis ryšys su gyvenamąja vieta, kaip sava erdve, mokinių tekstuose reiškiamas retai, iš minimų atvejų galima išskirti kraštovaizdžio vertinimą (63), vietos priklausomybę (64), emocinį ryšį (65), savo gyvenimo patirtį (66):

63) Gyvenu labai gražioje vietoje kur aplink miškai.

64) Mes turime stadioną Čiužakampyje ir ten visada žaidžiame futbolą.

65) <...> man čia labai patinka gyventi.

66) <...> čia praleidau geriausias savo gyvenimo akymirkas, ypač vaikyste.

Mokinių tekstuose gyvenamoji vieta dažniausiai įvardijama ne tik kaip geografinė kategorija, bet ir kaip šeimos apibūdinimas, ji viena iš pagrindinių duomenų apie save dalis:

67) Aš esu <...>. Man 13 metų. Mokausi 8 klasėje, <...> gimnazijoje. Gyvenu Šalčininkų rajone, mažame kaime.

Gyvenimo erdvė mokiniams pirmiausia yra jų miestas, 6 pasakojimuose – miestas arba kaimas ir Lietuva, keliuose tekstuose išreikšta Lietuvos, kaip savosios vietos, savivoka, siejama su tapatybe:

68) Aš gyvenu Lietuvoje ir aš esu lietuvis.

Kasdienėse gyvenimo situacijose dažnai pasirenkant rusų kalbą, mokinių asmeninis santykis su lenkų kalba formuojasi šeimoje, kai ji apsisprendžia leisti savo vaiką į mokyklą lenkų ugdomąja kalba, nors ši kalba nėra vienintelė šeimos kalba arba gimtoji kalba. Mokykloje išmokstama lenkų kalba ir išsiugdoma lenkiška tapatybė, apimanti ir kalbą, ir kultūros bruožus. Nors tėvai rūpinasi, kad vaikai išmokyti lietuvių kalbą, skirdami jos mokymosi pasiekimams ne mažiau dėmesio nei lenkų kalbos rezultatams, kalbinės ir kultūrinės tapatybės formavimuisi lietuvių kalbai tenka labai ribotas vaidmuo – tiek kasdieniame gyvenime, tiek mokykloje. Nors lietuvių kalba, kaip ir Lietuva, kurioje gimė ir augs, mokiniams priklauso, su lietuvių kalba dauguma mokinių nesitapatina.

***

Mokinių požiūrio į kalbų mokėjimo svarbą lyginamoji analizė atskleidė, kad mokiniai įsitikinę, jog svarbu mokėti ir lenkų, ir lietuvių, ir anglų kalbas – daugiau kaip du trečdaliai mokinių išreiškia pozityvų požiūrį į visų trijų kalbų mokėjimo reikalingumą. Mokėti kalbas mokiniai laiko privalumu, asmens išsilavinimo bruožu. Lietuvių kalba, kaip visuomenės bendravimo kalba, turi aukštą socialinę vertę. Didžiausią prestižą turi anglų kalba, rezultatai rodo didžiausią šios kalbos mokymosi motyvaciją. Vertinant kalbos mokėjimo svarbą, su amžiumi jos vertė didėja, priešingai, lenkų kalbos atžvilgiu krinta. Dauguma mokinių patvirtina stiprų ryšį su lenkų kalba kaip savo tapatybės dalimi. Lietuvių kalbą, kaip savą kalbą, vertina trečdalis mokinių, maždaug tiek pat neturi nuomonės arba nepitaria. Ir klausimyno atsakymų, ir LMKR tekstyno duomenys atskleidžia šeimos kalbos, kalbos vartojimo aprėpties ir mokyklos įtaką mokinių kalbinėms nuostatomis.

2.3. APIBENDRINIMAS

Viena esminių mokyklų lenkų ugdomąja kalba mokinių ypatybių – gimtosios kalbos požiūriu jie nėra homogeniška bendruomenė. Tik lenkų kalba šeimoje bendrauja mažiau kaip pusė mokinių, trečdalis yra dvikalbiai ar daugiakalbiai, penktadalis šeimoje bendrauja rusų kalba. Namuose, mokykloje, draugų grupėje, laisvalaikio veiklose dažnai vartojamos skirtingos kalbos. Kasdienėje vartosenoje vyrauja lenkų ir rusų kalbos, lietuvių kalba – skaitant ir per pamokas mokantis lietuvių kalbos. Anglų kalbos vartojimo patirtis platesnė – šios kalbos mokiniai mokosi ne tik per pamokas, bet ir klausydami mėgstamų muzikos grupių dainų, žaisdami kompiuterinius žaidimus ir kitose laisvalaikio veiklose.

Lietuvių kalbos bendraudami su draugais nevartoja nuo ketvirtadalio iki pusės tyrime dalyvavusių mokinių, ir tai rodo tam tikrą mokinių kalbinės bendruomenės atskirumą lietuviakalbės socialinės ir kultūrinės aplinkos požiūriu, nes visose Lietuvos vietovėse veikia mokyklos, kuriose mokosi bendraamžiai iš šeimų, kurių namų kalba yra lietuvių arba lietuvių ir kita kalba.

Lyginamoji duomenų analizė pagal amžiaus grupes atskleidė tiesioginį kalbos pirmumo pasirinkimo ir kalbinių nuostatų ryšį. Kalbos vartojimo polinkiai, kalbinis elgesys veikia kalbines nuostatas – kuo aukštesnė klasė, tuo labiau mažėja lenkų kalbą ir, priešingai, didėja anglų kalbą vertinančių mokinių dalis.

Lietuvių kalbos prestižas pirmiausia siejamas su lietuvių kalbos socialine verte. Išryškėjo lietuvių kalbos socialinės vertės, jos prestižo bendraamžių grupėje ir kalbos mokėjimo svarbos ryšys – visais šiais aspektais mokinių nuostatos su amžiumi nekinta. Nustatyta statistiškai reikšminga koreliacija tarp nuostatų lietuvių kalbos atžvilgiu ir pozityvaus lietuvių kalbos mokymo(si) vertinimo bei kalbos vartojimo – skaitymo, bendravimo lietuvių kalba socialiniuose tinkluose ir gyvai. Ribotas lietuvių kalbos vartojimas kasdienės veiklos srityse ir mokykloje yra viena iš pagrindinių priežasčių, lemiančių, kad apie 40 proc. visų amžiaus grupių mokinių lietuvių kalbą laiko sunkia. Didžioji dalis mokinių išreiškia asmeninį ryšį su lenkų kalba, bet lietuvių kalba daugumai nėra sava kalba. LMKR tekstyno duomenys, iš kurių matyti mokinių požiūris į kalbos mokymąsi, rodo, kad mokėti daugiau kalbų mokiniai laiko privalumu, išsilavinimo požymiu, kalbos mokymosi poreikį lemia, kiek ji yra ir bus naudinga gyvenime.

3

MOKYKLŲ RUSŲ UGDOMĄJA KALBA MOKINIŲ KALBOS VARTOJIMO POLINKIAI IR KALBINĖS NUOSTATOS

***

Šiame mokslo studijos skyriuje pristatomi tyrimų rezultatai rusų ugdomąja kalba mokyklose, rodantys dažniausiai vartojamą namų kalbą, kalbos pasirinkimą kitų kalbų atžvilgiu, nuostatas dėl lietuvių ir rusų kalbos mokėjimo ir mokymosi svarbos, socialinės vertės, mokinių asmenybinių santykių su lietuvių ir rusų kalba.

***

Šiame studijos skyriuje remiantis kiekybinės ir kokybinės analizės duomenimis pristatomi tyrimo rezultatai dėl kalbos vartojimo šeimoje ir pasirinkimo kasdienėje vartosenoje, taip pat nuostatų dėl socialinės lietuvių kalbos vertės ir mokymosi svarbos. Kiekybinei analizei buvo pasitelkti 301 mokinio atsakymai, kokybiniam vertinimui – rusų kalba mokyklose besimokančių vaikų rašytinės kalbos tekstynas (toliau – RMKR tekstynas), kurį sudaro 20 923 žodžiai. Kokybinis tyrimas pasitelktas kiekybiniams duomenims interpretuoti¹².

Iš 301 tyrime dalyvavusių mokinių daugiau negu ketvirtadalis (26 proc.) mokosi Visagine, daugiau negu penktadalis (22 proc.) – Vilniaus mieste, penktadalis (20 proc.) – Vilniaus rajone, mažiau negu penktadalis (19 proc.) – Klaipėdoje, daugiau negu dešimtadalis (13 proc.) – Šalčininkuose. Tyrime dalyvavo 8–14 metų vaikai, besimokantys rusų ugdomąja kalba mokyklose 3–8 klasėse. Iš visų tyrime dalyvavusių mokinių 105 (35 proc.) mokėsi 3–4 klasėse, 95 (31 proc.) – 5–6 klasėse, 101 (34 proc.) – 7–8 klasėse, proporcingai pagal lytį – 48 proc. berniukų ir 52 proc. mergaičių. Tyrimo dalyvių bendroji charakteristika pateikiama *Įvade*.

Tiriant duomenis remtasi prielaidomis, kad tyrimo duomenis gali lemti mokinių amžius. Kalbos pasirinkimo ir vartojimo duomenys nagrinėti kalbos vyravimo požiūriu, t. y. kuri kalba dažniausiai vartojama ir kuri kalba dažniausiai pasirenkama kitų kalbų atžvilgiu.

Šiame skyriuje rusų ugdomąja kalba mokinių kalbinis poveikslas sudaromas ir nagrinėjamas per šiuos klausimus:

- 1) Vaikų kalbinis gyvenimas: kaip kalbama su šeima (namų kalba), kuri kalba ar kalbos pasirenkamos privačioje erdvėje ir už namų ribų.
- 2) Kokios yra nuostatos dėl lietuvių kalbos pasirinkimo ir vartojimo, kaip mokiniai vertina savo kalbinius gebėjimus.

---

¹² Rengiant šį skyrį pasinaudota autorių jau paskelbtu straipsniu (Tamulionienė 2023).

Laba diena, aš esu Lietuvos pilietė kuri kalba rusiškai ir vaikščioja į rusišką mokyklą. Tas žmogus kuriam patinka mokint įvairias kalbas, bet apie tai vėliau.

3.1. KALBA KASDIENIAME GYVENIME

Kalbėjimas yra vienas iš labiausiai pastebimų, kalbos mokėjimą rodančių raiškos būdų. Niekam nekyla abejonų, kad tai, kaip mes bendraujame su tėvais, šeima, draugais ir kt., formuoja mūsų kalbą. Tinkamoje kalbinėje aplinkoje kalba nuolat auga ir vystosi, ir atvirkščiai, prastėja jai nepalankiose situacijose (Poderienė, Tamulionienė 2021: 52).

Šiame poskyryje tyrimo duomenys vertinami pagal kalbos vyravimo kriterijus kalbant namuose ir veikiant skirtingose kalbinės veiklos srityse.

3.1.1. Šeimos kalba

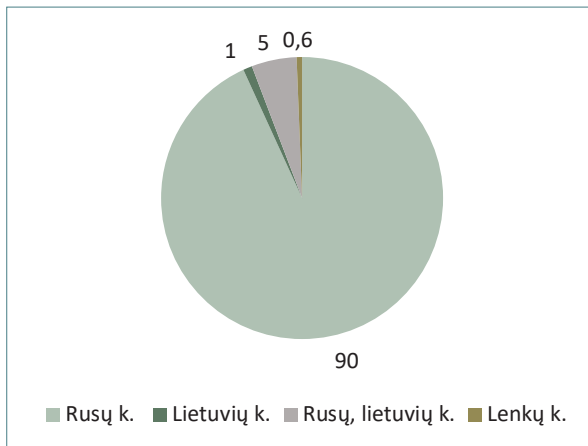
Kaip viena iš svarbiausių aplinkybių, lemiančių kalbos vartojimą namuose, yra tėvų kalbos pasirinkimas arba perėmimas, tyrėjų vadinamas *namų domenu* (angl. *home domain*; Spolsky 2009), *šeimos kalbos politika* (Kendall A. King ir kt. 2008; Spolsky 2009; Tollesfson 2017).

Vienas iš šio tyrimo siekių buvo išsiaiškinti, kuria kalba ar kalbomis mokiniai kalba namuose. Mokinių buvo prašoma atsakyti į klausimus: *Kuria kalba dažniausiai kalbi namuose? Kuria dar kalba ar kalbomis kalbi namuose?* Mokiniai galėjo pažymėti vieną ar kelias kalbas iš pateikto sąrašo (rusų, lenkų, lietuvių, anglų, kita (įrašyk)) arba įrašyti kitą kalbą, jeigu jos sąrašė nėra.

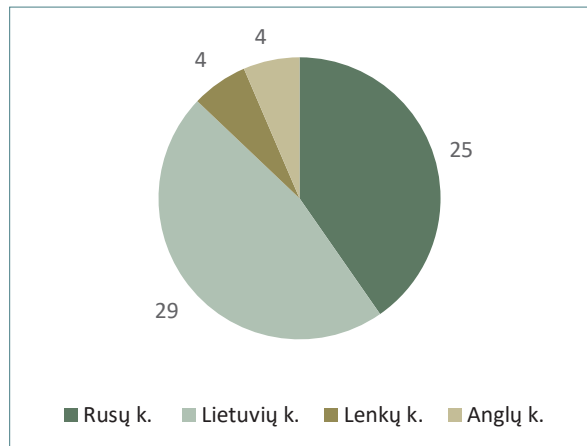
Į pirmąjį klausimą atsakymus pateikė visi mokiniai. Rusų kalba mokyklose besimokantys vaikai dažniausiai nurodė, kad kasdien namuose kalba rusų kalba (90 proc.), itin retai – lietuviškai (1 proc.), kad vartoja kelias kalbas – rusų ir lietuvių, nurodo tik 5 proc. mokinių, kad kalba lenkiškai, pažymėjo 0,6 proc. mokinių (žr. 34 paveikslą).

Atsakydami į klausimą *Kuria dar kalba ar kalbomis kalbi namuose?* ketvirtadalis (25 proc.) vaikų vėl pasirinko rusų kalbą, beveik trečdalis nurodė, kad kalba ir lietuviškai, maža mokinių dalis (po 4 proc.) nurodė, kad namuose dar kalba ir angliškai, ir lenkiškai (žr. 35 paveikslą).

Tyrimas parodė, kad kasdienė mokinių kalba nežymiai skiriasi arba priklauso nuo mokinių amžiaus (žr. 36 paveikslą). Visose amžiaus grupėse vienodai dažnai vartojama

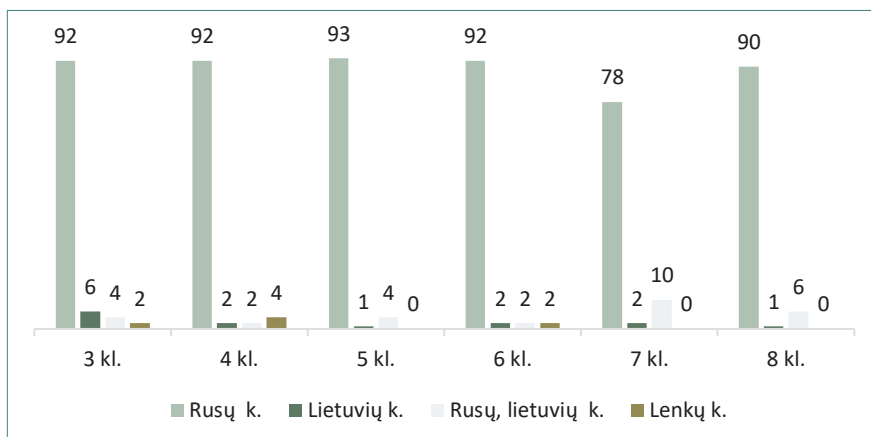

34 PAV. Kuria kalba dažniausiai kalbi namuose, proc.

35 PAV. Kuria dar kalba ar kalbomis kalbi namuose, proc.

rusų kalba: daugiau kaip devyni dešimtadaliai (92 proc.) rusiškai kalba 3, 4 ir 6 klasėse, panašiai tiek pat (93 proc.) 5 klasėje, devyni dešimtadaliai (90 proc.) 8 klasėje ir 7 klasėje namuose rusiškai kalbančių vaikų mažiausiai – beveik aštuoni dešimtadaliai (78 proc.).

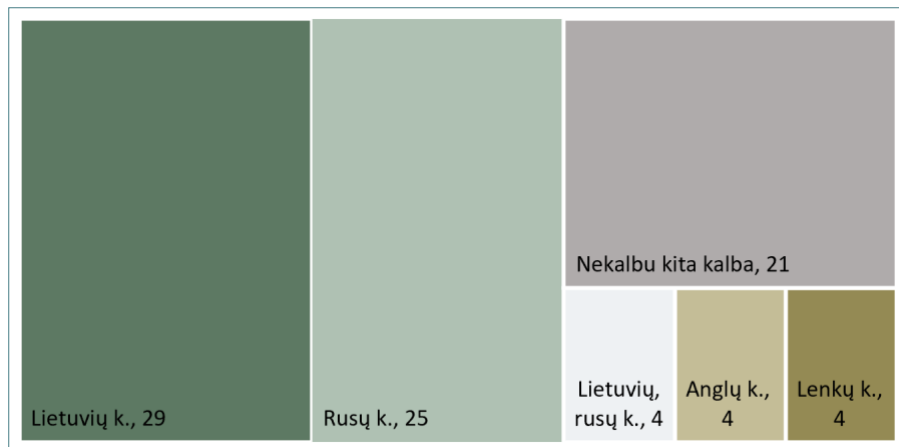

36 PAV. Kuria kalba dažniausiai kalbi namuose (pagal klases), proc.

Mokinių atsakymai rodo, kad visose amžiaus grupėse namų kalba yra homogeniška. Kitos kalbos namuose vartojamos labai retai. Dvikalbystės atvejai (kai namuose kalbama dviem kalbomis, pavyzdžiui, lietuviškai ir rusiškai) nėra dažni. Kad namuose kalba rusiškai ir lietuviškai, nurodo tik 5 proc. mokinių, daugiausia jų (nuo 6 iki 10 proc.) yra aukštesnėse klasėse.

Atsakydami į klausimus apie namų kalbą vaikai galėjo įrašyti ne tik pasirinktas dažniausiai ar rečiau vartojamas namų kalbas, bet ir savo kalbą, t. y. patikslinti

informaciją, kuria kalba jie dar kalba namuose. Suprantama, čia pavienių atsakymų įvairovė kur kas didesnė, minimos ir tokios kalbos kaip vokiečių, graikų, armėnų ir kt. Šie vartojimo atvejai yra individualūs ir susiklostę dėl įvairiausių aplinkybių. Tačiau be jų galima išvelgti ir tam tikrus kitų kalbų vartojimo polinkius (žr. 37 paveikslą).

37 PAV. Kurią kalbą (kalbas) dar vartoji namuose (įrašyk), proc.

Kaip matyti, turėdami galimybę patikslinti informaciją dėl kalbų vartojimo, beveik trečdalis vaikų (29 proc.) įrašė, kad namuose dar kalba lietuviškai, ketvirtadalis vaikų (25 proc.) nurodė, kad vis tiek kalba tik rusiškai, kitų kalbų – lietuvių ir rusų, anglų, lenkų – pasirinkimas negausus (po 4 proc.). Palyginti nemažai vaikų (21 proc.) parašė, kad namuose nekalba jokia kita kalba (patikslino, kad tik rusiškai arba lietuviškai). Ši papildoma žodinė vaikų įrašyta informacija yra itin svarbi, nes vaikai dažnai ją ir tikslino (rašydami rusų arba lietuvių kalba): *nekalbu, nesuprantu, tik rusiškai, tik lietuviškai* ir pan. Įvairiai kreipiami kiekybiniai tyrimo klausimai tik patvirtina gautą rezultatą – didžiosios dalies tiriamųjų vaikų namų (šeimos) kalba yra rusų kalba.

Kaip jau užsiminta, namų kalba tiesiogiai susijusi su šeima, jos tradicijomis, vertybėmis, kultūra ir pan. „Kalba yra integrali socialinio gyvenimo dalis <...> ji atsiranda kasdieniame gyvenime ir jį nurodo pirmiausia. Ji visų pirma nurodo tikrovę, kurią valdo pragmatinis motyvas ir kuri laikoma savaime suprantama“ (Beresnevičiūtė 2005: 114). Vaikui tai yra duota kalba, jos jis nesirenka, tik perima iš šeimos. Tai – privati kalbos vartojimo sfera, nepriklausanti nuo normų, ji nekontroliuojama, ja kalbėti lengviausia (patogiausia), tai neviešoji kalbos vartojimo sritis. Lietuvos

Respublikos 2021 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenimis¹³, 91,8 proc. rusų tautybės gyventojų nurodė savo gimtąją kalbą pagal tautybę – rusų. Paminėtina, kad kaip kitą (negimtąją) kalbą lietuvių kalbą daugiausia mokėjo rusai (70 proc.).

Vertinant namų kalbos aspektą, prasminga nagrinėti ne tik kiekybinę, bet ir kokybinę informaciją dėl kalbos vartojimo. Mokinių RMKR tekstyno duomenys rodo, kad mokiniai savo tekstuose ypač dažnai mini šeimą, save tiesiogiai su ja sieja, dažnai išvardija visus šeimos narius (net ir gyvūnus) pačioje teksto pradžioje, kai parašo savo vardą.

Šis ypatingas prigimtinis ryšys yra labai svarbus vertinant namų kalbą, nes namų kalbos vartojimas iš esmės priklauso nuo šeimos kalbos, kiek šeimai svarbi kalba, šalies istorija, kultūra ir pan.:

1) Aš <vardas>, gimiau <...> metais Vilniaus mieste, šeimoje kuri daug įvairių tradicijų ir papročių. Kiekvieną subatvakarį (šeštadienio vakaras) mes turim šeimos vakarienę.

Esminis šeimos pristatymo dėmuo – jos išskirtinumo, meilės išraiška, pabrėžimas, kad ji svarbiausia (*labai myliu savo šeimą*):

2) Labai myliu savo šeimą.

3) Aš dar milių savo šeima, ir mano rašinis juokinga ir ne logiškai, ir čia ne tokia didelė problema, tai aš, ir jus su mane susipažinkite.

4) Šeima man yra svarbiausias dalykas gyvenime. Net jei šeima nususuko nuo tavęs nenusisuk nuo šeimos. (Neturėjau tokio patirčio).

5) Turiu didelę šeimą: mama, tėtis, vyresnioji sesuo, močiutės, senaliai ir kiti giminaičiai. Vasarą važiojam į vasarnamį ir linksminamės. Laisvalaikiu einame pasivaikščioti prie jūros, ten vaikštome papludiniu ir kopose. Man patinka žiūrėti jūroje plaukiančius laivus, skraidančias žuvedras ir albatrosus. Kartais randu gintarą.

Aš labai myliu savo šeimą!

Vaikams itin svarbus šeimos įvertinimas, palaikymas, supratimas, pagalba. Išskiriamos šeimos vertybės, dažnai rašoma, kad šeimos nariai draugiški, linksmi (*draugiška šeima, šeima mane palaiko*):

¹³ Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/gyventoju-ir-bustu-surasymai1>.

- 6) Neseniai padariau „Snickers“ šokoladuką su bananų ir žemės riešutais. Šeima pasakė, kad buvo skanu. .
- 7) Aš nemėgstu daug bendrauti, man labiau patinka būti su šeima. Aš labai myliu savo mamą, tėtį ir sesę. Mes esam labai draugiška šeima.
- 8) Šeima pas mane labai gera, mama man padeda su namų darbais. .
- 9) Mano šeimą sudaro penki žmonės: mama, tėtis, sesuo, brolis ir aš. Labai myliu savo šeimą, ji visada mane palaiko!
- 10) Mano šeima labai svetinga ir draugiška.

Emocinis ryšys šeimoje išreiškiamas ir saugos jausmu, kai parodomas itin didelis artumas su šeima (11), abipusis ryšys, buvimas kartu: (12):

- 11) Man labai patinka piešti, rašyti savo eilėraščius, klaustyti muziką ir praleisti laiką su savo šeima. Aš gyvenu su mama ir du broliais. Aš labai nyliu savo mama, nes ji man visada padeda, aš noriu, kad mano mama nebūtų liūdna, niekada ne verkė. Mano broliai gerai groja su gitara ir dainuoja, aš noriu būti kaip jie. Dažnai aš einu su mama į mokyklą todėl, kad nenoriu eiti viena.
- 12) Pas mane ira mama, tetis ir brolis, aš labai myliu savo šeima ir mano šeima irgy myli mane. Šia mekse mes su šeima buvom Turkijoje, man labai patinka. Moktris 8 klasėje man patinka, man labai ydomu suzinoti kaz-kas naujos. Man patinko vazioti i kinototrus, musejus su mano šeima.

Vaikams patinka leisti laiką su šeima, būti kartu. Buvimas su šeima malonus, primena poilsį, laisvą laiką, atostogas. Leisti laisvalaikį kartu vaikams itin svarbu, jie tai vertina kaip bendrystę (*man patinka kartu su šeima...*):

- 13) Mano mėgstamiausias metų laikas yra vasara, nes galima pailsėti nuo mokymo ir išvažiuoti kažkur su savo šeima. Man labai patinka kiekvieną vasarą išvažiuoti į Palangą su mano šeima ir šeimos draugais. .
- 14) Savaitgaliais labai megstu leisti su savo šeimą. Man labai patinka kartu su šeima praleisti laiką Vilniaus Senamiestyje. Patinka kartu su šeimą vaikščioti parkę, o grizus namo gerti arbatą ir aptarti visas savaites įvykius, dalintis įspūdžiais.
- 15) Laisvalaikiu aš ir mano šeima mėgtams keliauti po Lietuvą ir Europas šalis. .
- 16) Laisvą laiką aš su savo šeima einam pasivaikščioti. .

Vaikai neslepia, kad džiaugiasi šeima, pasididžiuodami rašo, kad šeima didelė ir visus myli. RKMR tekstyne daugybė iliustruojančių pavyzdžių, kuriuose šie jausmai – pasididžiavimas, džiaugsmas dėl šeimos – rodomi itin atvirai (*aš turiu tokią gražią šeimą*):

17) Mano šeima, manau, yra didelė: mama, tėtis, brolis, aš, žuvytės ir triušis. Aš visus labai myliu ir džiaugiuosi turėdamas tokią gražią šeimą.

18) Dabar pasakysiu apie mano šeimą. Mano šeima didelė ir aš visų jų miilų. Aš esu draugiškas, juokingas ir geras draugas. Aš didžiuojuosi savo šeimą ir sago tėvų, kad aš toks esu. Va toks aš ir esu!

Šeimos dėmuo vertinant namų kalbą nagrinėtas neatsitiktinai. Norint išsiaiškinti, kuriai kalbai namuose skiriama pirmenybė, pirmiausia svarbu suvokti, kas vaikams yra namai, namus suprantant ne kaip vietą, o kaip sąsają su žmonėmis, vartojančiais tą kalbą, perduodančiais ją nuo ankstyvosios vaikystės.

Įdomu tai, kad RKMR tekstyne mokiniai beveik neišskiria, kuria kalba jie kalba namuose. Manytina, kad ši informacija jiems yra tarsi savaime suprantama ir nebūtina minėti supažindinant su savimi. Vos keli vaikai nurodo, kad namuose kalba keliomis kalbomis – rusiškai ir lietuviškai ir dar mokosi papildomų kalbų (19), rasta iliustruojančių sakinių, kai vaikai rašo, kad namuose su tėvais dažniau kalba lietuviškai negu rusiškai (20):

19) Šeimoje mes kalbam ir rusiškai, ir lietuviškai, kai mokykloje galima buvo paimti 4 kalbą papildomai paemiau prancūzų.

20) Nomose su tėvais dažnai kalbu lietuviškai, o ne rusiškai.

Išsamesni kalbos vartojimo namuose aprašymai itin reti, tačiau labai vertingi. Įdomus vaiko samprotavimas ir paaiškinimas, kad lankyti įstaigą lietuvių ugdomąja kalba labai naudinga, nes galima išmokti lietuvių kalbą, su tuo siejami ir geresni lietuvių kalbos mokėjimo vertinimai rusų kalba mokykloje:

21) Lankiau lietuvišką darželį, bet name kalbėjau rysiškai, dėl to labai juokingai kalbėjau. Šiame darželyje mane vis dar atsimėna. Kai atėjau į mokyklą man buvo lengviau su lietuvių kalbą nei mano klasėkams.

Gautus rezultatus įdomu palyginti su 2017–2019 m. Vilniaus universiteto mokslininkų atliktu gimnazijų klasių rusų ugdomąja kalba mokyklų mokinių tyrimu, kuris atskleidė, kad tik 4 proc. mokinių nurodė visada ar dažnai namuose vartojantys lietuvių kalbą, kad retai arba niekada lietuviškai nekalba, nurodė 63,5 proc. mokinių <...>, beveik ketvirtadalis (24 proc.) vaikų teigė, kad namuose kalba lietuviškai (Vilkieienė ir kt. 2019: 15). Vadinasi, nei žemesniųjų, nei gimnazijos klasių mokinių kalbos vartojimo namuose rezultatai iš esmės nesikeičia. Vertinant šeimos kalbą šis rezultatas lengvai pagrindžiamas, nes namų kalba yra dėmuo, kuris kinta tik iš esmės pasikeitus aplinkybėms (šeimos sudėčiai ir pan.), priešingu atveju kalba išlieka stabili, todėl ir tyrimų rezultatai vertinant juos pagal mokinių amžių beveik nesikeitė.

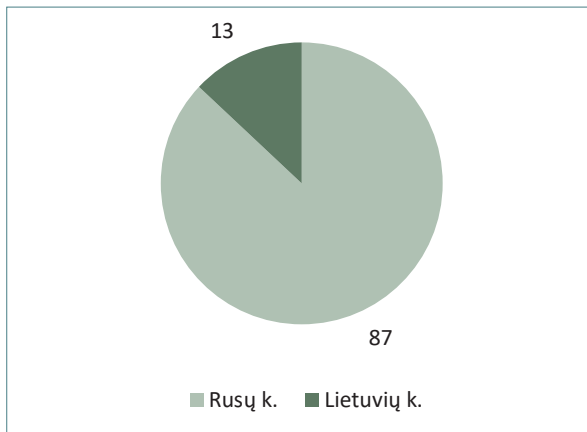
3.1.2. Kalbos pasirinkimas bendraujant su draugais gyvai ir socialiniuose tinkluose

Kita mokiniams itin artima ir svarbi aplinka – jų draugai ir bendraamžiai. Vertinant kalbiniu požiūriu bendravimas su draugais yra ta sritis, kurioje kalbą galima rinktis. Bendraujant su draugais kalba priklauso ne tik nuo mūsų pasirinkimo, bet ir nuo to, kas mūsų draugai, kokia kalba jie kalba.

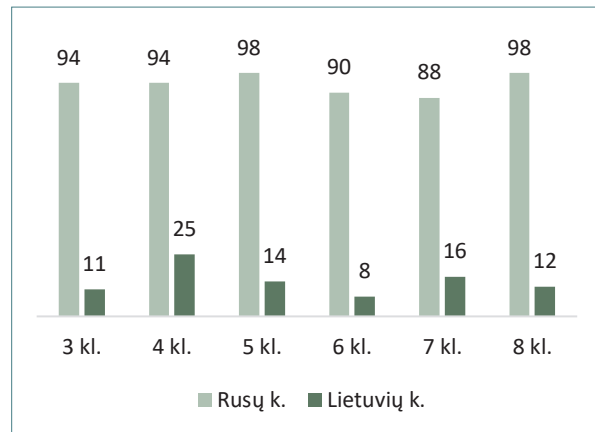
Mokinių buvo prašoma nurodyti: *Pažymėkite, kaip dažnai bendraujate su draugais šiomis kalbomis?* (lenkų, rusų, lietuvių, anglų, kita (įrašykite)) ir *Pažymėkite, kaip dažnai rašote trumpąsias žinutes (SMS) ir bendraujate socialiniuose tinkluose („Facebook“ ir kt.) šiomis kalbomis?* (lenkų, rusų, lietuvių, anglų, kita (įrašykite)). Galimi mokinių atsakymai: *beveik niekada, kartais, beveik visada.*

Į klausimą, kuria kalba jie dažniausiai gyvai bendrauja su draugais, didžioji dalis apklaustųjų pažymėjo, kad *beveik visada* su draugais kalba rusų kalba (net 87 proc.), daug rečiau – lietuvių kalba (13 proc.), kad *beveik visada* bendrauja angliškai nurodė tik 1 mokinytis (žr. 38 paveikslą).

Vertinant tyrimo rezultatus pagal mokinių amžių (klases), matyti, kad didesnės įtakos kalbos pasirinkimui mokinių amžius neturi (žr. 39 paveikslą). Tyrimo atsakymai beveik apylygiai visose klasėse (rezultatai svyruoja nuo 88 iki 98 proc.). Rusiškai su draugais kalbančių vaikų daugiausia (98 proc.) 5 ir 8 klasėse, lietuviškai su draugais bendraujančių daugiausia (25 proc.) yra 4 klasėje, kiek mažiau (16 proc.) 7 klasėje. Taigi lietuvių kalbos vartojimo su draugais rezultatai atsižvelgus į mokinių amžių

38 PAV. Kalba, kuria beveik visada bendrauja su draugais, proc.

39 PAV. Kalba, kuria beveik visada bendrauja su draugais (pagal klases), proc.

nežymiai svyruoja, vyresni vaikai rečiau su draugais gyvai bendrauja lietuvių kalba. Hipotetiškai buvo manoma, kad kalbos pasirinkimui bendrauti gyvai su draugais galima amžiaus įtaka: kuo vyresni vaikai, tuo išsiplečia jų bendravimas ir už mokyklos ribų, tuo, tikėtina, įvairesnis kalbų pasirinkimas, tačiau ši hipotezė ne tik kad nepasitvirtino, bet rezultatai, kaip matyti, dar ir priešingi.

Bendravimo gyvai su draugais kalba rodo, kad rusų ugdomąja kalba besimokantys mokiniai su draugais daugiausia bendrauja rusiškai, ši kalbos vartojimo sritis beveik sutampa su namų (šeimos) kalba. Pastebėtina, kad daugiau kaip ketvirtadalis (28 proc.) vaikų vertindami teiginius, kaip dažnai kalba su draugais lietuviškai, nurodė, kad *beveik niekada* su draugais lietuviškai nekalba. Svarbu ir įdomu gautus duomenis palyginti su informacija, rasta vaikų RMKR tekstyne. Vertinant žodžio šaknies *draug-* pavartojimą, matyti, kad žodžių su šia šaknimi pavartota beveik dvigubai daugiau nei su šaknimi *šeim-*. Ši informacija tik patvirtina, kad vaikai prisistatydami kalba ne tik apie savo šeimą, jie mini ir savo draugus, su jais tapatinasi. Mokinių tekstuose apie save pačius draugų tema kartojasi beveik kiekviename darbe.

Kalbos vartojimo su draugais dėmuo RMKR tekstyne tiesiogiai neatsispindi, apie tai, kokia kalba bendrauja su draugais, užsimenama tik viename sakinyje:

22) Su draugais aš kalbu rusiškai arba mažai angliškai.

Vienos – rusų – kalbos vartojimas hipotetiškai kreipia į analizei svarbų aspektą – panagrinėti, kas ir iš kur yra mokinių draugai. RMKR tekstyno duomenys rodo,

kad ryšys su bendraamžiais ir draugais vaikams yra labai svarbus, draugystė jiems reikalinga, prilyginama išgyvenimui (23), pabrėžiamos tokios asmeninės savybės kaip draugiškumas, prierašumas:

- 23) Turiu daug gerų draugu. Man draugystė yra labai svarbus dalykas, negalėčiau išgyventi be bendravimo nei vieną dieną.
 24) Esu labai prisirišęs prie žmonių, draugiška ir myliu mokytis. Turiu savo žirgą Graziją. Ir turiu daug draugų.

Didžioji mokinių dalis apie draugus rašo rašydami apie mokyklą. Natūralu, čia jie praleidžia daug laiko ir susidraugauja, be to, mokinius sieja bendri poreikiai, pamokos (*mokykloje turiu daug gerų draugų*):

- 25) Mokykloje turiu daug draugu. Mano draugai – mano klasiokai. Aš juos labai myliu. Jie labai draugiški.
 26) Mokykloj susiradau daug draugu su kuriais iki šiol draugauju. Aš mokynosiu mokykloi: „Santarvės“ progimnazija, ten yra daug gerų mokytoju ir mano draugai.
 27) Kiek viena ryta mane imokkla atvižo mokykloautobusas. Aš turi klasėja draugu.
 28) Mano klasekai Labeu miluno ne vissm, ir i klase ira mano labai grazu ir geros draugus.

Vaikams svarbus socialinis statusas. Buvimas kartu su bendraamžiais formuoja ne tik socialinius gebėjimus, bet ir savęs pripažinimo paieškas, nuostatas. Tas santykis yra vienas iš motyvacijos eiti į mokyklą veiksmų (*man patinka eiti į mokyklą, nes ten turiu draugų*):

- 29) Man labai patinka eiti į mokykla, ten yra visi mano draugai, mums ten labai smagu ir linksma.
 30) Man patinka eiti į mokykla todėl kad ten turiu draugu.

Rašydami apie draugus ir mokyklą mokiniai išskiria ne tik pamokas, bet ir laisvą laiką mokykloje, apie klasės draugus rašo kaip apie tikrus draugus. Kaip tik draugiškumas, ištikimybė (31), prierašumas (32) yra tos savybės, kurių vaikai tikisi ar siekia bendraudami su draugais. Dažnai minima draugų savybė – linksmas, smagus. Draugai yra tie, su kuriais malonu, gera, smagu leisti laisvą laiką:

- 31) Aš turiu mažai draugu, todėl aš beveik visada sėdu namė. Ten aš mėgstu būti viena, kad niekas nematytu ką aš darau. Mokykloje aš beveik visada tik su vienu žmoniui. Kai jos nėra aš viena. Su kitais žmonėmis klasėje, aš irgi galiu pakalbėti, bet ne taip kaip su mano draugė.
- 32) Mėgstu lėdus ir hend roudi su savo draugais. Bet mon labai liudna kad visada reikia keisti mokykla, todėl aš neturiu senų draugu.
- 33) Aš esu labai draugiška. Mano draugė yra Ana, mes mokomės vienoje klasėje.
- 34) Mokytiš man patinka, klasėje aš turiu daug draugų, todėl man nekuotu nenuobodu.
- 35) Aš turiu labai daug draugu klasioku. Kai viskta pertraukos mes žaidžiam brawl stars, o kai viksta pamokos mea darom užduočius.

Didžioji dalis vaikų draugus mini rašydami apie mokyklą, tačiau draugų yra ir kitur. Su draugais leidžiamas laisvalaikis, po pamokų vaikai susidraugauja su kitais bendraamžiais būreliuose ar prie namų:

- 36) Prie namų nėra draugų, tik vienas su kuriuo man nepatinka praleisti laiką kaip su klasiokais arba su draugais iš krepšinio komandos.
- 37) Žinoma, turiu ir pomėgių – tai plaukimas, nes lankau baseiną, krepšinis, nes patinka žaisti su draugais ir žiūrėti varžybas, taip pat neatsisakau kompiuterinių žaidimų. Esu draugiškas, visada ištiesiu pagalbos ranką, jei prireikia.
- 38) Labas aš <vardas> man trilika metu givenu dusinenose mėgstu žaidimus, žaisti lauke su draugais. Mano klase, aš mažau yra draugu. Kada aš ne mokykloje, to tada aš ya daugi drauga.
- 39) Turiu daug draugų iš Latvijos, kurie gyvena netoli mano namų. Galiu kalbėti rusų, lietuvių ir anglų, biški italų ir vokiečių. Labai daug laiko aš praleidžiu ir laukė su draugais.

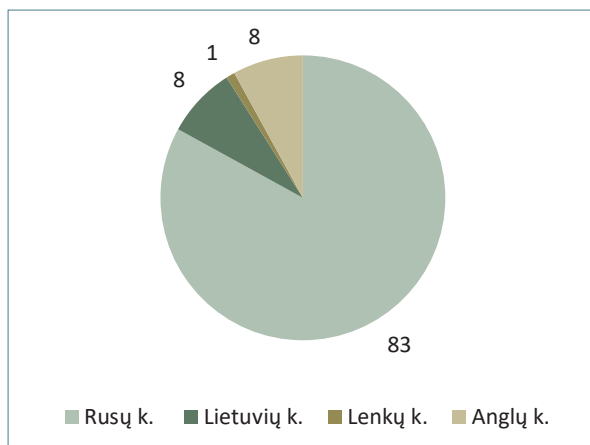
RKMR tekstyno duomenys rodo, kad vaikams svarbu kalbant apie save pabrėžti draugų skaičių (*aš turiu daug draugų*). Ši savybė rodo, kad kitiems (rašinį rašė apie save kitiems – nepažįstamiems žmonėms) svarbu pasakyti, kad turėdamas daug draugų ir pats esu draugiškas, kitu atveju daug draugų neturėčiau:

- 40) Aš turiu labai daug draugų mokykloje. Aš lankau muzikos ir piešimo mokyklą. Aš jau baigiau muzikos mokyklą. ir turiu atestatą. Labai daug praleidu su savo drauge. Kiekvieną dieną mes žiūrim filmus arba žaidžiam „Monopolija“ Dar aš turiu daug draugų internetę.

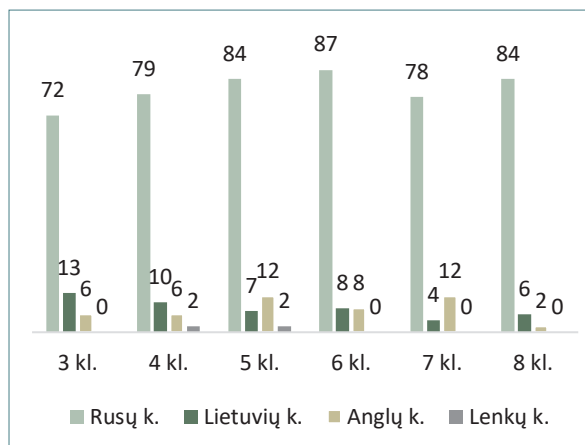
Mokinių draugų aplinkos analizė parodė, kad daugiausia draugų vaikai turi mokykloje, rečiau apie draugus rašoma pasakojant apie laisvalaikį prie namų, būreliuose ir pan. Vertinant tai, kad bendraujant su draugais renkama draugų grupei priimtina kalba, suprantama, kodėl būtent rusų kalba vyrauja kalbant su draugais.

Kita itin populiari bendravimo su draugais forma – bendravimas socialiniuose tinkluose. Šis bendravimas yra privataus bendravimo sritis, kurioje patys vaikai renkasi kalbą, bendravimo toną ir pan. Suprantama, kad mokiniai socialiniuose tinkluose dažniausiai bendrauja su savo draugais, bendraamžiais ar kitais bendrus interesus turinčiais asmenimis. Tai yra viena iš populiariausių rašytinio bendravimo formų.

Tyrimo metu mokinių buvo paprašyta pažymėti, kaip dažnai jie rašo trumpąsias žinutes ir bendrauja socialiniuose tinkluose rusų, lietuvių, anglų ar lenkų kalbomis. Didžioji dalis (net 80 proc.) apklaustųjų pažymėjo, kad *beveik visada* bendrauja rusų kalba, daug rečiau lietuvių kalba (8 proc.), kad bendrauja *beveik visada* angliškai, nurodė tik 8 proc. mokinių, 1 proc. mokinių pažymėjo lenkų kalbą (žr. 40 paveikslą).

40 PAV. Kalba, kuria beveik visada rašo trumpąsias žinutes ir bendrauja socialiniuose tinkluose, proc.

41 PAV. Kalba, kuria beveik visada rašo trumpąsias žinutes ir bendrauja socialiniuose tinkluose (pagal klases), proc.

Vertinant tyrimo duomenis pagal klases ryškesnių skirtumų taip pat nepastebėta (rezultatai svyruoja nuo 72 iki 87 proc.). Iš 41 paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad *beveik visada* rusų kalba rašo trumpąsias žinutes ir bendrauja socialiniuose tinkluose 8 klasės mokiniai (87 proc.), rečiausiai 3 klasės mokiniai (72 proc.). Lietuvių kalba rašyti trumpąsias žinutes ir bendrauti socialiniuose tinkluose dažniausiai renkasi 3 klasės mokiniai (13 proc.), rečiausiai 7 klasės mokiniai (4 proc.). Anglų kalbos įtaka rašant

trumpąsias žinutes ir bendraujant internete nežymi: daugiausia (12 proc.) anglų kalbą renkasi 5 ir 7 klasės mokiniai, rečiausiai (2 proc.) – 8 klasės mokiniai.

RMKR tekstyno duomenimis pagrįsti rusų kalbos vyravimo rašant trumpąsias žinutes ir bendraujant socialiniuose tinkluose negalima, apie tai nerašoma. Rastas tik vienas iliustracinis sakinytis, kuriame užsimenama, kad turi daug draugų internete (tikėtina, socialiniuose tinkluose):

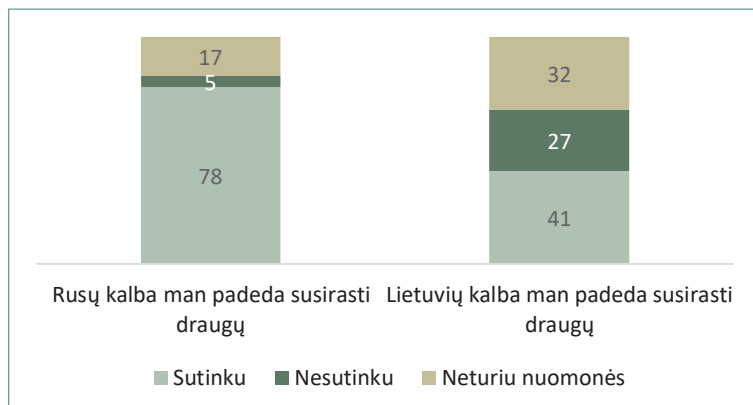
41) Dar aš turiu daug draugų internetę.

Taigi kalbant tiek gyvai, tiek rašant trumpąsias žinutes, tiek bendraujant socialiniuose tinkluose ar su draugais taip pat vyrauja rusų kalba. Rašant trumpąsias žinutes ir bendraujant socialiniuose tinkluose, nors ir nežymiai, pastebima anglų kalbos įtaka. Tikėtina, kad privataus gyvenimo bendravimo kalbai (net ir socialiniuose tinkluose) didžiulę įtaką turi namų (tėvų) kalba, taip pat mokyklos kalba (nes draugų ten daugiausia).

Lyginant gautus rezultatus su 2017–2019 m. Vilniaus universitete atliktais gimnazijos klasių tyrimo duomenimis matyti, kad vyresni vaikai lietuviškai su draugais bendrauja kur kas dažniau: kad visada, dažnai su draugais bendrauja lietuviškai, nurodė 42,72 proc. mokinių, kad kartais bendrauja 38,83 proc., kad retai arba niekada nebendrauja, 18,45 proc. mokinių (Vilkienė 2019: 16). Skirtingi gauti duomenys ir dėl bendravimo socialiniuose tinkluose: Vilniaus universiteto mokslininkų atliktas tyrimas rodo, kad ir socialiniuose tinkluose gimnazijos klasių vaikai dažnai bendrauja lietuviškai (43,69 proc.) (Vilkienė ir kt. 2019: 18). Lyginant skirtingų amžiaus grupių tyrimus darytina prielaida, kad vyresniame amžiuje mokinių interesai plečiasi, daugėja draugų, todėl jie dažniau bendrauja su draugais lietuviškai.

Lietuvių ir rusų kalbų sąveika mokinių kalbos vartosenoje analizuota remiantis mokinių atsakymais, ar lietuvių ir rusų kalba padeda susirasti draugų. Mokinių atsakymai į teiginius: *Rusų kalba man padeda susirasti draugų*, *Lietuvių kalba man padeda susirasti draugų* pateikiami 42 paveiksle.

Mokinių nuomone, dažniausiai kaip tik rusų kalba jiems padeda susirasti draugų (su tuo sutinka 78 proc. mokinių). Vertinant lietuvių kalbos įtaką kaip galimybę susirasti draugų matyti, kad mokinių atsakymai labiau varijuoja, teigiamai lietuvių kalbos įtaką vertina mažiau kaip pusė mokinių (41 proc.), beveik trečdalis vaikų (27 proc.) su tuo nesutinka ir kiek daugiau nei trečdalis (32 proc.) nuomonės šiuo klausimu neturi. Mokinių atsakymai rodo tiesioginę kalbos pasirinkimo bendraujant su draugais ir

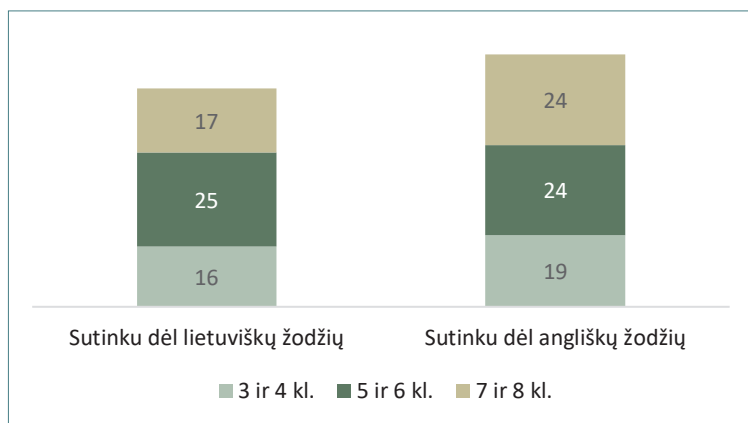

42 PAV. Mokinių atsakymai į teiginius, proc.

kalbos įtakos susirasti draugų sąsaja: mokinių kalbinė aplinka bendraujant su draugais dažniausiai yra rusų, todėl rusų kalbos reikšmę vertina beveik keturi penktadaliai mokinių ir, atvirkščiai, panašiai tiek, kiek renkasi bendrauti lietuvių kalba, vertinama lietuvių kalbos įtaka draugams susirasti:

42) Aš labai noriu išmokti kalbėti lietuviškai, kad greičiau susirasti naujos draugės.

Aptarus mokinių nuomonę dėl kalbų įtakos draugams susirasti, mokinių buvo prašoma įvertinti teiginius: *Kalbėdamas rusiškai vartoju daug lietuvių kalbos žodžių, Kalbėdamas vartoju daug anglų kalbos žodžių*. Mokiniai galėjo pažymėti šiuos atsakymų variantus: *sutinku, nesutinku, neturiu nuomonės*. 43 paveiksle matyti mokinių vertinimas *sutinku* pagal klases.

43 PAV. Mokinių atsakymai į teiginius, proc.

Kalbėdamas rusiškai vartoju daug lietuvių kalbos žodžių,
Kalbėdamas vartoju daug anglų kalbos žodžių

Kaip matyti, dėl lietuvių kalbos žodžių įterpimo bendraujant mažiausiai su šiuo teiginiu sutinka 3 ir 4 klasės (16 proc.) ir 7 ir 8 klasės mokinių (17 proc.), daugiausia jų – ketvirtadalis – 5 ir 6 klasėse (25 proc.). Kaip ir tikėtasi, anglų kalbos žodžių dažniau pasitaiko (24 proc.) aukštesnių 5–8 klasių mokinių kalboje, kai jie geriau pramoksta šią kalbą. Pradinėse klasėse anglų kalbos žodžiai vartojami retai (19 proc.). Reikšmingi gauti rezultatai dėl lietuvių kalbos žodžių pavartojimo kalbant rusiškai. Su tuo, kad savo kalboje kartais vartoja lietuvių kalbos žodžių, nesutinka pusė mokinių (50 proc.).

Mokinių kalbos pasirinkimo ir vartojimo polinkiai bendraujant su draugais, taip pat mokinių atsakymai dėl kalbų vertės (veiksnių, padedančio susirasti draugų, lietuvių kalbos žodžių įterpimo į savo kalbą) rodo mokinių požiūrį į lietuvių kalbą, jos socialinį statusą.

3.1.3. Kalbos pasirinkimas žiūrint filmus ir ieškant informacijos internete

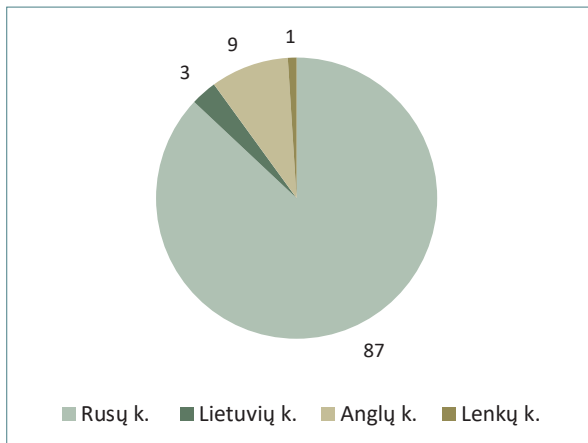
Filmų, įvairių vaizdo įrašų žiūrėjimas, informacijos paieška internete yra itin populiari mokinių laisvalaikio veikla, todėl buvo svarbu išsiaiškinti, kokiai kalbai mokiniai teikia pirmenybę.

Mokinių prašyta įrašyti, kaip dažnai jie žiūri filmus, ieško informacijos internete šiomis kalbomis: lenkų, rusų, lietuvių, anglų, kita (įrašykite). Prašyta pažymėti vieną iš atsakymų: *beveik niekada, kartais, beveik visada*.

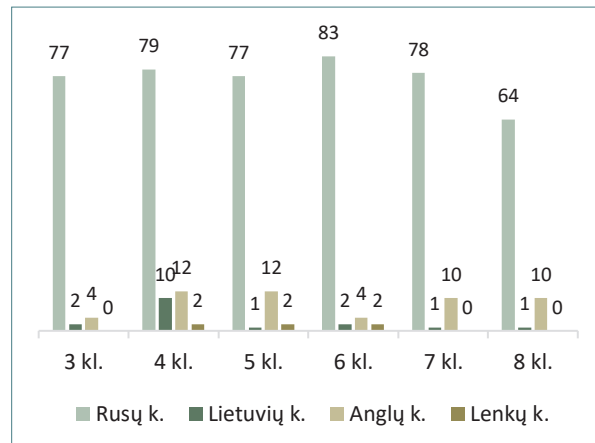
Gauti atsakymai, kuria kalba mokiniai *beveik visada* žiūri filmus, parodė, kad pasirenkamos įvairesnės kalbos, tačiau vyrauja taip pat rusų kalba. Vertinant atsakymus matyti, kad beveik devyni dešimtadaliai (87 proc.) mokinių nurodė, kad filmus beveik visada žiūri rusų kalba, apie vienas dešimtadalis (9 proc.) pažymėjo anglų kalbą, pavieniai atvejai pasirinko lietuvių (3 proc.) ir lenkų (1 proc.) kalbas (žr. 44 paveikslą).

Bendrieji tyrimo rezultatai dėl filmų žiūrėjimo kalbos pasirinkimo atžvilgiu gana vienodi. Vertinant rusų kalbos vartojimo žiūrint filmus rezultatus pagal mokinių amžių (žr. 45 paveikslą) matyti, kad rezultatai svyruoja nuo 64 iki 83 proc. Rečiausiai (64 proc.) pasirenkama rusų kalba žiūrėti filmus 8 klasėje, dažniausiai (83 proc.) – 6 klasėje. Vertinant anglų kalbos vartojimą matyti, kad dažniausiai (12 proc.) anglų kalba filmus žiūri 4 ir 5 klasėse, rečiausiai (4 proc.) – 3 ir 6 klasėse. Lietuvių kalba filmus dažniausiai žiūri 4 klasės mokiniai (12 proc.), rečiausiai (1 proc.) – 5, 7 ir 8 klasių mokiniai.

44 PAV. Kalba, kuria beveik visada žiūri filmus, proc.

45 PAV. Kalba, kuria beveik visada žiūri filmus (pagal klases), proc.

RMKR tekstyno duomenys patvirtina, kad filmų žiūrėjimas yra itin dažna ir mėgstama veikla. Vaikams patinka žiūrėti filmus kartu su draugais ir šeima:

- 43) Pas mane yra sėšė, jai 14 metų ir ji mokausi 8 klasė. Pas mane irgi yra draugus Maša ir Adrija. Su Adrija man patinka klausyti muzika, girti arbata ir žiūrėti filmūs.
- 44) Aš labai mėgstu juokauti ir vaikščioti su draugais žiūrėti filmai.
- 45) Mano šeimoe yra 5 žmones, mama, tėtis, sėšė, brolis ir aš. Aš megstu žiureti filmus su šeima
- 46) Patinka žiūrėti filmu su savo brolu.

Filmų žiūrėjimas – laisvalaikio veikla. Mokiniai mėgsta šią veiklą, dažnai ją mini vardydami kitus laisvalaikio pomėgius:

- 47) Man patinka pešti, klausitės muzikos, skaityti, paeiškite su Alisa, žaisti į compiu-terį, žiureti filmos.
- 48) <...> man patinka ziureti anime ir filmu aš megstu tila ir miegoti.
- 49) Laisvalaikį aš klausiu muzikos, piešiu, vaikščiu, žiuriu filmas arba sirealus.
- 50) Megstu žiūrėti filmus.
- 51) O kai turiu laisvo laiko mėgstu piešti, klausyti muziką, žiūrėti filmus ir sportuoti. Labiausiai man patinka klausytis pop ir alternatyvios muzikos. O iš filmų labiausiai patinka dramos, melodramos, komedijos ir trileriai.

Vaikams filmų žiūrėjimas – ne tik laisvalaikio praleidimo būdas, bet ir įdomi priemonė mokytis kalbų:

52) Dar bandau išmokti korėjiečių kalbą, todėl kad man patinka korėjiečių kultūra ir filmai arba serialai.

53) Aš žiuriu japoniškus filmus – anime.

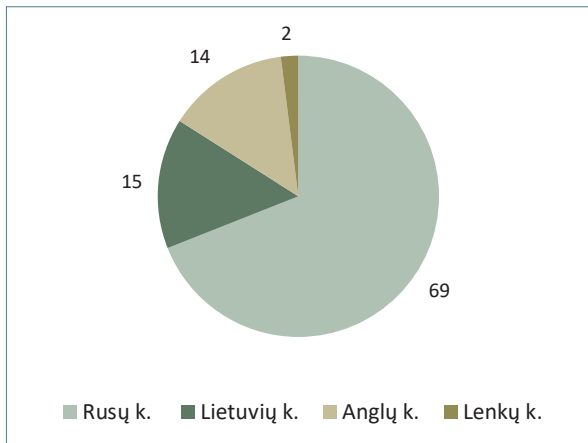
Šio tyrimo rezultatai rodo, kad žiūrint filmus vyrauja rusų kalba. Tai galima sieti su keliais aspektais: 1) filmų rusų kalba (tiek meninių, tiek trumpų vaizdo siužetų) didesne pasirinkimo galimybe; 2) vaikai dažnai mini, kad filmus žiūri kartu su šeima arba su draugais, taigi kuria kalba jie bendrauja su jais, tą kalbą, tikėtina, dažniausiai renkasi ir kartu atlikdami kitas veiklas, šiuo atveju – žiūrėdami filmus.

Šiuos gautus rezultatus galima palyginti su ankstesniais tyrimais. 2017–2019 m. atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad gimnazijos klasių rusų ugdomąja kalba mokyklose besimokantys mokiniai dažniausiai filmus žiūri ne lietuvių kalba: kad žiūri visada arba dažnai, nurodė tik 6,8 proc. mokinių, kad žiūri lietuviškai retai arba niekada, nurodė 60,19 proc. mokinių (plačiau žr. Vilkienė ir kt. 2019: 18). 2018–2019 m. atlikto 3–8 klasių nuolat Lietuvoje gyvenančių vaikų tyrimo rezultatai rodo, kad pusė vaikų žiūri filmus anglų kalba, kita pusė renkasi lietuvių kalbą. Lietuvių ugdomąja kalba besimokančių vaikų kalboje žiūrint filmus lietuvių kalba stipriai konkuruoja su anglų kalba (Tamulionienė 2019: 6–8).

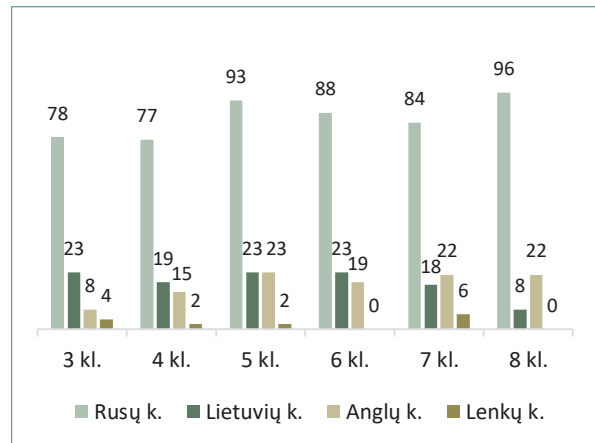
Dar viena mokiniams patraukli ir dažnai atliekama veikla – informacijos paieška internete. Informacijos ieškoma, internete naršoma laisvalaikiu, ruošiantis pamokoms ir renkant įvairius duomenis. Įdomu išsiaiškinti, kuria kalba mokiniai atlieka vieną iš dažniausių ir mėgstamiausių veiklų, kurią galima atlikti pasirinkta kalba, kurios dažniausiai nelemia nei mokykla, nei šeima, nei draugai, nebent informacijos pasirinkta kalba kiekis ir kalbos mokėjimas.

Iš gautų rezultatų matyti, kad vaikai informacijos internete *beveik visada* ieško trimis kalbomis: didžioji dalis (69 proc.) rusų kalba, lietuvių kalba (15 proc.), anglų kalba (14 proc.) ir pavieniai atvejai (2 proc.) lenkų kalba (žr. 46 paveikslą).

Vertinant duomenis pagal mokinių amžių esminių skirtumų taip pat nepastebėta (47 paveikslas). Visų klasių mokiniai *beveik visada* naršo internete rusų kalba (duomenys svyruoja nuo 77 iki 96 proc.). Dažniausiai rusų kalba internete naršo 8 klasės mokiniai (96 proc.), rečiausiai 4 klasės mokiniai (77 proc.). Lietuvių kalba *beveik visada*

46 PAV. Kuria kalba beveik visada naršai internete, proc.

47 PAV. Kuria kalba beveik visada naršai internete (pagal klases), proc.

internete naršo, informacijos ieško dažniausiai 3, 5, 6 klasės mokiniai (po 23 proc.), rečiausiai 8 klasės mokiniai (8 proc.). Anglų kalba paieška internete dažniausiai vykdoma 5 klasės mokinių (23 proc.), 7 ir 8 klasės (po 22 proc.), rečiausiai informacijos anglų kalba ieško 3 klasės (8 proc.) ir 4 klasės (15 proc.) mokiniai. Vertinant kitų kalbų vyravimą šalia rusų kalbos matyti, kad kuo jaunesni mokiniai, tuo jie dažniau ieško informacijos, naršo internete lietuvių kalba, kuo vyresni mokiniai, tuo dažniau anglų kalba (išsami informacija 47 paveiksle).

RMKR tekстыne pavyzdžių apie interneto naršymą, kuria kalba vaikai ieško informacijos, nerasta. Tai paaiškinama ir suprantama, nes vaikai rašė apie save, interneto naršymas kaip veikla neapibūdina jų pačių kaip asmenybių, gali būti, kad internetas ar paieška jame yra savaime suprantamas dalykas, todėl apie tai jie nerašo. Informacijos paiešką ar naršymą internete vaikai galėjo suprasti ir kaip laisvalaikio leidimą, kompiuterinius žaidimus ir kt. Šalia kitos informacijos apie laisvalaikio leidimą jie rašo, kad patinka žaisti kompiuteriu:

54) Laisvose laikuose aš žiūrių filmus, žaidžiu kompiuterių žaidimus ir pradėju laiką su savo draugais.

55) Man patinka pešti, klausitės muzikos, skaityti, paieškite su Alisa, žaisti į kompiuterį, žiureti filmos.

56) Namuose aš pažaisti kompiuteris arba pažaisti su tėvą UNO.

57) Savo laisvą laiką aš mėgstu žiurėti televizorį, bet labiausiai patinka žaisti kompiuteriu. Prie kompiuterio aš praleidžia laiką tik savaitgaliais.

Vaikai užsimena, kad prie kompiuterio praleidžia daug laiko, ne tik pramogauja, bet ir programuoja:

58) Daugiausiai laiko praleidžiu prie kompiuterio. Mokausi pats programuoti. Noriu ateityje sukurti sėkmingą projektą ir uždirbti daug pinigų. Aš visomis jėgomis bandysiu pasiekti savo tikslo.

59) Esu protingas, geraširdis, tinginys ir daug žinau apie kompiuterius. Dar galima pasakyti, kad kompiuteriniai žaidimai ir programavimas yra mano hobis. Programavimas dabar visiems žmonėms reikiamas. O kompiuteriniai žaidimai yra tiesiog linksmi.

Vaikai samprotauja, kad leisti laiką prie kompiuterių, su jais žaisti yra negerai, jie ketina atsisakyti kompiuterinių žaidimų ir daugiau laiko leisti su draugais ar šeima:

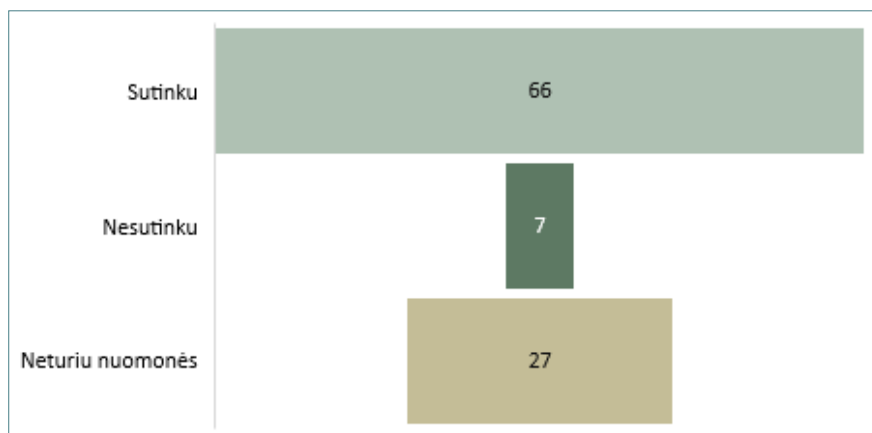
60) Ne taip senai mylejau leisti laiką už kompiuterio, bet dabar labai mėgstu leisti gyvenimą su draugais arba su savo šeima.

Tokių pavyzdžių apie laisvalaikį prie kompiuterio mokinių tekstuose daugybė. Taigi ši veikla itin aktyvi ir dažna. Lyginant šio tyrimo duomenis su ankstesnio 2018–2019 m. tyrimo, kur buvo tiriami to paties amžiaus lietuvių ugdomąja kalba besimokantys vaikai, duomenimis matyti, kad dažniau (55 proc.) internete informacijos ieško, naršo anglų kalba ir (45 proc.) lietuvių kalba. Rusų ugdomąja kalba mokyklose vyrauja rusų kalba, lietuvių ir anglų kalba konkuruoja priklausomai nuo mokinių amžiaus: jaunesni renkasi lietuvių, vyresni – anglų kalbą.

3.1.4. Kalbos pasirinkimas skaitant knygas

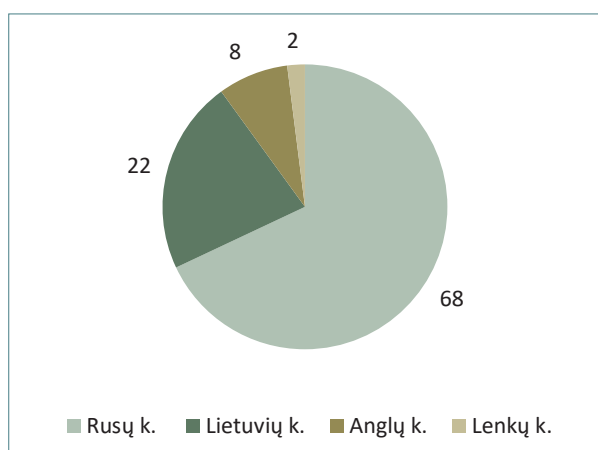
Vertinant mokinių kalbinę aplinką svarbu ne tik išsiaiškinti, kurią kalbą jie vartoja privačiame gyvenime, bet ir įvertinti kalbos pasirinkimą atliekant kitas veiklas, dažniausiai susijusias su mokykla. Viena iš tokių veiklų – knygų skaitymas. Rusų ugdomąja kalba mokyklose mokiniai mokosi rusų, lietuvių ir užsienio kalbų. Prieš kalbant apie tai, kokia kalba skaitomos knygos, svarbu išsiaiškinti mokinių nuomonę, ką jie mano apie knygų skaitymą apskritai, ar jiems patinka skaityti knygas. Mokinių buvo prašyta atsakyti į teiginį *Man patinka skaityti knygas*. Kaip matyti (žr. 48 paveikslą), daugiau kaip pusė vaikų (66 proc.) nurodė, kad jiems patinka skaityti knygas (*sutinku*), vos keli

atvejai (7 proc.) parašė, kad nepatinka (*nesutinku*), ir beveik trečdalis (27 proc.) nurodė, kad neturi nuomonės šiuo klausimu.

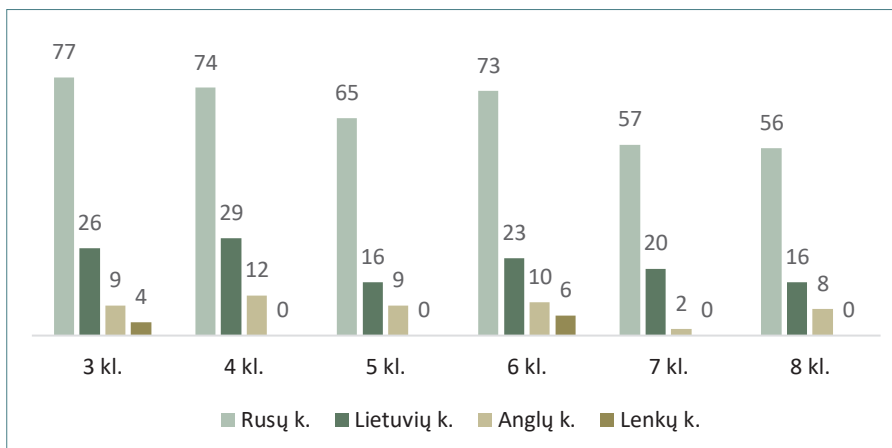
48 PAV. Mokinių atsakymai į teiginį Man patinka skaityti knygas, proc.

Atsakant į šį teiginį įtakos neturėjo nei kalbos pasirinkimas, nei knygų žanrai, tiesiog buvo klausama apie knygų (ne kitų skaitinių) skaitymą. Išsiaiškinus, kad mokiniai mėgsta skaityti knygas, galima aiškintis, kuria kalba ar kalbomis jie tai daro. Tyrimo metu mokinių buvo paprašyta nurodyti: *Kaip dažnai skaito knygas šiomis kalbomis* □ lenkų, □ rusų, □ lietuvių, □ anglų, □ kita (įrašykite), pažymint vieną iš atsakymų: *beveik niekada, kartais, beveik visada*. Didžioji dalis apklaustųjų pažymėjo rusų kalbą (net 68 proc.), daug rečiau – lietuvių (22 proc.) ir anglų (8 proc.) kalbas, pavieniai atvejai (2 proc.) nurodė lenkų kalbą (žr. 49 paveikslą).

49 PAV. Kalba, kuria beveik visada skaito knygas, proc.

Panašūs rezultatai ir pagal mokinių amžių (klases) – visose klasėse vyrauja rusų kalba (duomenys svyruoja nuo 56 iki 77 proc.). Lietuvių kalba knygas skaito apie trečdalis vaikų (duomenys svyruoja nuo 16 iki 29 proc.), perpus mažiau vaikų skaito knygas angliškai (duomenys svyruoja nuo 2 iki 12 proc.). Išsami informacija apie knygų skaitymo kalbos pasirinkimą matyti 50 paveiksle.

50 PAV. Kalba, kuria beveik visada skaito knygas (pagal klases), proc.

Pastebėtina, kad visomis kalbomis knygas dažniausiai skaito vaikai iki 6 klasės, nuo 7 klasės visų kalbų rezultatai žemėja. Pavyzdžiui, tiek rusų, tiek lietuvių kalba dažniausiai knygas skaito 3 ir 4 klasės mokiniai, mažiausiai rusų kalba skaito 7 ir 8 klasėse.

Gauti rezultatai rodo, kad knygų skaitymas yra ta sritis, kurioje lietuvių kalba pasirenkama kiek dažniau nei atliekant kitas veiklas. Manytina, kad tokią situaciją gali lemti ir tai, kad vaikai dažniausiai skaito tai, kas užduodama per kalbų pamokas, todėl natūralu, kad vyrauja rusų ir lietuvių kalbos.

RMKR tekstyno duomenys rodo, kad mokiniai kalbėdami apie savo laisvalaikio veiklas, jas įvardydami dažnai šalia kitų veiklų (pavyzdžiui, žaidimo kompiuteriu, sportavimo ir pan.) mini ir knygų skaitymą. Jeigu palygintume šaknies *knyg-* ir *kompiut-* pavartojimą RMKR tekстыne, matytume, kad žemesniųjų klasių tekstuose tarp šių žodžių šaknų pavartojimo didelio kiekybinio skirtumo nėra. Didesnis skirtumas matyti 7–8 klasių mokinių tekstuose, ten žodžio *knyg-* šaknis pavartota perpus rečiau nei žodžio šaknis *kompiut-*. Šie duomenys patvirtina prastesnius knygų skaitymo rezultatus aukštesnėse klasėse, šie mokiniai dažniau kaip savo mėgstamą veiklą nurodo kitą laiko leidimo būdą, paprastai žaidimą kompiuteriu.

Mokinių RMKR tekstyne mažai informacijos apie knygų skaitymą. Vos kelis kartus užsimenama, kuria kalba skaitomos knygos:

- 61) Esu perskaities labia daug knygu rusišku, lietuvišku ir anglišku
- 62) Aš miliu skaititi knigos ant rusu kalba ir lietuviu kalba.

Įdomu, kad nors skaitymo priežastys dažnai ir siejamos su pamokų veikla (per pamokas rekomenduojama skaityti literatūra), patys mokiniai paprastai knygų skaitymą priskiria ne pamokų veiklai, o laisvalaikio leidimo būdui:

- 63) Laisvalaikiu dažnai skaitau ir žaidžiu kompiuterinius žaidimus.
- 64) Po visų pamokų megstu sportuoti, dažniausiai pasirinku jogos ar pilateso treniruotes, myliu skaityti knygas, ne taip seniai pradėjau skaityti Makcardic knygą.
- 65) Aš laisvalaigių skaitau knygas, vakšiu giu su draugais, žiureti filmus su šeima, daruti pamokos, mokų gaminti.

Aukštesniųjų klasių mokiniai kartais nurodo, kurios srities (ar žanro) knygas mėgsta skaityti, aprašo to priežastis (66–68), retai rašoma apie konkrečią knygą (69):

- 66) Ateitis aš noriu būti psichologe, man patinka psichologija man ydomu skaityti apie tai, pas mane yra du knygu apie psichologije.
- 67) Dar aš mėgstu skaityti knygos tokia žanro kaip Romanos.
- 68) Mano mėgstamiausias užsiēmimas yra knygų apie psichologiją skaitymas.
- 69) Aš oo pamoku megsta skeityti knygas. Mano megstamiausia knyga apie Skubydoo.

RMKR tekstyne dažniausiai randama informacijos apie tai, kas vaikams patinka, rečiau rašo apie nemėgstamus dalykus ar veiklas. Ir dėl knygų skaitymo vos keliuose tekstuose užsimenama, kad nemėgsta skaityti knygų (70) arba jas skaito tik kartais (71):

- 70) Skaititi knygas ne megstu, bet knigas „Mažasis primcas“ versta i lietuviu kalba perskaičiau
- 71) Aš mėgstu šokti, žiūrėti TV laidas, klausytis muzikos, susitikti su draugais, kartais paskaityti knygas .

Įvertinus kiekybinius ir kokybinius duomenis matyti, kad rusų ugdomąja mokykla besimokančių mokinių skaitymas yra ta sritis, kurioje taip pat vyrauja rusų kalba, bet atliekant šią veiklą šiek tiek išauga ir lietuvių kalbos vartojimas. Dėl knygų skaitymo lietuvių kalba pasirinkimo įdomu įvertinti ir atsakymus į teiginį *Pažymėk, kaip dažnai skaitai knygas lietuvių kalba*. Kad *kartais* skaito knygas lietuviškai, nurodė apie du trečdalius (62 proc.) mokinių (plg. duomenis: dažnai knygas lietuviškai skaito 22 proc. mokinių), kad *beveik niekada* neskaityto knygų, lietuviškai nurodė 16 proc. mokinių (plg. kad rusų kalba niekada neskaityto, parašė 5 proc. vaikų). Įvertinus lietuvių kalbos vartojimą (*beveik visada* ir *kartais*) skaitant knygas rezultatai yra palankūs lietuvių kalbai, nes didžioji dalis vaikų bent jau kartais skaito knygas lietuviškai. 2017–2019 m. Vilniaus universitete atliktų gimnazijos klasių tyrimų duomenys panašūs: jų rezultatai rodo, kad lietuviškai knygas dažnai ir visada skaito 25,24 proc. mokinių, kartais 27,18 proc., retai arba neskaityto 47,57 proc. mokinių (plačiau žr. Vilkiene 2018: 16). Vertinant 2018–2019 m. Lietuvių kalbos institute atlikto tyrimo duomenis matyti, kad to paties amžiaus vaikai lietuvių ugdomąja kalba mokyklose dažniausiai (85 proc.) skaito knygas lietuviškai (Tamulionienė 2019: 8).

***

Apibendrintai galima sakyti, kad rusų kalba mokyklose besimokantys vaikai savo kasdiniame gyvenime dažniausiai yra vienkaliai, lietuvių kalbos vartojimas jų kasdienėje kalboje gali būti reiškiamas stipriau (ieškant informacijos internete ar skaitant knygas) arba silpniau (bendraujant su draugais, žiūrint filmus), o kai kada ir tik vos atskleidžiamas (bendraujant namuose).

Aš labai draugiškas. Gerai piešiu. Moku plaukti. Gimiau Lietuvoje. Aš labai miiliu Lietuv. Miliu mokytis, aš turiu geru draugų. Man patinko mokytojai, labai gerai moka. Kiek viena diena vaikščiau su šeima. Po pamoku darau namu darba. Moku kalbėti lietuviškai, rusiškai, angliškai. Moku skaičiuoti. Man dvylika metų. Mokašiu šeštame b klasė. Man patyko Lietuvą.

3.2. MOKINIŲ KALBINĖS NUOSTATOS

Kalbinės nuostatos pradeda formuotis ankstyvojoje vaikystėje, kur didžiausią įtaką kalbos pasirinkimui turi šeima, vėliau mokykliniame amžiuje, kur nuostatoms formuotis įtakos turi ir daugiau veiksnių: šeima, mokykla, draugai ir kt. Kalbinės nuostatos yra „stipriausias veiksnys, lemiantis tautinių mažumų grupių apsisprendimą asimiliuotis ir atsisakyti savo kalbos arba išlaikyti tapatybę ir kalbą“ (Bradley 2002; Wurm 2002; Pauwels 2016; cit. iš Ramonienė 2022: 11).

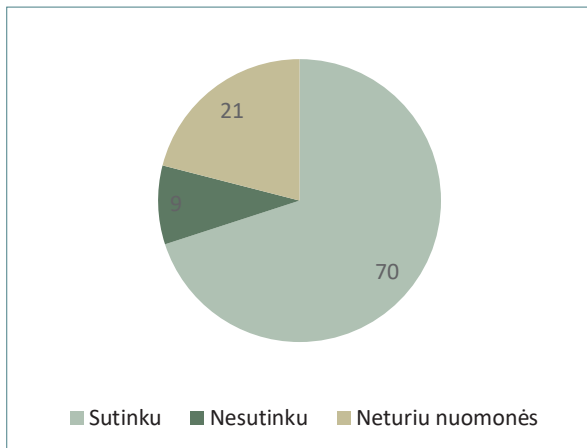
Šiame studijos skyriuje nuostatos dėl lietuvių, rusų ir anglų kalbų tiriamos kalbų socialinės vertės, mokėjimo, mokymosi svarbos ir asmeninio santykio su kalba aspektais, didžiausią dėmesį skiriant nuostatoms dėl lietuvių kalbos.

3.2.1. Kalbos prestižas

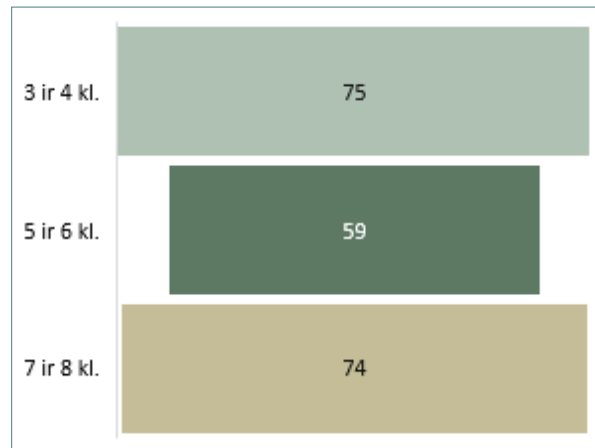
Apie kalbos prestižą galima kalbėti kaip apie tam tikrai kalbai teikiamą pagarbą ir vertę. Rusų ugdomąja kalba besimokančių mokinių nuostatos dėl socialinės kalbos vertės tirtos ir kalbų prestižo aspektu, vertinant kalbos socialinį statusą: kalbos socialinę vertę ir kalbos mokėjimo vertę.

Kalbos socialinė vertė. Mokinių nuostatoms dėl kalbų prestižo ištirti buvo prašoma įvertinti šiuos teiginius: *Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad visur galėčiau susikalbėti, Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti lietuvių, Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti rusų kalbą.*

Mokinių požiūrį į lietuvių kalbos mokėjimo svarbą socialiniame gyvenime parodo atsakymai į teiginį *Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad visur galėčiau susikalbėti* (žr. 51 paveikslą).

51 PAV. Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad visur galėčiau susikalbėti, proc.

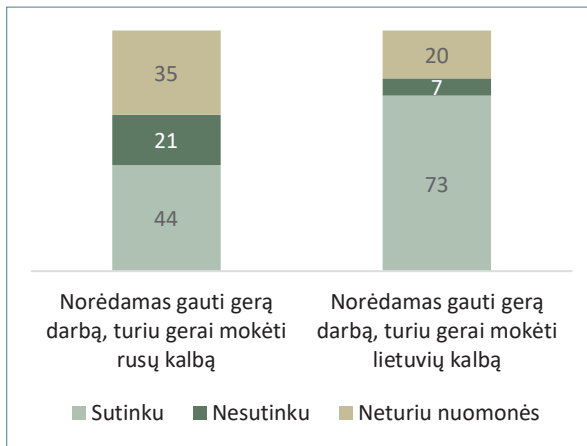

52 PAV. Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad visur galėčiau susikalbėti, Sutinku, proc.

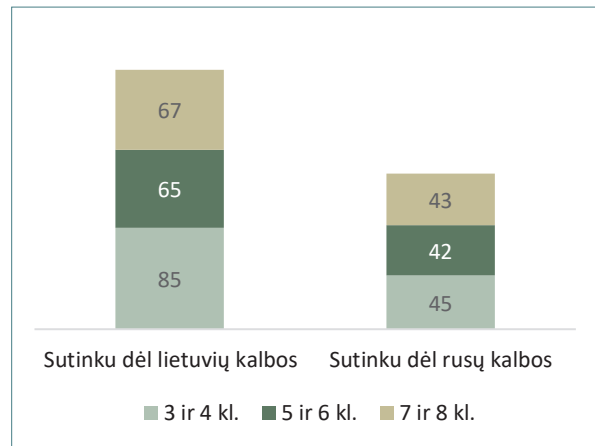
Gauti rezultatai rodo, kad mokiniai supranta lietuvių kalbos mokėjimo svarbą siekiant susikalbėti. Didžioji dalis (70 proc.) vaikų sutinka, kad gyvenant Lietuvoje mokėti lietuvių kalbą yra labai svarbu, tik labai maža dalis (9 proc.) šiam teiginiui nepitaria, daugiau negu penktadalis mokinių (21 proc.) šiuo klausimu nuomonės neturi. Vaikams, kad ir besimokantiems rusų ugdomąja kalba mokyklose, bet gyvenantiems Lietuvoje, lietuvių kalbos komunikacinė funkcija yra savaime suprantama kasdienio gyvenimo situacijose. Rezultatų vertinimas pagal klases (žr. 52 paveikslą) esminių skirtumų nerodo. Šiam teiginiui pritaria didžioji dalis 3 ir 4 klasių (75 proc.), 7 ir 8 klasių (74 proc.), 5 ir 6 klasių (59 proc.) mokinių. Taigi motyvacija kalbėti gerai lietuviškai, kad kiti suprastų, nepriklauso nuo amžiaus.

Aukštas lietuvių kalbos socialinis statusas išryškėja ir atsakant į teiginius *Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti rusų kalbą, Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą.*

Duomenys rodo (žr. 53 paveikslą), kad beveik trys ketvirtadaliai (73 proc.) mokinių patvirtina prestižinės kalbos vartojimo ir pasiekimo darbo srityje ryšį. Kad lietuvių kalba nereikalinga norint gauti gerą darbą, mano tik nedidelė dalis mokinių (7 proc.). Rusų kalbos mokėjimo svarba gauti gerą darbą Lietuvoje vertinama prasčiau, tik mažiau nei pusė mokinių (44 proc.) pritaria šiam teiginiui, beveik ketvirtadalis (21 proc.) su tuo nesutinka, o visai nemažai vaikų (35 proc.) nežinojo, ką atsakyti, ir pasirinko neutralų atsakymo variantą, kad neturi nuomonės šiuo klausimu.

53 PAV. Atsakymai į teiginį, proc.

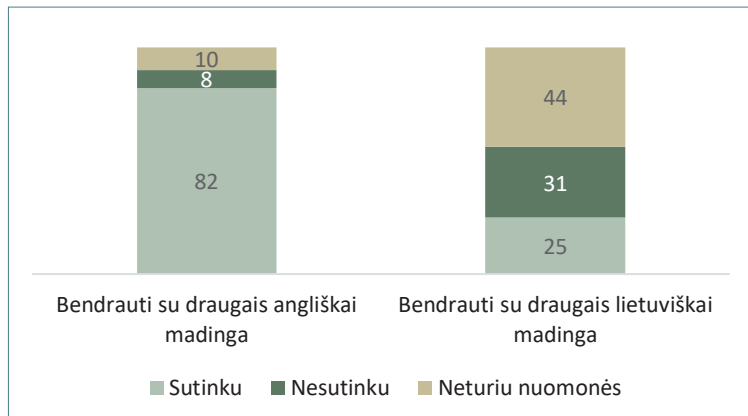

54 PAV. Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti kalbą, Sutinku, (pagal klases), proc.

Duomenys pagal klases rodo panašius polinkius (žr. 54 paveikslą), kaip ir vertinant bendrąją informaciją. Dėl lietuvių kalbos svarbos gauti gerą darbą daugiausia pritaria žemesniųjų (3 ir 4) klasių mokiniai, aukštesniųjų klasių rezultatai prastesni: lietuvių kalbos svarbą įvertina beveik du trečdaliai (65 proc.) 5 ir 6 klasės mokinių ir panašiai tiek pat 7 ir 8 klasės mokinių (67 proc.). Vertinant rusų kalbos svarbą turėti gerą darbą Lietuvoje amžiaus grupėse rezultatai pasiskirstė tolygiai: su šiuo teiginiu sutinka beveik pusė (45 proc.) 3 ir 4 klasės mokinių, daugiau kaip du penktadaliai (42 proc.) 5 ir 6 klasės mokinių ir beveik tiek pat (43 proc.) 7 ir 8 klasės mokinių. Kadangi rusų ugdomąja kalba besimokantys mokiniai mokosi ir gyvena Lietuvoje, aukštą lietuvių kalbos socialinį statusą galėjo lemti ir jų teigiamos nuostatos dėl lietuvių kalbos vertės visuomeniniame gyvenime.

Socialinę kalbos vertę bendraujant su bendraamžiais rodo vaikų požiūris į kalbą vertinant kalbos prestižo aspektu. Mokinių buvo prašyta atsakyti į teiginį: *Bendrauti su draugais angliškai madinga, Bendrauti su draugais lietuviškai madinga.*

Iš gautų atsakymų matyti (55 paveikslas), kad nors vaikai ir labai retai nurodo, kad bendrauja su draugais anglų kalba, daugiau kaip keturi penktadaliai (82 proc.) pritaria teiginiui, kad anglų kalba yra madinga (taigi prestižinė), o dėl lietuvių kalbos jų nuomonė išsiskiria, beveik pusė (44 proc.) mokinių neturi nuomonės, ar lietuvių kalba madinga, šiam teiginiui nepitaria beveik trečdalis (31 proc.) mokinių, su tuo sutinka ketvirtadalis (25 proc.) mokinių. Įdomu tai, kad atsakydami, kuria kalba su draugais kalba dažniausiai, mokiniai anglų kalbos nesirenka, bet mano, kad ji madinga,

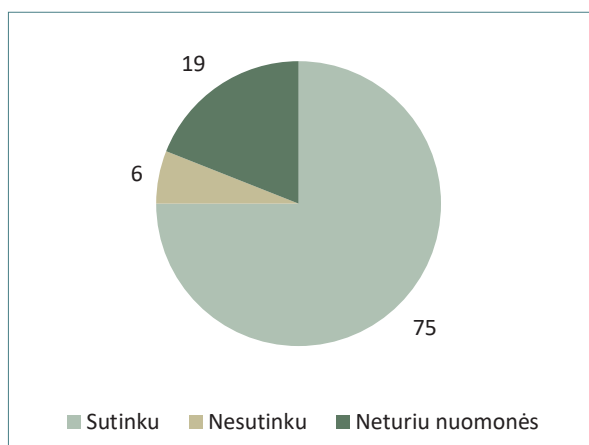

55 PAV. Atsakymai į teiginius, proc.

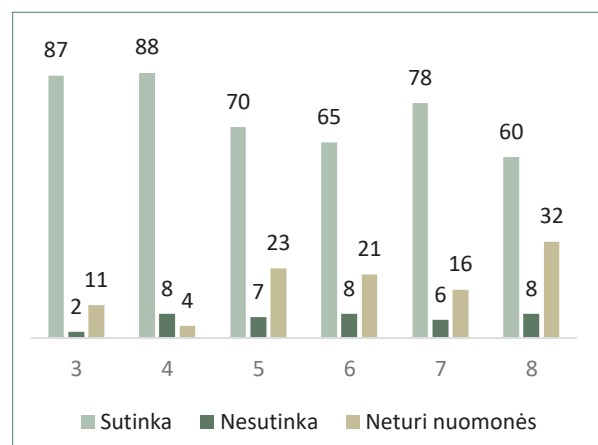
bendraudant socialiniuose tinkluose tiek lietuvių, tiek anglų kalbos pasirenkamos panašiai dažnai. Taigi nėra sąsajų tarp kalbų pasirinkimo bendrauti ir nuomonės dėl kalbos mados.

Kalbos mokėjimo svarba. Kaip jau minėta, rusų kalba mokyklose besimokantys mokiniai yra dvikalbiai ar vienakalbiai, dažniausiai vartojantys rusų kalbą. Norint išsiaiškinti mokinių nuomonę dėl kalbų mokėjimo svarbos mokinių buvo prašoma įvertinti teiginius: *Svarbu gerai mokėti rusų kalbą*, *Svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą*, *Svarbu gerai mokėti anglų kalbą* ir *Norėdamas daug pasiekti, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą*.

Kad svarbu mokėti lietuvių kalbą, mano trys ketvirtadaliai (75 proc.) mokinių. Šiam teiginiui nepritaria beveik vienas penktadalis vaikų (19 proc.) ir labai mažai vaikų nuomonės šiuo klausimu neturi (žr. 56 paveikslą).

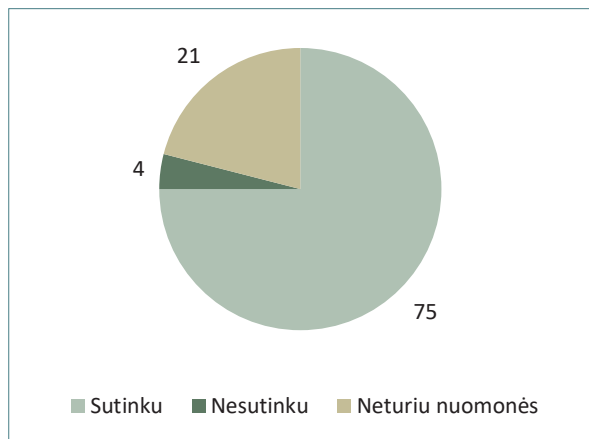
56 PAV. Svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą, proc.

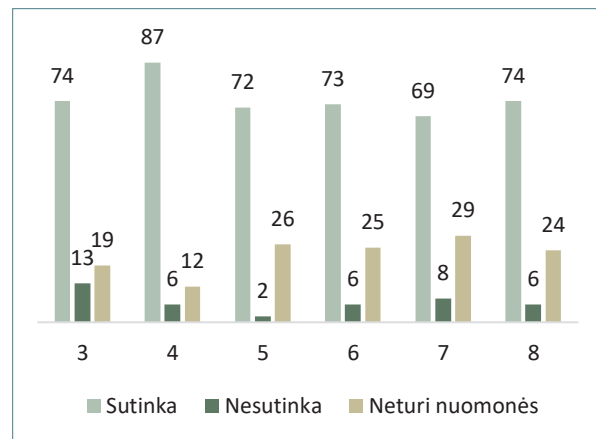
57 PAV. Svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą (pagal klases), proc.

Vertinant gautus duomenis pagal vaikų amžių (klases) matyti, kad rezultatai kiek skiriasi (duomenys svyruoja nuo 60 iki 88 proc.). Kaip matyti iš 58 paveikslėlio, didžiausia mokinių, įsitikinusių, kad svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą, dalis (87–88 proc.) mokosi žemesnėse (3 ir 4) klasėse, 5 ir 7 klasėse taip manančių yra kiek mažiau (70–78 proc.), šis vaikų skaičius dar sumažėja 6 ir 8 klasėse (65–60 proc.). Kuo vyresni vaikai, tuo lietuvių kalbos mokėjimas vertinamas prasčiau.

Vertinant bendrus mokinių duomenis matyti, kad rusų kalbos mokėjimo svarba vertinama lygiai taip pat kaip ir lietuvių kalbos: trys ketvirtadaliai (75 proc.) vaikų įsitikinę, kad svarbu gerai mokėti rusų kalbą, tam nepritaria vos keli mokiniai (4 proc.) ir daugiau negu penktadalis (21 proc.) nuomonės neturi (žr. 58 paveikslėlį).

58 PAV. Svarbu gerai mokėti rusų kalbą, proc.

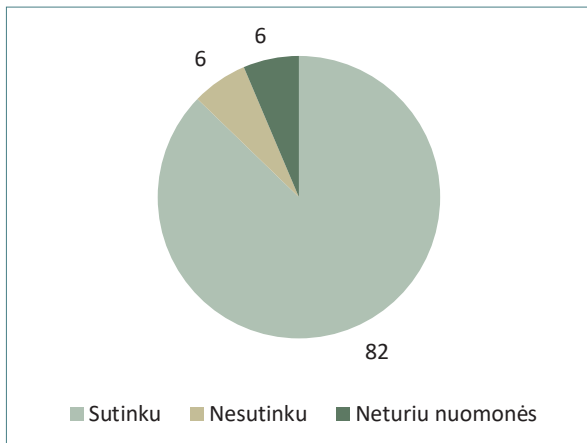

59 PAV. Svarbu gerai mokėti rusų kalbą (pagal klases), proc.

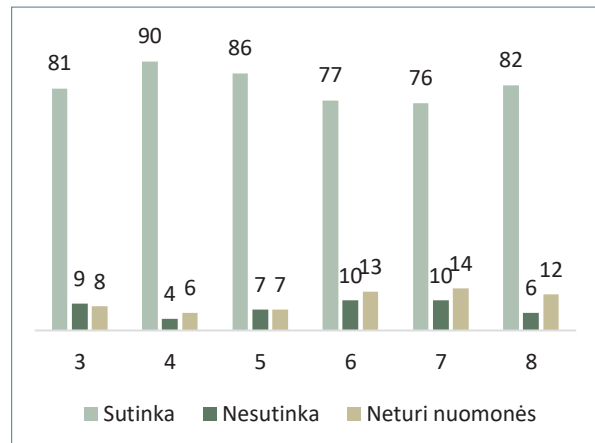
Rezultatai pagal klases (žr. 60 paveikslėlį) rodo, kad daugiau pritariančių šiam teiginiui yra 4 klasėje (87 proc.), kitų klasių rezultatai pasiskirsto gana tolygiai: manančių, kad svarbu gerai mokėti rusų kalbą, 3 ir 8 klasėse yra beveik keturi penktadaliai (74 proc.), 5 klasėje beveik trys ketvirtadaliai (72 proc.), panašiai tiek pat 6 klasėje (73 proc.) ir beveik septyni dešimtadaliai mokinių (69 proc.) 7 klasėje.

Anglų kalbos mokėjimo svarba visų vaikų vertinama palankiausiai (žr. 60 paveikslėlį). Daugiau negu keturi penktadaliai (82 proc.) mokinių įsitikinę, kad svarbu gerai mokėti anglų kalbą, tam nepritaria arba nuomonės neturi tik keli vaikai (6 proc.).

Dėl anglų kalbos mokėjimo vertinimo ryškesnių skirtumų nepastebėta ir vertinant duomenis pagal klases (žr. 61 paveikslėlį). Visų amžiaus grupių vaikams atrodo, kad svarbu gerai mokėti anglų kalbą (duomenys svyruoja nuo 76 iki 90 proc.).

60 PAV. Svarbu gerai mokėti anglų kalbą, proc.

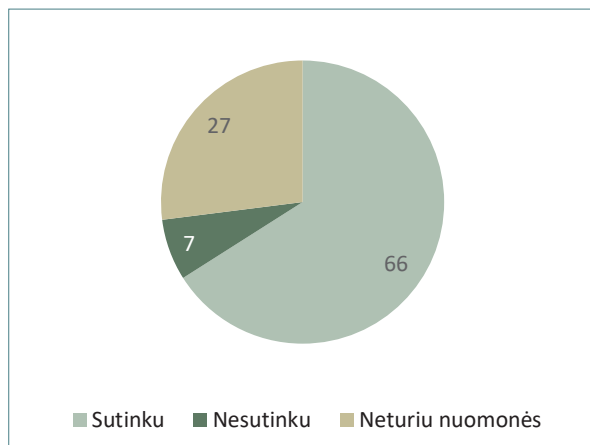
61 PAV. Svarbu gerai mokėti anglų kalbą (pagal klases), proc.

Labiausiai anglų kalbos mokėjimas svarbus atrodo 4 klasės mokiniams (90 proc.), kiek mažiau tai patvirtinančių 7 klasėje (76 proc.).

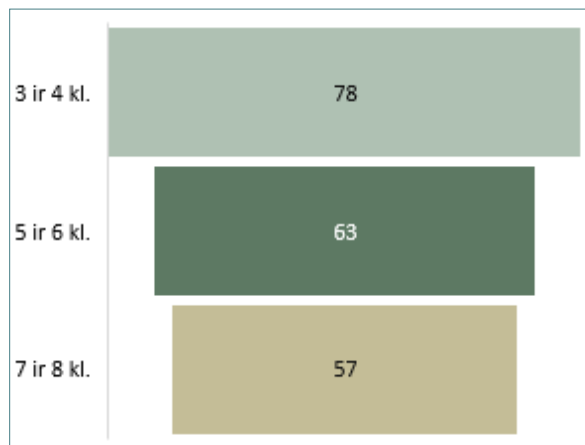
Palyginus lietuvių, rusų ir anglų kalbos mokėjimo svarbą matyti, kad vaikams visų kalbų mokėjimas atrodo itin svarbus. Rusų ir lietuvių kalbų mokėjimo svarba vertinama vienodai, mokėti anglų kalbą mokiniams atrodo dar svarbiau. Matyti, kad pradinių klasių mokiniai labiausiai iš visų vertina visų trijų kalbų mokėjimą, dažniausiai nuomonės šiuo klausimu neturi aukštesniųjų – 7 ir 8 – klasių mokiniai. Kad nesvarbu mokėti šias tris kalbas, mano tik 4–6 proc. mokinių (visų kalbų rezultatai apylygiai), dažniausiai nuomonės neturi dėl rusų kalbos mokėjimo (21 proc. visų mokinių), mažiausiai abejoja dėl anglų kalbos mokėjimo (6 proc. visų mokinių).

Atsakymai į vertinamąjį teiginį *Norėdamas daug pasiekti, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą* rodo mokinių požiūrį į kalbą. Daugumai mokinių (66 proc.) atrodo, kad lietuvių kalbą mokėti gyvenant Lietuvoje yra labai svarbu, jei nori daugiau pasiekti, labai mažai (7 proc.) mokinių tam nepritaria, kiek daugiau nei ketvirtadalis (27 proc.) nuomonės šiuo klausimu neturi (žr. 62 paveikslą).

Kaip matyti iš 63 paveikslėlio, daugiausia mokinių, manančių, kad norėdamas daug pasiekti turi gerai mokėti lietuvių kalbą, yra žemesnėse (3 ir 4) klasėse. Kuo vyresni vaikai, tuo ši nuomonė keičiasi ir taip manančių su amžiumi mažėja: 5 ir 6 klasėse tokių mokinių yra mažiau negu du trečdaliai (63 proc.), 7 ir 8 klasėse dar mažiau – kiek daugiau nei pusė (57 proc.). Taigi kuo vyresni mokiniai, tuo prasčiau vertina lietuvių kalbos svarbą tolesniems pasiekimams.

62 PAV. Atsakymai į teiginį, proc.

63 PAV. Atsakymai į teiginį, Sutinku, (pagal klases), proc. Norėdamas daug pasiekti, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą

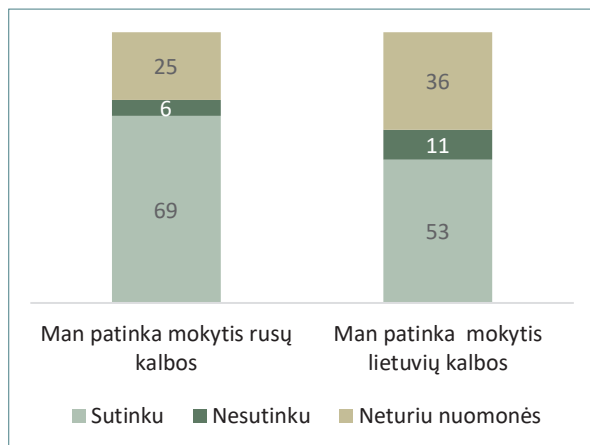
Kalbų mokėjimo svarbą lemia visa socialinė aplinka, šeimos nuostatos, mokyklos aplinka ir t. t. Kalbos vartojimo ir kalbos pasirinkimo vartoti ją įvairiose srityse rezultatai pagrindžia didžiulę šeimos, draugų, mokyklos įtaką.

3.2.2. Mokinių nuostatos dėl kalbos mokymosi

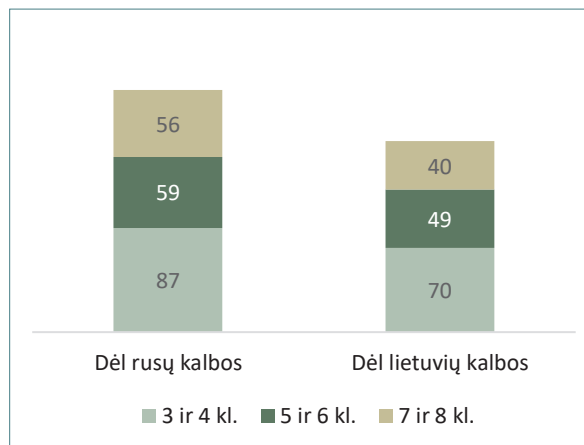
Tyrimuose dėl kalbų mokėjimo svarbos pabrėžiama mokinių kalbinių nuostatų ir motyvacijos mokytis svarba. Teigiama, kad kalbos mokymosi sėkmė tiesiogiai priklauso nuo motyvacijos, kalbinių nuostatų, mokymosi aplinkos, „[T]eigiamos nuostatos lietuvių kalbos, lietuvių, Lietuvos ir savo tapatybės atžvilgiu daro įtaką motyvacijai, o ši lemia geresnę mokėjimo kokybę“ (Vilkienė ir kt. 2019: 63).

Mokinių nuostatos dėl kalbų mokymosi vertintos mokymosi motyvacijos, pamokų patikimo ir mokymosi rezultatų, kalbos sunkumo aspektais.

Mokymosi motyvacija. Siekiant nustatyti mokymosi motyvaciją mokinių buvo prašoma įvertinti teiginius: *Man patinka mokytis lietuvių kalbos*, *Man patinka mokytis rusų kalbos*. Rezultatai rodo (žr. 64 paveikslą), kad beveik septyni dešimtadaliai mokinių (69 proc.) sutinka, kad patinka mokytis rusų kalbos, vos daugiau nei pusė mokinių (53 proc.) tvirtina, kad patinka mokytis lietuvių kalbos. Su šiuo teiginiu dėl rusų kalbos mokymosi patikimo nesutinka nedidelė dalis mokinių (6 proc.) ir kiek daugiau nesutinka dėl lietuvių kalbos mokymosi patikimo (11 proc.). Pastebėtina, kad

64 PAV. Atsakymai į teiginius, proc.

65 PAV. Atsakymai į teiginius, Sutinku, (pagal klases), proc.

šiuo klausimu dėl rusų kalbos nuomonės neturi ketvirtadalis mokinių (25 proc.) ir daugiau kaip trečdalis (36 proc.) dėl lietuvių kalbos.

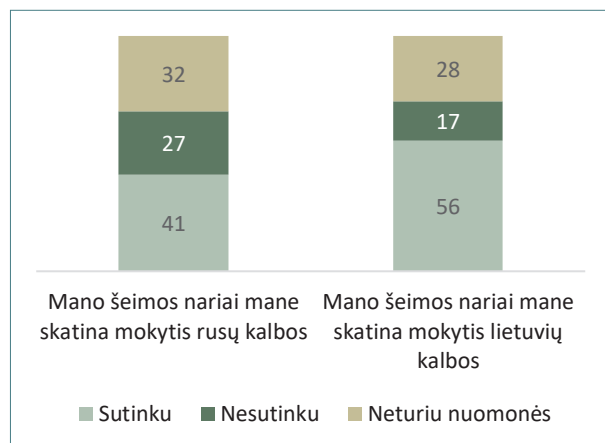
Išsamiau nagrinėjant duomenis pagal mokinių amžių matyti (žr. 65 paveikslą), kad patinka mokytis rusų kalbos, mano didžioji dalis (87 proc.) pradinėse klasių (3–4) mokinių, vėlesnėse klasėse rezultatai palaipsniui žemėja: 5 ir 6 klasėje su tuo sutinka beveik 6 dešimtadaliai mokinių (59 proc.), 7 ir 8 klasėje tam pritaria daugiau nei pusė (56 proc.) mokinių. Dėl lietuvių kalbos mokymosi patikimo mokinių atsakymai taip pat reikšmingai žemėja priklausomai nuo mokinių amžiaus. Kuo jaunesni mokiniai, tuo jiems labiau patinka mokytis lietuvių kalbos: 3 ir 4 klasėje su tuo sutinka septyni dešimtadaliai (70 proc.) mokinių, 5 ir 6 klasėje vos pusė (49 proc.) ir keturi dešimtadaliai (40 proc.) tam pritaria 7 ir 8 klasėje. Apibendrintai galima sakyti, kad tiek rusų, tiek lietuvių kalbos mokytis vaikams patinka, bet rezultatai priklauso nuo mokinių amžiaus: pradinėse klasių mokiniams kalbų mokytis įdomiausia.

Nagrinėjant mokymosi motyvaciją vertinta ir šeimos įtaka kalbų mokymuisi. Mokinių buvo prašyta įvertinti teiginius: *Mano šeimos nariai skatina mane mokytis rusų kalbos*, *Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lietuvių kalbos*.

Gauti atsakymai rodo (žr. 66 paveikslą), kad šeima turi teigiamą įtaką mokinių nuomonei, kad svarbu mokytis kalbų. Daugiau negu du penktadaliai vaikų (41 proc.) teigia, kad tėvai juos skatina mokytis rusų kalbos, daugiau kaip pusė (56 proc.) nurodo, kad tėvai skatina mokytis lietuvių kalbos.

Vertinant duomenis matyti, kad daugiau negu ketvirtadalis (27 proc.) mokinių tvirtina, kad tėvai jų neskatina mokytis rusų kalbos, mažiau negu vienas penktadalis

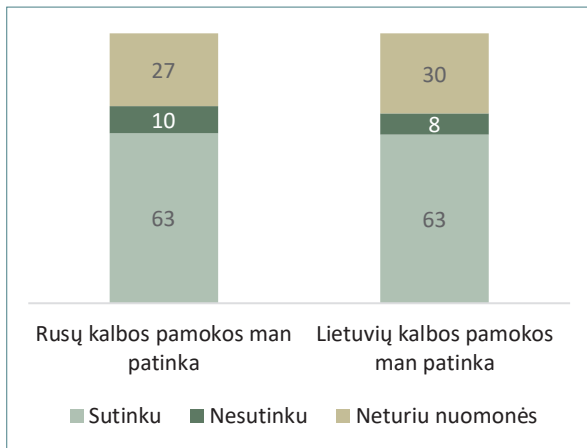

66 PAV. Mokinių atsakymai į teiginius, proc.

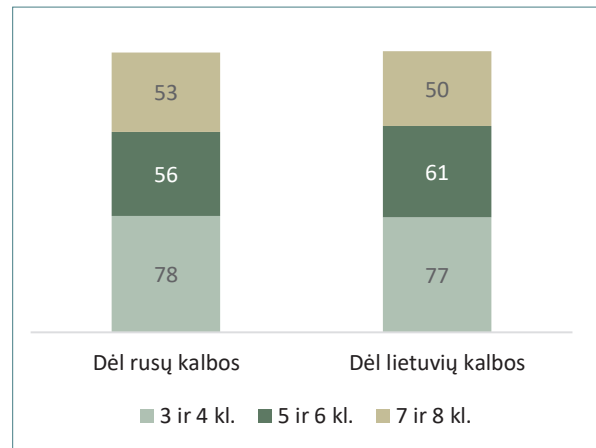
(17 proc.) pažymi, kad tėvai neskatina jų mokytis lietuvių kalbos. Beveik trečdalis vaikų (32 proc.) dėl rusų kalbos nuomonės neturi, panašus vertinimas ir dėl lietuvių kalbos (28 proc.). Rezultatai rodo, kad vaikų nuostatas kalbų mokėjimo klausimais lemia šeima, bet iš atsakymų matyti, kad pačių vaikų nuomonė dėl kalbų mokėjimo yra gerokai tvirtesnė, nei jie mano, kad šią nuostatą jiems suformavo šeima.

Pamokų patikimas ir mokymosi rezultatai. Mokinių buvo prašoma atsakyti į teiginius dėl lietuvių ir rusų kalbų pamokų: *Rusų kalbos pamokos man patinka*, *Lietuvių kalbos pamokos man patinka*. Įdomu tai, kad abiejų kalbų pamokų vertinimas beveik toks pat (žr. 67 paveikslą): daugiau kaip šeši dešimtadaliai (63 proc.) mokinių sutinka, kad tiek rusų, tiek lietuvių kalbos pamokos patinka, kiek daugiau mokinių (10 proc.) mano, kad rusų kalbos pamokos nepatinka, ir tik pavieniai atvejai (8 proc.) nesutinka, kad nepatinka ir lietuvių kalbos pamokos. Beveik trečdalis (27–30 proc.) mokinių neturi nuomonės nei dėl rusų, nei dėl lietuvių kalbos pamokų.

Nagrinėjant pamokų vertinimo klausimus pagal amžiaus grupes taip pat matyti tie patys polinkiai dėl abiejų kalbų (žr. 68 paveikslą): beveik keturios penktosios (77–78 proc.) 3 ir 4 klasės mokinių sutinka, kad tiek rusų, tiek lietuvių kalbos pamokos patinka, aukštesnėse klasėse nuomonė šiek tiek keičiasi: apie šešis dešimtadalius 5 ir 6 klasės mokinių (56–61 proc.) sutinka, kad patinka ir rusų, ir lietuvių kalbos pamokos, apie pusę (50–53 proc.) 7 ir 8 klasių mokinių sutinka, kad ir jiems šios pamokos patinka. Nagrinėjant pamokų kalbos mokymosi ir pamokų patikimo sąveiką matyti, kad pradinių klasių mokiniams labiau patinka mokytis tiek lietuvių, tiek rusų kalbos, tai jiems ir šių dalykų pamokos patinka. Ir atvirkščiai: aukštesnėse klasėse nuomonė

67 PAV. Atsakymai į teiginius, proc.

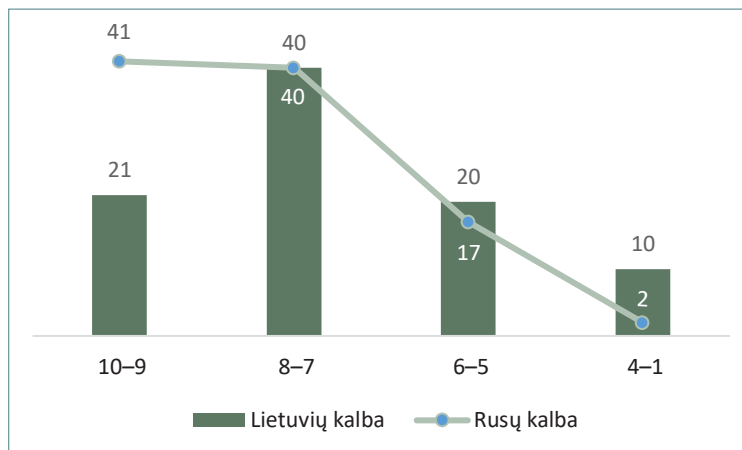

68 PAV. Atsakymai į teiginius, Sutinku, (pagal klases), proc. Rusų kalbos pamokos man patinka, Lietuvių kalbos pamokos man patinka

keičiasi tiek dėl mokymosi, tiek dėl pamokų patikimo. Taigi kalbų mokymosi ir pamokų mėgimo ryšys yra ir stiprus, ir reikšmingas.

Vertinant gautus rezultatus įdomu buvo pasižiūrėti, kaip kalbų pamokų vertinimas sąveikauja su mokymosi rezultatais. Mokinių buvo prašoma nurodyti, kokius vertinimus (pažymius) jie dažniausiai gauna iš mokomųjų dalykų. Nagrinėjant atsakymus dėl rusų ir lietuvių kalbos vertinimų matyti (žr. 69 paveikslą), kad vertinant bendrai *puikius* ir *labai gerus* (10 ir 9 balų) rusų kalbos įvertinimus gauna beveik dvigubai daugiau vaikų nei už lietuvių kalbą. Vienodi rezultatai yra *gero* ir *pakankamo* (8 ir 7 balai) įvertinimo. Iš 70 paveikslo matyti, kad kur kas daugiau vaikų gauna prastesnius lietuvių kalbos vertinimus. Tai suprantama, nes rusų kalba dažnai šiems vaikams yra gimtoji, jie ją vartoja visose gyvenimo srityse, todėl ir moka geriau, ir vertinimus geresnius gauna.

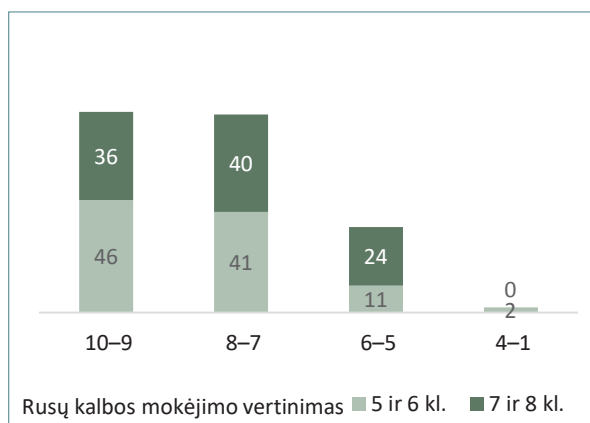
Panagrinėjus kalbų vertinimo rezultatus išsamiau matyti (žr. 70 ir 71 paveikslus), kad geriausi balai (10 ir 9) tiek už lietuvių, tiek už rusų kalbas yra 5 ir 6 klasėse, rusų kalbos *puikūs* ir *labai geri* vertinimai dar išsilaiko ir aukštesnėse (7 ir 8) klasėse, o už lietuvių kalbą aukštesnėse klasėse vaikai dažniau (50 proc.) gauna gerus arba patenkinamus (8 ir 7) pažymius. Pastebėtina, kad palyginti nedidelė dalis mokinių tiek už rusų, tiek už lietuvių kalbą gauna prastesnius pažymius (plg. duomenis – už rusų 6 ir 5 balus gauna 11 proc. 5 ir 6 klasės mokinių, 24 proc. 7 ir 8 klasės mokinių; už lietuvių kalbą 6 ir 5 balus gauna 24 proc. 5 ir 6 klasės mokinių, 27 proc. 7 ir 8 klasės

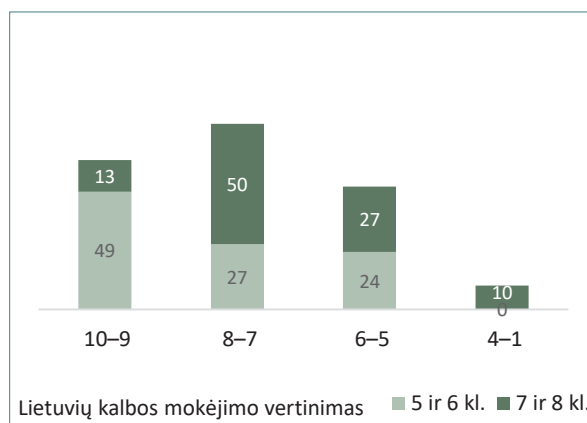
69 PAV. Lietuvių ir rusų kalbų vertinimas, proc.

mokinių). Labai silpną arba blogą įvertinimą (4 arba mažiau nei 4) už rusų kalbą gauna tik pavieniai atvejai (2 proc.), už lietuvių kalbą tokių 7 ir 8 klasės mokinių yra 10 proc. Duomenis galima palyginti ir su Lietuvių kalbos institute 2018–2019 m. atlikto tyrimo duomenimis. Iš jų matyti, kad lietuvių kalba mokyklose besimokantys vaikai nurodo, kad už lietuvių kalbą gauna labai gerus įvertinimus (43 proc.), perpus mažiau gerų arba blogų vertinimų (26 proc.) ir tik visai nedidelė dalis (6 proc.) gauna labai prastus vertinimus (Tamulionienė 2019: 10).

Pamokų mėgimo ir vertinimo rezultatai rodo ryšį tarp pamokų mėgimo ir gauto įvertinimo. *Puikius* ir *labai gerus*, *gerus* pažymius gauna didžioji mokinių dalis, kurie ir nurodė, kad pamokos jiems patinka. Be abejonės, požiūris į kalbų pamokas ir gaunami įvertinimai priklauso ne tik nuo to, kaip sekasi mokytis šių kalbų, bet ir nuo tos kalbos mokėjimo lygio.

70 PAV. Rusų kalbos mokėjimo vertinimas, proc.

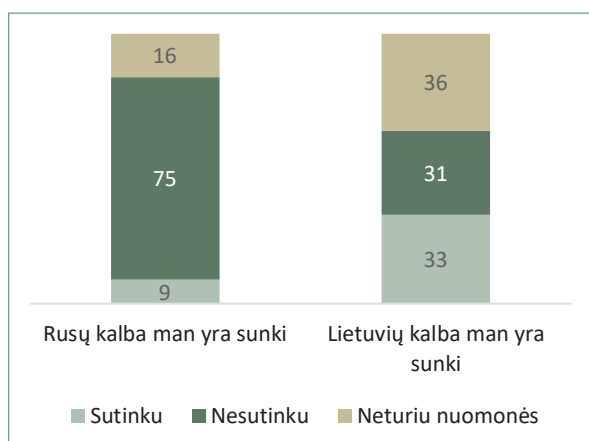
71 PAV. Lietuvių kalbos mokėjimo vertinimas, proc.

Kalbos mokymosi sunkumo vertinimas. Siekiant išsiaiškinti rusų kalba mokyklose besimokančių vaikų lietuvių ir rusų kalbų mokymosi situaciją, pirmiausia siekiama atskleisti mokinių požiūrį į kalbų sunkumą, šio veiksnio įtaką kalbų mokymuisi ir rezultatams. Mokinių buvo prašoma atsakyti į teiginius: *Lietuvių kalba man yra sunki, Rusų kalba man yra sunki*.

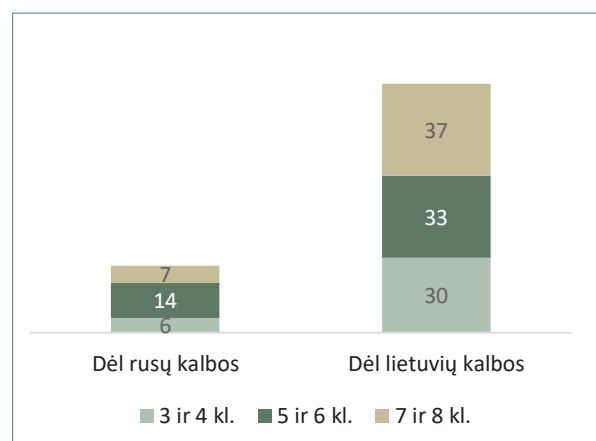
Mokinių atsakymai į teiginius dėl lietuvių ir rusų kalbos sunkumo matyti 72 paveiksle. Rezultatai rodo, kad vaikams rusų kalba yra nesunki, tik labai mažai (9 proc.) vaikų tam pritaria, trys ketvirtadaliai mokinių (75 proc.) su šiuo teiginiu nesutinka ir nežymi dalis mokinių (16 proc.) nuomonės neturi. Dėl lietuvių kalbos sunkumo rezultatai pasiskirsto tolygiai: trečdalis (33 proc.) mokinių mano, kad lietuvių kalba yra sunki, kiek mažiau vaikų (31 proc.) su šiuo teiginiu nesutinka ir nuomonės neturi daugiau kaip trečdalis (36 proc.) vaikų. Įvertinus lietuvių kalbos vartojimą įvairiose srityse ir išsiaiškinus, kad lietuvių kalba dažnai beveik visose srityse vartojama itin retai, rezultatai stebina. Iš 73 paveikslo matyti, kad rusų kalba daugiausia (14 proc.) sunki yra 5–6 klasės mokiniams, lietuvių kalba sunkiausia 7–8 klasės mokiniams (37 proc.).

Visose amžiaus grupėse lietuvių kalba yra panašiai vienodai vertinama kaip sunki (rezultatai svyruoja nuo 30 iki 37 proc.). Turint galvoje lietuvių kalbos vartojimo retumą kasdieniame gyvenime tokie rezultatai dėl lietuvių kalbos sunkumo vertintini gerai, nes bendroji visuomenės nuostata dėl lietuvių kalbos sunkumo yra labai paplitusi.

RMKR tekstyne yra informacijos, pagrindžiančios kalbų mokėjimo svarbą. Rašydami apie save mokiniai rašo ir apie mokyklą, kaip joje sekasi, kurios pamokos patinka, kodėl ir pan. Mokiniai pabrėžia, kad puikiai moka rusų kalbą, kitų (turima

72 PAV. Atsakymai į teiginius, proc.

73 PAV. Atsakymai į teiginius, Sutinku, (pagal klases), proc.

galvoje ir lietuvių kalba) dar ne visai moka, bet siekia mokytis ir gauti geriausius pažymius:

72) Aš labai gerai žinau rusų kalbą, nelabai lietuvių ir japonų. Aš mokysiu ant aukščiausios pažymius.

Mokiniai aprašo, kurių kalbų jie mokosi, itin dažnai mini, kurios pamokos jiems labai patinka. Dažnai tarp visų vardijamų mokomųjų dalykų yra ir lietuvių kalba, kartais paaiškinama kodėl:

73) Mano mėgstamiausia pamoka mokykloje yra lietuvių literatūra. Pamokoje visada nagrinėjame įdomias temas. Nuolat mokausi daug naujų ir naudingų dalykų. Man labai patinka klausytis mokytojo pasakojimų, o paskui su ja diskutuoti.

74) Mano mėgstamiausės pamokos yra religija ir lietuvių kalba.

75) Man patinka visos pamokoms. O labiausiai patinka lietuvių kalba.

76) Aš miltu mokėti lietuvių ir anglų kalba.

Mokiniai savo darbuose pripažįsta, kad mokytis kitų kalbų (anglų ir lietuvių) yra sunku:

77) Mėgstu pamokas: etikos, kūno kultūros, dailė, istorijos, bet anglų kalba ir lietuvių kalba man truputi sunku.

RMKR tekstyne yra iliustruojančių sakinių dėl rusų kalbos mokymosi, kad be kitų mokomųjų dalykų jiems itin patinka rusų kalba, literatūra, pabrėžia, kad jų kalba yra rusų:

78) Man patinka visos pamokos tik: inf. technologijos, rusų kalba, technologijos.

79) Aš mokosi aš 7-10 balu, mano meksomjouse pamokos matematikos ir rusu literatūra. .

80) Mano valstybinė kalba yra rusų, taip pat mokausi: Anglų kalba, lietuvių kalba ir ukrainiečių kalba.

81) Daugiausiai man patinka prancūzų kalbos, matematikos ir rusų kalbos pamokos.

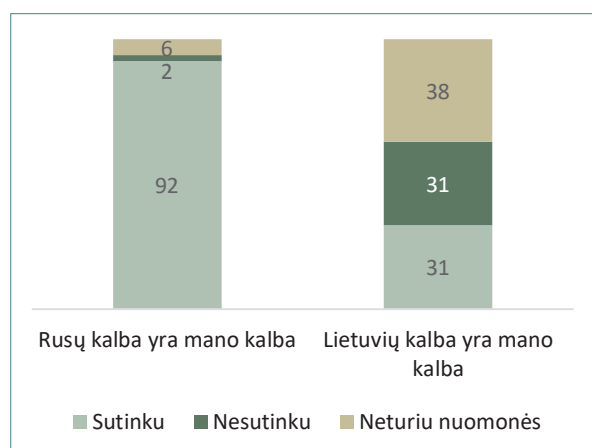
Apibendrintai vertinant duomenis dėl kalbų mokymosi matyti, kad ryšys tarp suvokimo, kad reikia mokytis kalbų, kalbų mokymosi sėkmės ir pamokų patikimo didžiulis. Taigi motyvacija yra kertinis veiksnys, lemiantis mokymosi reikšmę ir rezultatus.

3.2.3. Santykis su kalba kaip tapatybės dalimi

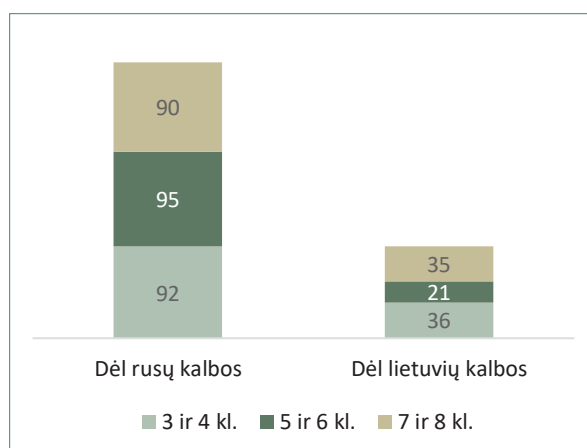
Paprastai tapatybę galima suprasti kaip savęs suvokimą ir savęs pristatymą kitiems: „Identitetas susijęs su žmonių supratimu apie tai, kas jie yra ir kas jiems prasminga“ (Giddens 2005: 58), tai „nėra kažkas apčiuopiamo ar matomo: jos negalima paliesti, užuosti, paragauti ar pamatyti“ (Malaševič 2006: 13).

Norint nustatyti asmeninį santykį su lietuvių ir rusų kalba mokinių buvo prašoma įvertinti teiginius: *Rusų kalba yra mano kalba* ir *Lietuvių kalba yra mano kalba*. Gauti rezultatai (žr. 74 paveikslą) rodo itin stiprų asmenybinį santykį su rusų kalba. Beveik visi mokiniai (92 proc.) sutinka, kad rusų kalba yra jų kalba, ir tik pavieniai atvejais neturi nuomonės (6 proc.) arba nesutinka (2 proc.) su šiuo teiginiu. Asmenybinį santykį su lietuvių kalba nurodo trečdalis (31 proc.) mokinių, tiek pat jų (31 proc.) nemano, kad lietuvių yra jų kalba, arba neturi nuomonės dėl šio teiginio (38 proc.).

Vertinant asmeninį santykį su kalba pagal mokinių amžių nuomonė išlieka stabili visų amžiaus grupių atsakymuose (žr. 75 paveikslą). Tai, kad rusų kalba yra mano kalba, beveik visuotinai pripažįsta didžioji dauguma mokinių (3 ir 4 klasė – 92 proc., 5 ir 6 klasė – 95 proc., 7 ir 8 klasė – 90 proc.). Tai, kad lietuvių kalba yra mano,

74 PAV. Atsakymai į teiginius, proc.

75 PAV. Atsakymai į teiginius, Sutinku, (pagal klases), proc.

atsakymai iš esmės svyruoja tik 5 ir 6 klasėje (plg.: 3 ir 4 klasė – 34 proc., 5 ir 6 klasė – 21 proc., 7 ir 8 klasė – 35 proc.). Nors savęs pristatymuose šis dėmuo ir neišskiriamas, iš atsakymų labai akivaizdžiai matyti, kad tapatybinis santykis su rusų (dažnai gimtąja) kalba yra ypatingas ir stiprus. Duomenų analizė rodo, kad nors vaikai ir yra gimę Lietuvoje, tik iš dalies (apie trečdalis vaikų) sieja save su lietuvių kalba. Tikėtina, kad tokius rezultatus lemia tai, kad lietuvių kalbos šie vaikai mokosi tik per lietuvių kalbos pamokas (taigi tai yra kaip užsienio kalbos), visa kita jų kalbinė aplinka taip pat rusiška, nes daugiausia laiko praleidžiama namuose ir mokykloje.

RMKR tekstyno duomenys papildoma mokinių kalbinės ir kultūrinės tapatybės paveikslą ryšio su vietove aspektu. Tekstynė žodžių su šaknimi *Lietuv-* yra pavartota triskart dažniau nei vietovardžių su šaknimi *Viln-*, *Klaipėd-*, *Visag-*. Tekstyno duomenys atskleidžia, kad dauguma mokinių, įvardijusių savo gyvenamąją vietą, nurodo savo valstybę ir savo miestą:

- 81) Aš gyvenu Lietuvoje, Visagine.
- 82) Aš gyvenu Lietuvos sostinėje Vilniuje.
- 83) Labas! Aš esu <vardas>, gyvenu Lietuvoje, Klaipėdoje.

Mokinių tekstuose vietovė dažnai nurodoma jau pirmuosiuose sakiniuose apie save kaip svarbi asmens tapatybę reprezentuojanti pasakojimo dalis:

- 84) Mano <vardas>. Man dvyliką metų. Aš gimiau Lietuvoje, Vilniuje. Mano šeimoje yra penki žmonės.
- 85) Šiaip pagal pasą esu <...>, bet visi mane vadina <...>. Pradžioje pasakysiu paprasčiau faktus. Man yra dvyliką metų, gimiau Vilniuje, gruodžio <...> dieną. Turiu du brolius. Vienas yra <...> – jam devyneri, antras vardu <...> – jam trys metai. Turiu mama – <...>, tėti – <...>. Mokausi <...> progimnazijoje.

Mokiniai išreiškia emocinį ryšį su savo valstybe, bendrumą su jos žmonėmis – tos pačios tėvynės dalimi:

- 86) Gale galiu pasakyti, kad esu paprasta rusiška mergaitė, kuri gimė ir myli Lietuvą.
- 87) Aš gyvenu Vilniuje. Jei atvirai myliu šį miestą. Mėgstamiausia vieta pasivaikščioti yra senamiestis.

88) Šeimoje mes kalbam ir rusiškai, ir lietuviškai. <...> Manau visi Lietuvos gyventojai yra skirtingi, bet panaši tu, kad turi meilę savo kalbai, Tėvynei. Mūsų šalis, tai svajonių šalis. Aš laiminga, kad gimiau Lietuvoje, aš gimiau mieste kuri negaliu nemylėt.

Priklausymą savo šaliai mokiniai išreiškia kalbėdami apie ateities planus, savo talentus, atstovavimą Lietuvai:

89) Kai aš užaugsiu, svajoju tapti Lietuvos dziudo čempione.

90) Mano svajonė tapti aerobinės gimnastikos pasaulio čempionu ir garsinti [m]ūsų šalies vardą. Taigi, kad pasėkčiau savo svajonę reike daug dirbti ir kartais net atsiskyti laisvalaikio malonumų. Aerobinė gimnastika nuostabi. Tai šokis, akrobatika ir ištvermė viename. Kai pradėdu savo pasirodima pamirštu apie viska.

91) Esu labai patenkintas savo gyvenimu Lietuvoje, ne labai norėčiau iš čia išvažiuoti, bet aš turėsiu turėti Europietišką aukščiausiąją įsilavinimą, todėl ir išvažiuosiu.

92) Laimingai gyvenu ir gyvenusių Vilniuje ir Trakuose.

Gyvenimo erdvė, apimanti Lietuvą, miestą, namus, pirmiausia reiškia saugią dabartį, įprastą gyvenimo būdą (93–94), tradicijas (95):

93) Man labai patinka kartu su šeima praleisti laiką Vilniaus Senamiestyje.

94) Patinka kartu su šeima vaikščioti parkę, o grįžus namo gerti arbatą ir aptarti visas savaites įvykius, dalintis įspūdžiais.

95) <...> Gimiau Vilniaus mieste, šeimoje kuri daug įvairių tradicijų ir papročių. Kiekvieną subatvakarį (šeštadienio vakaras) mes turim šeimos vakarienę. Šeimoje mes kalbam ir rusiškai, ir lietuviškai.

Mokiniai, kalbėdami apie vietą, ją pripildo patirčių, reikšmingų gyvenimo smulkmenų ir kalbos – rusų ir lietuvių – tai yra bruožų, kurie išskiria Lietuvos rusus iš kitų rusakalbių.

Svarbiausia, kad vaikai save pristato kaip paprastus žmones, kurie kalba viena ar kita kalba ir lanko mokyklą (96). Dažnai jie prisistato kaip rusų tautybės vaikai, gimę Lietuvoje (97–98). Kartais pabrėžiamas vardo lietuvinimo klausimas, tai vaikams nepatinka (99):

96) Aš paprasta rusiškos mokyklos mokinė.

97) Gale galiu pasakyti, kad esu paprasta rusiška, kuri gimė ir myli Lietuvą.

98) Mano valstybinė kalba yra rusų, taip pat mokausi: Anglų kalba, lietuvių kalba ir ukrainiečių kalba.

99) Pirmas, ką norėčiau pasakyti, kad mano vardas Aleksandr, o ne Aleksandras, tai svarbu.

Pasitaikė eiliuotų mokinių prisistatymų:

100) Aš myliu savo mamą

Man patinka vaikščioti

Man patinka mokykla

Man patinka telefonas

Aš myliu jūrą

Man patinka kūno kultūra

Man patinka tik tok

Galiu kalbėti kiniškai

Galiu dirbti.

Vertinant asmeninį santykį su kalba matyti, kad vaikai tapatinasi su kalba, kuri yra jų – rusų. Prisistatydami jie identifikuoja kartu su šeima, draugais, gyvenamąją vietą, mokyklą. Iš anksto nestruktūruoto rašinio duomenys geriausiai atskleidžia tuos aspektus, kurie parodo vaiko tapatybę ir bendrąją, ir kalbos prasme.

***

Apibendrinant mokinių kalbinių nuostatų tyrimo rezultatus matyti santykis su rusų kalba kaip sava ir santykis su lietuvių kalba kaip pragmatine priemone. Lietuvių kalbos socialinė vertė aukšta, mokiniai pripažįsta: norėdamas gauti gerą darbą ir daug pasiekti turi mokėti lietuvių kalbą.

3.3. APIBENDRINIMAS

Aptarus kalbines ir kitas aplinkybes, lemiančias rusų ugdomąją kalbą mokyklose besimokančių vaikų kalbinę aplinką matyti, kad šie vaikai kalbos atžvilgiu yra gana homogeniška grupė. Nors lietuvių kalbą jie supranta kaip reikalingą ir *įsileidžia* į savo kalbinę aplinką, tiek tose veiklose, kur kalba perimama (namų kalba, iš dalies draugų

kalba – kalbama grupei priimtina kalba), tiek tose, kur kalbą galima laisvai rinktis (informacijos paieška internete, bendravimas socialiniuose tinkluose ar su draugais, filmų žiūrėjimas, knygų skaitymas), vyrauja rusų kalba. Iš kiekybinio tyrimo paaiškėjo, kad labiausiai lietuvių kalba yra vartojama ieškant informacijos internete ir skaitant knygas.

Mokiniai savo tapatybės paveikslą formuoja per santykį su šeima, draugais, gyvenamąja vieta, mokykla: aš paprastas Lietuvoje gyvenantis vaikas ↔ rusiškai kalbantysis ↔ rusų kalba mokyklą lankantis ↔ iš *tam tikro* miesto ↔ *tam tikros* mokyklos ↔ aš turiu šeimą, ją myliu, didžiuojuosi ja ↔ man patinka mokykla, nes joje yra draugų ↔ man patinka *tam tikros* pamokos ↔ laisvalaikį leidžiu su draugais, šeima ir pan. Pastebėtina, kad šioje struktūroje itin retai nurodomas kalbos dėmuo (kalba dažniau tapatinama su pamoka, kuri (ne)patinka).

IŠVADOS

***

Išvadose apibendrinama, kaip tyrimo duomenys ir surinkta informacija parodo tautinių mažumų mokyklose besimokančių mokinių kalbinį paveikslą, vertinant kalbinę aplinką, kalbinės tapatybės ir motyvacijos mokytis kalbos nuostatas, mokymo ir mokymosi ryšį, mokytojų patirtį.

***

Mokyklų lenkų ir rusų ugdomąja kalba mokinių kalbos vartojimo polinkių ir kalbinių nuostatų tyrimas atskleidė daugialypį lenkų ugdomąja kalba mokyklų ir vientisą rusų ugdomąja kalba mokyklų mokinių kalbinį poveiklį. Šie poveikslai regimi mokytojų požiūrio tyrimo kontekste. Žvilgsnis iš dviejų perspektyvų – mokinių ir mokytojų – kuria dialoginę ryšį, papildo, paaiškina arba prieštarauja mokinių tekstais ir atsakymais sukurtam poveikslui. Tyrimas išryškino kalbos pirmumo pasirinkimo kasdieniame gyvenime ir kalbinių nuostatų su amžiumi kaitą, kuri būdinga visų Lietuvos mokomųjų kalbų mokyklų mokiniams – kuo vyresni mokiniai, tuo labiau stiprėja anglų kalbos galia.

1. Mokytojų apklausos tyrimo duomenimis, mokyklų lenkų ir rusų ugdomąja kalba mokiniai patiria lietuvių kalbos mokymosi sunkumų dėl lietuvių kalbos išteklių stygiaus, nepakankamos kalbinės aplinkos ir mokymosi motyvacijos stokos. Iš mokytojų perspektyvos atlikto tyrimo rezultatai patvirtina, kad ribotas lietuvių kalbos vartojimo laukas kasdienio gyvenimo komunikacinėse veiklose ir ypač mokykloje yra svarbiausia priežastis, dėl kurios mokyklų tautinių mažumų ugdomąja kalba mokiniai, net ir mokydami lietuvių kalbos nuo ikimokyklinio ugdymo iki tol, kol baigia mokyklą, pakankamai neišmoksta lietuvių kalbos.

2. Mokyklų lenkų ir rusų ugdomąja kalba 3–8 klasių mokinių grupėse atlikto kalbų vartojimo polinkių ir kalbinių nuostatų tyrimo rezultatai rodo šeimos kalbinės aplinkos, kalbos pirmumo pasirinkimo kasdieniame gyvenime ir kalbinių nuostatų ryšį. Tekstyno analizė atskleidė, kad šeimos kalbos ir kultūros terpėje pirmiausia formuojasi ir kalbos vartojimo polinkiai. Labai stipri šeimos kultūros įtaka mokinių vertybinėms nuostatomis išryškėjo visų amžiaus tarpsnių mokinių grupėse.

2.1. Šeimos kalbos aspektu lenkų ugdomąja kalba mokyklų mokiniai nėra homogeniška bendruomenė: dauguma namuose bendrauja lenkų kalba, bet tik daugiau negu dviem penktadaliams (42 proc.) mokinių ji yra vienintelė šeimos kalba, ketvirtadalis mokinių namuose bendrauja lenkiškai ir rusiškai, ketvirtadalis nurodo, kad namų kalba yra rusų kalba. Tyrimo duomenys apie kitas dar kartais namuose vartojamas kalbas atskleidė, kad šių mokyklų lenkakalbiai mokiniai dažniausiai kitą dar kartais vartojamą kalbą nurodė rusų.

2.2. Rusų ugdomąja kalba mokyklų mokinių vyraujanti namų (šeimos) kalba yra rusų kalba (90 proc.), dviem kalbomis – rusiškai ir lietuviškai – šeimoje bendrauja 5 proc. mokinių. Šių mokyklų mokiniai kaip kartais vartojamą kalbą dar nurodė lietuvių kalbą (29 proc.).

3. Kalbos pirmumo pasirinkimas bendraamžių grupėje atskleidžia sąsajas su šeimos kalba ir kultūra bei gyvenamosios vietovės veiksnio įtaką. Ribotas lietuvių kalbos pasirinkimas kasdieniame gyvenime rodo tam tikrą abiejų mokomųjų kalbų mokyklų mokinių kalbinės bendruomenės atskirumą lietuviakalbės socialinės ir kultūrinės aplinkos požiūriu, nors visose Lietuvos vietovėse veikia mokyklos, kuriose mokosi bendraamžiai iš šeimų, kurių namų kalba yra lietuvių arba lietuvių ir kita kalba.

3.1. Lenkų ugdomąja kalba mokyklų mokinių kasdieniame gyvenime konkuruoja dvi kalbos – lenkų ir rusų. Bendraujant su draugais gyvai ir socialiniuose tinkluose vyrauja lenkų arba rusų kalba. Rusų kalba daug dažniau pasirenkama žiūrint filmus. Skaitymas yra vienintelė sritis, kurioje vyrauja lenkų ir lietuvių kalbos.

3.2. Mokyklų rusų ugdomąja kalba mokiniai visuose kasdienio gyvenimo kontekstuose pirmenybę teikia šeimos kalbai – rusų kalbai. Iš kiekybinio tyrimo paaiškėjo, kad labiausiai lietuvių kalba yra vartojama ieškant informacijos internete ir skaitant knygas. Lietuvių kalbos vartojimo aprėptis kasdienėje vartosenoje yra platesnė nei mokinių iš mokyklų lenkų ugdomąja kalba. Tyrimo rezultatai rodo, kad tai priklauso nuo kalbinės aplinkos.

4. Mokinių kalbinių nuostatų lyginamoji analizė atskleidė, kad du trečdaliai lenkų ir rusų ugdomąja kalba mokyklų mokinių įsitikinę, kad reikia gerai mokėti mokyklos ugdomąją ir lietuvių kalbą. Lietuvių kalba turi aukštą socialinį statusą kaip Lietuvos visuomenės bendravimo kalba: daugiau nei du trečdaliai mokinių mano, kad svarbu mokėti lietuvių kalbą visuomenės bendravimo tikslais. Dauguma visų amžiaus grupių mokinių išreiškia teigiamą požiūrį į lietuvių kalbos mokėjimo reikalingumą siekiant profesinio gyvenimo tikslų. Lenkų ir rusų ugdomąja kalba mokyklų mokinių nuostatų skirtumai išryškėja vertinant mokyklos kalbos mokėjimo svarbą. Mokyklose lenkų ugdomąja kalba atlikto tyrimo duomenimis, kuo aukštesnė klasė, tuo labiau mažėja lenkų kalbą ir, priešingai, didėja anglų kalbą vertinančių mokinių dalis, rusų ugdomąja kalba mokyklų mokinių vertinimuose žymesnių skirtumų nenustatyta. Tačiau priešinga tendencija nustatyta vertinant anglų kalbos prestižą: pritariančių, kad anglų kalbą vartoti madinga, mokinių dalis dvigubai didesnė rusiškose mokyklose. Dėl lietuvių kalbos su amžiumi mokinių nuostatos iš esmės lieka tos pačios – daugiau kaip pusė mokinių teigia, kad svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą. Kokybinio tyrimo duomenys atskleidžia, kad mokinių požiūrį į gero lietuvių kalbos mokėjimo reikšmę lemia valstybinis lietuvių kalbos statusas ir mokinių lūkesčiai dėl ateities – lietuvių kalbos mokėjimo svarbos kuriant savo gyvenimą Lietuvoje.

5. Mokinių nuostatų dėl kalbų mokymosi tyrimo duomenys patvirtina švietimo būklės tyrimuose išskirtą tendenciją – su amžiumi silpnėja mokinių motyvacija mokytis. Ir lenkų, ir rusų ugdomąja kalba mokyklų mokinių tėvai (tiesa, tokių yra apie pusė) skatina vaikus mokytis mokyklos kalbos ir lietuvių kalbos, šiek tiek daugiau – lietuvių kalbos. Nuostatų sąsajų analizė parodė, kad iš visų tirtų kalbinių nuostatų aspektų stipriausias ryšys paaikškėjo tarp požiūrio į kalbos mokymąsi ir teigiamo pamokų vertinimo. Remiantis tekstyno duomenimis, išskirtinas dar vienas mokymosi motyvacijos veiksnys – kalbos reikalingumas mokinių asmeniniame gyvenime ir jos svarba ateičiai.

LITERATŪRA

- Alderson Charles 2005: *Assessing Reading*, New York: Cambridge University Press, 35–36.
- Barkauskaitė Marijona, Sinkevičienė Romualda 2012: Mokinių mokymosi motyvacijos skatinimas kaip vadybinė problema. – *Pedagogika* 106, 49–59.
- Barkauskaitė Marijona, Motiejūnienė Elena 2004: Mokymosi motyvacijos problema ir jos sprendimo galimybės. – *Pedagogika* 70, 38–43.
- Bendrieji Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenys* 2008, Vilnius.
- Beresnevičiūtė Vida 2005: Etninės grupės ir socialiniai kalbos aspektai. – *Lietuvos etnologija* 5(14), 113–126.
- Bialystok Ellen, Luk Gigi, Peets Kathleen F. & Yang Sujin 2010: Receptive vocabulary differences in monolingual and bilingual children. – *Bilingualism: Language and Cognition* 13(4), 525–531. Prieiga internete: <https://doi.org/10.1017/S1366728909990423>.
- Bonfiglio Thomas Paul 2002: *Race and the Rise of Standard American*. Prieiga internete: <https://keywords.oxus.net/archives/2002/10/13/bonfigliorace-and-the-rise-of-standard-american/>.
- Brazauskienė Jelena 2013: Lietuvos rusų kalbinės nuostatos. – M. Ramonienė (red.). *Miestai ir kalbos II. Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis: kolektyvinė monografija*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 175–184.
- Bružaitė-Liseckienė Justina 2016: *Lietuvių kalbos kaip svetimosios gramatinės giminės kategorijos išmokimas: pradedančiųjų atvejo tyrimas*: magistro darbas, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Bružaitė-Liseckienė Justina 2020: Sociolingvistinių veiksnių įtaka gimnazijų ugdomąja rusų kalba moksleivių lietuvių kalbos gramatiniam taisyklingumui. – *Pedagogika* 137(1), 156–175. Prieiga internete: <https://doi.org/10.15823/p.2020.137.9>.
- Bružaitė-Liseckienė Justina 2021: *Objekto raiška lietuvių kalboje: gimnazijų rusų ugdomąja kalba moksleivių atvejis*: daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Clark Christina 2013: *Children's and young people's reading in 2012. Findings from the 2012 National Literacy Trust's Annual Survey*. National Literacy Trust. Prieiga internete: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED560633.pdf>.
- Clark Christina & Picton Irene 2020: *Children and young people's reading in 2020 before and during lockdown*. National Literacy Trust. Prieiga internete: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED607776.pdf>.
- Čubajevaitė Laura 2013: *Sociolingvistinis Kauno moksleivių paveikslas*: daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas.

- Demie Feylsa, Hau Andy 2013: *The Achievement of Pupils with English as an Additional Language: An Empirical Study*, London: Lambeth Research and Statistics Unit Schools and Educational Improvement Service International House.
- Druviete Ina, Ernštreits Valts, Kibbermann Kerttu ir kt. 2017: *The Language Situation in Latvia: 2010–2015. A sociolinguistic study (Valodas situācija Latvijā: 2010–2015. Sociolingvistisks pētījums)*. Scientific Editor: L. Lauze. Editor-in-Chief: G. Kļava, Rīga: LVA, 2017, 272.
- Dukynaitė Rita, Skripkienė Ramutė 2023: *PIRLS 2021 rezultatai*. Prieiga internete: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2023/05/PIRLS-2021-Skaitymas-2023-05-15.pdf>.
- Erikson Eric 1968: *Identity: Youth and crisis*, New York: Norton.
- Fogo Brad, Reisman Abby, Breakstone Joel 2019: Teacher adaptation of document-based history curricula: results of the Reading like a Historian curriculum-use survey. – *Journal of Curriculum Studies* 51(1), 62–83.
- Galkienė Alvyra, Cijūnaitienė Asta 2007: Mokymo metodų taikymo veiksmingumas ir populiarumas. – *Pedagogika* 87, 77–85.
- Giddens Anthony 2005: *Sociologija*, Vilnius: UAB „Poligrafija ir informatika“.
- Giles Howard 1977: *Towards a Theory of Language in Ethnic group Relations. Language, Ethnicity and Intergroup*, 306–348. Prieiga internete: <https://www.cambridge.org/core/journals/studies-in-second-language-acquisition/article/language-ethnicity-and-intergroup-relations-howard-giles-ed-london-academic-press-1977-pp-vi-370/82D8928>.
- Giles Howard, Harrison Ch., Creber C., Smith P. M., Freeman N. H. 1983: Developmental and Contextual Aspects of Children’s Language Attitudes. – *Language & Communication* 3(2).
- Grincevičienė Vilija 2009: Į mokymosi rezultatus orientuota motyvacija: mokinių ir mokytojų požiūris. – *Pedagogika* 94, 28–34.
- Jegelaavičienė Violeta, Merfeldaitė Odeta, Railienė Asta 2016: Mokinių mokymosi motyvacijos silpnėjimo priežastys: tėvų požiūris. – *Pedagogika* 124(4), 117–128.
- Jerrim John & Moss Gema 2019: The link between fiction and teenagers’ reading skills: International evidence from the OECD PISA study. – *British Educational Research Journal* 45(1), 181–200. Prieiga internete: [doi:10.1002/berj.3498](https://doi.org/10.1002/berj.3498).
- Jovaiša Leonas 2007: *Enciklopedinis edukologijos žodynas*, Vilnius: Gimtasis žodis.
- Juškienė Regina, Velička Aleksandas 2006: Aktyvusis užsienio kalbų mokymo metodas. – *Santalka. Filologija. Edukologija* 14(2), 15–19.
- Kalėdienė Laima, Aleknavičienė Ona, Ramonienė Meilutė 2022: *Ilgalaikės valstybinės kalbos politikos galimybių studija*, Vilnius. Prieiga internete: https://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2022/06/Ilgalaises-valstybines-kalbos-politikos-galimybiu-studija_2022.pdf.

- Kendall King A., Fogle Lyn and Logan-Terry Aubrey 2008: *Family Language Policy*. Prieiga internete: <https://doi.org/10.1111/j.1749-818X.2008.00076.x>.
- Kubiliūtė Skirmantė 2021: Hibridinės tapatybės formavimosi tendencijos didžiuosiuose Lietuvos miestuose: rusakalbio jaunimo etninės tapatybės atvejis. – *Taikomoji kalbotyra* 16, 25–41. Prieiga internete: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2021~1669901725255/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
- Lichačiova Ala 2010: Vilniaus ir Klaipėdos rusų ir rusakalbių tapatybės savivokos ypatumai. – M. Ramonienė (red.). *Miestai ir kalbos II. Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis: kolektyvinė monografija*, 125–151, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Lietuvos tautinių mažumų švietimo būklės analizė 2021–2022*, parengė J. Jevsejevienė, D. Survutaitė, B. Šetkus, R. Zablackė, Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra. Prieiga internete: [https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/Lietuvos%20tautini%C5%B3%20ma%C5%BEum%C5%B3%20%C5%A1vietimo%20b%C5%ABk%C4%97s%20analiz%C4%97\(2\).pdf](https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/Lietuvos%20tautini%C5%B3%20ma%C5%BEum%C5%B3%20%C5%A1vietimo%20b%C5%ABk%C4%97s%20analiz%C4%97(2).pdf).
- Lingvodidaktikos terminų žodynas 2012*, parengė M. Ramonienė, J. Brazauskienė, N. Burneikaitė, J. Daugmaudytė, E. Kontutytė, J. Pribušauskaitė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- LKL VBE 2023 – 2022–2023* mokslo metų lietuvių kalbos ir literatūros valstybinio brandos egzamino vertinimo instrukcija. Prieiga internete: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/11/instrukcija_LKL_VBE_2023.pdf.
- Malaševič Siniša 2006: *Identity as Ideology Understanding Ethnicity and Nationalism*, New York: Palgrave Macmillan.
- Masojć Irena 2019: Miejsce języka polskiego w wielojęzycznym repertuarze uczniów szkół polskich na Litwie. – *Polonistyka. Innowacje* 10. DOI: 10.14746/pi.2019.2.10.3.
- Mickūnas Algis 2018: *Istorija, kalba, suvokimas*: monografija, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Miškinyte Rugilė, Vilkienė Loreta 2023: Lietuvių kaip svetimšios kalbos nerimas tautinių mažumų mokyklose. – *Pedagogika* 149(1), 143–162. Prieiga internete: <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/cd67db1f-73da-495b-b27d-dd868a20e693/content>.
- Nagročkaitė Šarūnė 2015: *Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos ugdymo turinio samprata: diskurso analizė*: daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Niculescu Rodica M. 2015: Curriculum between Theory and Practice a Further Approach of Curriculum. – *Educatia Plus* 13(2), 41–55.
- Patall Erika A., Cooper Harris & Robinson Jorgianne C. 2008: The effects of choice on intrinsic motivation and related outcomes: A meta-analysis of research findings. – *Psychological Bulletin* 134(2), 270–300. Prieiga internete: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.134.2.270>.

- Peter L. Berger ir Thomas Luckmann 1999: *Socialinis tikrovės konstravimas*, Vilnius: Pradai.
- Piečienė Oksana 2023: *Jaunesniųjų paauglių virtualusis knygų klubas skaitymui motyvuoti*: magistro darbas, Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
- Pielikienė Aušra 2023: *Mokymosi motyvacijos stiprinimas naudojant daugialypę terpę*: magistro darbas, Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
- Poderienė Nida 2022: Kalbų vartojimas ir kalbinės nuostatos: mokyklų lenkų ugdomąja kalba atvejis. – *Bendrinė kalba* 95, 25–47. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/bendrinekalba/article/view/2207/2320>.
- Poderienė Nida 2023: Lenkų ugdomąja kalba mokyklų mokinių kalbinis paveikslas. – *Gimtoji kalba* 11, 10–16.
- Poderienė Nida, Tamulionienė Aurelija 2020: *Įveikti atskirtį: grįžusių iš užsienio mokinių kalbinė integracija*: mokslo studija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internete: <https://doi.org/10.35321/e-pub.7.grizusiuju-kalbine-integracija>.
- Poderienė Nida, Vaičiakauskienė Sonata 2019: Lietuvių kalbos prestižas: mokinių nuostatos dėl lietuvių kalbos švietimo politikos kontekste. – *Lituanistica* 65, 3(117), 199–219.
- Poteliūnienė Sniegina, Ustilaitė Stasė, Sabaliauskas Stanislav, Česnavičienė Jūratė, Juškevičienė Agnė 2019: Mokytojų patirtys įgyvendinant ugdymo turinį: mokytojas, kaip švietimo politikos dalyvis, mokyklos bendruomenės narys ir profesionalas. – *Pedagogika* 133(1), 78–104.
- Ramonienė Meilutė 2013: *Miestai ir kalbos II. Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Ramonienė Meilutė, red., 2022: *Sociolingvistinė Lietuvos panorama. Gyventojų kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Razmantienė Audronė, Melnikė Eglė 2021: *EBPO TALIS 2018 tyrimo rezultatų pristatymas*. Prieiga internete: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2023/02/TALIS2018_rezultatai_2021.05.05_compressed.pdf.
- Savicka Aida 2019: Lietuviškosios tapatybės sampratos kaita visuomenės sąmonėje 2008–2017 metais. – *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 2(45), 68–83.
- Sezemanas Vosylius 2021: Savęs pažinimas, savimonė ir objektyvacija. Rankraščio nuorašą, vertimą ir komentarą parengė Dalius Jonkus (Vytauto Didžiojo universitetas). – *Problemos* 100, 191–209. Prieiga internete: doi: <https://doi.org/10.15388/Problemos.100.15>.
- Spolsky Bernard 2009: *Language Management*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Strakšytė Agnė 2008: Mokymosi sėkmę sąlygojantys aplinkos veiksniai ir jų įtaka paauglių motyvacijai. – *Socialiniai mokslai. Edukologija* 1(17), 112–118.
- Sviglinskienė Olga 2022: *Veiksnių, lemiančių Lietuvos tautinių mažumų mokinių pasiekimus, analizė*: magistro darbas, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

- Tamulionienė Aurelija 2019: Mokinių požiūris į lietuvių kalbą: ryšys tarp kalbos vartojimo, mokėjimo ir mokymosi. – *Bendrinė kalba* 92, 1–20. Prieiga internete: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2019~1583826768211/J.04~2019~1583826768211.pdf>.
- Tamulionienė Aurelija 2020: Mokinių kalbinė aplinka: kalbų vartojimas kasdieniame gyvenime. – *Gimtoji kalba* 6, 24–28.
- Tamulionienė Aurelija 2023: Rusų ugdomąja kalba mokyklų mokinių kalbinis paveikslas. – *Gimtoji kalba* 12, 16–20.
- Tollefson James W. 2017: Language Planning in Education. – *Language Policy and Political Issues in Education. Encyclopedia of Language and Education* (3rd ed.), eds. T. McCarty, S. May, Springer, Cham. Prieiga internete: https://doi.org/10.1007/978-3-319-02344-1_2.
- Tomasello Michael 2005: *Constructing a Language: A Usage-Based Theory of Language Acquisition*, Harvard University Press.
- Vadovėlių duomenų bazė* – elektroninis išteklius. Prieiga internete: <https://emokykla.lt/vadoveliai/vadoveliu-duomenu-baze>.
- Vaičiakauskienė Sonata 2023: Akistata su lietuvių kalba: lietuvių kalbos mokytojų patirtis tautinių mažumų mokyklose. – *Gimtoji kalba* 10, 7–11.
- Vilkienė Loreta 2006: Lietuvių kalba – gimtoji ir negimtoji mokykloje. Ar galima suvienodėti? – *Kalbotyra* 56(3), 156–163.
- Vilkienė Loreta 2007: Kelios mintys apie gimtakalbių ir negimtakalbių rašymo gebėjimų kokybę. – *Kalbų mokymas ir mokymasis daugiakultūroje ir daugiakalbeje Europoje*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 226–235.
- Vilkienė Loreta 2019: Gimtakalbių ir negimtakalbių mokinių kalbos kokybė. – *Pedagogika* 135(3), 102–121.
- Vilkienė Loreta, Vilkaitė-Lozdienė Laura, Bružaitė-Liseckienė Justina 2019: *Lietuvių kalba Vilniaus lietuviškose, lenkiškose ir rusiškose gimnazijose: mokėjimo kokybė, kalbinės nuostatos ir motyvacija*, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Zabulionis Algirdas 2020: *Tarptautinio švietimo tyrimo OECD PISA Lietuvos ir kaimyninių šalių duomenų tikslinė antrinė analizė*, Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra. Prieiga internete: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/09/Tarptautinio-svietimo-tyrimo-OECD-PISA-2018-m.-Lietuvos-ir-kaimyniniu-saliu-duomenu-tiksline-antrine-analize.pdf>.

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

- 1 pav. Bendrąjį ugdymą vykdančių tautinių mažumų mokyklų skaičius 2021 m.
- 2 pav. Mokytojų darbo patirtis metais, proc.
- 3 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal klasių koncentrus, proc.
- 4 pav. Kalba, kuria dažniausiai kalba namuose, proc.
- 5 pav. Kalba, kuria dažniausiai kalba namuose (pagal klases), proc.
- 6 pav. Kalba, kuria *beveik visada* bendrauja su draugais, proc.
- 7 pav. Kalba, kuria *beveik visada* rašo trumpąsias žinutes (SMS) ir bendrauja socialiniuose tinkluose, proc.
- 8 pav. Kalbėdamas lenkiškai vartoji daug lietuvių kalbos žodžių, proc.
- 9 pav. Kalbėdamas lenkiškai vartoji daug anglų kalbos žodžių, proc.
- 10 pav. Kalba, kuria *beveik visada* žiūri filmus, proc.
- 11 pav. Kalba, kuria *beveik visada* naršo internete, proc.
- 12 pav. Kalba, kuria *beveik visada* skaito knygas, proc.
- 13 pav. Kalba, kuria *beveik visada* ir *kartais* skaito knygas, proc.
- 14 pav. Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad visur galėčiau susikalbėti, proc.
- 15 pav. Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad visur galėčiau susikalbėti (pagal klases), proc.
- 16 pav. Lietuvių kalbos mokėjimo svarba norint gauti gerą darbą, proc.
- 17 pav. Lenkų kalbos mokėjimo svarba norint gauti gerą darbą, proc.
- 18 pav. Bendrauti su draugais lietuviškai madinga, proc.
- 19 pav. Bendrauti su draugais angliškai madinga, proc.
- 20 pav. Svarbu gerai mokėti lenkų kalbą, proc.
- 21 pav. Svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą, proc.
- 22 pav. Svarbu gerai mokėti anglų kalbą, proc.
- 23 pav. Norėdamas daug pasiekti, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą, proc.
- 24 pav. Man patinka mokytis lietuvių kalbos, proc.
- 25 pav. Man patinka mokytis lenkų kalbos, proc.
- 26 pav. Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lenkų kalbos ir Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lietuvių kalbos, *Sutinku*, proc.
- 27 pav. Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lenkų kalbos ir Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lietuvių kalbos, *Sutinku*, (pagal klases), proc.
- 28 pav. Lenkų kalbos pamokos man patinka ir Lietuvių kalbos pamokos man patinka, proc.
- 29 pav. Lietuvių kalbos pamokos man patinka (pagal klases), proc.

- 30 pav. Lenkų kalba yra sunki, proc.
- 31 pav. Lietuvių kalba yra sunki, proc.
- 32 pav. Lenkų kalba yra mano kalba, proc.
- 33 pav. Lietuvių kalba yra mano kalba, proc.
- 34 pav. Kuria kalba dažniausiai kalbi namuose, proc.
- 35 pav. Kuria dar kalba ar kalbomis kalbi namuose, proc.
- 36 pav. Kuria kalba dažniausiai kalbi namuose (pagal klases), proc.
- 37 pav. Kurią kalbą (kalbas) dar vartoji namuose (įrašyk), proc.
- 38 pav. Kalba, kuria *beveik visada* bendrauja draugais, proc.
- 39 pav. Kalba, kuria *beveik visada* bendrauja su draugais (pagal klases), proc.
- 40 pav. Kalba, kuria *beveik visada* rašo trumpąsias žinutes ir bendrauja socialiniuose tinkluose, proc.
- 41 pav. Kalba, kuria *beveik visada* rašo trumpąsias žinutes ir bendrauja socialiniuose tinkluose (pagal klases), proc.
- 42 pav. Mokinių atsakymai į teiginius, proc.
- 43 pav. Mokinių atsakymai į teiginius, proc. *Kalbėdamas rusiškai vartoji daug lietuvių kalbos žodžių, Kalbėdamas vartoji daug anglų kalbos žodžių*
- 44 pav. Kalba, kuria *beveik visada* žiūri filmus, proc.
- 45 pav. Kalba, kuria *beveik visada* žiūri filmus (pagal klases), proc.
- 46 pav. Kuria kalba *beveik visada* naršai internete, proc.
- 47 pav. Kuria kalba *beveik visada* naršai internete (pagal klases), proc.
- 48 pav. Mokinių atsakymai į teiginį *Man patinka skaityti knygas*, proc.
- 49 pav. Kalba, kuria *beveik visada* skaito knygas, proc.
- 50 pav. Kalba, kuria *beveik visada* skaito knygas (pagal klases), proc.
- 51 pav. Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad visur galėčiau susikalbėti, proc.
- 52 pav. Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad visur galėčiau susikalbėti, *Sutinku*, proc.
- 53 pav. Atsakymai į teiginius, proc.
- 54 pav. Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti kalbą, *Sutinku*, (pagal klases), proc.
- 55 pav. Atsakymai į teiginius, proc.
- 56 pav. Svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą, proc.
- 57 pav. Svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą (pagal klases), proc.
- 58 pav. Svarbu gerai mokėti rusų kalbą, proc.
- 59 pav. Svarbu gerai mokėti rusų kalbą (pagal klases), proc.
- 60 pav. Svarbu gerai mokėti anglų kalbą, proc.
- 61 pav. Svarbu gerai mokėti anglų kalbą (pagal klases), proc.
- 62 pav. Atsakymai į teiginį *Norėdamas daug pasiekti, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą*, proc.

- 63 pav. Atsakymai į teiginį *Norėdamas daug pasiekti, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą, Sutinku*, (pagal klases), proc.
- 64 pav. Atsakymai į teiginius, proc.
- 65 pav. Atsakymai į teiginius, *Sutinku*, (pagal klases), proc.
- 66 pav. Mokinių atsakymai į teiginius, proc.
- 67 pav. Atsakymai į teiginius, proc.
- 68 pav. Atsakymai į teiginius, *Sutinku*, (pagal klases), proc.
- 69 pav. Lietuvių ir rusų kalbų vertinimas, proc.
- 70 pav. Rusų kalbos vertinimas, proc.
- 71 pav. Lietuvių kalbos vertinimas, proc.
- 72 pav. Atsakymai į teiginius, proc.
- 73 pav. Atsakymai į teiginius, *Sutinku*, (pagal klases), proc.
- 74 pav. Atsakymai į teiginius, proc.
- 75 pav. Atsakymai į teiginius, *Sutinku*, (pagal klases), proc.

LENTELIŲ SĄRAŠAS

- 1 lentelė. Tyrime dalyvavusių mokinių imtis ir bendroji charakteristika
- 2 lentelė. Vaikų rašytinės lietuvių kalbos tekstynai
- 3 lentelė. Lenkų kalbą, kaip vyraujančią kalbą, nurodžiusių mokinių kitų kalbų vartojimas šeimoje, proc.
- 4 lentelė. Kalba, kuria mokiniai *beveik visada* skaito knygas, pagal klases, proc.
- 5 lentelė. Mokymosi rezultatai pagal mokomuosius dalykus ir klases, proc.

LANGUAGE USE TENDENCIES AND LINGUISTIC ATTITUDES OF STUDENTS IN POLISH AND RUSSIAN SCHOOLS IN LITHUANIA

(Summary)

INTRODUCTION

Lithuania is one of the few countries in which there are public formal education schools where students are taught in the ethnic minority language. Currently, education in Polish takes place in 45 schools of ethnic minorities, in Russian - in 27 schools, in Belarusian - in one school. Children of ethnic minorities living in Lithuania come into contact with the Lithuanian language quite early, either directly (by communicating) or indirectly (by seeing written text, on television, etc.). Later, when they start attending school, they can study in schools in the language of the ethnic minority at the choice of their parents. Pupils who attend schools in the educational language of the ethnic minority learn the Lithuanian language according to the general curriculum of the Lithuanian language and literature common to all Lithuanian schools, and part of the educational subjects are taught bilingually: Lithuanian history, knowledge of the world, and the basics of citizenship are taught in Lithuanian. When graduating from school, all Lithuanian students take the Lithuanian language and literature final examination, which is mandatory in order to receive a general certificate of secondary education. Although the number of lessons allocated to the teaching of the Lithuanian language is uniform for all schools in Lithuania, until now, when taking the Lithuanian language and literature final exam, graduates from ethnic minority schools are applied more favorable assessment norms when evaluating expression and literacy in the final examination papers. The proficiency of national language of students studying in schools with ethnic minority language of education is lower compared to schools in the Lithuanian language of education, where there are children of both Lithuanian and other nationalities.

Linguistic competence is acquired both by learning a language and by using it in different communicative areas and contexts. Attitudes towards language are formed by students in the linguistic environment, they are also affected by the national language

policy, which determines how important it is to know the Lithuanian language in the daily Lithuanian life. In this scientific study, by analyzing the linguistic environment, choice of preferred language and linguistic attitudes of students of two ethnic minorities - Polish and Russian - who attend schools with Polish and Russian educational languages, the aim is to analyze more deeply the interaction between the school language and the Lithuanian language in different areas of language use, the relationship between linguistic behavior and linguistic attitudes, in order to determine language learning factors that help them learn a second Lithuanian language faster.

The aim of the study is to determine the areas of language dominance in everyday use, to analyze which language(s) students prefer in everyday life situations, to analyze the attitudes of students regarding the languages they use and their learning motivation. Considering the aim, the following objectives were set: 1) based on the survey of teachers, to discuss the peculiarities of Lithuanian language teaching and the factors determining the success of learning; 2) to study the students' linguistic picture - language use in the family and language choice in relation to other languages in everyday life; 3) to examine linguistic attitudes in terms of language prestige, learning and linguistic identity. The *empirical basis* of the study is quantitative and qualitative data collected during the research in Polish and Russian language schools in primary and pre-gymnasium classes in 2021: 1) questionnaires filled out by teachers, 2) questionnaires filled out by students, 3) corpora of students' written language. The study data were collected from different Lithuanian municipalities: Klaipėda, Šalčininkai, Vilnius, Vilnius district and Visaginas. The study participants were 3rd-8th grade students of Polish and Russian language schools and their Lithuanian language and literature teachers. A total of 564 students participated in the study, including 263 students from schools with the Polish language of education, 301 students from schools with the Russian language of education. Also, 40 Lithuanian language and literature teachers who worked in the classes of students who participated in the study: 32.5 percent of teachers from schools with the Polish language of education and 67.5 percent of teachers from schools with the Russian language of education.

The study material consists of 1) questionnaires filled out by teachers, 2) questionnaires filled out by students and 3) corpora of students' written language. Questionnaires intended for teachers consist of two parts: the first part contains general information about the classes they work in, their work experience in the school (years), the second

part consists of 7 open questions about the Lithuanian language teaching. The teachers were asked to identify the most important problems they face when teaching the Lithuanian language to students in schools of ethnic minorities, and were asked to indicate which aspects of learning Lithuanian are the easiest for students and which are the most difficult. The teachers were asked what strengthens students' motivation to learn Lithuanian, also, what help students need most during the Lithuanian language lessons. During the study, it was important to find out which teaching methods are the most effective in teaching Lithuanian as a second language. The first part of the questionnaire for students was dedicated to the general characteristics of the respondents – students' age, gender, parents' education, home language, learning achievements of languages and mathematics, and the remaining two – a questionnaire to assess the students' language use tendencies, attitudes and their connections. The qualitative study material consists of written language corpora collected during the project from students' essays written in the Lithuanian language. Children's written language corpora consist of a total of 38,844 words, 564 works. In accordance with the protection of personal data, when digitizing the data, personally identifiable information was removed from all the works. Orthographically transcribed empirical material was collected as corpora of the written language of students learning in Polish (LMKR) and Russian (RMKR) educational languages.

In the study, the research material is analyzed by combining qualitative and quantitative study data analysis methods. The research is based on qualitative analysis, and a quantitative evaluation method is used to evaluate the statistical indicators of the research material, as well as to substantiate trends and tendencies. In the study, the Pearson correlation coefficient (r) was calculated to assess the relationship between the choice of language preference and linguistic attitudes of Polish school students. In the use and choice of priority over other languages by children educated in Russian, the Russian language prevails, therefore it was not purposeful to study the connections of the choice of different languages. The work is synchronous, analytical and descriptive. Quantitative data collected during the study were processed with Microsoft Office Excel electronic calculator. There were questions where students could mark multiple answers, in which case the sum of the data makes more than 100 percent. Analytical, interpretive and descriptive methods were used to study written language corpora. First of all, the sentences (including the adjacent contextual sentences) in which words with the roots *kalb-*, *lietuv-*, *lenk-*, *rus-* were extracted from the LMKR and RMKR corpora. After that, the

selected illustrative examples of the corpus were grouped into semantic fields according to 1) the social and cultural context of language use: family, friends, school, residential area and 2) the area of language use: reception, production, interaction. Based on the illustrative examples of the corpus, the main areas of the sociocultural environment were distinguished, and all the illustrative sentences covering the family environment were selected. Illustrative examples representing other areas – school, friends, and residential area – were chosen analogously. The illustrative examples of the corpus grouped in this way made it possible to analyze the intensity of the impact of a specific linguistic environment (family, friends, local community, school), as well as the possible influence of a specific linguistic environment on linguistic attitudes (for example, the importance of family attitudes on students' personal relationship with the Lithuanian language). The grouping of the illustrative examples of the corpus according to the areas of linguistic activity supplemented the quantitative data on the tendencies of language use and revealed new aspects which were not included in the questionnaire. For example, the analysis of the corpus revealed that students' views on language learning motivation often do not coincide with the teacher's opinion and insights.

PART I. LITHUANIAN LANGUAGE TEACHING PRACTICE IN ETHNIC MINORITY SCHOOLS - TEACHERS' EXPERIENCE

According to teacher questionnaires, the most important problems for students learning Lithuanian are the following: 1) poor vocabulary of students, 2) insufficient language environment, 3) lack of students' motivation, 4) lack of appropriate textbooks and other educational materials, too few lessons and consultations for teaching the Lithuanian language, low cultural awareness of students. Based on the teachers' responses, it can be concluded that the following factors motivate ethnic minority students to be actively involved in the educational process: 1) positive microclimate of the lesson: encouragement, praise and feedback from the teacher; 2) positive attitudes of the family and society regarding the Lithuanian language; 3) student success, positive evaluation and 4) interactive tasks based on creativity and originality. Insufficient linguistic environment and poor vocabulary of ethnic minority students are the two most important factors that determine the negative experience of students when learning the Lithuanian language. The most difficult thing for students to learn

is the Lithuanian language grammar, because, as the Lithuanian language teachers emphasized, the Lithuanian language is, in principle, only studied during the lessons of the subject, and this, without any doubt, is a serious obstacle to the competition of students from schools of ethnic minorities with students from schools where education is conducted in the Lithuanian language. Ethnic minority students also struggle with text comprehension tasks, i.e. tasks that require higher thinking abilities as well as literary and cultural knowledge. According to the teachers, the students need most help to understand the text during the lessons – students often ask for help not only to find out the meanings of unknown words, but also to translate more complex texts. Thus, most of the Lithuanian language teachers who participated in the study lack the involvement of other members of the school community: parents, other family members, teachers of educational subjects, especially humanities, in creating and developing a suitable linguistic environment for teaching and learning Lithuanian. The results of the study show that students of ethnic minorities easily overcome those tasks that do not require higher thinking abilities – routine-based tasks during the Lithuanian language lessons. The study also revealed that students are more successful in tasks that develop oral (though not written) language skills.

PART II. STUDENTS' LANGUAGE USE TENDENCIES AND LINGUISTIC ATTITUDES IN SCHOOLS WITH THE POLISH LANGUAGE OF EDUCATION

According to the research conducted in schools with the Polish language of education, the students studying in these schools are not a homogeneous community in terms of their mother tongue. Only Polish is spoken in the family by less than half of the students, a third are bilingual or multilingual, and a fifth communicate in Russian in the family. At home, at school, in a group of friends, in leisure activities, they often use different languages. Polish and Russian languages prevail in everyday use, Lithuanian – when reading and learning Lithuanian during lessons. The experience of using the English language is broader – students learn this language not only during lessons, but also by listening to the songs of their favorite music groups, playing computer games and other leisure activities. Between a quarter and a half of the students who participated in the study do not speak Lithuanian among their friends, and this indicates a certain separation of the students' linguistic community from the point of

view of the Lithuanian-speaking social and cultural environment, because in all areas of Lithuania there are schools where peers from families whose home language is Lithuanian or Lithuanian and another language are studying. Comparative data analysis revealed links between home language and language preference in different communicative domains. Analysis of the results by age group showed a direct relationship between the choice of language preference and the change in linguistic attitudes. The higher the class, the more the Polish language decreases and, on the contrary, the part of students who appreciate the English language increases. The prestige of the Lithuanian language is primarily associated with the social value of the Lithuanian language. The connection among the social value of the Lithuanian language, its prestige in the peer group and the importance of language proficiency has become apparent – in all these aspects, the students' attitudes do not change with age. The relationship between attitudes towards the Lithuanian language and a positive assessment of the Lithuanian language learning and language use – reading, communicating in Lithuanian on social networks and in person – has been established. The limited use of the Lithuanian language in everyday activities and at school is one of the main reasons why about 40 percent of students of all age groups consider the Lithuanian language difficult. The majority of the students express a personal connection with the Polish language, however, for most of them the Lithuanian language is not theirs. Data from the LMKR corpus on students' attitudes towards language learning show that students consider knowing more languages an advantage, a sign of education, and the need for learning a language determines how useful it is and will be in life.

PART III. STUDENTS' LANGUAGE USE TENDENCIES AND LINGUISTIC ATTITUDES IN SCHOOLS WITH THE RUSSIAN LANGUAGE OF EDUCATION

Children in schools with Russian language of education are a relatively homogeneous group in terms of home language, preference of language in relation to other languages. The vast majority speak Russian at home. Although they understand the Lithuanian language as necessary and *allow* it into their linguistic environment, the Russian language prevails in those activities where the language is adopted (home language, partly the language of friends – they speak the language acceptable to the group) as well as in those where the language can be freely chosen (searching for information

on the Internet, communicating on social networks or with friends, watching movies, reading books). The quantitative research revealed that the Lithuanian language is mostly used when searching for information on the Internet and reading books. Students form their identity through their relationship with a family, friends, place of residence, school: I am an ordinary child living in Lithuania ↔ speaking Russian ↔ attending a school in the Russian language ↔ from *a certain* town ↔ *a certain* school ↔ I have a family, I love it, I am proud of it ↔ I like my school, because I have friends there ↔ I like *certain* lessons ↔ I spend my free time with friends, family, etc. It is noteworthy that in this structure, the language stain is rarely indicated (the language is more often identified with a lesson that is (dis)liked).

CONCLUSIONS

The study highlighted the distinctiveness of Polish and Russian language school students - their similarities and differences - a multiple linguistic picture of Polish language school students and an integral linguistic picture of Russian language school students. These pictures are seen in the context of the study of teachers' attitudes. The view from two perspectives - of students and of teachers - creates a dialogical connection, complements, explains or contradicts the picture created by the students' texts and answers. The study of language use tendencies and linguistic attitudes of students in schools with Polish and Russian educational language revealed the choice of language preference in everyday life and the change of language attitudes with age, which is typical for students of all schools of Lithuania despite of educational language - the older are the students, the stronger is the power of the English language.

Summarizing the study results, the following conclusions can be drawn:

1. According to the survey of teachers, students in schools with Polish and Russian educational language experience difficulties in learning the Lithuanian language due to the lack of Lithuanian language resources, insufficient linguistic environment and lack of learning motivation. From the teachers' perspective, the results of the study confirm that the limited field of Lithuanian language use in communicative daily life activities and especially in school is the most important reason why students in schools of ethnic minority language do not learn Lithuanian, even though they study Lithuanian from pre-school until graduation.

2. The results of the study of language use tendencies and linguistic attitudes in groups of students in grades 3–8 in Polish and Russian schools show the relationship between the family’s linguistic environment, language preference in everyday life and language attitudes. The analysis of the corpus revealed that language use tendencies are primarily formed in the environment of a family language and culture. A very strong influence of family culture on students’ values was evident in groups of students of all ages in both Polish and Russian schools.

2.1. In terms of the family language, students from Polish schools are not a homogeneous community: most of them communicate in Polish at home, but just over two-fifths (42 percent) of students have it as their only family language, a quarter of students communicate in Polish and Russian at home, a quarter indicate that the home language is Russian. Study data on other languages sometimes used at home revealed that students of these schools indicated Russian as another language that is still sometimes used at home.

2.2. The predominant home (family) language of students from Russian language schools is Russian (90 percent), meanwhile two languages – Russian and Lithuanian – are spoken in the family by 5 percent of students. Students from these schools also indicated Lithuanian as the language they sometimes use (29 percent).

3. The choice of language preference in the peer group reveals connections with family language and culture and the influence of the factor of residential area. The limited choice of the Lithuanian language in everyday life shows a certain separation of the linguistic community of the students from both schools of the aforementioned languages from the point of view of the Lithuanian-speaking social and cultural environment, although there are schools in all areas of Lithuania where peers from families whose home language is Lithuanian or Lithuanian and another language are studying..

3.1. In the schools with Polish language of education, two languages – Polish and Russian – compete in the everyday life of students. When communicating with friends face to face and on social networks, the predominant language is Polish or Russian. Russian language is much more often chosen when watching movies. Reading is the only area where Polish and Lithuanian languages prevail.

3.2. In schools where the educational language is Russian, students prefer the family language – Russian, in all contexts of everyday life. The quantitative research revealed that the Lithuanian language is mostly used when searching for information on the Internet and reading books. The use of the Lithuanian language in their

everyday speech is evident, but with different intensity – stronger or weaker. The results of the study show that it depends on the use of the home (family) language and the language environment of the school.

4. The comparative analysis of students' linguistic attitudes revealed that two thirds of the students of schools with Polish and Russian as the educational language are convinced that it is necessary to have a good command of the school's educational language and the Lithuanian language. The Lithuanian language has a high social status as the language of state communication: more than two thirds of students believe that it is important to know the Lithuanian language for the purposes of public communication. The majority of students of all age groups express a positive attitude towards the necessity of learning the Lithuanian language in order to achieve their professional life goals. Differences in the attitudes of students from schools with Polish and Russian educational language become evident when assessing the importance of learning the school language. The higher the class, the more the Polish language decreases and, on the contrary, the part of students valuing the English language increases, no significant differences were found in the evaluations of schools with the Russian language of education. However, the opposite trend was found in students' assessment of the prestige of the English language: the proportion of students who agree that it is fashionable to use English is twice as high in Russian schools. With regard to the Lithuanian language, the attitudes of the students remain basically the same with age – more than half of the students say that it is important to know the Lithuanian language well. Hence, students' attitude towards the importance of good knowledge of the Lithuanian language is determined by the state status of the Lithuanian language and students' expectations for the future – the importance of learning the Lithuanian language in building their lives.

5. The data of the study of students' attitudes towards language learning confirm the trend identified in studies of the state of education – the motivation to learn weakens with age. Parents of students in both Polish and Russian language schools (actually, there are about half of them) encourage their children to learn the school language and Lithuanian, slightly more – Lithuanian language. The analysis of the relationships between attitudes showed that, of all the aspects of linguistic attitudes studied, the strongest relationship emerged between attitudes towards language learning and positive assessment of lessons. According to the data of the corpus, one more reason should be distinguished – the necessity of the language for the future.

1 PRIEDAS. 3–4 klasės mokinio klausimynas lietuvių kalba lenkų ugdomąja kalba mokykloms

PRAŠOME UŽPILDYTI ANONIMINĘ ANKETĄ

Mokinių kalbos tyrimas

Mes esame iš Lietuvių kalbos instituto ir atliekame tyrimą. Mums tik įdomu, kokios kalbos vyrauja Tavo kasdieniame gyvenime. Tyrimo duomenys bus naudojami tik moksliniais tikslais, todėl prašytume Tavęs atsakyti taip, kaip galvoji.

I DALIS

1. Vardas _____
2. Mokyklos pavadinimas _____
3. Klasė _____
4. Kiek Tau metų? _____
5. Pažymėk savo lytį: vyr. / mot.
6. Kokiame mieste ar kaime gyveni? _____
7. Jei žinai, pažymėk, koks Tavo tėčio ir mamos išsilavinimas:
Tėčio – vidurinis (12 klasių), profesinis, aukštasis (universitetas).
Mamos – vidurinis (12 klasių), profesinis, aukštasis (universitetas).
8. Kuria kalba dažniausiai kalbi namuose?
 lenkų, rusų, lietuvių, anglų, kita _____
9. Kuria dar kalba ar kalbomis kalbi namuose?
 lenkų, rusų, lietuvių, anglų, kita _____, nekalbu kita kalba.

10. Pažymėk, kaip dažnai žiūri filmus šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

11. Pažymėk, kaip dažnai skaitai knygas šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

12. Pažymėk, kaip dažnai naršai internete šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

13. Pažymėk, kaip dažnai bendrauji su draugais šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

14. Pažymėk, kaip dažnai rašai trumpąsias žinutes (SMS), bendrauji socialiniuose tinkluose („Facebook“ ir kt.) šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

15. Ar Tu gyvenai kitoje šalyje (ne Lietuvoje) ilgiau nei metus? _____ taip / ne.

Jeigu atsakei ne, eik į 17 klausimą, jeigu atsakei taip, atsakyk:

16a. Prieš kiek laiko atvykai į Lietuvą? _____

16b. Kurioje šalyje gyvenai? _____

16c. Kiek metų gyvenai? _____

16d. Ar kitoje šalyje lankei vaikų darželį? taip / ne.

16e. Jeigu taip, kokia kalba kalbėjo auklėtoja? _____

16f. Ar kitoje šalyje lankei mokyklą? taip / ne.

16g. Jeigu taip, kokia kalba mokeisi? _____

16h. Kiek metų kitoje šalyje lankei mokyklą? _____

17. Pažymėk, kokius įvertinimus dažniausiai gauni iš šių dalykų?

17a. Lenkų kalba: labai gerai   gerai   patenkinamai   (apibrauk).

17b. Lietuvių kalba: labai gerai   gerai   patenkinamai   (apibrauk).

17c. Matematika: labai gerai   gerai   patenkinamai   (apibrauk).

17d. Anglų kalba: labai gerai   gerai   patenkinamai   (apibrauk).

II DALIS. Pažymėk tinkamiausią atsakymą.

Teiginiai	Nesutinku	Neturiu nuomonės	Sutinku
1. Lenkų kalba yra mano kalba.	☐	☐	☐
2. Svarbu gerai mokėti lenkų kalbą.	☐	☐	☐
3. Lenkų kalba man yra sunki.	☐	☐	☐
4. Man patinka mokytis lenkų kalbos.	☐	☐	☐
5. Lenkų kalba man padeda susirasti draugų.	☐	☐	☐
6. Lenkų kalbos pamokos man patinka.	☐	☐	☐
7. Kalbėdamas lenkiškai vartoju daug lietuvių kalbos žodžių.	☐	☐	☐
8. Bendrauti su draugais angliškai madinga.	☐	☐	☐
9. Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti lenkų kalbą.	☐	☐	☐
10. Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lenkų kalbos.	☐	☐	☐
11. Svarbu gerai mokėti anglų kalbą.	☐	☐	☐

III DALIS. Pažymėk tinkamiausią atsakymą.

Teiginiai	Nesutinku	Neturiu nuomonės	Sutinku
1. Mokykloje jaučiuosi gerai.	☐	☐	☐
2. Lietuvių kalba yra mano kalba.	☐	☐	☐
3. Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą.	☐	☐	☐
4. Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad visur galėčiau susikalbėti.	☐	☐	☐
5. Mėgstu skaityti knygas.	☐	☐	☐
6. Norėdamas daug pasiekti, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą.	☐	☐	☐
7. Visų dalykų mokytojai turėtų kalbėti taisyklingai.	☐	☐	☐
8. Lietuvių kalba man yra sunki.	☐	☐	☐
9. Man patinka mokytis lietuvių kalbos.	☐	☐	☐
10. Lietuvių kalba man padeda susirasti draugų.	☐	☐	☐
11. Svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą.	☐	☐	☐
12. Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lietuvių kalbos.	☐	☐	☐
13. Bendrauti su draugais lietuviškai madinga.	☐	☐	☐
14. Lietuvių kalbos pamokos man patinka.	☐	☐	☐
15. Kalbėdamas vartoju daug anglų kalbos žodžių.	☐	☐	☐

2 PRIEDAS. 3–4 klasės mokinių klausimynas lenkų kalba lenkų ugdomąja kalba mokymosi

PROSZĘ WYPEŁNIĆ FORMULARZ ANONIMOWY

Badanie języka uczniów

Jesteśmy z Instytutu Języka Litewskiego i prowadzimy badanie. Interesuje nas, jakie języki dominują w Twoim codziennym życiu. Dane ankiety będą wykorzystywane wyłącznie do celów naukowych, więc prosimy, żebyś odpowiadał(-a) tak, jak myślisz.

I CZĘŚĆ

1. Imię _____
2. Nazwa szkoły _____
3. Klasa _____
4. Ile masz lat? _____
5. Zaznacz swoją płeć: Mężczyzna / Kobieta
6. W jakim mieście lub wsi mieszkasz? _____
7. Jeśli wiesz, podaj wykształcenie ojca i matki:
Ojciec – średnie (12 klas), zawodowe, wyższe (uniwersytet).
Matka – średnie (12 klas), zawodowe, wyższe (uniwersytet).
8. W jakim języku mówisz w domu najczęściej?
 po polsku, po rosyjsku, po litewsku, po angielsku, w innym _____
9. Czy w domu mówisz też w jakimś innym języku? Jeżeli tak, zaznacz w jakim.
 po polsku, po rosyjsku, po litewsku, po angielsku, w innym _____ ,
 nie mówię w innym języku.

10. Zaznacz, jak często oglądasz filmy w tych językach:

	Prawie nigdy	Czasem	Prawie zawsze
Po polsku	☐	☐	☐
Po rosyjsku	☐	☐	☐
Po litewsku	☐	☐	☐
Po angielsku	☐	☐	☐
Inny język (proszę wpisać)	☐	☐	☐

11. Zaznacz, jak często czytasz książki w następujących językach:

	Prawie nigdy	Czasem	Prawie zawsze
Po polsku	☐	☐	☐
Po rosyjsku	☐	☐	☐
Po litewsku	☐	☐	☐
Po angielsku	☐	☐	☐
Inny język (proszę wpisać)	☐	☐	☐

12. Zaznacz, jak często przeglądasz Internet w tych językach:

	Prawie nigdy	Czasem	Prawie zawsze
Po polsku	☐	☐	☐
Po rosyjsku	☐	☐	☐
Po litewsku	☐	☐	☐
Po angielsku	☐	☐	☐
Inny język (proszę wpisać)	☐	☐	☐

13. Zaznacz, jak często komunikujesz się ze znajomymi w tych językach:

	Prawie nigdy	Czasem	Prawie zawsze
Po polsku	☐	☐	☐
Po rosyjsku	☐	☐	☐
Po litewsku	☐	☐	☐
Po angielsku	☐	☐	☐
Inny język (proszę wpisać)	☐	☐	☐

14. Zaznacz, jak często piszesz krótkie wiadomości (SMS), komunikujesz w portalach społecznościowych (facebook itp.) w następujących językach:

	Prawie nigdy	Czasem	Prawie zawsze
Język polski	☐	☐	☐
Po rosyjsku	☐	☐	☐
Po litewsku	☐	☐	☐
Po angielsku	☐	☐	☐
Inny język (proszę wpisać)	☐	☐	☐

15. Czy mieszkałeś(-aś) w innym kraju (nie na Litwie) przez ponad rok? ____ tak / nie

Jeśli nie, przejdź do pytania 17, jeśli tak:

16a. Jak dawno przyjechałeś(-aś) na Litwę? _____

16b. W jakim kraju przed tym mieszkałeś(-aś)? _____

16c. Ile lat tam mieszkałeś(-aś)? _____

16.d. Czy uczęszczałeś(-aś) do przedszkola w tym kraju? tak / nie

16e. Jeśli tak, w jakim języku mówiła wychowawczyni w przedszkolu? _____

16f. Chodziłeś do szkoły w innym kraju? tak / nie

16g. Jeśli tak, w jakim języku prowadzono naukę w szkole? _____

16h. Ile lat chodziłeś(-aś) do szkoły w innym kraju? _____

17. Zaznacz, jakie oceny zwykle otrzymujesz z tych przedmiotów?

17a. Język polski: bardzo dobrze   dobrze   zadowolająco   (zakreśl).

17b. Język litewski: bardzo dobrze   dobrze   zadowolająco   (zakreśl).

17c. Matematyka: bardzo dobrze   dobrze   zadowolająco   (zakreśl).

17d. Angielski: bardzo dobrze   dobrze   zadowolająco   (zakreśl).

II CZĘŚĆ. Zaznacz najbardziej odpowiednią odpowiedź.

Stwierdzenia	Nie zgadzam się	Nie mam zdania	Zgadzam się
1. Polski to mój język.	☐	☐	☐
2. Ważna jest dobra znajomość języka polskiego.	☐	☐	☐
3. Polski jest dla mnie trudny.	☐	☐	☐
4. Lubię uczyć się języka polskiego.	☐	☐	☐
5. Język polski pomaga mi znaleźć przyjaciół.	☐	☐	☐
6. Lubię lekcje polskiego.	☐	☐	☐
7. Kiedy mówię po polsku, używam wielu słów litewskich.	☐	☐	☐
8. Porozumiewanie się z przyjaciółmi w języku angielskim jest modne.	☐	☐	☐
9. Aby dostać dobrą pracę, muszę dobrze znać język polski.	☐	☐	☐
10. Członkowie rodziny zachęcają mnie do nauki języka polskiego.	☐	☐	☐
11. Ważna jest dobra znajomość języka angielskiego.	☐	☐	☐

III CZĘŚĆ. Zaznacz najbardziej odpowiednią odpowiedź.

Stwierdzenia	Nie zgadzam się	Nie mam zdania	Zgadzam się
1. Dobrze się czuję w szkole.	☐	☐	☐
2. Litewski to mój język.	☐	☐	☐
3. Aby dostać dobrą pracę, muszę dobrze znać język litewski.	☐	☐	☐
4. Ważne jest dobrze mówić po litewsku, abym mógł/mogła się wszędzie porozumieć.	☐	☐	☐
5. Lubię czytać książki.	☐	☐	☐
6. Żeby dużo osiągnąć, muszę biegle posługiwać się litewskim.	☐	☐	☐
7. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni mówić poprawnie.	☐	☐	☐
8. Język litewski jest dla mnie trudny.	☐	☐	☐
9. Lubię uczyć się litewskiego.	☐	☐	☐
10. Litewski pomaga mi znaleźć przyjaciół.	☐	☐	☐
11. Ważna jest dobra znajomość języka litewskiego.	☐	☐	☐
12. Członkowie rodziny zachęcają mnie do nauki litewskiego.	☐	☐	☐
13. Porozumiewanie się z przyjaciółmi w języku litewskim jest modne.	☐	☐	☐
14. Lubię lekcje języka litewskiego.	☐	☐	☐
15. Kiedy mówię, używam wielu angielskich słów.	☐	☐	☐

3 PRIEDAS. 3–4 klasės mokinio klausimynas lietuvių kalba rusų ugdomąja kalba mokykloms

PRAŠOME UŽPILDYTI ANONIMINĘ ANKETĄ

Mokinių kalbos tyrimas

Mes esame iš Lietuvių kalbos instituto ir atliekame tyrimą. Mums tik įdomu, kokios kalbos vyrauja Tavo kasdieniame gyvenime. Tyrimo duomenys bus naudojami tik moksliniais tikslais, todėl prašytume Tavęs atsakyti taip, kaip galvoji.

I DALIS

1. Vardas _____
2. Mokyklos pavadinimas _____
3. Klasė _____
4. Kiek Tau metų? _____
5. Pažymėk savo lytį: vyr. / mot.
6. Kokiame mieste ar kaime gyveni? _____
7. Jei žinai, pažymėk, koks Tavo tėčio ir mamos išsilavinimas:
Tėčio – vidurinis (12 klasių), profesinis, aukštasis (universitetas).
Mamos – vidurinis (12 klasių), profesinis, aukštasis (universitetas).
8. Kuria kalba dažniausiai kalbi namuose?
 rusų, lenkų, lietuvių, anglų, kita _____
9. Kuria dar kalba ar kalbomis kalbi namuose?
 rusų, lenkų, lietuvių, anglų, kita _____, nekalbu kita kalba.

10. Pažymėk, kaip dažnai žiūri filmus šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

11. Pažymėk, kaip dažnai skaitai knygas šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

12. Pažymėk, kaip dažnai naršai internete šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

13. Pažymėk, kaip dažnai bendrauji su draugais šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

14. Pažymėk, kaip dažnai rašai trumpąsias žinutes (SMS), bendrauji socialiniuose tinkluose („Facebook“ ir kt.) šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

15. Ar Tu gyvenai kitoje šalyje (ne Lietuvoje) ilgiau nei metus? _____ taip / ne.

Jeigu atsakei ne, eik į 17 klausimą, jeigu atsakei taip, atsakyk:

16a. Prieš kiek laiko atvykai į Lietuvą? _____

16b. Kurioje šalyje gyvenai? _____

16c. Kiek metų gyvenai? _____

16d. Ar kitoje šalyje lankei vaikų darželį? taip / ne.

16e. Jeigu taip, kokia kalba kalbėjo auklėtoja? _____

16f. Ar kitoje šalyje lankei mokyklą? taip / ne.

16g. Jeigu taip, kokia kalba mokeisi? _____

16h. Kiek metų kitoje šalyje lankei mokyklą? _____

17. Pažymėk, kokius įvertinimus dažniausiai gauni iš šių dalykų?

17a. Rusų kalba: labai gerai   gerai   patenkinamai   (apibrauk).

17b. Lietuvių kalba: labai gerai   gerai   patenkinamai   (apibrauk).

17c. Matematika: labai gerai   gerai   patenkinamai   (apibrauk).

17d. Anglų kalba: labai gerai   gerai   patenkinamai   (apibrauk).

II DALIS. Pažymėk tinkamiausią atsakymą.

	Teiginiai	Nesutinku	Neturiu nuomonės	Sutinku
1.	Rusų kalba yra mano kalba.	☐	☐	☐
2.	Svarbu gerai mokėti rusų kalbą.	☐	☐	☐
3.	Rusų kalba man yra sunki.	☐	☐	☐
4.	Man patinka mokytis rusų kalbos.	☐	☐	☐
5.	Rusų kalba man padeda susirasti draugų.	☐	☐	☐
6.	Rusų kalbos pamokos man patinka.	☐	☐	☐
7.	Kalbėdamas rusiškai vartoju daug lietuvių kalbos žodžių.	☐	☐	☐
8.	Bendrauti su draugais angliškai madinga.	☐	☐	☐
9.	Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti rusų kalbą.	☐	☐	☐
10.	Mano šeimos nariai skatina mane mokytis rusų kalbos.	☐	☐	☐
11.	Svarbu gerai mokėti anglų kalbą.	☐	☐	☐

III DALIS. Pažymėk tinkamiausią atsakymą.

Teiginiai	Nesutinku	Neturiu nuomonės	Sutinku
1. Mokykloje jaučiuosi gerai.	☐	☐	☐
2. Lietuvių kalba yra mano kalba.	☐	☐	☐
3. Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą.	☐	☐	☐
4. Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad visur galėčiau susikalbėti.	☐	☐	☐
5. Mėgstu skaityti knygas.	☐	☐	☐
6. Norėdamas daug pasiekti, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą.	☐	☐	☐
7. Visų dalykų mokytojai turėtų kalbėti taisyklingai.	☐	☐	☐
8. Lietuvių kalba man yra sunki.	☐	☐	☐
9. Man patinka mokytis lietuvių kalbos.	☐	☐	☐
10. Lietuvių kalba man padeda susirasti draugų.	☐	☐	☐
11. Svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą.	☐	☐	☐
12. Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lietuvių kalbos.	☐	☐	☐
13. Bendrauti su draugais lietuviškai madinga.	☐	☐	☐
14. Lietuvių kalbos pamokos man patinka.	☐	☐	☐
15. Kalbėdamas vartoju daug anglų kalbos žodžių.	☐	☐	☐

4 PRIEDAS. 3–4 klasės mokinio klausimynas rusų kalba rusų ugdomąja kalba mokykloms

ПОЖАЛУЙСТА, ЗАПОЛНИТЕ АНОНИМНУЮ АНКЕТУ.

Институт литовского языка проводит исследование. Нам интересно, какие языки преобладают в вашей повседневной жизни. Данные опроса будут использоваться только в научных целях, поэтому, пожалуйста, ответьте так, как вы думаете.

ЧАСТЬ I.

1. Имя _____
2. Название школы _____
3. Класс _____
4. Сколько вам лет? _____
5. Укажите свой пол: мужской / женский
6. В каком городе или селе вы живете? _____
7. Если вы знаете, укажите образование ваших родителей:
образование отца – среднее (12 классов), среднее профессиональное (техникумы и колледжи), высшее (университет);
образование матери – среднее (12 классов), среднее профессиональное (техникумы и колледжи), высшее (университет).
8. На каком языке вы больше всего общаетесь дома?
 русском, польском, литовском, английском, другом _____
9. На каком еще языке или языках вы общаетесь дома?
 русском, польском, литовском, английском, другом _____ ,
 я не говорю на другом языке.

10. Отметьте, как часто вы смотрите фильмы на этих языках:

	Почти никогда	Иногда	Почти всегда
На русском языке	☐	☐	☐
На польском языке	☐	☐	☐
На литовском языке	☐	☐	☐
На английском языке	☐	☐	☐
Другой язык (укажите)	☐	☐	☐

11. Отметьте, как часто вы читаете книги на этих языках:

	Почти никогда	Иногда	Почти всегда
На русском языке	☐	☐	☐
На польском языке	☐	☐	☐
На литовском языке	☐	☐	☐
На английском языке	☐	☐	☐
Другой язык (укажите)	☐	☐	☐

12. Отметьте, как часто вы ищете информацию в интернете на этих языках:

	Почти никогда	Иногда	Почти всегда
На русском языке	☐	☐	☐
На польском языке	☐	☐	☐
На литовском языке	☐	☐	☐
На английском языке	☐	☐	☐
Другой язык (укажите)	☐	☐	☐

13. Отметьте, как часто вы общаетесь с друзьями на этих языках:

	Почти никогда	Иногда	Почти всегда
На русском языке	☐	☐	☐
На польском языке	☐	☐	☐
На литовском языке	☐	☐	☐
На английском языке	☐	☐	☐
Другой язык (укажите)	☐	☐	☐

14. Отметьте, как часто вы пишете короткие сообщения (SMS), общаетесь в социальных сетях (Facebook и т. д.) на этих языках:

	Почти никогда	Иногда	Почти всегда
На русском языке	☐	☐	☐
На польском языке	☐	☐	☐
На литовском языке	☐	☐	☐
На английском языке	☐	☐	☐
Другой язык (укажите)	☐	☐	☐

15. Проживали ли вы в другой стране (не в Литве) больше года? да / нет

Если нет, переходите к вопросу 17, если да, ответьте на эти вопросы:

16a. Как давно вы приехали в Литву? _____

16b. В какой стране вы жили? _____

16c. Сколько лет вы жили в другой стране? _____

16d. Вы ходили в детский сад в другой стране? да / нет

16e. Если да, то на каком языке разговаривал педагог? _____

16f. Вы ходили в школу в другой стране? да / нет

16g. Если да, то на каком языке преподавали в школе? _____

16h. Сколько лет вы учились в школе в другой стране? _____

17. Подчеркните, какие оценки вы обычно получаете по этим предметам?

17a. Русский: очень хорошо; хорошо; удовлетворительно;

17b. Литовский: очень хорошо; хорошо; удовлетворительно;

17c. Математика: очень хорошо; хорошо; удовлетворительно;

17d. Английский: очень хорошо; хорошо; удовлетворительно;

ЧАСТЬ II. Отметьте наиболее подходящий ответ.

	Утверждение	Не согласен	Нет мнения	Согласен
1.	Русский – мой язык.	☐	☐	☐
2.	Важно хорошо владеть русским языком.	☐	☐	☐
3.	Русский язык для меня сложен.	☐	☐	☐
4.	Мне нравится изучать русский язык.	☐	☐	☐
5.	Русский язык помогает мне заводить друзей.	☐	☐	☐
6.	Мне нравятся уроки русского языка.	☐	☐	☐
7.	Когда я говорю по-русски, я использую много литовских слов.	☐	☐	☐
8.	На английском модно общаться с друзьями.	☐	☐	☐
9.	Чтобы устроиться на хорошую работу, ты должен хорошо говорить по-русски.	☐	☐	☐
10.	Члены моей семьи поощряют меня изучать русский язык.	☐	☐	☐
11.	Хорошее знание английского языка очень важно.	☐	☐	☐

ЧАСТЬ III. Отметьте наиболее подходящий ответ.

Утверждение	Не согласен	Нет мнения	Согласен
1. В школе чувствую себя хорошо.	☐	☐	☐
2. Литовский – мой язык.	☐	☐	☐
3. Чтобы устроиться на хорошую работу, ты должен хорошо знать литовский язык.	☐	☐	☐
4. Важно хорошо говорить по-литовски, чтобы я мог общаться везде.	☐	☐	☐
5. Я люблю читать книги.	☐	☐	☐
6. Чтобы добиться многого, я должен свободно владеть литовским языком.	☐	☐	☐
7. Учителя всех предметов должны говорить на правильном языке.	☐	☐	☐
8. Мне трудно с литовским языком.	☐	☐	☐
9. Мне нравится учить литовский.	☐	☐	☐
10. Литовский помогает мне заводить друзей.	☐	☐	☐
11. Важно хорошо владеть литовским языком.	☐	☐	☐
12. Члены моей семьи поощряют меня изучать литовский язык.	☐	☐	☐
13. По-литовски модно общаться с друзьями.	☐	☐	☐
14. Мне нравятся уроки литовского языка.	☐	☐	☐
15. Когда я говорю, я использую много английских слов.	☐	☐	☐

5 PRIEDAS. 5–8 klasės mokinio klausimynas lietuvių kalba lenkų ugdomąja kalba mokykloms

PRAŠOME UŽPILDYTI ANONIMINĘ ANKETĄ

Mokinių kalbos tyrimas

Mes esame iš Lietuvių kalbos instituto ir atliekame tyrimą. Mums tik įdomu, kokios kalbos vyrauja Tavo kasdieniame gyvenime. Tyrimo duomenys bus naudojami tik moksliniais tikslais, todėl prašytume Tavęs atsakyti taip, kaip galvoji.

I DALIS

1. Vardas _____
2. Mokyklos pavadinimas _____
3. Klasė _____
4. Kiek Tau metų? _____
5. Pažymėk savo lytį: vyr. / mot.
6. Kokiame mieste ar kaime gyveni? _____
7. Jei žinai, pažymėk, koks Tavo tėčio ir mamos išsilavinimas:
Tėčio – vidurinis (12 klasių), profesinis, aukštasis (universitetas).
Mamos – vidurinis (12 klasių), profesinis, aukštasis (universitetas).
8. Kuria kalba dažniausiai kalbi namuose?
 lenkų, rusų, lietuvių, anglų, kita _____
9. Kuria dar kalba ar kalbomis kalbi namuose?
 lenkų, rusų, lietuvių, anglų, kita _____, nekalbu kita kalba.

10. Pažymėk, kaip dažnai žiūri filmus šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

11. Pažymėk, kaip dažnai skaitai knygas šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

12. Pažymėk, kaip dažnai naršai internete šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

13. Pažymėk, kaip dažnai bendrauji su draugais šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

14. Pažymėk, kaip dažnai rašai trumpąsias žinutes (SMS), bendrauji socialiniuose tinkluose („Facebook“ ir kt.) šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

15. Ar Tu gyvenai kitoje šalyje (ne Lietuvoje) ilgiau nei metus? _____ taip / ne.

Jeigu atsakei ne, eik į 17 klausimą, jeigu atsakei taip, atsakyk:

16a. Prieš kiek laiko atvykai į Lietuvą? _____

16b. Kurioje šalyje gyvenai? _____

16c. Kiek metų gyvenai? _____

16d. Ar kitoje šalyje lankei vaikų darželį? taip / ne.

16e. Jeigu taip, kokia kalba kalbėjo auklėtoja? _____

16f. Ar kitoje šalyje lankei mokyklą? taip / ne.

16g. Jeigu taip, kokia kalba mokeisi? _____

16h. Kiek metų kitoje šalyje lankei mokyklą? _____

17. Pažymėk, kokius pažymius dažniausiai gauni iš šių dalykų?

17a. Lenkų kalba: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (apibrauk, kokių pažymių gauni daugiausia).

17b. Lietuvių kalba: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (apibrauk, kokių pažymių gauni daugiausia).

17c. Matematika: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (apibrauk, kokių pažymių gauni daugiausia).

17d. Anglų kalba: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (apibrauk, kokių pažymių gauni daugiausia).

II DALIS. Pažymėk tinkamiausią atsakymą.

Teiginiai	Nesutinku	Neturiu nuomonės	Sutinku
1. Lenkų kalba yra mano kalba.	☐	☐	☐
2. Svarbu gerai mokėti lenkų kalbą.	☐	☐	☐
3. Lenkų kalba man yra sunki.	☐	☐	☐
4. Man patinka mokytis lenkų kalbos.	☐	☐	☐
5. Lenkų kalba man padeda susirasti draugų.	☐	☐	☐
6. Lenkų kalbos pamokos man patinka.	☐	☐	☐
7. Kalbėdamas lenkiškai vartoju daug lietuvių kalbos žodžių.	☐	☐	☐
8. Bendrauti su draugais angliškai madinga.	☐	☐	☐
9. Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti lenkų kalbą.	☐	☐	☐
10. Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lenkų kalbos.	☐	☐	☐
11. Svarbu gerai mokėti anglų kalbą.	☐	☐	☐

III DALIS. Pažymėk tinkamiausią atsakymą.

Teiginiai	Nesutinku	Neturiu nuomonės	Sutinku
1. Mokykloje jaučiuosi gerai.	☐	☐	☐
2. Lietuvių kalba yra mano kalba.	☐	☐	☐
3. Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą.	☐	☐	☐
4. Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad visur galėčiau susikalbėti.	☐	☐	☐
5. Mėgstu skaityti knygas.	☐	☐	☐
6. Norėdamas daug pasiekti, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą.	☐	☐	☐
7. Visų dalykų mokytojai turėtų kalbėti taisyklingai.	☐	☐	☐
8. Lietuvių kalba man yra sunki.	☐	☐	☐
9. Man patinka mokytis lietuvių kalbos.	☐	☐	☐
10. Lietuvių kalba man padeda susirasti draugų.	☐	☐	☐
11. Svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą.	☐	☐	☐
12. Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lietuvių kalbos.	☐	☐	☐
13. Bendrauti su draugais lietuviškai madinga.	☐	☐	☐
14. Lietuvių kalbos pamokos man patinka.	☐	☐	☐
15. Kalbėdamas vartoju daug anglų kalbos žodžių.	☐	☐	☐

6 PRIEDAS. 5–8 klasės mokinių klausimynas lenkų kalba lenkų ugdomąja kalba mokykloms

PROSZĘ WYPEŁNIĆ FORMULARZ ANONIMOWY

Badanie języka uczniów

Jesteśmy z Instytutu Języka Litewskiego i prowadzimy badanie. Interesuje nas, jakie języki dominują w Twoim codziennym życiu. Dane ankiety będą wykorzystywane wyłącznie do celów naukowych, więc prosimy, żebyś odpowiadał(-a) tak, jak myślisz.

I CZĘŚĆ

1. Imię _____
2. Nazwa szkoły _____
3. Klasa _____
4. Ile masz lat? _____
5. Zaznacz swoją płeć: Mężczyzna / Kobieta
6. W jakim mieście lub wsi mieszkasz? _____
7. Jeśli wiesz, podaj wykształcenie ojca i matki:
Ojciec – średnie (12 klas), zawodowe, wyższe (uniwersytet).
Matka – średnie (12 klas), zawodowe, wyższe (uniwersytet).
8. W jakim języku mówisz w domu najczęściej?
 po polsku, po rosyjsku, po litewsku, po angielsku, w innym _____
9. Czy w domu mówisz też w jakimś innym języku? Jeżeli tak, zaznacz w jakim.
 po polsku, po rosyjsku, po litewsku, po angielsku, w innym _____ ,
 nie mówię w innym języku.

10. Zaznacz, jak często oglądasz filmy w tych językach:

	Prawie nigdy	Czasem	Prawie zawsze
Po polsku	☐	☐	☐
Po rosyjsku	☐	☐	☐
Po litewsku	☐	☐	☐
Po angielsku	☐	☐	☐
Inny język (proszę wpisać)	☐	☐	☐

11. Zaznacz, jak często czytasz książki w następujących językach:

	Prawie nigdy	Czasem	Prawie zawsze
Po polsku	☐	☐	☐
Po rosyjsku	☐	☐	☐
Po litewsku	☐	☐	☐
Po angielsku	☐	☐	☐
Inny język (proszę wpisać)	☐	☐	☐

12. Zaznacz, jak często przeglądasz Internet w tych językach:

	Prawie nigdy	Czasem	Prawie zawsze
Po polsku	☐	☐	☐
Po rosyjsku	☐	☐	☐
Po litewsku	☐	☐	☐
Po angielsku	☐	☐	☐
Inny język (proszę wpisać)	☐	☐	☐

13. Zaznacz, jak często komunikujesz się ze znajomymi w tych językach:

	Prawie nigdy	Czasem	Prawie zawsze
Po polsku	☐	☐	☐
Po rosyjsku	☐	☐	☐
Po litewsku	☐	☐	☐
Po angielsku	☐	☐	☐
Inny język (proszę wpisać)	☐	☐	☐

14. Zaznacz, jak często piszesz krótkie wiadomości (SMS), komunikujesz w portalach społecznościowych (facebook itp.) w następujących językach:

	Prawie nigdy	Czasem	Prawie zawsze
Język polski	☐	☐	☐
Po rosyjsku	☐	☐	☐
Po litewsku	☐	☐	☐
Po angielsku	☐	☐	☐
Inny język (proszę wpisać)	☐	☐	☐

15. Czy mieszkałeś(-aś) w innym kraju (nie na Litwie) przez ponad rok? ____ tak / nie

Jeśli nie, przejdź do pytania 17, jeśli tak:

16a. Jak dawno przyjechałeś(-aś) na Litwę? _____

16b. W jakim kraju przed tym mieszkałeś(-aś)? _____

16c. Ile lat tam mieszkałeś(-aś)? _____

16.d. Czy uczęszczałeś(-aś) do przedszkola w tym kraju? tak / nie

16e. Jeśli tak, w jakim języku mówiła wychowawczyni w przedszkolu? _____

16f. Chodziłeś do szkoły w innym kraju? tak / nie

16g. Jeśli tak, w jakim języku prowadzono naukę w szkole? _____

16h. Ile lat chodziłeś(-aś) do szkoły w innym kraju? _____

17. Zaznacz, jakie oceny zwykle otrzymujesz z tych przedmiotów?

17a. Język polski: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (zakreśl).

17b. Język litewski: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (zakreśl).

17c. Matematyka: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (zakreśl).

17d. Angielski: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (zakreśl).

II CZĘŚĆ. Zaznacz najbardziej odpowiednią odpowiedź.

	Stwierdzenia	Nie zgadzam się	Nie mam zdania	Zgadzam się
1.	Polski to mój język.	☐	☐	☐
2.	Ważna jest dobra znajomość języka polskiego.	☐	☐	☐
3.	Polski jest dla mnie trudny.	☐	☐	☐
4.	Lubię uczyć się języka polskiego.	☐	☐	☐
5.	Język polski pomaga mi znaleźć przyjaciół.	☐	☐	☐
6.	Lubię lekcje polskiego.	☐	☐	☐
7.	Kiedy mówię po polsku, używam wielu słów litewskich.	☐	☐	☐
8.	Porozumiewanie się z przyjaciółmi w języku angielskim jest modne.	☐	☐	☐
9.	Aby dostać dobrą pracę, muszę dobrze znać język polski.	☐	☐	☐
10.	Członkowie rodziny zachęcają mnie do nauki języka polskiego.	☐	☐	☐
11.	Ważna jest dobra znajomość języka angielskiego.	☐	☐	☐

III CZĘŚĆ. Zaznacz najbardziej odpowiednią odpowiedź.

Stwierdzenia	Nie zgadzam się	Nie mam zdania	Zgadzam się
1. Dobrze się czuję w szkole.	☐	☐	☐
2. Litewski to mój język.	☐	☐	☐
3. Aby dostać dobrą pracę, muszę dobrze znać język litewski.	☐	☐	☐
4. Ważne jest dobrze mówić po litewsku, abym mógł/mogła się wszędzie porozumieć.	☐	☐	☐
5. Lubię czytać książki.	☐	☐	☐
6. Żeby dużo osiągnąć, muszę biegle posługiwać się litewskim.	☐	☐	☐
7. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni mówić poprawnie.	☐	☐	☐
8. Język litewski jest dla mnie trudny.	☐	☐	☐
9. Lubię uczyć się litewskiego.	☐	☐	☐
10. Litewski pomaga mi znaleźć przyjaciół.	☐	☐	☐
11. Ważna jest dobra znajomość języka litewskiego.	☐	☐	☐
12. Członkowie rodziny zachęcają mnie do nauki litewskiego.	☐	☐	☐
13. Porozumiewanie się z przyjaciółmi w języku litewskim jest modne.	☐	☐	☐
14. Lubię lekcje języka litewskiego.	☐	☐	☐
15. Kiedy mówię, używam wielu angielskich słów.	☐	☐	☐

7 PRIEDAS. 5–8 klasės mokinio klausimynas lietuvių kalba rusų ugdomąja kalba mokykloms

PRAŠOME UŽPILDYTI ANONIMINĘ ANKETĄ

Mokinių kalbos tyrimas

Mes esame iš Lietuvių kalbos instituto ir atliekame tyrimą. Mums tik įdomu, kokios kalbos vyrauja Tavo kasdieniame gyvenime. Tyrimo duomenys bus naudojami tik moksliniais tikslais, todėl prašytume Tavęs atsakyti taip, kaip galvoji.

I DALIS

1. Vardas _____
2. Mokyklos pavadinimas _____
3. Klasė _____
4. Kiek Tau metų? _____
5. Pažymėk savo lytį: vyr. / mot.
6. Kokiame mieste ar kaime gyveni? _____
7. Jei žinai, pažymėk, koks Tavo tėčio ir mamos išsilavinimas:
Tėčio – vidurinis (12 klasių), profesinis, aukštasis (universitetas).
Mamos – vidurinis (12 klasių), profesinis, aukštasis (universitetas).
8. Kuria kalba dažniausiai kalbi namuose?
 rusų, lenkų, lietuvių, anglų, kita _____
9. Kuria dar kalba ar kalbomis kalbi namuose?
 rusų, lenkų, lietuvių, anglų, kita _____, nekalbu kita kalba.

10. Pažymėk, kaip dažnai žiūri filmus šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

11. Pažymėk, kaip dažnai skaitai knygas šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

12. Pažymėk, kaip dažnai naršai internete šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

13. Pažymėk, kaip dažnai bendrauji su draugais šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

14. Pažymėk, kaip dažnai rašai trumpąsias žinutes (SMS), bendrauji socialiniuose tinkluose („Facebook“ ir kt.) šiomis kalbomis:

	Beveik niekada	Kartais	Beveik visada
Rusų kalba	☐	☐	☐
Lenkų kalba	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Anglų kalba	☐	☐	☐
Kita kalba (įrašyk)	☐	☐	☐

15. Ar Tu gyvenai kitoje šalyje (ne Lietuvoje) ilgiau nei metus? _____ taip / ne.

Jeigu atsakei ne, eik į 17 klausimą, jeigu atsakei taip, atsakyk:

16a. Prieš kiek laiko atvykai į Lietuvą? _____

16b. Kurioje šalyje gyvenai? _____

16c. Kiek metų gyvenai? _____

16d. Ar kitoje šalyje lankei vaikų darželį? taip / ne.

16e. Jeigu taip, kokia kalba kalbėjo auklėtoja? _____

16f. Ar kitoje šalyje lankei mokyklą? taip / ne.

16g. Jeigu taip, kokia kalba mokeisi? _____

16h. Kiek metų kitoje šalyje lankei mokyklą? _____

17. Pažymėk, kokius pažymius dažniausiai gauni iš šių dalykų?

17a. Rusų kalba: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (apibrauk, kokių pažymių gauni daugiausia).

17b. Lietuvių kalba: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (apibrauk, kokių pažymių gauni daugiausia).

17c. Matematika: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (apibrauk, kokių pažymių gauni daugiausia).

17d. Anglų kalba: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (apibrauk, kokių pažymių gauni daugiausia).

II DALIS. Pažymėk tinkamiausią atsakymą.

Teiginiai	Nesutinku	Neturiu nuomonės	Sutinku
1. Rusų kalba yra mano kalba.	☐	☐	☐
2. Svarbu gerai mokėti rusų kalbą.	☐	☐	☐
3. Rusų kalba man yra sunki.	☐	☐	☐
4. Man patinka mokytis rusų kalbos.	☐	☐	☐
5. Rusų kalba man padeda susirasti draugų.	☐	☐	☐
6. Rusų kalbos pamokos man patinka.	☐	☐	☐
7. Kalbėdamas rusiškai vartoju daug lietuvių kalbos žodžių.	☐	☐	☐
8. Bendrauti su draugais angliškai madinga.	☐	☐	☐
9. Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti rusų kalbą.	☐	☐	☐
10. Mano šeimos nariai skatina mane mokytis rusų kalbos.	☐	☐	☐
11. Svarbu gerai mokėti anglų kalbą.	☐	☐	☐

III DALIS. Pažymėk tinkamiausią atsakymą.

Teiginiai	Nesutinku	Neturiu nuomonės	Sutinku
1. Mokykloje jaučiuosi gerai.	☐	☐	☐
2. Lietuvių kalba yra mano kalba.	☐	☐	☐
3. Norėdamas gauti gerą darbą, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą.	☐	☐	☐
4. Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad visur galėčiau susikalbėti.	☐	☐	☐
5. Mėgstu skaityti knygas.	☐	☐	☐
6. Norėdamas daug pasiekti, turiu gerai mokėti lietuvių kalbą.	☐	☐	☐
7. Visų dalykų mokytojai turėtų kalbėti taisyklingai.	☐	☐	☐
8. Lietuvių kalba man yra sunki.	☐	☐	☐
9. Man patinka mokytis lietuvių kalbos.	☐	☐	☐
10. Lietuvių kalba man padeda susirasti draugų.	☐	☐	☐
11. Svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą.	☐	☐	☐
12. Mano šeimos nariai skatina mane mokytis lietuvių kalbos.	☐	☐	☐
13. Bendrauti su draugais lietuviškai madinga.	☐	☐	☐
14. Lietuvių kalbos pamokos man patinka.	☐	☐	☐
15. Kalbėdamas vartoju daug anglų kalbos žodžių.	☐	☐	☐

8 PRIEDAS. 5–8 klasės mokinio klausimynas rusų kalba rusų ugdomąja kalba mokykloms

ПОЖАЛУЙСТА, ЗАПОЛНИТЕ АНОНИМНУЮ АНКЕТУ.

Институт литовского языка проводит исследование. Нам интересно, какие языки преобладают в вашей повседневной жизни. Данные опроса будут использоваться только в научных целях, поэтому, пожалуйста, ответьте так, как вы думаете.

ЧАСТЬ I.

1. Имя _____
2. Название школы _____
3. Класс _____
4. Сколько вам лет? _____
5. Укажите свой пол: мужской / женский
6. В каком городе или селе вы живете? _____
7. Если вы знаете, укажите образование ваших родителей:
образование отца – среднее (12 классов), среднее профессиональное (техникумы и колледжи), высшее (университет);
образование матери – среднее (12 классов), среднее профессиональное (техникумы и колледжи), высшее (университет).
8. На каком языке вы больше всего общаетесь дома?
 русском, польском, литовском, английском, другом _____
9. На каком еще языке или языках вы общаетесь дома?
 русском, польском, литовском, английском, другом _____ ,
 я не говорю на другом языке.

10. Отметьте, как часто вы смотрите фильмы на этих языках:

	Почти никогда	Иногда	Почти всегда
На русском языке	☐	☐	☐
На польском языке	☐	☐	☐
На литовском языке	☐	☐	☐
На английском языке	☐	☐	☐
Другой язык (укажите)	☐	☐	☐

11. Отметьте, как часто вы читаете книги на этих языках:

	Почти никогда	Иногда	Почти всегда
На русском языке	☐	☐	☐
На польском языке	☐	☐	☐
На литовском языке	☐	☐	☐
На английском языке	☐	☐	☐
Другой язык (укажите)	☐	☐	☐

12. Отметьте, как часто вы ищете информацию в интернете на этих языках:

	Почти никогда	Иногда	Почти всегда
На русском языке	☐	☐	☐
На польском языке	☐	☐	☐
На литовском языке	☐	☐	☐
На английском языке	☐	☐	☐
Другой язык (укажите)	☐	☐	☐

13. Отметьте, как часто вы общаетесь с друзьями на этих языках:

	Почти никогда	Иногда	Почти всегда
На русском языке	☐	☐	☐
На польском языке	☐	☐	☐
На литовском языке	☐	☐	☐
На английском языке	☐	☐	☐
Другой язык (укажите)	☐	☐	☐

14. Отметьте, как часто вы пишете короткие сообщения (SMS), общаетесь в социальных сетях (Facebook и т. д.) на этих языках:

	Почти никогда	Иногда	Почти всегда
На русском языке	☐	☐	☐
На польском языке	☐	☐	☐
На литовском языке	☐	☐	☐
На английском языке	☐	☐	☐
Другой язык (укажите)	☐	☐	☐

15. Проживали ли вы в другой стране (не в Литве) больше года? да / нет

Если нет, переходите к вопросу 17, если да, ответьте на эти вопросы:

16a. Как давно вы приехали в Литву? _____

16b. В какой стране вы жили? _____

16c. Сколько лет вы жили в другой стране? _____

16d. Вы ходили в детский сад в другой стране? да / нет

16e. Если да, то на каком языке разговаривал педагог? _____

16f. Вы ходили в школу в другой стране? да / нет

16g. Если да, то на каком языке преподавали в школе? _____

16h. Сколько лет вы учились в школе в другой стране? _____

17. Подчеркните, какие оценки вы обычно получаете по этим предметам?

17a. Русский: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ;

17b. Литовский: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ;

17c. Математика: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ;

17d. Английский: 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ;

ЧАСТЬ II. Отметьте наиболее подходящий ответ.

	Утверждение	Не согласен	Нет мнения	Согласен
1.	Русский – мой язык.	☐	☐	☐
2.	Важно хорошо владеть русским языком.	☐	☐	☐
3.	Русский язык для меня сложен.	☐	☐	☐
4.	Мне нравится изучать русский язык.	☐	☐	☐
5.	Русский язык помогает мне заводить друзей.	☐	☐	☐
6.	Мне нравятся уроки русского языка.	☐	☐	☐
7.	Когда я говорю по-русски, я использую много литовских слов.	☐	☐	☐
8.	На английском модно общаться с друзьями.	☐	☐	☐
9.	Чтобы устроиться на хорошую работу, ты должен хорошо говорить по-русски.	☐	☐	☐
10.	Члены моей семьи поощряют меня изучать русский язык.	☐	☐	☐
11.	Хорошее знание английского языка очень важно.	☐	☐	☐

ЧАСТЬ III. Отметьте наиболее подходящий ответ.

Утверждение	Не согласен	Нет мнения	Согласен
1. В школе чувствую себя хорошо.	☐	☐	☐
2. Литовский – мой язык.	☐	☐	☐
3. Чтобы устроиться на хорошую работу, ты должен хорошо знать литовский язык.	☐	☐	☐
4. Важно хорошо говорить по-литовски, чтобы я мог общаться везде.	☐	☐	☐
5. Я люблю читать книги.	☐	☐	☐
6. Чтобы добиться многого, я должен свободно владеть литовским языком.	☐	☐	☐
7. Учителя всех предметов должны говорить на правильном языке.	☐	☐	☐
8. Мне трудно с литовским языком.	☐	☐	☐
9. Мне нравится учить литовский.	☐	☐	☐
10. Литовский помогает мне заводить друзей.	☐	☐	☐
11. Важно хорошо владеть литовским языком.	☐	☐	☐
12. Члены моей семьи поощряют меня изучать литовский язык.	☐	☐	☐
13. По-литовски модно общаться с друзьями.	☐	☐	☐
14. Мне нравятся уроки литовского языка.	☐	☐	☐
15. Когда я говорю, я использую много английских слов.	☐	☐	☐

9 PRIEDAS. Anketa mokytojams, dirbantiems tautinių mažumų mokyklose ir mokantiems lietuvių kalbos

Mokykla _____ Darbo mokykloje patirtis (metais) _____

Kokios klasės mokinius mokote? _____

Apie lietuvių kalbos mokymą:

1. Su kokiomis svarbiausiomis problemomis susiduriate, mokydamas lietuvių kalbos tautinių mažumų mokyklų mokinius?
  - 1.
  - 2.
  - 3.
2. Kas mokiniams, mokantis lietuvių kalbos, sekasi lengviausiai?
3. Kas jiems sunkiausia?
4. Kas stiprina mokinių motyvaciją mokytis lietuvių kalbos?
5. Kokios pagalbos mokiniams reikia labiausiai?
6. Kokie mokymo metodai, Jūsų nuomone, pasiteisina labiausiai dirbant su tautinių mažumų mokiniais?
7. Jūsų mintys, siūlymai ir pastebėjimai mokant lietuvių kalbos tautinių mažumų mokyklose.

APIE AUTORES

NIDA PODERIENĖ

ORCID id: <https://orcid.org/0000-0002-4602-2761>

Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos tyrimų centro jaunesnioji mokslo darbuotoja. Mokyklinės lituanistikos tyrėja. Mokslinių tyrimų sritys: etnolingvistika, leksinė semantika, kalbos politika.

Dr. AURELIJA TAMULIONIENĖ

ORCID id: <https://orcid.org/0000-0003-0728-1856>

Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos tyrimų centro mokslo darbuotoja. Mokyklinės lituanistikos tyrėja. Mokslinių tyrimų sritys: etnolingvistika, sociolingvistika.

Doc. dr. SONATA VAIČIAKAUSKIENĖ

<https://hdl.handle.net/20.500.12259/153973>

Humanitarinių mokslų daktarė. Mokslinių tyrimų sritys: sinchroninė ir diachroninė gramatika ir žodžių daryba, dabartinės bendrinės kalbos tyrimai.

Kalbos redaktorė Ilona Čiužauskaitė
Santrauką į anglų kalbą vertė Virginija Vilkauskienė
Viršelio dailininkė Silva Jankauskaitė
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5
10308 Vilnius
www.lki.lt